

**KATONAI NEMZETBIZTONSÁGI
SZOLGÁLAT**

XX. évfolyam

4. szám

**FELDERÍTŐ
SZEMLE**

ALAPÍTVÁ: 2002

**BUDAPEST
2021**

**A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat
tudományos-szakmai folyóirata**

Felelős kiadó

Dr. Béres János altábornagy, főigazgató

Szerkesztőbizottság

Elnök: Dr. Béres János altábornagy

Tagok: Dr. Magyar István ny. dandártábornok
Dr. Tömösváry Zsigmond ny. dandártábornok
Dr. Hány Szabolcs ezredes
Dr. Magyar Sándor ezredes
Dr. Deák Anita alezredes
Dr. Fürjes János alezredes
Dr. Tóth Sándor alezredes
Dr. Vida Csaba alezredes

Felelős szerkesztő: Dr. Deák Anita alezredes

Olvasószerkesztő: Gál Csaba ny. ezredes

Tördelőszerkesztő: Tóth Krisztina törzsszázlós

HU ISSN 1588-242X

TARTALOM

BIZTONSÁGPOLITIKA

ANDRÉKÓ GÁBOR

**A KELET-KÖZÉP-EURÓPAI TÉRSÉGET BEFOLYÁSOLÓ
GEOPOLITIKAI HATÁSOK.....5**

KACSÁNDI RÉKA HADNAGY

A DÉL-KÍNAI-TENGERI TERÜLETI VITA.....30

HÍRSZERZÉS – FELDERÍTÉS

DR. VIDA CSABA ALEZREDES

**AZ ELŐREJELZÉS FONTOSSÁGA AZ ELEMZŐ-ÉRTÉKELŐ
MUNKÁBAN89**

ORSZÁGISMERTETŐ

KISVÁRI TAMÁS EZREDES

**TAJVAN – A VILÁG LEGVESZÉLYESEBB BEFAGYOTT
KONFLIKTUSA.....122**

BARTOS MÓNKA

**AZ OROSZ ÁLLAM ÉS A PRAVOSZLÁV EGYHÁZ
KAPCSOLATA169**

FÓRUM

ELEVEN MÁRK

**ESETEK AZ OROSZORSZÁGI FÖDERÁCIÓ
NEMZETBIZTONSÁGI SZOLGÁLATAINAK KÖZELMÚLTBAN
VÉGREHAJTOTT FEDETT MŰVELETEK SORÁN TÖRTÉNT
KRIPTOVALUTA-FELHASZNÁLÁSÁRÓL.....183**

AZ OLVASÓHOZ

A KÖTET SZERZŐI209

E SZÁMUNK TARTALMA.....210

**A FELDERÍTŐ SZEMLÉBEN TÖRTÉNŐ PUBLIKÁLÁS
FELTÉTELEI.....218**

ANDRÉKÓ GÁBOR

A KELET-KÖZÉP-EURÓPAI TÉRSÉGET BEFOLYÁSOLÓ GEOPOLITIKAI HATÁSOK

Bevezetés

Magyarország a kelet-közép-európai térségben fekszik, s a környező államok terület- és lakosságnagyságát tekintve a térség közepes nagyságú államai közé sorolható. A tanulmány elemzéseinek célja végső soron annak a megállapítása, hogy Magyarországnak van-e esélye egymagában, vagy több, a térségben található állammal összefogva fejlődni és gazdasági értelemben vezető pozícióba kerülni, más szóval hídállammá válni Kelet (azaz Ázsia) és Nyugat (azaz az EU) között. A domináns geopolitikai jellemzők és a fejlődési lehetőségek elemzésekor azonban az első megoldandó kérdésként merül fel Kelet-Közép-Európa geopolitikai meghatározásának problémája. Mivel Közép-Európának és Kelet-Európának az elképzelt határa inkább politikai, semmint földrajzi fogalom, ezért a tanulmány első fejezetében meghatározásra kerül a térség kiterjedése, elhelyezkedése, valamint az ahhoz tartozó államok. A vizsgálat során külön figyelmet kap a geopolitika klasszikus mackinderi *pivot area* határának és a huntingtoni civilizációs törésvonalaknak a térséget érintő szakasza is.

Jelen tanulmány a coheni pufferzóna-kapurégió, illetve a hozzájuk rendelt ütközőállam-hídállam¹ összefüggésekre fókuszálva az EU és az Oroszországi Föderáció mint két nagyhatalmi központ közötti – illetve az ezzel kapcsolódó, az EU perifériáján elhelyezkedő – térségben megjelenő geopolitikai hatásokat vizsgálja.

Az elemzés komplexen vizsgálja a kelet-közép-európai térség vezető szerepére esélyes négy legjelentősebb méretű és népességű államot, illetve a térség kisebb államaiból álló zónákat. A tanulmány két hipotézist állít fel és vizsgál:

1. a kelet-közép-európai térség legalább három részre osztható;
2. a térség négy legnagyobb államában napjainkban az ütközőállami szerepkörök erősödnek meg, ezért a hídállami szerepre nincs esélyük.

A tanulmány geopolitikai szakirodalmi forrásokra támaszkodva végez kvalitatív szemléletű kutatást a térség egészét, illetve a térség részét képező zónák jellemzőinek, az egyes zónák és államok ebből fakadó kitörési lehetőségeinek vagy éppen a független mozgásuk korlátozottságának meghatározására.

A téma tanulmányozása során az elemzés kiterjed a nemzetközi média hírekre és a témához kapcsolódó kérdésekkel összefüggő tanulmányokra.

¹ A geopolitikai szakirodalomban a hídállam-kapuállam (bridge-state – gateway) kifejezés még nem definiált, gyakran szinonimaként használják. A kapuállam gazdaságtudományi eredetű szakkifejezés, míg a hídállam a politikatudományban jelenleg kialakuló szakszó, amely nagyrészt lefedi a kapuállam fogalmát. Az eltérés abban áll, hogy a kapuállam alapvetően gazdasági kérdés, így fejlődésének és működésének pontos leírásához már gazdasági elemzés szükséges. A tanulmány geopolitikai szempontból elemzi a vizsgált térséget, mélyebb gazdasági elemzést nem végez, ezért a geopolitikai szakkifejezést használja.

A kelet-közép-európai térség geopolitikai értelmezése

A térség határainak definiálását csupán földrajzi szempontok alapján nem lehet megállapítani, mivel a kelet-közép-európai tér egy elvont fogalom. A régió és a hozzá tartozó államok meghatározásában a szakirodalom nem egységes. A vizsgálati módszerek szempontjaitól függ, hogy pontosan hol húzódik a régió határa, és a vizsgálati célok jelölik ki a beleértendő államokat. Ennek megfelelően általában vitás kérdés a terület meghatározása, számos magyarázat létezik. Közülük rendezőelvként említhető a természetföldrajzi, a geopolitikai és a történelmi megközelítés.² Jelen tanulmány elemzése elsősorban a geopolitikai, másodsorban a természetföldrajzi szempontokat figyelembe véve 20 országot sorol a kelet-közép-európai térhez, és azok államhatáraival egyben meghatározza a vizsgált tér határait is.

Berneke Ágnes értékelését³ alapul véve a térség államai: a három balti állam (Észtország, Lettország és Litvánia), a visegrádi négyek (Csehország, Szlovákia, Lengyelország és Magyarország), a három volt szovjet állam (Belarusz, Ukrajna és Moldova), az egykori Jugoszláviából alakult hét ország (Szlovénia, Horvátország, Bosznia-Hercegovina, Szerbia, Koszovó, Montenegró és Észak-Macedónia), valamint a három délkelet-európai balkáni állam (Albánia, Bulgária és Románia). A kelet-közép-európai térség kijelölésével további, konkrétabb vizsgálat alá vonhatjuk a területet, amely attól válik különlegessé, hogy láthatóan a geopolitikai gondolkodás két nagy elméletének metszéspontjában található.

A kelet-közép-európai térséget befolyásoló geopolitikai elméletek

A politikai földrajzzal szoros rokonságban álló geopolitika tudománya a 19. század végén, a 20. század elején jelent meg a földrajztudomány és a politikatudomány kapcsolódásával. Fejlődése kisebb szünetekkel máig tart, evolúciója napjainkban is folyamatos. A geopolitika tudományfejlődését a szakirodalom több szempont szerint is vizsgálja, de a jelen tanulmánynak nem célja a teljes elméleti fejlődés bemutatása, ezért a kelet-közép-európai térség vizsgálatának érdekében a geopolitika módszertanát a probléma megközelítésének módja alapján kategorizáljuk. Ebből kiindulva megállapítható, hogy kezdetben a társadalom mozgását és az állam jellemvonásait Friedrich Ratzel (1844–1904), Rudolf Kjellen (1864–1922) és Karl Haushofer (1896–1946) kutatásai alapján a természettudomány törvényeiből törekedtek levezetni.⁴

Sárfalvi Béla megfogalmazásában „*az ortodox geopolitika a természeti környezet és a társadalmi tényezők közötti összefüggések vizsgálata valamely előre kitűzött politikai cél érdekében*”⁵ történt, vagyis mindig egy politikai igény vagy megrendelés igazolására fordult a geopolitika figyelme valamely esemény vagy problémakör felé. Az államot élő organizmusnak tekintette, fejlődését az élővilágban tapasztalható életciklusokkal próbálta magyarázni. Az elemzések másik fő jellegzetessége a terület- és a lakosságnagyság, a természeti kincsek és a földrajzi környezet elemzése,

² BERNEKE Ágnes: Közép- és Kelet-Európa a 21. század geopolitikai/geoökonómiai stratégiáiban. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2018.

³ BERNEKE Ágnes: Közép- és Kelet-Európa a 21. század geopolitikai/geoökonómiai stratégiáiban. p. 24.

⁴ SZILÁGYI István: A geopolitika elmélete. Pallas Athéné Könyvkiadó, Budapest, 2019.

⁵ BERNEKE Ágnes: Közép- és Kelet-Európa a 21. század geopolitikai/geoökonómiai stratégiáiban. p. 49.

összehasonlítása és a társadalmi mozgásokkal való egyeztetése. Jelen tanulmány ennek alapján foglalkozik külön is a térség négy, területileg és lakosságszám szempontjából legnagyobb államával (Ukrajnával, Lengyelországgal, Romániával és Belarusszal).

E klasszikus irányvonal mellett alakult ki a geostratégiai szemléletet alkalmazó angolszász iskola, amelynek képviselői a teljesség igénye nélkül Alfred Thayer Mahan, Sir Halford J. Mackinder, Henry Kissinger, Colin Flint, Zbigniew Brzezinski és Saul Bernard Cohen is.⁶ Itt kell megjegyezni, hogy a globalizációs folyamatok napjainkra olyan jelentős horderejű változásokkal járnak az élet minden területén (gondoljunk akár a termelésre, a bankszféra szolgáltatásaira, de a szabadidős elfoglaltságokra és akár a társadalmi érintkezés normáinak megváltoztatására), hogy a geopolitika elemzésének eszköztára is szükségképpen bővült. Megjelent a kritikai geopolitika/geoökonómia iránya, amely Edward Luttwak megfogalmazása szerint „*egyre inkább szociális (kulturális) és gazdasági tartalommal bír a fegyveres területi terjeszkedés elméleti megalapozása és magyarázata helyett.*”⁷

A geopolitikai elméletek közül a vizsgált térség szempontjából meghatározó a Halford J. Mackinder által eredetileg 1904-ben kidolgozott kulcsövezet (*pivot area*) elmélet, amit Mackinder az első világháború után, 1919-ben módosított magterület-vagy szívtájék (*heartland*) elméletté. A kulcsövezet-elmélet szerint a *pivot area* nagyjából Eurázsia térségét jelenti, amely a hatalmas kiterjedése, ásványkincsei és a tranzitútvonalak miatti stratégiai jelentősége okán súlyponti terület. A kulcsövezet birtoklása magában foglalja azt a fenyegetést, hogy a birtokló hatalom kiterjesztheti befolyását a Fekete-tengerre és a Balti-tengerre, s végső soron a világtengerekre történő kijutással szárazföldi hatalomból akár tengeri hatalommá is válhat. Ezzel olyan világbirodalom jöhetne létre, amely alapjaiban borítaná fel a nemzetközi erőegyensúlyt.⁸ Az elméletben a tanulmány fókuszában lévő Kelet-Közép-Európa jelentőségének mackinderi felerősödését mutatja, hogy az 1919-es módosított elmélet a korábban *pivot area* övezetet kiterjesztette, s a magterületet nyugati irányban stratégiai kiegészítésként (*strategical addition*) megnövelte a kelet-közép-európai térséggel. Napjaink geopolitikai elemzései gyakran a mackinderi gondolat alapján állnak, amely szerint: „*Aki uralja Kelet-Európát, az parancsol a Heartlandnek; Aki uralja a Heartlandet, az parancsol a Világszigetnek; Aki uralja a Világszigetet, az parancsol a Világnak.*”⁹ Tehát ebben a geopolitikai koordinátarendszerben különös jelentősége van a vizsgált térségnek, mert ez a rendszer a nagyhatalmi politikák befolyásolása miatt eleve meghatározza a benne lévő államok szabad, önálló politikai és gazdasági cselekvésének határait.

Mindezekon felül a térséget az is különlegessé teszi, hogy Samuel P. Huntington elméletének megfelelően Kelet- és Közép-Európát egyben egy észak-déli irányú vallási és civilizációs törésvonal is kettészeli hosszában, ami a térség államai között a vezető szerepért folyó geopolitikai játszmákat tovább bonyolítja. A Kelet- és Közép-Európa régióban a Huntington által felvázolt civilizációs törésvonal az alábbi

⁶ SZILÁGYI István: A geopolitika elmélete.

⁷ BERNEK Ágnes: Közép- és Kelet-Európa a 21. század geopolitikai/geoökonómiai stratégiáiban. p. 51.

⁸ SZILÁGYI István: A geopolitika elmélete.

⁹ MACKINDER, Halford J.: *Democratic Ideals and Reality – A Study in the Politics of Reconstruction*. Henry Holt and Company, New York, 1919. p. 186.

országokat, térségeket érinti: Finnország, Baltikum, Belarusz,¹⁰ Ukrajna, Románia, Szerbia, Horvátország, Bosznia-Hercegovina, Montenegró és Koszovó.¹¹

Kelet-Közép-Európa határa huntingtoni vallási és civilizációs törésvonal

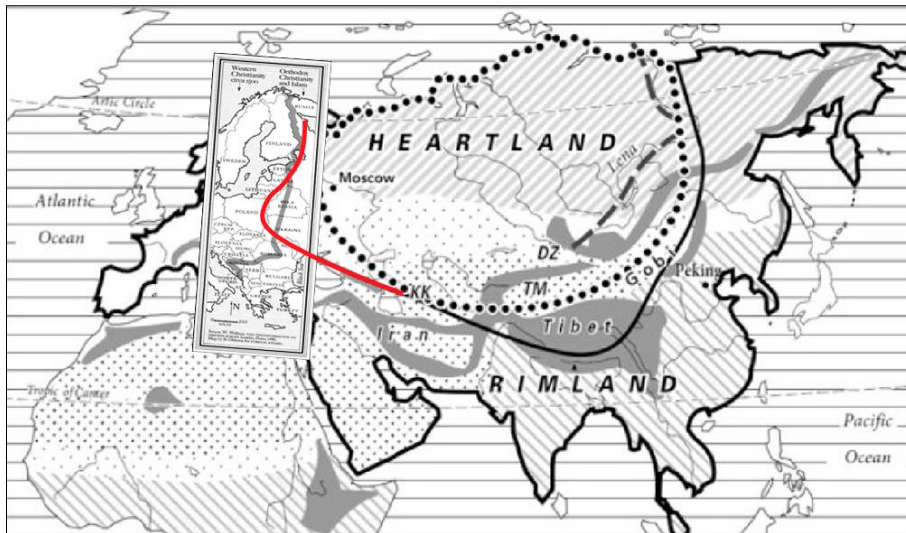
1. ábra. A Kelet-Közép-Európát kettészelő huntingtoni vallási és civilizációs törésvonal

Szerkesztette: Andrékó Gábor, Huntington alapján

Érdekes és egyben a térség alapvető jellemzőit meghatározó összefüggés válik jól láthatóvá, ha egymásra vetítjük a mackinderi és a huntingtoni elméletek alapján rajzolt térképeket. Világosan kirajzolódik, hogy a kelet-közép-európai térség nem csupán a *heartland* (magterület vagy szívtájék) perifériájára, határára esik, de kulturális, vallási és történelmi okokból mélyen megosztott. Más szóval nem csupán a nagyhatalmi geopolitikai érdekekkel szemben kell a térség államainak pozicionálniuk és lehetőleg érvényre juttatniuk a saját érdekeiket, hanem le kell küzdeniük az egymással szemben fennálló averziókat, vélt és valós sérelmeiket is.

¹⁰ A térképen Fehéroroszország.

¹¹ HUNTINGTON, Samuel P.: A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása. Európa Könyvkiadó, Budapest, 2014. pp. 196–198.

2. ábra. A magterület vagy szívtájék nyugati határa és a civilizációs törésvonal egybeesése
Szerkesztette: Andrékó Gábor, Mackinder és Huntington alapján

Mindemellett a helyzetet az is bonyolultabbá teszi, hogy a kelet-közép-európai térség a földrajzi elhelyezkedésének és a geopolitikai viszonyoknak köszönhetően egy olyan összetett szerkezetű, legalább három zónára osztható terület, amelynek különleges jellemzője még, hogy nem csupán Oroszország peremén fekszik, de a térségben a NATO is jelen van, ezért a NATO-tag nagyhatalom Amerikai Egyesült Államok érdekei is erőteljesen megmutatkoznak.

Kelet-Közép-Európa lengyel–balti térsége és a Balkánnal átfedésben lévő részterület is – az egykori Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság utódállamait beleértve – fontos terepe az amerikai–orosz nagyhatalmi vetélkedésnek. Ezt igazolja John Kerry amerikai külügyminiszternek a Szenátus Külügyi Tanácsának tett jelentése, amely szerint a Szerbia–Montenegró–Koszovó–Észak-Macedónia által kirajzolódó országlánc egyfajta „harcvonalként” szerepel a Nyugat és Oroszország között az amerikai politikai gondolkodásban.¹² Mindemellett a térség belső mozgásait jelentősen befolyásolja az is, hogy a régió az orosz „birodalomépítő” geopolitikának kiemelt területe.¹³ A balkáni zóna részletesebb elemzése a tanulmány *Kelet-Közép-Európa zónákra tagolódása* című fejezetében található.

¹² DÉRENS, Jean-Arnault – GESLIN, Laurent: Balkán: a Nyugat és Oroszország között húzódó új harcivonal? *Diplomatique*, 2015. június.

http://www.magyardiplo.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=1921; letöltés: 2021.10.25.

¹³ ANDRÉKÓ Gábor: Az etnikai és a vallási tényezők centrifugális hatása a szerb és az ukrán államra. *Felderítő Szemle*, XIX. évfolyam 3. szám, 2020. pp. 127–147.

<https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2020-3.pdf>; letöltés: 2021.10.27.

Az ütközőzóna és a hídzóna (vagy kapurégió) elmélete és a Kelet-Közép-Európa térség

Saul Bernard Cohen a geopolitikai szerveződéseket hierarchikus rendbe foglalta, azokat mikro-, mezo- és makroszintbe rendezte. A kelet-közép-európai térség az osztályozás szerint a mezoszintnek felel meg, és egy összefüggő geopolitikai régiót jelent. Két makroszintű szerveződés, azaz két, nagyhatalmak köré rendeződő geopolitikai erőter között található. Az egyik geopolitikai erőter központi hatalma az Oroszországi Föderáció, amely a posztsovjet időszakban napjainkra erősödött meg annyira, hogy megkísérelje helyreállítani nagyhatalmi státuszát. Ez a törekvése szükségszerűen hat a kelet-közép-európai mezoszintre, illetve a mezoszintet alkotó egyes mikroszintű szerveződésekre, vagyis nemzetállamokra (pl. Ukrajna, Lengyelország vagy Románia), valamint a nemzetállamokon átívelő térségi egységekre (pl. a balti államokra és a balkáni régióra). A másik geopolitikai erőter központi hatalma pedig duális, mert egyrészt az EU köré szerveződik, másrészt a NATO aktivitása miatt az Amerikai Egyesült Államok érdekei is markánsan megjelennek. Kelet-Közép-Európa térségében ezért mikroszinten leszűkül a mozgástér, a nemzetállamoknak folyamatosan figyelemmel kell kísérniük a nagyhatalmi aktivitást, hogy a nemzetállami érdekek is érvényre juthassanak.

Cohen szerint a geopolitikai erőterek közötti mezoszinten elvileg négyféle szerep és ennek megfelelő zóna valósulhat meg: 1. az ütközőzóna (*shatterbelts*); 2. a vitatott politikai térség (*compression zones*); 3. a meghatározatlan státuszú konvergenciazóna (*convergence zones*); 4. a hídállam/kapurégió (*gateways*).¹⁴ Térségünkben az ütközőzóna és a hídállam/kapurégió fordulhat elő, ezért a továbbiakban a tanulmány csupán ezeket a formációkat vizsgálja.

A mezoszinten létrejehető szerepek és viszonyok alakulása szorosan függ attól, hogy a nagyhatalmak számára teljesen érdektelen területről (periféria) van szó, vagy valamelyik nagyhatalomnak érdekei fűződnek a területhez (félperiféria). A félperiférián belül a mikroszint szerepvállalása ahhoz igazodik, hogy a térségre ható nagyhatalmi geopolitikai eszköztárban a gazdasági tényezők vagy inkább a politikai tényezők dominálnak. Ugyanakkor az a tény, hogy egy félperiférián egy adott nagyhatalom érdekeiben inkább a gazdasági tényezők kapnak prioritást, még nem jelenti a mikroszint gazdasági erősödését és hídállami szerepbe kerülését, csupán a lehetőségét annak, hogy az ütközőállami státuszán aktív tevékenységgel változtathat.

Összegzésként megállapíthatók az ütközőállam-ütközőzóna és a hídállam-kapurégió fő jellemzői. Az ütközőállam-ütközőzóna politikai fogalom, mikroszinten olyan passzív szerepet jelent, amely külső (nagyhatalmi) nyomásra alakul ki, mozgása és változása elsődlegesen a geopolitikai stratégiák alapján írható le. Jellemző az ütközőállamokra-ütközőzónákra az is, hogy földrajzi adottságuk általában valamilyen előnyhöz juttathatja a terület fölött befolyással rendelkező nagyhatalmat, elsősorban stratégiai jellegük miatt vonzóak más államok számára (pl. a Balkánon Koszovó¹⁵), illetve nemzetiségi, vallási szembenállás és markáns kulturális különbségek

¹⁴ COHEN, Saul Bernard: *Geopolitics: The Geography of International Relations*. Rowman and Littlefield, London, 2014.

¹⁵ Camp Bondsteel. *Army Technology*, 2020.10.19.

<http://www.army-technology.com/projects/campbondsteel/>; letöltés: 2021.10.25.

gyengítik belső hatalmi struktúrájukat. Ezzel szemben a hídállam-kapurégió gazdasági fogalom, olyan aktív szerepet jelent, amely a mozgástér tágulásának köszönhetően belső elhatározás alapján jöhet létre, és elsődlegesen geoökonómiai stratégiák alapján elemezhető. A kapurégiót a földrajzi adottságai valamilyen szempontból különlegessé teszik. Ilyen például a tranzitjelleg Szíriában¹⁶ és Ukrajnában, vagy éppen Magyarországon. Az ezekben a térségekben lévő államokat vagy nemzeteket azonos kulturális értékek vagy közös történelmi múlt is összeköti egymással. Fontos jellemzőjük, hogy gazdaságuk a térségben összekötő kapocs lehet két terület között.

A fentieknek megfelelően Kelet-Közép-Európa egy olyan félperifériában lévő mezoszint, amelyre egységesen hatnak az Oroszországi Föderáció, az Európai Unió és az Amerikai Egyesült Államok geopolitikai érdekei, ugyanakkor azok hatása és geopolitikai iránya (gazdasági/politikai) mikroszinten változó mértékben érvényesül.

A kelet-közép-európai térség potenciális hídállamai

A tanulmányban vizsgált területen a hagyományos, ortodox geopolitikai felfogás szerint kiemelkedik négy ország a többi közül a területének és lakosságának viszonylagos nagysága miatt. Ukrajna¹⁷ a legnagyobb területű (603,6 ezer km²) és lakosságú (44,13 millió), ráadásul elhelyezkedésénél fogva potenciális tranzitútvonal. Lengyelország¹⁸ 37,95 millió lakossal és 312,7 ezer km² területtel a második legnagyobb a térségben, a harmadik pedig Románia¹⁹ 19,29 millió lakossal és 238,4 ezer km² területtel. Mindhárom állam előnyét szintén a földrajzi elhelyezkedésük erősíthetné, jelentős tengerparti határokkal rendelkeznek. A négyes fogat utolsó tagja Belarusz,²⁰ amely ugyan lakosszámban (9,38 millió fő) nem haladja meg a térség közepes nagyságú államai közé sorolható Magyarországot²¹ (9,75 millió fő), területe (207,6 ezer km²) azonban több mint kétszerese a térségben található „közepes nagyságú” államokénak. A továbbiakban erre a négy, elsődlegesen hídállami szerepre esélyes országra ható geopolitikai hatásokat tekintjük át, s elemzésünk célja megállapítani státuszukat: vajon ütközőállamok, vagy valójában hídállamoknak tekinthetők-e.

¹⁶ ANDRÉKÓ Gábor: A 2015-ös migrációs mozgás második fázisa és hatása a vajdasági magyar közösségre. Felderítő Szemle, XIX. évfolyam 4. szám, 2020. pp. 102–149.
<https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2020-4.pdf>; letöltés: 2021.10.24.

¹⁷ World Bank Country Profile – Ukraine.
https://databank.worldbank.org/views/reports/reportwidget.aspx?Report_Name=CountryProfile&Id=b450fd57&tbar=y&dd=y&inf=n&zm=n&country=UKR; letöltés: 2021.10.27.

¹⁸ World Bank Country Profile – Poland.
https://databank.worldbank.org/views/reports/reportwidget.aspx?Report_Name=CountryProfile&Id=b450fd57&tbar=y&dd=y&inf=n&zm=n&country=POL; letöltés: 2021.10.27.

¹⁹ World Bank Country Profile – Romania.
https://databank.worldbank.org/views/reports/reportwidget.aspx?Report_Name=CountryProfile&Id=b450fd57&tbar=y&dd=y&inf=n&zm=n&country=ROU; letöltés: 2021.10.27.

²⁰ World Bank Country Profile – Belarus.
https://databank.worldbank.org/views/reports/reportwidget.aspx?Report_Name=CountryProfile&Id=b450fd57&tbar=y&dd=y&inf=n&zm=n&country=BLR; letöltés: 2021.10.27.

²¹ World Bank Country Profile – Hungary.
https://databank.worldbank.org/views/reports/reportwidget.aspx?Report_Name=CountryProfile&Id=b450fd57&tbar=y&dd=y&inf=n&zm=n&country=HUN; letöltés: 2021.10.27.

Ukrajna²²

Az Oroszországi Föderáció a hivatalos orosz álláspont szerint 2014. március 18-án integrálta a függetlenségét egyoldalúan kikiáltó Krími Köztársaságot és Szevasztopol városát, ezzel Ukrajna olyan területvesztéséget szenvedett el, amely a posztszovjet állam számára máig meghatározó politikai traumát okozott. Oroszország jelentős erőforrásokat irányított a területre – a katonai erőt nem számítva –, amelyek a kutatásaim eredménye szerint lehetetlenné teszik a terület békés úton történő visszatérését az ukrán állam keretei közé. 2014–2020 között az orosz szövetségi költségvetésből összesen 1,177 billió rubel, azaz mintegy 20,7 milliárd dollár értékben folyósítottak anyagi támogatásokat a Krími Köztársaságnak és Szevasztopol városának az állami és az önkormányzati igazgatási rendszerek, az infrastruktúra, a jogszabályok és a jogrendszer, a bérek, a nyugdíjak és a szociális juttatások, a vasúti, a közúti és a légi közlekedés összehangolása és végső soron a mielőbbi tartós integráció érdekében.²³

A Krím félsziget nem csupán presztízsveszteséget okozott Ukrajna számára, de az ukrán állam elvesztette területének 4,3%-át és lakosságának mintegy 4,6%-át.²⁴ Az ukrán politikai élet figyelmét és az anyagi ráfordításokat (pl. a haderő modernizálása stb.) a Krím félsziget visszaszerzésére irányuló ukrán törekvések olyan mértékben lekötik, hogy rövid és középtávon Ukrajna hídállami szerepét önmagukban is valószínűtlenné teszik. A Kelet-Ukrajnában kialakult válságot – amelyet két (luhanszki és donecki) megye elszakadási törekvései jellemeznek – Ukrajna szintén az orosz politikai beavatkozás bizonyítékának tekinti. A helyzetből fakadó további következmény, hogy Ukrajna kapcsolatai Oroszországgal minden téren megromlottak, és a katonai konfliktus lehetősége is elképzelhető scénárióvá vált.

A Krím félsziget Ukrajnától történt elcsatolása után a további orosz terjeszkedés megakadályozása érdekében az Amerikai Egyesült Államok és az EU jelentős pénzügyi támogatásokat, elsősorban katonai fejlesztéseket lehetővé tevő pénzügyi és hiteltámogatásokat nyújtott, illetve az EU politikai megállapodást kötött Ukrajnával.²⁵ Ezzel Ukrajna a nagyhatalmak érdekeinek fókuszába került, és a nyugati támogatásokkal és az azokhoz kötött feltételek elfogadásával egyre inkább Nyugat felé köteleződött el.

²² A tanulmány azelőtt készült, hogy Oroszország 2022. február 21-én független és szuverén országokként ismerte el a szakadár Donyecki és Luganszki Népköztársaságokat, majd 2022. február 24-én különleges katonai műveletet indított Ukrajna ellen.

²³ Az orosz kormány határozatai alapján nyújtott állami támogatások három pillérré oszthatók: 1. állami támogatások 87 milliárd 238 millió 168 ezer rubel. 2. „A Krím Köztársaság és Szevasztopol társadalmi és gazdasági fejlődése 2020-ig” szövetségi célprogram 2019. január 30-i módosított terve szerinti 877,8 milliárd rubel. 3. A Krími-híd beruházásával kapcsolatos 212,5 milliárd rubel.

The Russian Government: Развитие Крыма, Социально-экономическое развитие Республики Крым и города федерального значения Севастополь.

<http://government.ru/rugovclassifier/58/events/>; letöltés: 2021.01.24.

²⁴ A 2017-es adatok szerint Ukrajna teljes lakossága 42 584 542 fő volt.

Чисельність Наявного Населення України на 1 січня 2017 року. Київ-2017. p. 5.

http://database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/publ_new1/2017/zb_chnn_0117.pdf; letöltés: 2021.10.29.

²⁵ Az EU–Ukrajna Társulási Tanács üléseire 2014 és 2020 között hat alkalommal került sor. 2017. szeptember 1-jén pedig hatályba lépett az EU–Ukrajna társulási megállapodás.

Európai Tanács: Az EU kapcsolatai Ukrajnával.

<https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/eastern-partnership/ukraine/>; letöltés: 2021.11.04.

Az Európai Bizottság az EU részéről 2014–2020 között 3,8 milliárd euró makroszintű pénzügyi támogatást (MFA) folyósított Ukrajnának. Ez eddig a legnagyobb ilyen jellegű alacsony kamatozású, hosszú lejáratú hitel, amelyet az EU egyetlen partnerországnak²⁶ valaha megadott. Az MFA-támogatáson kívül az EU technikai segítséget, infrastruktúrába történő beruházásokat, humanitárius segílyt és költségvetési támogatást is nyújt a posztszovjet államnak.²⁷ A pénzügyi támogatások folyósítását az EU olyan politikai intézkedések meghozatalához kötötte, mint a korrupció és a pénzmosás elleni küzdelem, az államháztartás átalakítása, továbbá a bankszektor, az energia, az egészségügy és a szociálpolitika területén végrehajtott korrekciók.

2014–2017 között az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank – az EU-hoz hasonlóan – 3,8 milliárd euró hitelt nyújtott Ukrajnának, de más EU- és NATO-tagállamok is jelentős támogatásokat biztosítottak. Németország 2014–2017 között összesen 860 millió dollárt (786 millió eurót), az Egyesült Királyság mintegy 115 millió dollárt (105 millió eurót), Kanada pedig közel 573 millió dollárt (524 millió eurót) folyósított az ukrán állam számára.²⁸ A pénzügyi támogatásokkal és hitelekkel elősegítették Ukrajna elszakadását a szovjet éra örökségét jelentő Oroszországtól, és mára megvalósították az ország Nyugat-orientációját, ami szükségképpen tovább élte Ukrajna és Oroszország szembenállását, a két ország között így kialakult mély válság pedig eleve nem teszi lehetővé Ukrajna hídállami összekötő szerepét a Nyugat és a Kelet között.

2014 óta a megnövekedett orosz katonai jelenlét ellensúlyozása céljából az Amerikai Egyesült Államok Európai Parancsnoksága koordinálja több NATO-tagállam katonai és nem katonai támogatását. Ennek eredményeként az Egyesült Királyság 2015-től több mint 1300 katonát vezényelt Ukrajnába, és mintegy tízezer ukrán katonát képezett ki, Kanada pedig 200 katonát helyezett át katonai kiképzésre és nagy mennyiségű katonai felszerelést biztosított az ukrán haderő részére. A katonai felszerelések (pl. egyenruhák, radarok, páncéltörő rakéták stb.) legnagyobb adományozója az Amerikai Egyesült Államok, de más NATO-tagállamok, például Litvánia, Lengyelország, Bulgária és Kanada is szállítottak fegyvereket Ukrajnának.²⁹ Az Amerikai Egyesült Államok 2014 óta összességében több mint kétmilliárd dollár értékben nyújtott támogatást, ebből csak 2021 júniusában 150 millió dollár értékű katonai segílyt (ellenséges tüzérségi állások és drónok bemérését lehetővé tevő radarok, rejtjeles kommunikációs eszközök, továbbá ezek használatára biztosított

²⁶ Az EU keleti partnersége egy 2009-ben indított kezdeményezés az alábbi államokkal: Azerbajdzsán, Belarusz, Georgia, a Moldovai Köztársaság, Örményország és Ukrajna, de Belarusz 2021. június 28-án felfüggesztette részvételét a keleti partnerségben. Az EU és Ukrajna között társulási megállapodás is érvényben van, amely 2017. szeptember 1-jén lépett hatályba.

²⁷ EU approves disbursement of €500 million in macro-financial assistance to Ukraine. European Commission, 2020.05.29.
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_955; letöltés: 2021.11.08.

²⁸ KING, Iain: Not Contributing Enough? A Summary of European Military and Development Assistance to Ukraine Since 2014. CSIS, 2019.09.26.
<https://www.csis.org/analysis/not-contributing-enough-summary-european-military-and-development-assistance-ukraine-2014>; letöltés: 2021.11.07.

²⁹ KING, Iain: Not Contributing Enough? A Summary of European Military and Development Assistance to Ukraine Since 2014.

kiképzés³⁰), októberben pedig 250 millió dollárt adott katonai fejlesztésekre, és további 60 millió dollár értékben orvosi eszközöket, fegyvereket, lőszeret, rakétákat és felderítőberendezéseket szállított Ukrajnának.³¹ Az Egyesült Királyság 2020-ban memorandumot írt alá az ukrán haditengerészet felfegyverzéséről, 2021-ben pedig hadihajók közös tervezéséről és megépítéséről, továbbá föld-föld és levegő-föld rakéták Ukrajnának történő eladásáról állapodtak meg. A brit Királyi Haditengerészet 2021-ben kivonta hadrendjéből a Sandown-osztályú HMS Blyth és a HMS Ramsey aknakereső hajóit, és ígérete szerint átadja azokat az ukrán haditengerészetnek.³²

A NATO-kompatibilis eszközök ukrán hadrendbe állításával, illetve a NATO és az Amerikai Egyesült Államok katonai támogatásával Ukrajna ütközőállammá vált a NATO és Oroszország között. Ukrajnát Oroszország is ütközőállamnak tekinti, és nem engedi, hogy egy erős középhatalom alakulhasson ki a határai mentén. A Török/Balkáni Áramlat szerbiai szakaszának 2021. januári megnyitása és 2021. októberben az Északi Áramlat 2 elkészülte – bár az engedélyeztetés még hónapokig eltarthat – Ukrajna tranzitállami szerepét szüntette meg, amivel szertefoszlott Ukrajna térségbeli versenyelőnye is.³³

Össességében megállapítható, hogy Ukrajna egy tranzitszerepétől megfosztott, területi veszteséget elszenvedett, a NATO, az Amerikai Egyesült Államok és Oroszország politikai érdekeinek fókuszába került ütközőállam. Rövid és középtávon nem várható, hogy ebből a helyzetéből kitörhetne, ezért hídállami szerepet nem játszhat.

Lengyelország

Lengyelország a NATO keleti vonalának megerősített láncszemeként az amerikai stratégiai gondolkodásban kiemelt szerepet kapott. Mióta Oroszország 2014-ben integrálta a Krím félszigetet, és ennek nyomán kialakult egy máig befagyott konfliktus Ukrajna keleti részén, a NATO fokozatosan erősítette keleti szárnyát. A védelmi vonal északkeleti része Lengyelországot a balti államokkal katonai szempontból azonos fenyegetettségű és védelmi csoportba sorolta, a NATO és az Amerikai Egyesült Államok megerősített katonai jelenléte gyakorlatilag az egész balti és lengyelországi térségre kihat.

³⁰ Amerika egy halom felszerelést küld az ukrán hadseregnek, pár nappal a Putyin-Biden csúcs előtt. Portfolio, 2021.06.12.

<https://www.portfolio.hu/global/20210612/amerika-egy-halom-felszerelst-kuld-az-ukran-hadseregnek-par-nappal-a-putyin-biden-csucs-elott-487760>; letöltés: 2021.11.06.

³¹ В Україну прибули вантажі додаткової безпекової допомоги від Уряду США. Міністерство оборони України, 2021.10.10.

<https://www.mil.gov.ua/news/2021/10/10/v-ukrainu-ribuli-vantazhi-dodatkovoi-bezpekovoii-dopomogi-vid-uryadu-ssha/>; letöltés: 2021.11.04.

³² Британия и Украина ведут переговоры о продаже ракет для катеров и самолетов – The Times. Украинская Правда, 2021.10.21.

https://www-pravda-com-ua.translate.goog/rus/news/2021/10/21/7311157/?_x_tr_sl=auto&_x_tr_tl=hu&_x_tr_hl=hu&_x_tr_pto=op; letöltés: 2021.11.09.

³³ PETRUS Szabolcs: Európáért versengő 'áramlatok' – Délről is kerülnek a vezetékek Ukrajnát. Az üzlet, 2021.10.22.

<https://azuzlet.hu/europaert-versengo-aramlatok-delrol-is-kerulik-a-vezetek-ukrajnat/>; letöltés: 2021.11.15.

Az Amerikai Egyesült Államok 2017-ben Lengyelországba állandó rotációs jelleggel 4500 fős amerikai alakulatot telepített, majd 2019-ben ezer fővel növelte a létszámát. Ezt követően az amerikai 5. hadtest előretolt parancsnokságot létesített Lengyelországban. A parancsnokság feladata, hogy koordinálja az Amerikai Egyesült Államok fegyveres erőinek működését az országban.³⁴ 2020-ban már hét amerikai támaszpont volt Nyugat-Lengyelországban, és amerikai parancsnokság alá helyezték a kelet-lengyelországi Orzyszba telepített többnemzeti NATO-zászlóalj is.³⁵

A parancsnokság révén az amerikai erők eddig rotációs jellegű lengyelországi állomásoztatása állandó amerikai katonai jelenlétté vált, ami önmagában is jelzi Lengyelország hadászati jelentőségének megnövekedését. Az amerikai 5. hadtest³⁶ és a kelet-lengyelországi NATO-zászlóalj tartós fizikai jelenléte külön-külön is meghatározzák az ország ütközőállami szerepét. Ezt megerősíti az az amerikai és lengyel értékelés, hogy a lengyelországi amerikai kontingens Oroszország ellen bír különösen elrettentő erővel.³⁷ Ez a szerep önmagában kizárja annak lehetőségét, hogy Lengyelország Nyugat és Kelet között gazdasági-kereskedelmi híd, közvetítő állam lehessen.

Mivel a Baltikum és Lengyelország katonai megerősítését a NATO és az Amerikai Egyesült Államok összekapcsolja, ezért szükségszerű, hogy a lengyel geopolitikai helyzet értékelésekor a tanulmány a Kelet-Közép-Európa-hoz tartozó három balti állam körülményeit is érintse.

Megállapítható, hogy a balti térségben található államok – különösen Észtország, Lettország és Litvánia – potenciális hídállamszerepe is valószerűtlenné vált, hiszen ez az egyetlen terület, ahol az orosz és a NATO-csapatok közvetlenül szemben állhatnak egymással.³⁸ A NATO értékelése szerint a Balti-tenger térsége különleges régió, és „kulcsfontosságú sűrűdési zónaként”³⁹ kiemelt figyelmet követel a balti parancsnokság feladatainak végrehajtása során. Mindamelllett, hogy a három balti ország maga is jelentős erőfeszítéseket tesz védelmi képességei fokozására, a NATO kiemelt figyelmet fordít a térség védelmére. Az Észak-atlanti Szövetség balti légi rendészeti

³⁴ Lengyelországban létrehozták az előretolt amerikai hadosztály-parancsnokságot. Euronews, 2019.10.04. <https://hu.euronews.com/2019/10/04/lengyelorszagban-letrehoztak-az-eloretolt-amerikai-hadosztaly-parancsnoksagot>; letöltés: 2021.11.27.

³⁵ Újabb amerikai bázis létesül Lengyelországban. Mandiner, 2019.09.23. https://mandiner.hu/cikk/20190923_ujabb_amerikai_bazis_letesul_lengyelorszagban; letöltés: 2021.11.01.

³⁶ Állandóvá teszik az amerikai katonai jelenléte Lengyelországban. honvédelem.hu, 2020.08.06. <https://honvedelem.hu/hirek/kulfoldi-hirek/allandova-teszik-az-amerikai-katonai-jelenletem-lengyelorszagban.html>; letöltés: 2021.11.25.

³⁷ Jacek Czaputowicz lengyel külügyminiszter újságíróknak tett nyilatkozata egyértelműsíti, hogy a lengyel politika is a Nyugat és Oroszország közötti ütközőszerepben látja önmagát. Az oroszok elrettentésére szolgál a lengyelországi amerikai kontingens. Origo, 2019.08.15. <https://www.origo.hu/nagyvilag/20190815-czaputowicz-elrettent-erovel-bir-a-lengyelorszagi-amerikai-kontingens.html>; letöltés: 2021.11.12.

³⁸ HYDE-PRICE, Adrian: NATO and the Baltic Sea Region: Towards Regional Security Governance? NATO Research Fellowship Scheme 1998-2000, Final Report. p. 3. <https://www.nato.int/acad/fellow/98-00/hyde.pdf>; letöltés: 2021.11.15.

³⁹ MEHTA, Aaron: NATO has a new Baltic command structure. Defense News, 2018.07.11. <https://www.defensenews.com/smr/nato-priorities/2018/07/11/nato-has-a-new-baltic-command-structure/>; letöltés: 2021.11.24.

missziója keretében 2004 óta 16 különböző NATO-tagállam légiereje vesz részt a balti légtér biztosításában, amelyet a 2014-es krími válságot követően a szövetséges tagállamok segítségével megerősítettek, és a védelmet szükség esetén kiegészítik a lengyelországi Malborkban és az észtországi Ämariban található bázisok intenzívebb használatával.⁴⁰ 2017 júliusa óta a NATO a fokozott védelem és elrettentés taktikájának részeként négy harccsoportot telepített a Baltikumra és Lengyelországba.⁴¹ 2018 júliusában Dánia, Lettország és Észtország döntött az új Északi Multinacionális Hadosztály-parancsnokság létrehozásáról, amelyet „hozzájáruló országgént” Kanada, az Egyesült Királyság és Litvánia támogatott.⁴² A NATO mára mindhárom balti országban jelen van, összesen ezer fővel. Németország, Csehország és Hollandia jelentős hozzájárulással támogatja a litvániai zászlóalj, amelyet a NATO Atlanti Eltökéltés művelete után „megerősített előretolt jelenlétnek” vagy eFP-programnak, az Amerikai Egyesült Államok jelenlétét pedig gyakran európai elrettentési kezdeményezésnek⁴³ titulálják.

2014 után az orosz–lengyel politikai kapcsolatok látványosan megromlottak, és az orosz diplomácia értékelése szerint a második világháború óta a legmélyebb szintre zuhantak.⁴⁴ Lengyelország a diplomáciai státusszal össze nem egyeztethető tevékenységre hivatkozva 2021. április 15-én kiutasított három orosz diplomatát, és támogatta az Oroszország ellen bevezetett amerikai szankciókat. Oroszország válaszlépésként április 18-án *persona non grata*nak nyilvánított öt lengyel diplomatát, akiket kiutasított az országból.⁴⁵

Összességében megállapítható, hogy Lengyelország (és a három egykori szovjet balti állam) a nagyhatalmak politikai érdekeinek fókuszába került. Rövid és középtávon nem várható, hogy a nagyhatalmi politikai érdekek miatt kialakult válság megoldódjon, ezért Lengyelország jelenlegi ütközőállami, illetve a balti térség említett három államának ütközőzóna-szerepe hosszú távú állapotnak tekinthető.

⁴⁰ MCNAMARA, Eoin Micheál: Securing the Nordic-Baltic region, NATO Review, 2016.03.17. <https://www.nato.int/docu/review/articles/2016/03/17/securing-the-nordic-baltic-region/index.html>; letöltés: 2021.11.21.

⁴¹ TILENNI, Giulia: Protecting the Baltics, European Security and Defence, 2021.09.28. <https://euro-sd.com/2021/09/articles/exclusive/23955/protecting-the-baltics/>; letöltés: 2021.11.23.

⁴² MEHTA, Aaron: NATO has a new Baltic command structure. Defense News, 2018.07.11. <https://www.defensenews.com/smr/nato-priorities/2018/07/11/nato-has-a-new-baltic-command-structure/>; letöltés: 2021.11.24.

⁴³ O'HANLON, Michael E. – SKALUBA, Christopher: A report from NATO's front lines. Brookings, 2019.06.13. <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2019/06/13/a-report-from-natos-front-lines/>; letöltés: 2021.11.24.

⁴⁴ Szergej Andrejev varsói orosz nagykövet nyilatkozata a Lenta orosz internetes újságnak. Отношения России и Польши назвали худшими со времен Второй мировой войны. Lenta.ru, 2021.04.27. <https://lenta.ru/news/2021/04/27/andreev/>; letöltés: 2021.11.05.

⁴⁵ Ezzel a politikai döntéssel Lengyelország „felzárkózott” a Nyugat és Oroszország közötti diplomáciai kiutasítási hullámhoz. Az Amerikai Egyesült Államok szankciók keretében kiutasított tíz orosz diplomatát, s ezt a példát a diplomáciai státusszal össze nem egyeztethető tevékenységre hivatkozva több NATO-tagország (többek között Észtország, Lettország, Litvánia, Csehország, Szlovákia, Németország és Románia) is követte.

Románia

Románia Lengyelországhoz hasonlóan az amerikai stratégiai elképzelések és a NATO szempontjából kiemelt jelentőségű tagállam, szerepe 2014 után kifejezetten az Oroszországgal szembeni elrettentésként a NATO keleti szárnyának megerősítésével kapcsolatos elképzelések miatt felértékelődött. A 2016-ban Varsóban megrendezett NATO-csúcstalálkozó határozataival összhangban kezdődött meg a NATO keleti és délkeleti határának erősítése. Ennek megfelelően a romániai Délkeleti Multinacionális Hadosztály alá szerveztek egy multinacionális dandárt, a Fekete-tengeren pedig a NATO erősítette haditengerészeti jelenlétét és több hadgyakorlatot hajtott végre.⁴⁶ 2016 májusában a NATO európai légvédelmi támaszpontot létesített Deveseluban. Ezzel teljessé vált a NATO Oroszországhoz legközelebb eső védelmi vonala, amely északon a közvetlen érintkezés miatt kiemelten érzékeny Balti-tengernél kezdődik és délen a Fekete-tengerig tart.

A Fekete-tenger térsége a 2014-es krími események után stratégiai szempontból a NATO és az Amerikai Egyesült Államok számára felértékelődött, aminek egyenes következményeként megerősödött Románia katonai-stratégiai jelentősége is egy Oroszországgal szembeni esetleges konfliktus miatt. A Fekete-tenger partján található katonai bázis a NATO szempontjából fontos központtá vált, amelynek felújítására és modernizálására több mint 50 millió eurót költöttek. A NATO mellett Romániába több száz fős amerikai kontingens is települt, és az amerikai légierő hosszan tartó állomásoztatása (Câmpia Turzii, Konstanca) és befolyása is biztosított.⁴⁷ 2021 elején az Amerikai Egyesült Államok légierője a román Turzii légibázison 90 katonával egy MQ-9 Reaper drónszázadot állított fel,⁴⁸ ezzel a NATO mellett az önálló amerikai katonai jelenlét is markánsná vált.

Románia stratégiai jelentősége az Amerikai Egyesült Államok és a NATO számára a katonapolitikai-politikai érdekek miatt felerősödött, ezért lát el egyértelműen ütközőállami szerepet, amelyből hosszú távon nem tud – de feltehetően nem is akar – kitörni. A román diplomáciai erőfeszítéseket ugyanis leköti még a Moldovával történő egyesülés álma is, ami a román geopolitikai gondolkodásban rendszeresen visszatérő kérdés. A bukaresti parlament Románia és Besszarábia egyesülésének 100. évfordulója alkalmából 2018-ban ünnepélyes nyilatkozatot fogadott el, amely szerint legitimnek minősítik a két terület újraegyesítési törekvéseit.⁴⁹ Az integráció a történelmi Besszarábia területével rendkívül komplex probléma, mivel a terület önmagában is lehetséges ütközőzónaként funkcionál.

⁴⁶ Boosting NATO's presence in the east and southeast. NATO, 2022.01.07.

https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_136388.htm; letöltés: 2022.01.10.

⁴⁷ MRAV, Noemi: Kulcsszerepe lesz Romániának, ha a NATO szembekerül Oroszországgal. Euronews, 2017.10.17.

<https://hu.euronews.com/2017/10/17/kulcsszerepe-lesz-romanianak-ha-a-nato-szembekerul-oroszorszaggal>; letöltés: 2021.12.11.

⁴⁸ KÁNCZ Csaba: Román katonai lépések – a dühös Putyin új rakétákat telepít. Privátbankár, 2021.03.26.

<https://privatbankar.hu/cikkek/makro/roman-katonai-lepések--a-duhos-putyin-uj-raketakat-telepit.html>; letöltés: 2021.12.08.

⁴⁹ VINCZE Viktor Attila: A bukaresti parlament szerint nincs akadálya Románia és Moldávia egyesülésének. 888.hu, 2018.03.27.

<https://888.hu/amerika-london-parizs/a-bukaresti-parlament-szerint-nincs-akadalya-romania-es-moldavia-egyesulesenek-4139188/>; letöltés: 2021.11.30.

Moldova és Románia esetleges egyesülése nem csupán a román és a moldovai belpolitikai mozgásoktól függ, de a Dnyeszter-melléki Köztársaság egyoldalú elszakadásával kapcsolatban orosz és ukrán érdekek is megjelennek. Ezek miatt Románia potenciálisan nem csupán a regionális hatalom Oroszországgal, de az Oroszországgal egyébként szemben álló Ukrajnával is konfliktushelyzetbe kerül. A Dnyeszter-melléki Köztársaság területe a két világháború között a Szovjetunióhoz tartozott, a második világháború után pedig a Románia által megszállt moldáv területtel együtt vált a Szovjetunió egyik tagköztársaságává. A Moldáv Szocialista Köztársaság Dnyeszteren-túli területein a lakosság kicserélődött, és népességén belül mára többségbe kerültek az ukrán és az orosz nemzetiségűek. A 2015-ös népszámlálás eredményei szerint a népességen belül az oroszok (33,79%) és az ukránok (26,66%) együttes létszáma meghaladja a moldávok (33,16%) létszámát.⁵⁰ Ezért a terület elszakadása Moldovától nem csupán határozott folyamat, de a Dnyeszter-melléki Köztársaság léte önmagában is vitát gerjeszt a nagyhatalmak között, mert a függetlenség támogatása pillanatnyilag csak Oroszország érdeke. Mindemellett Moldova esetleges integrációja Romániával olyan magas anyagi áldozatot is követelne, ami a román költségvetést végletesen megterhelné, és a kereskedelem- és gazdaságfejlesztés más irányaitól vonna el jelentős anyagi forrásokat. Ebből következően a román gazdaságot érő terhek sem tennék lehetővé, hogy Románia hosszú távon a térség hídállamává válhasson.

Romániával kapcsolatban megállapítható, hogy – Lengyelországhoz hasonlóan – mind a NATO, mind az Amerikai Egyesült Államok, mind pedig az orosz politikai érdekek túlsúlyba kerültek. Cohen elmélete alapján az ország így ütközőállami szerepbe kényszerült, amelyből kiszakadni a Moldovával való egyesülési vágya miatt sem tud. A regionális nagyhatalom Oroszországgal ezért nem csupán a nagyhatalmi státuszban lévő Amerikai Egyesült Államok katonai érdekei miatt, de „saját jogon” is politikai konfliktust generál, ami a román expanziós törekvések tartós fennmaradása esetén befagyaszttja az ütközőállami szerepbe.

Belarusz

Belarusz tranzitjellege a Szovjetunió szétesésével vált fontossá, mivel az ország Ukrajnához hasonló addigi belföldi gázelosztó szerepe hirtelen az Oroszország és a Nyugat-Európa közötti gázszállítások egyik fontos csatornájává alakult. Az ukrán hálózattal szemben a Jamal és az Északi Fény gázvezetékek versenylőnyét az biztosította, hogy a vezetékrendszer folyamatosan karbantartották, illetve bővítették a hálózatot, valamint új kompresszorállomásokot is építettek.⁵¹ Az elmúlt közel 30 évben Belarusz a tranzitjellegéből következő előnyöket igyekezett kihasználni, és megkísérelte semlegesíteni Oroszország és az EU Belaruszra nehezedő politikai és gazdasági nyomását. Az elmúlt három évtizedben Belarusz párhuzamosan volt tagja a két nagyhatalmi érdekszférához tartozó politikai jellegű szerveződéseknek. Egyrészt 1999-ben aláírta az Orosz–Belorusz Államszövetséget létrehozó szerződést, másrészt

⁵⁰ Приднестровцы: штрихи к портрету. Приднестровье Главная газета страны, 2017.03.04. <https://pridnestrovie-daily.net/archives/16390>; letöltés: 2021.12.07.

⁵¹ HÁMORI Viktor: Belarusz és az Európai Unió energetikai kapcsolatai – A fehér orosz tranzitreszim szerepe az uniós energiaellátásban. Budapesti Corvinus Egyetem, 2013. http://publikaciok.lib.uni-corvinus.hu/publikus/szd/Hamori_Viktor_2013.pdf; letöltés: 2021.12.01.

2009-ben csatlakozott az EU keleti partnerség programjához. Ez azonban azt is jelentette, hogy a nagyhatalmak gáztranzittal kapcsolatos gazdasági érdekei mellett a nagyhatalmi politikai érdekek is megjelentek Belarusszal kapcsolatban. A Török/Balkáni Áramlat szerbiai szakaszának 2021. januári megnyitása, majd 2021 októberében az Északi Áramlat 2 elkészülte jelentősen módosította a geopolitikai realitásokat, nemcsak Ukrajna, hanem Belarusz tranzitállami szerepének megszűnését is eredményezve. A nagyhatalmi prioritások között a politikai tényezők kerültek előtérbe. Az EU és Oroszország is abban volt érdekelt, hogy Belaruszt a saját érdekszférájába vonja, ez pedig Belaruszt egyre inkább az ütközőállami szerepbe kényszerítette. Az EU 2004–2021 között folyamatosan és több körben vezetett be szankciókat Belarusz állami és gazdasági életének vezetőivel szemben.

Az EU első alkalommal 2004-ben rendelt el korlátozó intézkedéseket két ellenzéki politikus, egy üzletember és egy újságíró eltűnése miatt. Az intézkedések több állami tisztviselőt és gazdasági szereplőt érintettek, majd 2011-ben fegyverembargó bevezetésével egészültek ki.⁵²

Korlátozó intézkedéseket az EU külügyminiszterei második alkalommal 2011. január 31-én határoztak el, reagálva a 2010. december 19-i előrehozott belorusz elnökválasztást követő ellenzéki tiltakozások leverésére, amikor politikai vezetők és állami hivatalnokok beutazási tilalmát és az EU területén lévő vagyonainak, bankszámláinak a befagyasztását rendelték el.⁵³

Az EU a szankciók harmadik körét 2020. december 17-én⁵⁴ vezette be Belarusszal szemben a 2020-as belorusz elnökválasztást követően alkalmazott elnyomásért és megfélemlítésért, illetve a békés tüntetők, az ellenzék tagjai és újságírók folyamatos erőszakos elnyomása és megfélemlítése miatt.⁵⁵ A máig tartó szankciók magas rangú tisztviselőket, gazdasági szereplőket, prominens üzletembereket és vállalatokat érintenek, valamint utazási tilalomból, illetve pénzeszközök befagyasztásából állnak.

2021. június 21-én egy negyedik uniós szankciós csomagról született határozat a folytatódó elnyomás és a Ryanair egyik repülőjáratának leszállásra kényszerítése miatt. Megerősítették a meglévő korlátozó intézkedéseket kiegészítve azzal, hogy a belorusz légi járatok számára megtiltották az uniós légtér és az uniós repülőterek használatát.

⁵² Európai Tanács: Az EU kapcsolatai Belarusszal.

<https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/eastern-partnership/belarus/>; letöltés: 2021.12.11.

⁵³ RÁCZ András: Európai uniós szankciók Belarusz ellen. Magyar Külügyi Intézet, MKI-elemzések, E-2011/4.

https://kki.hu/assets/upload/Elemzesek_2011_04_Eurepai_unies_szankciek_B.pdf; letöltés: 2021.12.10.

⁵⁴ Európai Tanács: Időrendi áttekintés – Uniós korlátozó intézkedések Belarusszal szemben.

<https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/sanctions/restrictive-measures-against-belarus/belarus-timeline/>; letöltés: 2021.12.16.

⁵⁵ Az EU a szankciók harmadik körét vezeti be Belarusszal szemben a folyamatos elnyomás miatt. Európai Tanács, 2020.12.17.

<https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2020/12/17/belarus-eu-imposes-third-round-of-sanctions-over-ongoing-repression/>; letöltés: 2021.12.11.

A belorusz reakció azonban nem a szankciók kiváltását eredményező okokkal való szembesülésre és azok megszüntetését célzó intézkedések meghozatalára irányult, hanem az EU negyedik szankciós csomagjának elfogadására hivatkozva Minszk mesterségesen növelte a migrációs nyomást az EU határának lengyel–litván–lett szakaszain. Az EU a barátságtalan belorusz lépést Lengyelország, Litvánia és Lettország elleni olyan agresszióknak tekintette, amelynek valódi célja az EU destabilizálása.⁵⁶ A mesterségesen kialakított migrációs válság ezért tovább mélyítette az EU és Belarusz közötti ellentétet, és szükségszerűen újabb szankció meghozatalát vonta maga után az EU részéről.

A Tanács 2021. december 2-án elfogadta az ötödik uniós szankciócsomagot, amire a folytatódó emberi jogi visszaélések és a migránsok eszközként történő felhasználása miatt került sor.⁵⁷ A döntés az igazságszolgáltatási ág – köztük a Legfelsőbb Bíróság és a Számvevőszék – prominens tagjait, a légitársaságokat, a propagandaorgánumokat, valamint olyan utazásszervező cégeket és szállodákat sújtja, akik, illetve amelyek segédkeztek a Belaruszon át az EU területére történő illegális határátlépések megszervezésében. A szankciók természetes és jogi személyek vagyoni eszközeinek befagyasztását és utazási tilalmát jelentik.

A folyamatosan fenntartott és egyre szigorodó büntetések miatt a belorusz vezetés 2021. június 28-án felfüggesztette részvételét az EU programjában. Ezzel párhuzamosan megerősödött a másik nagyhatalmi erőter vonzása, és új lökést kapott az évtizedek óta stagnáló Orosz–Belorusz Államszövetség integrációs folyamata,⁵⁸ ami az országot egyértelműen az orosz érdekszférához tartozó ütközőállami szerepbe kényszerítette.

Belarusz politikai függését Oroszországtól nem csak az orosz piacoktól való gazdasági kiszolgáltatottsága teszi egyre szorosabbá. Az Oroszországi Föderáció és a Belarusz Köztársaság között 1995. január 6-án aláírt kormányközi megállapodások alapján Belaruszban két orosz parancsnokság alatt álló létesítmény működik,⁵⁹ amelyek az állandó orosz katonai jelenlét révén az orosz politikai érdekeket is biztosítják. Az egyik az orosz haditengerészet kommunikációs központja Vilejka mellett, a másik pedig egy stratégiai rakétacsapást előrejelző állomás a Breszt régióbeli Baranovicsi közelében.

⁵⁶ PARROCK, Jack: Lukashenko is 'using human beings' in an 'extreme act of aggression towards the EU', says Johansson. Euronews, 2021.08.25.
<https://www.euronews.com/2021/08/25/lukashenko-is-using-human-beings-in-an-extreme-act-of-aggression-towards-the-eu-says-johan>; letöltés: 2021.12.29.

⁵⁷ Európai Tanács: Korlátozó intézkedések Belarusszal szemben.
<https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/sanctions/restrictive-measures-against-belarus/>;
letöltés: 2021.12.10.

⁵⁸ NÉMETH András: Lukashenko átpasszolta országát Putyinnak. hvg.hu, 2021.09.10.
https://hvg.hu/gazdasag/20210910_Igy_passzolja_at_oroszagat_Moszkvanak_a_feherorosz_diktator;
letöltés: 2021.11.30.

⁵⁹ PETROVSKAJA, Galina: Сколько российских военных объектов на территории Беларуси? Deutsche Welle, 2017.09.06.
<https://www.dw.com/ru/сколько-российских-военных-объектов-на-территории-беларуси/a-40359816>; letöltés: 2021.12.06.

A fentiekén túl katonai-technológiai együttműködés is van a felek között, amelyek keretében Belaruszban számos orosz *high-tech* eszközt gyártanak (optikai felszereléseket, elektronikai és telekommunikációs eszközöket), illetve Belarusz jelentős mennyiségű haditechnikai eszközt vásárol Oroszországtól.⁶⁰ A katonai együttműködés az EU-szankciók és Belarusz szomszéd országokkal megromlott viszonya hatására felerősödött, és az elmúlt 30 évben először, 2021-ben két orosz Tu–22M3 típusú szuperszonikus hadászati bombázó ellenőrizte a NATO légvédelmét az Orosz–Belorusz Államszövetség Belarusz nyugati határainál.⁶¹

Összességében megállapítható, hogy Belarusz az orosz érdekszférába tolódott, jelenleg ütközőállami szerepben van, leginkább Oroszország szatellitállamának tekinthető, ezért belátható időn belül nem válhat hídállammá.

Kelet-Közép-Európa zónákra tagolódása

A tanulmány vizsgálatai alapján a kelet-közép-európai térség három önálló zónára osztható. A három zóna mindegyikére igaz, hogy az EU és az Amerikai Egyesült Államok érdekeinek, illetve az orosz érdekeknek az átfedésében található olyan különálló mezoszintté szerveződött területeket jelentenek, amelyeket az egyes mikroszintű államokra és területi egységekre ható geopolitikai erők homogénné tesznek. A mikroszinten megvalósuló ütközőállami vagy hídállami szerep a mezoszintű zóna minden tagjára egységesen valósul meg, vagyis egy mezoszintű egységben csak egyféle szerepet játszó mikroszintű szerveződések találhatóak attól függetlenül, hogy melyik nagyhatalom érdekei a dominánsak.

A fentiek alapján Kelet-Közép-Európa térsége az alábbi zónákból áll:

1. Keleti ütközőzóna

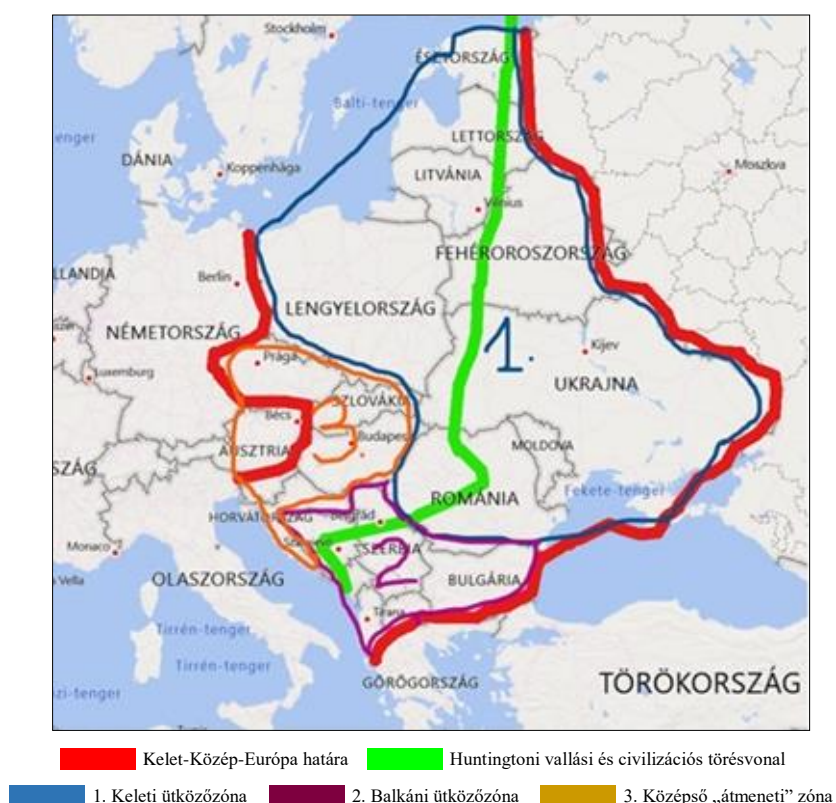
A területméret és a népességszám nagysága miatt a térség államai közül kiemelkedő négy ország elemzésének eredményei azt mutatják, hogy az ütközőzónát az alábbi mikroszintek alkotják: Ukrajna, valamint a NATO északkeleti és keleti szárnyát képező államok (a balti térség három országa, Lengyelország és Románia), továbbá az orosz érdekszférába tartozó Belarusz.

Az ütközőzónával részben átfedésben lévő balti-tengeri térségnek különleges jelentőségét az a tény adja, hogy ez az egyetlen olyan régió, ahol Oroszország közvetlenül érintkezik a NATO tagállamaival. A régióban bekövetkező katonai és politikai változások geopolitikai hatása azonnali következményekkel jár a nagyhatalmak között fennálló *status quora*, ezért a Balti-tenger térségét a NATO „kulcsfontosságú súrlódási zónaként” (*key friction zone*) kezeli. A geopolitikai érzékenységet jól mutatja a NATO-tagsággal nem rendelkező Svédország 2022. január 14-i reakciója is. A svéd hadsereg felkészültségét növelték és a haderőt

⁶⁰ HEDENSKOG, Jakob: Endgame Belarus? Union State Integration under Pressure. FOI, 2021. p. 20. <https://www.foi.se/rest-api/report/FOI-R--5181--SE>; letöltés: 2021.12.20.

⁶¹ KÁNCZ Csaba: A NATO-orosz kapcsolatok összeomlása óta drámaian romlik az európai helyzet. Privátbankár, 2021.11.15. <https://privatbankar.hu/cikkek/makro/a-nato-orosz-kapcsolatok-osszeomlasa-ota-dramaian-romlik-az-europai-helyzet.html>; letöltés: 2021.12.28.

átpozícionálták, miután a svéd hadvezetés a megszokottól eltérő, megnövekedett aktivitást érzékelt Oroszország részéről a Balti-tengeren.⁶² Másrészt az ütközőzónai jellegét az is kijelöli, hogy a Krím félsziget 2014-es orosz elcsatolása óta az Amerikai Egyesült Államok és a NATO fokozatosan erősítette a Szövetség keleti szárnyát a geopolitikai szempontból szintén jelentős fekete-tengeri zónával közvetlenül érintett Romániában, továbbá az orosz törekvésekkel versenyezve folyamatosan igyekszik kiterjeszteni befolyását az egyelőre nem NATO-tag Ukrajnára. Az átcsoportosításokat együttesen „megerősített előretolt jelenlétként” (*enhanced forward presence*) definiálják, amelynek nyilvánosan bejelentett fő célja Oroszország katonai elrettentése. Az ütközőzónában az orosz politikai és katonai érdekek Ukrajnán, Belaruszon és a kalinyingrádi orosz exklávn keresztül jelennek meg. Mindkét nagyhatalom (Amerikai Egyesült Állam és Oroszország) érdekeiben a katonai és a politikai tényezők jelenleg messze meghaladják a gazdasági szempontokat, ezért a terület egyértelműen ütközőzónaként határozható meg.

3. ábra. A kelet-közép-európai mezoszint zónái
Szerkesztette: Andrékó Gábor

⁶² Swedes step up military contingency over Russian activity. Associated Press, 2022.01.14.
<https://apnews.com/article/europe-russia-sweden-baltic-sea-3fe414014136ed6d26519faee497cbe3>;
letöltés: 2022.01.16.

2. Balkáni ütközőzóna

A zónába az alábbi államok tartoznak: az egykori Jugoszláviából alakult öt ország (Bosznia-Hercegovina, Szerbia, Koszovó, Montenegró és Észak-Macedónia), illetve két délkelet-európai balkáni állam (Albánia és Bulgária). A zónát az a jellegzetesség fogja egységbe, hogy az Amerikai Egyesült Államok (és a NATO) értékelésében a nyugati értékek és érdekek itt szembekerülnek az orosz nagyhatalmi törekvésekkel.

A belső problémákkal küzdő Oroszország külpolitikája mindig realista indíttatású volt, alapvetően a geopolitikai helyzet ismeretére alapozott nagyhatalmi politikát folytatott. Ezért volt megrázó számára, hogy a Szovjetunió összeomlása után elsőként éppen a Balkánon szembesült szuperhatalmi státuszának elvesztésével, sőt a koszovói válság rendezéséből az orosz diplomácia gyakorlatilag kimaradt, ami jól mutatta Oroszország nagyhatalmi státuszának megrendülését is. A Balkán hagyományos nagyhatalmi játéktér, ezért a 2000-es években a lassan magához térő Oroszország számára elsősorban a nagyhatalmi státusza meglétének bizonyítását érintő presztízs kérdéssé vált a megjelenés a nemzetközi politikai arénában, amihez a határaihoz közel eső Balkán szükségszerű eszköz volt.⁶³ A NATO 1999 márciusában kezdődött Jugoszlávia elleni légi műveletével elkezdődött Koszovó függetlenedési folyamata, és Moszkva retorikájának fő elemévé a nemzetközi jogra és a határok sérthetlenségének elvére való hivatkozás vált. Ez a politikai-jogi álláspont a balkáni orosz külpolitikát azóta is uralja, amellyel az Washington hegemon szerepének megtörését próbálja elérni.

Ennek a politikának egyik vetülete a NATO szerepének korlátozására és terjeszkedésének megakadályozására irányuló orosz törekvés. Montenegró 2017. június 5-i, Észak-Macedónia 2020. március 27-i NATO-csatlakozásával a Balkán három ország kivételével (Szerbia, Koszovó és Bosznia-Hercegovina) egy tömbbe került, így az orosz balkáni jelenlét fenntartására a lehetőségek beszűkültek. Oroszország szempontjából a helyzet azért sem kedvező, mert bár Koszovó nem tagja a NATO-nak, de területén amerikai, illetve NATO-erők állomásoznak. A koszovói Camp Bondsteel az Amerikai Egyesült Államok 1999. júniusban létesített fő bázisa, egyben a NATO koszovói békefenntartást biztosító KFOR erejének főhadiszállása is. Camp Bondsteel jelentőségét emeli, hogy ez az Amerikai Egyesült Államok vietnámi háború óta épített legnagyobb külföldi katonai bázisa.⁶⁴ Ennek ellensúlyozására 2009-ben (vagyis tíz évvel később) Oroszország a szerb kormánnyal egy Nis melletti katasztrófavédelmi centrum létrehozásában állapodott meg, amely katonai szakértők szerint – a hivatalos orosz tagadás ellenére – valójában orosz katonai bázisként funkcionál.⁶⁵ (A bázisra 2010 szeptemberében érkeztek meg

⁶³ LUDVIG Zsuzsa: Oroszország és a Balkán: érdekek és politikák. Magyar Tudományos Akadémia Világgazdasági Kutatóintézet, Műhelytanulmányok, 88. szám, 2011. május. pp. 3–31.
<http://www.vki.hu/mt/mh-88.pdf>; letöltés: 2021.12.28.

⁶⁴ Army Technology: Camp Bondsteel.
<http://www.army-technology.com/projects/campbondsteel/>; letöltés: 2022.01.08.

⁶⁵ Orosz katonai bázis lehet Vajdaságban. Kárpáthír, 2016.06.19.
<https://karpathir.com/2016/06/19/orosz-katonai-bazis-lehet-vajdasagban/>; letöltés: 2022.01.10.
Nem lesz orosz katonai bázis Szerbiában. honvedelem.hu, 2010.02.18.
<https://honvedelem.hu/hirek/nem-lesz-orosz-katonai-bazis-szerbiaban.html>; letöltés: 2021.12.28.

az első orosz helikopterek.) 2016-ban pedig orosz pénzügyi támogatással a vajdasági Zrenjaninhoz (Nagybecskerekhez) közeli Ečka (Écska) repülőtérén megkezdődött egy humanitárius központ kiépítése, amelyre az EU és az Amerikai Egyesült Államok második szerbiai orosz katonai bázisként tekint.⁶⁶

A Szerbia–Montenegró–Koszovó–Észak-Macedónia által kirajzolódó országlánc egyfajta „harcvonalként” szerepel a Nyugat és Oroszország között az amerikai politikai gondolkodásban,⁶⁷ és John Kerry 2015 februárjában a Szenátus előtt tett kijelentése rávilágít az Amerikai Egyesült Államok 1990-es évek elejétől folytatott balkáni politikájának lényegére. Koszovó „függetlenségének” első, 1991. október 19-i kikiáltására csak Albánia reagált pozitívan, de az egyedül szuperhatalommá vált Amerikai Egyesült Államok – erejének és befolyásának növekedését érezve – az évtized végére már a térség politikájának aktív alakítójává vált. Az amerikai balkáni „harcvonal” szemlélet alapján Washington térségben kifejtett politikája elsősorban abban ragadható meg, hogy megpróbálja Moszkvát lehetőleg teljes mértékben kiszorítani a nagyhatalmi politika tradicionális színteréről, amely egyrészt katonai stratégiai jelentőséggel bír, másrészt a „harcvonal” országaiból ellenőrizhető az Európába irányuló kereskedelem, szállítmányozás, az olajvezeték (Török/Déli Áramlat) nyomvonala és a menekültek balkáni útvonala is.

Összességében megállapítható, hogy a térségben az egyik nagyhatalmi érdekcumot az Amerikai Egyesült Államok és a NATO jelenléte jellemzi, a másikat pedig az orosz nagyhatalmi törekvések fémjelzik. A Balkán térségében a nagyhatalmak részéről a politikai és a katonai tényezők felülmúlják a gazdasági érdekeket, ezért a zóna ütközőjellege hosszú időre meghatározó marad.

3. Középső, „átmeneti” zóna

A kelet-közép-európai térben a két ütközőzóna mellett körvonalazódik egy olyan zóna, amelynek mikroszintjei az EU-nak, a NATO-nak vagy mindkettőnek a tagjai, ugyanakkor a nagyhatalmi érdekekben a politikai tényezők intenzitása változó mértékben jelenik meg. Amennyiben hidegháborús helyzet nem alakul ki, úgy a politikai és a katonai fókusz a NATO és az EU keleti határára koncentrálódik csak, és a középső, „átmeneti” zónában lehetőség nyílna a gazdasági és a kereskedelmi kapcsolatok fejlesztésére. A zónába tartozó államok Csehország, Szlovákia, Magyarország, Szlovénia és Horvátország. A további kutatási irányokat annak a megállapítására célszerű koncentrálni, hogy a zónába tartozó mikroszintek egyenként vagy együttműködve képesek lehetnek-e hídállami szerep ellátására. A nagyhatalmak érdekei ebben a zónában sokkal szofisztikáltabban jelennek meg, mint a kelet-közép-európai tér másik két ütközőzónájában. Ennek elsődleges oka, hogy a zónába tartozó öt állam nem közvetlenül a két nagyhatalom határán helyezkedik el, ezért a napi politikai konfliktusokból jórészt kimarad.

⁶⁶ VUKAŠINOVIĆ, S. – STANIĆ, M.: Nova ruska baza u Srbiji Moskva bi da u Vojvodini pravi trenazni centar. Blic, 2016.06.15.

<http://www.blic.rs/vesti/politika/nova-ruska-baza-u-srbiji-moskva-bi-da-u-vojvodini-pravi-trenazni-centar/etbfl8>; letöltés: 2022.01.04.

⁶⁷ DÉRENS, Jean-Arnault – GESLIN, Laurent: Balkán: a Nyugat és Oroszország között húzódozó új harcavonal? Diplomatie, 2015. június.

http://www.magyardiplo.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=1921; letöltés: 2021.12.28.

Fentiek okán a középső, „átmeneti” zóna kisebb területű és népességű államainak esélyük nyílna arra, hogy önállóan hídállamokká váljanak, vagy inkább a mikroszintű egységek területi összefogásával kaputérstéget hozzanak létre. Cohen szerint egyelőre kaputérstégek nem léteznek, a kelet- közép európai térség esetében azonban elismerte, hogy lehetséges a régióban egy kaputérstég kialakulása. A további kutatások irányát jelentheti annak vizsgálata, hogy az olyan együttműködések, mint például a V4-ek és a Három Tenger Kezdeményezés sikeresek lehetnek-e, ha olyan államok is tagjai, amelyek kifejezetten ütközőzónában vannak, illetve önmagukban is egyértelműen ütközőállamok. Nagyobb lehet-e az esély hídállamokká és kaputérstéggé válni egy olyan együttműködés keretében, amelyben egyáltalán nincsenek ütközőállamok, mint például a „slavkovi háromszög”, amelyet Magyarországgal, Szlovéniával és Horvátországgal kibővítve gazdasági-kereskedelmi szempontból húzó régióvá lehetne változtatni?

Összegzés

A kutatás elemzései azt mutatják, hogy a kelet-közép-európai térség geopolitikai szempontból három, egymástól elkülöníthető zónára osztható. Az első zóna a keleti ütközőzóna, amely magában foglalja a térség összes viszonylag nagy államát. Az ütközőzónába tartozó államok mindegyike egyben ütközőállam is, amely szerep az elmúlt években a nagyhatalmi érdekek alakulásával összhangban erősödött, így a térségben hídállam szerepét nem tölthetik be. A második a balkáni ütközőzóna, amely a térség közepes és kisebb államainak egy részét foglalja magában, de a nagyhatalmi érdekekben a politikai tényezők túlsúlyba kerülése miatt a zóna országainak nincs esélyük hídállammá válni. A harmadik térség azért értelmezhető „átmeneti” zónaként, mert egyrészt potenciálisan megvan a lehetősége a kereskedelmi, gazdasági fejlődésre, másrészt a nagyhatalmak részéről tapasztalható mérsékelt érdeklődés mellett az önálló mozgástér kicsit tágabb, mint az előzőleg meghatározott két zónába tartozó államok esetében.

Magyarország és a hozzá hasonló méretű és népességű, vagy a nála kisebb területi és népességi adatokkal rendelkező államok számára jelen időszakban történelmileg adott az elméleti lehetőség a hídállami szerepkör elérésére azzal a feltétellel, hogy a nemzetközi politikai környezetben nem alakul ki hidegháborús (vagy háborús) helyzet.

A tanulmány következtetései alapján további szükséges kutatási irányként jelentkezik a hídállamok geopolitikai meghatározásának és törvényszerűségeinek vizsgálata, illetve a hídállam és a kaputérstég közötti összefüggések feltárása. A kutatásoknak arra is választ kell találniuk, hogy egy esetleges kaputérstég kialakításában együttműködő mikroszintek között részt vehetnek-e ütközőállami szerepet játszó is, mint például Lengyelország a V4-es formátumban, vagy ez a sikert eleve ellehetetleníti.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Állandóvá teszik az amerikai katonai jelenlétet Lengyelországban. honvédelem.hu, 2020.08.06.
<https://honvedelem.hu/hirek/kulfoldi-hirek/allandova-teszik-az-amerikai-katonai-jelenletet-lengyelorszagban.html>; letöltés: 2021.11.25.
- Amerika egy halom felszerelést küld az ukrán hadseregnek, pár nappal a Putyin-Biden csúcs előtt. Portfolio, 2021.06.12.
<https://www.portfolio.hu/global/20210612/amerika-egy-halom-felszerelést-küld-az-ukran-hadseregnek-par-nappal-a-putyin-biden-csucs-elott-487760>; letöltés: 2021.11.06.
- ANDRÉKÓ Gábor: A 2015-ös migrációs mozgás második fázisa és hatása a vajdasági magyar közösségre. Felderítő Szemle, XIX. évfolyam 4. szám, 2020. pp. 102–149.
<https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2020-4.pdf>; letöltés: 2021.10.24.
- ANDRÉKÓ Gábor: Az etnikai és a vallási tényezők centrifugális hatása a szerb és az ukrán államra. Felderítő Szemle, XIX. évfolyam 3. szám, 2020. pp. 127–147.
<https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2020-3.pdf>; letöltés: 2021.10.27.
- Az EU a szankciók harmadik körét vezeti be Belarusszal szemben a folyamatos elnyomás miatt. Európai Tanács, 2020.12.17.
<https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2020/12/17/belarus-eu-imposes-third-round-of-sanctions-over-ongoing-repression/>; letöltés: 2021.12.11.
- Az oroszok elrettentésére szolgál a lengyelországi amerikai kontingens. Origo, 2019.08.15.
<https://www.origo.hu/nagyvilag/20190815-czaputowicz-elrettento-erovel-bir-a-lengyelorszag-i-amerikai-kontingens.html>; letöltés: 2021.11.12.
- BERNEK Ágnes: Közép- és Kelet-Európa a 21. század geopolitikai/geoökonómiai stratégiáiban. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2018.
- Boosting NATO's presence in the east and southeast. NATO, 2022.01.07.
https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_136388.htm; letöltés: 2022.01.10.
- Camp Bondsteel. Army Technology, 2020.10.19.
<http://www.army-technology.com/projects/campbondsteel/>; letöltés: 2021.10.25.
- COHEN, Saul Bernard: Geopolitics: The Geography of International Relations. Rowman and Littlefield, London, 2014.
- DÉRENS, Jean-Arnault – GESLIN, Laurent: Balkán: a Nyugat és Oroszország között húzódó új harcvonal? Diplomatie, 2015. június.
http://www.magyardiplo.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=1921; letöltés: 2021.10.25.
- EU approves disbursement of €500 million in macro-financial assistance to Ukraine. European Commission, 2020.05.29.
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_955; letöltés: 2021.11.08.
- Európai Tanács: Az EU kapcsolatai Belarusszal.
<https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/eastern-partnership/belarus/>; letöltés: 2021.12.11.
- Európai Tanács: Az EU kapcsolatai Ukrajnával.
<https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/eastern-partnership/ukraine/>; letöltés: 2021.11.04.

- Európai Tanács: Időrendi áttekintés – Uniós korlátozó intézkedések Belarusszal szemben. <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/sanctions/restrictive-measures-against-belarus/belarus-timeline/>; letöltés: 2021.12.16.
- Európai Tanács: Korlátozó intézkedések Belarusszal szemben. <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/sanctions/restrictive-measures-against-belarus/>; letöltés: 2021.12.10.
- HÁMORI Viktor: Belarusz és az Európai Unió energetikai kapcsolatai – A fehérorosz tranzitreszim szerepe az uniós energiaellátásban. Budapesti Corvinus Egyetem, 2013. http://publikaciok.lib.uni-corvinus.hu/publikus/szd/Hamori_Viktor_2013.pdf; letöltés: 2021.12.01.
- HEDENSKOG, Jakob: Endgame Belarus? Union State Integration under Pressure. FOI, 2021. <https://www.foi.se/rest-api/report/FOI-R--5181--SE>; letöltés: 2021.12.20.
- HUNTINGTON, Samuel P.: A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása. Európa Könyvkiadó, Budapest, 2014. pp. 196–198.
- HYDE-PRICE, Adrian: NATO and the Baltic Sea Region: Towards Regional Security Governance? NATO Research Fellowship Scheme 1998-2000, Final Report. <https://www.nato.int/acad/fellow/98-00/hyde.pdf>; letöltés: 2021.11.15.
- KÁNCZ Csaba: A NATO-orosz kapcsolatok összeomlása óta drámaian romlik az európai helyzet. Privátbankár, 2021.11.15. <https://privatbankar.hu/cikkek/makro/a-nato-orosz-kapcsolatok-osszeomlása-ota-dramaian-romlik-az-europai-helyzet.html>; letöltés: 2021.12.28.
- KÁNCZ Csaba: Román katonai lépések – a dühös Putyin új rakétákat telepít. Privátbankár, 2021.03.26. <https://privatbankar.hu/cikkek/makro/roman-katonai-lepesek--a-duhos-putyin-uj-raketakat-telepit.html>; letöltés: 2021.12.08.
- KING, Iain: Not Contributing Enough? A Summary of European Military and Development Assistance to Ukraine Since 2014. CSIS, 2019.09.26. <https://www.csis.org/analysis/not-contributing-enough-summary-european-military-and-development-assistance-ukraine-2014>; letöltés: 2021.11.07.
- Lengyelországban létrehozták az előretolt amerikai hadosztály-parancsnokságot. Euronews, 2019.10.04. <https://hu.euronews.com/2019/10/04/lengyelorszagban-letrehoztak-az-eloretolt-amerikai-hadosztaly-parancsnoksagot>; letöltés: 2021.11.27.
- LUDVIG Zsuzsa: Oroszország és a Balkán: érdekek és politikák. Magyar Tudományos Akadémia Világgazdasági Kutatóintézet, Műhelytanulmányok, 88. szám, 2011. május. pp. 3–31. <http://www.vki.hu/mt/mh-88.pdf>; letöltés: 2021.12.28.
- MACKINDER, Halford J.: Democratic Ideals and Reality – A Study in the Politics of Reconstruction. Henry Holt and Company, New York, 1919.
- MCNAMARA, Eoin Micheál: Securing the Nordic-Baltic region, NATO Review, 2016.03.17. <https://www.nato.int/docu/review/articles/2016/03/17/securing-the-nordic-baltic-region/index.html>; letöltés: 2021.11.21.
- MEHTA, Aaron: NATO has a new Baltic command structure. Defense News, 2018.07.11. <https://www.defensenews.com/smr/nato-priorities/2018/07/11/nato-has-a-new-baltic-command-structure/>; letöltés: 2021.11.24.

- MRAV, Noemi: Kulcsszerepe lesz Romániának, ha a NATO szembekerül Oroszországgal. Euronews, 2017.10.17.
<https://hu.euronews.com/2017/10/17/kulcsszerepe-lesz-romanianak-ha-a-nato-szembekerul-oroszorszaggal>; letöltés: 2021.12.11.
- Nem lesz orosz katonai bázis Szerbiában. honvedelem.hu, 2010.02.18.
<https://honvedelem.hu/hirek/nem-lesz-orosz-katonai-bazis-szerbiaban.html>;
letöltés: 2021.12.28.
- NÉMETH András: Lukasenka átpasszolta országát Putyinnak. hvg.hu, 2021.09.10.
https://hvg.hu/gazdasag/20210910_Igy_passzolja_at_oroszokat_Moszkvanak_a_feheroros_z_diktator; letöltés: 2021.11.30.
- O'HANLON, Michael E. – SKALUBA, Christopher: A report from NATO's front lines. Brookings, 2019.06.13.
<https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2019/06/13/a-report-from-natos-front-lines/>; letöltés: 2021.11.24.
- Orosz katonai bázis lehet Vajdaságban. Kárpáthír, 2016.06.19.
<https://karpathir.com/2016/06/19/orosz-katonai-bazis-lehet-vajdasagban/>;
letöltés: 2022.01.10.
- PARROCK, Jack: Lukashenko is 'using human beings' in an 'extreme act of aggression towards the EU', says Johansson. Euronews, 2021.08.25.
<https://www.euronews.com/2021/08/25/lukashenko-is-using-human-beings-in-an-extreme-act-of-aggression-towards-the-eu-says-johan>; letöltés: 2021.12.29.
- ПЕТРОВСКАЯ, Galina: Сколько российских военных объектов на территории Беларуси? Deutsche Welle, 2017.09.06.
<https://www.dw.com/ru/сколько-российских-военных-объектов-на-территории-беларуси/a-40359816>; letöltés: 2021.12.06.
- PETRUS Szabolcs: Európáért versengő 'áramlatok' – Délről is kerülnek a vezetékek Ukrajnát. Az üzlet, 2021.10.22.
<https://azuzlet.hu/europaert-versengo-aramlatok-delrol-is-kerulnek-a-vezetek-ukrajnat/>;
letöltés: 2021.11.15.
- RÁCZ András: Európai uniós szankciók Belarusz ellen. Magyar Külügyi Intézet, MKI-elemzések, E-2011/4.
https://kki.hu/assets/upload/Elemzesek_2011_04_Eurepai_unies_szankciek_B.pdf;
letöltés: 2021.12.10.
- Swedes step up military contingency over Russian activity. Associated Press, 2022.01.14.
<https://apnews.com/article/europe-russia-sweden-baltic-sea-3fe414014136ed6d26519faee497cbe3>; letöltés: 2022.01.16.
- SZILÁGYI István: A geopolitika elmélete. Pallas Athéné Könyvkiadó, Budapest, 2019.
- The Russian Government: Развитие Крыма, Социально-экономическое развитие Республики Крым и города федерального значения Севастополь.
<http://government.ru/rugovclassifier/58/events/>; letöltés: 2021.01.24.
- TILLENI, Giulia: Protecting the Baltics, European Security and Defence, 2021.09.28.
<https://euro-sd.com/2021/09/articles/exclusive/23955/protecting-the-baltics/>;
letöltés: 2021.11.23.

- Újabb amerikai bázis létesül Lengyelországban. Mandiner, 2019.09.23.
https://mandiner.hu/cikk/20190923_ujabb_amerikai_bazis_letesul_lengyelorszagban;
letöltés: 2021.11.01.
- VINCZE Viktor Attila: A bukaresti parlament szerint nincs akadály Románia és Moldávia egyesülésének. 888.hu, 2018.03.27.
<https://888.hu/amerika-london-parizs/a-bukaresti-parlament-szerint-nincs-akadalya-romania-es-moldavia-egyesulesenek-4139188/>; letöltés: 2021.11.30.
- VUKAŠINOVIĆ, S. – STANIĆ, M.: Nova ruska baza u Srbiji Moskva bi da u Vojvodini pravi trenazni centar. Blic, 2016.06.15.
<http://www.blic.rs/vesti/politika/nova-ruska-baza-u-srbiji-moskva-bi-da-u-vojvodini-pravi-trenazni-centar/etbf1d8>; letöltés: 2022.01.04.
- World Bank Country Profile – Belarus.
https://databank.worldbank.org/views/reports/reportwidget.aspx?Report_Name=CountryProfile&Id=b450fd57&tbar=y&dd=y&inf=n&zm=n&country=BLR; letöltés: 2021.10.27.
- World Bank Country Profile – Hungary.
https://databank.worldbank.org/views/reports/reportwidget.aspx?Report_Name=CountryProfile&Id=b450fd57&tbar=y&dd=y&inf=n&zm=n&country=HUN; letöltés: 2021.10.27.
- World Bank Country Profile – Poland.
https://databank.worldbank.org/views/reports/reportwidget.aspx?Report_Name=CountryProfile&Id=b450fd57&tbar=y&dd=y&inf=n&zm=n&country=POL; letöltés: 2021.10.27.
- World Bank Country Profile – Romania.
https://databank.worldbank.org/views/reports/reportwidget.aspx?Report_Name=CountryProfile&Id=b450fd57&tbar=y&dd=y&inf=n&zm=n&country=ROU; letöltés: 2021.10.27.
- World Bank Country Profile – Ukraine.
https://databank.worldbank.org/views/reports/reportwidget.aspx?Report_Name=CountryProfile&Id=b450fd57&tbar=y&dd=y&inf=n&zm=n&country=UKR; letöltés: 2021.10.27.
- Британия и Украина ведут переговоры о продаже ракет для катеров и самолетов – The Times. Украинская Правда, 2021.10.21.
https://www-pravda-com-ua.translate.google.com/rus/news/2021/10/21/7311157/?_x_tr_sl=auto&_x_tr_tl=hu&_x_tr_hl=hu&_x_tr_pto=op; letöltés: 2021.11.09.
- В Україну прибули вантажі додаткової безпекової допомоги від Уряду США. Міністерство оборони України, 2021.10.10.
<https://www.mil.gov.ua/news/2021/10/10/v-ukrainu-pribuli-vantazhi-dodatkovoi-bezpekovo-i-dopomogi-vid-uryadu-ssha/>; letöltés: 2021.11.04.
- Отношения России и Польши назвали худшими со времен Второй мировой войны. Lenta.ru, 2021.04.27.
<https://lenta.ru/news/2021/04/27/andreev/>; letöltés: 2021.11.05.
- Приднестровцы: штрихи к портрету. Приднестровье Главная газета страны, 2017.03.04.
<https://pridnestrovie-daily.net/archives/16390>; letöltés: 2021.12.07.
- Чисельність Наявного Населення України на 1 січня 2017 року. Київ-2017.
http://database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/publ_new1/2017/zb_chnn_0117.pdf;
letöltés: 2021.10.29.

BEVEZETŐ

A Dél-kínai-tengert Tajvan, Kína, Vietnám, Malajzia, Brunei és a Fülöp-szigetek határolja, területén pedig több száz sziget található.² Fontosságát a rajta áthaladó kereskedelmi útvonalak, a vitatott hovatartozású vizek, szigetek, atollok és zátonyok stratégiai elhelyezkedése, valamint az ásványkincsekben – különösen energiahordozókban – bővelkedő tengeri talapzata jelenti, ami miatt a régió országai számára kulcsfontosságú lenne, hogy kiterjeszthessék ellenőrzésüket a területen.³ A leginkább agresszív terjeszkedést Kína folytatja, amikor történelmi okokra hivatkozva a Dél-kínai-tenger jelentős részét magának követeli.⁴ Ennek érdekében kettős felhasználású objektumok létesítésébe, valamint fegyverek és katonai erők telepítésébe kezdett olyan területeken is, ahol jelenlétét a nemzetközi hatóságok jogellenesnek ítélték.⁵

Kína mellett más, térségbeli országok – nevezetesen Vietnám, Brunei, Tajvan, Malajzia és a Fülöp-szigetek – is igényt formáltak dél-kínai-tengeri területekre.⁶ Mi több, néhányan közülük – mint például Vietnám – szintén telepítettek haditechnikai eszközöket egyes vitatott hovatartozású szigetekre, habár korántsem olyan mértékben, mint Kína.⁷ Ugyan az érintett felek már megfogalmaztak egy magatartási szabályzatot (Code of Conduct) a feszült helyzet kezelésére, az elnagyolt, specifikumokat és jogi kötelezettségeket nélkülöző dokumentum nem hozott változást a területi vitában.⁸ Bár a térségbeli államok Kínával szembeni fellépését mérsékelheti a gazdasági függőségük

¹ A tanulmány a szerző 2019-ben, a Nemzeti Közszerzői Egyetemen védett diplomamunkájának átdolgozott, aktualizált változata.

² VERNEY, Phil: The South China Sea Project. Google Blog, 2008.02.25.

<https://maps.googleblog.com/2008/02/south-china-sea-project.html>; letöltés: 2021.10.09.

³ RESMI, Sree S.: South China Sea: Why is it strategically important? ClearIAS, 2017.03.18. <https://www.clearias.com/south-china-sea/>; letöltés: 2021.10.09.

⁴ PESEK, William: Making Sense Of The South China Sea Dispute. Forbes, 2017.08.22.

<https://www.forbes.com/sites/outofasia/2017/08/22/making-sense-of-the-south-china-sea-dispute/#72890df91c3b>; letöltés: 2021.10.09.

⁵ China has militarised the South China Sea and got away with it. The Economist, 2018.06.21.

<https://www.economist.com/asia/2018/06/21/china-has-militarised-the-south-china-sea-and-got-away-with-it>; letöltés: 2021.10.09.

⁶ ZOLTAI Alexandra: Trump és a dél-kínai-tengeri konfliktus: Pivot to Obama? PAGEO, 2018.03.05.

<http://www.geopolitika.hu/hu/2018/03/05/trump-es-a-del-kinai-tengeri-konfliktus-pivot-to-obama/>; letöltés: 2021.10.09.

⁷ TORODE, Greg: Exclusive: Vietnam moves new rocket launchers into disputed South China Sea - sources. Reuters, 2016.08.10.

<https://www.reuters.com/article/us-southchinesea-vietnam-idUSKCN10K2NE>; letöltés: 2021.10.09.

⁸ NOI, Goh Sui: South China Sea code 'should be binding', says Chinese scholar. The Straits Times, 2018.04.11.

<https://www.straitstimes.com/asia/east-asia/south-china-sea-code-should-be-binding-says-chinese-scholar>; letöltés: 2021.10.09.

az ázsiai nagyhatalomtól,⁹ véleményem szerint ez nem jelenti azt, hogy ne törekednének saját érdekeik érvényesítésére vele szemben.

Nem csak a területi követelésekkel rendelkező államok vállaltak szerepet a dél-kínai-tengeri területi vitában. Az Amerikai Egyesült Államok célja, hogy megakadályozza a kínai jelenlét kiterjesztését a vitatott hovatartozású területeken, ennek érdekében a hajózás szabadságát garantáló műveleteket (Freedom of Navigation Operations – FONOPs) hajt végre a térségben.¹⁰ Washington európai (Egyesült Királyság, Franciaország, Németország),¹¹ valamint a Csendes-óceán térségében lévő (Japán, Ausztrália¹² és India¹³) partnerei szintén felléptek Peking térségbeli terjeszkedése ellen, bár véleményem szerint a határozottabb szerepvállalás nem az EU-tól, hanem a térségbeli amerikai szövetségesektől várható. Egyelőre úgy tűnik, hogy Kína a fokozódó nyomás ellenére sem változtatott térségbeli stratégiáján, mi több, egyre határozottabban védelmezi az érdekeit, és jelenleg is folytatja a dél-kínai-tengeri terjeszkedést és az elfoglalt területek militarizálását.¹⁴

Első ránézésre úgy tűnhet, hogy a fenti konfliktusnak nincs nagy jelentősége Magyarországnak számára, mivel közvetlenül nem érinti hazánk érdekeit. Az olyan nagyhatalmak, mint Kína és az Amerikai Egyesült Államok részvétele miatt azonban mégsem állíthatjuk, hogy a területi vita alakulása semmilyen hatással nem lenne hazánkra.

Magyarország elsősorban nem önállóan, hanem nemzetközi szervezetek (NATO, EU) tagállamként kényszerülhet állásfoglalásra. Miután a hágai Állandó Választottbíróóság 2016-ban megalapozatlannak és jogellenesnek találta Kína követeléseit egyes dél-kínai-tengeri területekre, és a tárgyalt kérdések zömében az eljárást kezdeményező Fülöp-szigetek mellett foglalt állást, az EU egy közös közlemény kiadását tervezte, amelyben üdvözölte a döntést. Az Egyesült Királyság, Franciaország és Németország határozottan lépett volna fel a kínai expanzió ellen, és a közleményben a nemzetközi jog betartására szólították volna fel a pekingi vezetést.¹⁵ Magyarország (Horvátországgal és Görögországgal együtt) azonban

⁹ ESZTERHAI Viktor – KLEMENSITS Péter: A dél-kínai-tengeri szigetek ügyében hozott hágai ítélet geopolitikai következményei. PAGEO – Policy Brief, I. évfolyam 1. szám, 2016.07.25. p. 5. http://www.geopolitika.hu/wp-content/uploads/2016/08/Policy-Brief-01-D%C3%A9l-k%C3%ADnai-tenger_final_public-6.pdf; letöltés: 2021.10.09.

¹⁰ ZOLTAI Alexandra: Trump és a dél-kínai-tengeri konfliktus: Pivot to Obama?

¹¹ Europe signals opposition against China's intimidation in South China Sea. Business Standard, 2021.03.19.

https://www.business-standard.com/article/international/europe-signals-opposition-against-china-s-intimidation-in-south-china-sea-121031900365_1.html; letöltés: 2021.10.09.

¹² Japan backs Australia against China threats. 9News, 2021.06.10.

<https://www.9news.com.au/national/australia-and-japan-share-concerns-about-china-threats/8e8661d4-1f97-4af8-9635-4938da56aa03>; letöltés: 2021.10.09.

¹³ India to deploy naval task force into South China Sea and beyond. 9News, 2021.08.04.

<https://www.9news.com.au/world/india-to-deploy-naval-task-force-into-south-china-sea-for-exercises-with-australia-japan-united-states/0fe0b32e-6a0e-4dd5-b0e6-cdceb369f214>; letöltés: 2021.10.09.

¹⁴ RANADA, Pia: 2018: Year of China military deployments in South China Sea – U.S. think tank. Rappler, 2018.12.16.

<https://www.rappler.com/nation/219458-gregory-poling-2018-chinese-military-deployments-south-china-sea>; letöltés: 2021.10.09.

¹⁵ EMMOTT, Robin: EU's statement on South China Sea reflects divisions. Reuters, 2016.07.15.

<https://www.reuters.com/article/southchinasea-ruling-eu-idUSL8N1A130Y>; letöltés: 2021.10.09.

megvétőzte a dokumentumot. Végül az EU három nappal később egy visszafogottabb nyelvezetű közleményt adott ki, amely szerint a szervezet nem „támogatta” vagy „üdvözölte”, csupán „tudomásul vette” a bíróság döntését, valamint a probléma békés úton történő rendezésére szólította fel az érintetteket.¹⁶ A magyar Külgazdasági és Külügyminisztérium hivatalos közleményében ezek után kijelentette, hogy a vitás feleknek közvetlen tárgyalás útján kellene rendezniük a nézeteltérést, valamint felhívta a figyelmet arra, hogy a régió belügyeibe történő beavatkozás és túlzott nyomásgyakorlás negatívan befolyásolhatja a kialakult helyzetet.¹⁷

Magyarország az EU-közlemény eredeti szövegének megvétőzésével – ha nem is explicit módon, de – Kína mellett foglalt állást, ami mögött feltételezhetően gazdasági megfontolások húzódnak.¹⁸ Tagadhatatlan, hogy Magyarországnak jelentős gazdasági érdekei fűződnek Kínához. A 16+1/China+CEEC (Central and Eastern European Countries) szervezeten¹⁹ keresztül a pekingi vezetés szorosabbra kívánja fűzni együttműködését a kelet-közép-európai térség országaival, többek között az infrastrukturális és csúcstechnológiai fejlesztések területén, amiből Magyarország is profitálna.²⁰ Ugyanakkor semmiképpen sem lenne szerencsés, ha a vitatott kérdésekben – így a dél-kínai-tengeri területi vitában is – Magyarország nyíltan szembeeszegetne az európai uniós állásponttal, és Kínát támogatná, hiszen az hosszú távon Budapest nemzetközi pozíciójának megingásához is vezethet.²¹

Bármilyen véleményen is legyen Magyarország a dél-kínai-tengeri területi vitával kapcsolatban, az esetleges kínai térnyerésnek mindenképp hatása lesz rá.

¹⁶ FALLON, Theresa: The EU, the South China Sea, and China's Successful Wedge Strategy. Asia Maritime Transparency Initiative, 2016.10.13.
<https://amti.csis.org/eu-south-china-sea-chinas-successful-wedge-strategy/>; letöltés: 2021.10.09.

¹⁷ Nyilatkozat a Dél-kínai-tengerrel kapcsolatos fejleményekről. Magyarország Kormánya, 2016.07.16.
<https://2015-2019.kormany.hu/hu/kulgazdasagi-es-kulugyminiszterium/hirek/nyilatkozat-a-del-kinai-tengerrel-kapcsolatos-fejlemenyekrol>; letöltés: 2022.02.05.

¹⁸ Nem ez volt az első eset, hogy Magyarország kiállt a kínai érdekek mellett az Európai Unióban: 2017-ben például visszautasította a bebörtönzött kínai ügyvédek állítólagos kínzása elleni tiltakozó levél aláírását.

FALLON, Theresa: When the China Dream and the European Dream Collide. War on the Rocks, 2019.01.07.

<https://warontherocks.com/2019/01/when-the-china-dream-and-the-european-dream-collide/>; letöltés: 2021.10.09.

¹⁹ A szervezet neve eredetileg – Kínára és 16 kelet-közép-európai, illetve balkáni partnerére utalva – 16+1 Kezdeményezés volt, majd Görögország 2019-es csatlakozásával 17+1 Kezdeményezésre módosult. Litvánia 2021-ben kilépett a csoportból, ami így ismét felvette a 16+1 Kezdeményezés nevet. A szervezet jelenlegi tagjai Kína mellett 11 európai uniós ország (Bulgária, Csehország, Észtország, Görögország, Horvátország, Lengyelország, Lettország, Magyarország, Románia, Szlovákia, Szlovénia) valamint öt nem EU-tagállam (Albánia, Bosznia-Hercegovina, Macedónia, Montenegró és Szerbia).

LAU, Stuart: Lithuania pulls out of China's '17+1' bloc in Eastern Europe. Politico, 2021.05.21.
<https://www.politico.eu/article/lithuania-pulls-out-china-17-1-bloc-eastern-central-europe-foreign-minister-gabrielius-landsbergis/>; letöltés: 2021.10.09.

²⁰ VAN OUDENAREN, John S.: Why China Is Wooing Eastern and Central Europe. The National Interest, 2018.09.04.

<https://nationalinterest.org/feature/why-china-woeing-eastern-and-central-europe-30492>; letöltés: 2021.10.09.

²¹ ESZTERHAI Viktor – KLEMENSITS Péter: A dél-kínai-tengeri szigetek ügyében hozott hágai ítélet geopolitikai következményei. p. 6.

A globális tengeri kereskedelem egyharmada ezen a területen keresztül zajlik, így a kínai dominancia kiépítése – akárcsak a kereskedelmi útvonalak amerikai részről történő blokkolása – közvetlenül érintené Magyarország gazdasági érdekeit is.²²

A dél-kínai-tengeri vitáról szóló tanulmányomat a térség bemutatásával nyitom. A terület fontosságát elsősorban Kína és az Amerikai Egyesült Államok szempontjából vizsgálom meg. A tenger energiahordozó-tartalékai és halállománya mellett szót ejtek az áthaladó kereskedelmi útvonalokról, illetve a térség stratégiai jelentőségéről is. Ezt követően röviden jellemzem a kínai területi igényeket, megvizsgálom a médiában rendre felbukkanó „kilenc szakaszvonal” elvet, illetve azon történelmi tényezőket, amelyekre Kína a területi követeléseit alapozza. Kitérek azokra az állításokra is, amelyek szerint Kína történelmi jogokon alapuló követelései nem megalapozottak vagy jogszerűek.

A cikk következő része a területi vita nemzetközi jogi hátterét tárgyalja: először megvizsgálom a kérdéskör megértéséhez szükséges tengerjogi szakkifejezéseket, illetve a szigetek, sziklák és apálykor szárazra kerülő képződmények jogállása közti különbséget. Ezt követően bemutatom a hágai Állandó Választottbíróság 2016-os határozatát, amely többek között Kína „kilenc szakaszvonal” elvének jogszerűségéről, valamint egyes dél-kínai-tengeri szárazulatok jogállásáról – és ezúton területi hovatartozásáról – is döntött.

A tanulmány utolsó fejezete a területi vitában érintett államok érdekeit, kapcsolatait és lehetőségeit tárgyalja a közelmúlt történéseinek tükrében. A területi igényvel rendelkező főbb országok (Kína, Vietnám, Fülöp-szigetek, említés szintjén Brunei, Tajvan és Malajzia) mellett az Amerikai Egyesült Államok érdekeit, szerepvállalását is bemutatom. Munkám legvégén összefoglalom a területi vita főbb sarokpontjait, valamint kifejtem a véleményemet az események várható alakulásáról.

A DÉL-KÍNAI-TENGER JELENTŐSÉGE

Földrajzi jellemzők

A Dél-kínai-tenger a Csendes-óceán részét képező peremtenger, ami délnyugat–északkelet irányban a Malaka-szorostól a Tajvani-szorosig húzódik. A területet északon Kína, keleten Tajvan és a Fülöp-szigetek, délen Indonézia, Brunei, Malajzia és Szingapúr, nyugaton pedig Vietnám határolja.²³ Körülbelül 3,5 millió km²-es kiterjedésével az egyik legnagyobb tenger a Földön.²⁴ Több száz sziget, szikla és zátony található a területén, ezek a képződmények azonban többnyire lakhatatlanok.²⁵

²² How much trade transits the South China Sea? China Power.

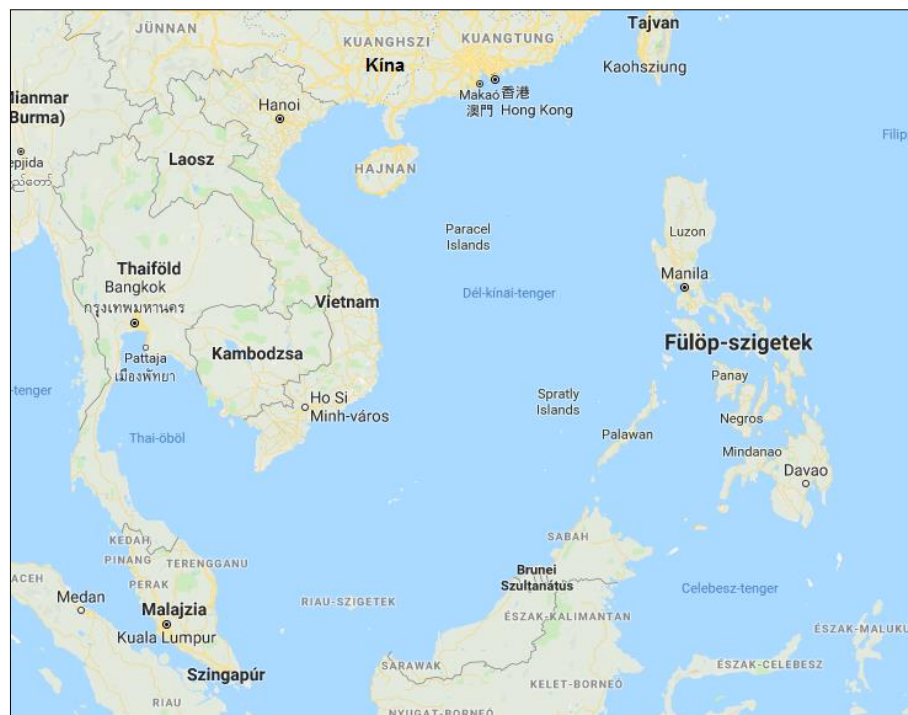
<https://chinapower.csis.org/much-trade-transits-south-china-sea/>; letöltés: 2021.10.09.

²³ RESMI, Sree S.: South China Sea: Why is it strategically important?

²⁴ Why is South China Sea so highly contested? The Times of India, 2018.05.28.

http://timesofindia.indiatimes.com/articleshow/64354908.cms?utm_source=contentofinterest&utm_medium=text&utm_campaign=cppst; letöltés: 2021.10.09.

²⁵ ESZTERHAI Viktor – KLEMENSITS Péter: A dél-kínai-tengeri szigetek ügyében hozott hágai ítélet geopolitikai következményei. p. 2.

1. ábra. A Dél-kínai-tenger²⁶

A tenger két legfőbb szigetlánc a körülbelül 130 szigetet, sziklát és zátonyt számláló Paracel-szigetek, valamint a 150–180 szigetet, sziklát és zátonyt magában foglaló Spratly-szigetek. A Paracel-szigetekre Kína, Tajvan és Vietnám formál igényt, míg a Spratly-szigetek feletti ellenőrzés megszerzéséért Kína, Tajvan, Vietnám, Malajzia, a Fülöp-szigetek és Brunei verseng.²⁷ A terület fontos szegmensei még a Scarborough-zátony (és annak eleme, a Macclesfield-zátony), amelyre Kína, Tajvan és a Fülöp-szigetek tart igényt; valamint a Pratas-szigetek (egy tajvani fennhatóság alatt álló, 11 mérföldes korallzátony, de Kína vitatja a hovatartozását).²⁸

A térség földrajzi szempontból rendkívül összetettnek számít. Ennek egyik oka, hogy sok esetben a tengeri képződmények hivatalos földrajzi besorolása nem eldöntött, ami lehetővé tette a partmenti államok számára, hogy területi követeléseket támasszanak.²⁹ Egyes képződmények szigetként, sziklaként vagy apálykor felszínre

²⁶ Dél-kínai-tenger. Google Maps.
<https://www.google.com/maps/place/D%C3%A9l-k%C3%ADn%C3%A1i-tenger/@11.0324796,103.0006266,5z/data=!3m1!4b1!4m5!3m4!1s0x317e79d4f0390dcf:0xd347a86ae63c44c9!8m2!3d15.488092!4d114.404754>; letöltés: 2021.10.09.

²⁷ ZOLTAI Alexandra: Trump és a dél-kínai-tengeri konfliktus: Pivot to Obama?

²⁸ Uo.

²⁹ ESZTERHAI Viktor – KLEMENSITS Péter: A dél-kínai-tengeri szigetek ügyében hozott hágai ítélet geopolitikai következményei. p. 2.

kerülő szárazulatként történő besorolása például eldöntheti, hogy egy adott ország gyakorolhat-e bizonyos jogokat azok közvetlen környezetében: a szigetekkel ellentétben ugyanis a sziklákat és zátonyokat nem veszi körül az ENSZ Tengerjogi Egyezménye (United Nations Convention on the Law of the Sea – UNCLOS) által meghatározott 200 tengeri mérföldes (370,4 km)³⁰ kizárólagos gazdasági övezet.³¹

A fenti, látszólag névbeli különbségeknek tehát döntő szerepe van abban, hogy bizonyos tengeri területek mely ország fennhatósága alá kerülhetnek. A partmenti államok nem ok nélkül tesznek komoly erőfeszítéseket, hogy minél több tengerrészt ellenőrzésük alá vonjanak: a Dél-kínai-tenger globális viszonylatban is kiemelt jelentőséggel bír.³²

Nyersanyagok és kereskedelem

A Dél-kínai-tenger fontosságát leginkább a térségben legdinamikusabban terjeszkedő Kína, valamint a térnyerését visszaszorítani igyekvő Amerikai Egyesült Államok szempontjából érdemes bemutatni. Kína a gazdasági felemelkedését – a külföldi tőke beáramlása mellett – elsősorban annak köszönheti, hogy olcsó munkaerőre épülő, exportorientált feldolgozóipara nagy mennyiségű, alacsony árú termékeket értékesít a nemzetközi piacon³³ – bár az utóbbi években igyekszik elmozdulni az alacsony hozzáadott értékű, munkaerő-intenzív termékek előállításától a csúcstechnológiás termékek piaca felé.³⁴ Egyes államok – mint például Thaiföld és Indonézia – az árak szempontjából Kína versenytársaivá válhatnak, de az előállított árucikkek mennyiségének tekintetében továbbra is lemaradnak. Erősödő szerepük a globális piacon egyelőre nem elegendő a kínai dominancia megdöntéséhez, de gyengítheti az ázsiai nagyhatalom pozícióját.³⁵

Kínának nagyszámú népessége (2021-es adatok szerint 1,398 milliárd fő)³⁶ életszínvonalának biztosításához, illetve – kiterjedt gazdasági tevékenysége miatt – árucikkeinek előállításához jelentős mennyiségű nyersanyagra, elsősorban szénhidrogénekre (kőolaj és földgáz) van szüksége. Ez fokozottabban igaz abban az esetben, ha komoly versenytársaktól kell megvédenie felvevőpiacát.³⁷

³⁰ 1 tengeri mérföld (nm) = 1,852 km.

³¹ ESZTERHAI Viktor – KLEMENSITS Péter: A dél-kínai-tengeri szigetek ügyében hozott hágai ítélet geopolitikai következményei. p. 2.

³² SAIDI, Uptin: Here's why the South China Sea is highly contested. CNBC, 2018.02.07. <https://www.cnbc.com/2018/02/07/heres-why-the-south-china-sea-is-highly-contested.html>; letöltés: 2021.10.09.

³³ GYURIS Ferenc – SZABÓ Pál: Kína: látványos eredmények, komoly kihívások. PAGEO. <http://www.geopolitika.hu/hu/kina-2/>; letöltés: 2021.10.09.

³⁴ WATTS, Gordon: High-tech, high risk for China's economy. Asia Times, 2020.01.01. <https://asiatimes.com/2020/01/high-tech-high-risk-for-chinas-economy/>; letöltés: 2021.10.09.

³⁵ MARSHALL, Tim: A földrajz fogságában. Park Könyvkiadó, Budapest, 2018. p. 71.

³⁶ China. CIA – The World Factbook, 2021.09.29.

<https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/china/>; letöltés: 2021.10.09.

³⁷ MARSHALL, Tim: A földrajz fogságában. p. 71.

Kína a világ első számú kőolajimportőre: 2021-ben körülbelül 500 millió hordót importált a nyersanyagból.³⁸ Első számú kereskedelmi partnere ezen a téren jelenleg Szaúd-Arábia, ahonnan 2020-ban 28,1 milliárd dollár értékben vásárolt kőolajat, de fontos Oroszország, Irak, Angola és Brazília szerepe is.³⁹ A földgázimport tekintetében Kína hosszú ideig elmaradt Japán és Dél-Korea mögött, 2018-ra azonban a légszennyezettség visszaszorítása érdekében a szén helyett egyre több földgázt használt, drasztikusan megnövelve ezzel a keresletet az energiahordozó iránt. Ennek következtében 2018-ra Kína ezen a téren is a világ első számú importőrévé lépett elő.⁴⁰ 2019-ben mintegy 130 milliárd köbméter földgázt importált,⁴¹ amire szüksége is van. Bár jelentős tartalékokkal rendelkezik – a világ ötödik legnagyobb földgáz-kitermelője volt 2019-ben⁴² –, teljes fogyasztása azonban olyan mértékű, hogy annak 40%-át importból kénytelen fedezni.⁴³ Az import jelentős része cseppfolyósított földgáz formájában érkezik az országba. Legfontosabb szállítói Ausztrália, Katar és Malajzia.⁴⁴ Szárazföldi csővezetékeken Kazahsztánon keresztül türkmén és üzbég földgáz is érkezik az országba.⁴⁵ Kína ezen felül dolgozik az Oroszországgal folytatott energetikai együttműködésének bővítésén is, ennek egyik fontos eleme a Szibéria Ereje (Power of Siberia) gázvezeték kiépítése. A 2019 decemberétől üzemelő vonalon a korábbi napi 28 millió köbméter helyett 2021 végére naponta 43 millió köbméter földgáz érkezik Kínába.⁴⁶

A fentiek alapján megállapítható, hogy Kína ugyan rendelkezik hazai forrásokkal, és alternatív, szárazföldi szállítási útvonalak kiépítésén is dolgozik, alapvetően azonban továbbra is jelentős mértékben függ a tengeri kereskedelmi útvonalakon behozott kőolaj- és földgázimporttól. A tengeri úton érkező szállítmányok 82%-a pedig a Malaka-szoroson keresztül érkezik az országba.⁴⁷

³⁸ AIZHU, Chen: China's annual crude oil imports drop for first time in 20 years. Reuters, 2022.01.14. <https://www.reuters.com/markets/commodities/chinas-crude-oil-imports-post-first-annual-drop-20-years-2022-01-14/>; letöltés: 2022.02.08.

³⁹ WORKMAN, Daniel: Top 15 Crude Oil Suppliers to China. World's Top Exports.

<https://www.worldstopexports.com/top-15-crude-oil-suppliers-to-china/>; letöltés: 2021.10.11.

⁴⁰ JAGANATHAN, Jessica: China overtakes Japan as world's top natural gas importer. Reuters, 2018.11.12. <https://www.reuters.com/article/china-japan-Ing/china-overtakes-japan-as-worlds-top-natural-gas-importer-idUSL4N1XN3LO>; letöltés: 2021.10.11.

⁴¹ China Natural Gas: Imports. CEIC.

<https://www.ceicdata.com/en/indicator/china/natural-gas-imports>; letöltés: 2021.10.11.

⁴² FAWTHROP, Andrew: Profiling the top six natural gas producing countries in the world. NS Energy, 2021.04.26.

<https://www.nsenergybusiness.com/features/natural-gas-producing-countries/>; letöltés: 2021.10.11.

⁴³ JAGANATHAN, Jessica: China overtakes Japan as world's top natural gas importer.

⁴⁴ Uo.

⁴⁵ GYURIS Ferenc – SZABÓ Pál: Kína: látványos eredmények, komoly kihívások.

⁴⁶ China steps up natural gas supply for 2021-22 winter-spring season. Hellenic Shipping News, 2021.09.27.

<https://www.hellenicshippingnews.com/china-steps-up-natural-gas-supply-for-2021-22-winter-spring-season/>; letöltés: 2021.10.11.

⁴⁷ BIMBA Gergely: Kína gazdasági kapcsolatai Oroszországgal, a geopolitikai érdekek tükrében. KKI Elemzések E-2018/25. p. 7.

https://kki.hu/assets/upload/25_KKI-elemzes_CHN-RUS_Bimba_20180723.pdf; letöltés: 2021.10.11.

Az Indiai-óceánt és a Dél-kínai-tenger összekötő szorost nyugaton és délen Indonézia (Szumátra szigete), északon és keleten pedig a Maláj-félsziget határolja. Hossza körülbelül 800 km,⁴⁸ a Szingapúri-szoros részét képező Phillips-csatornánál található a legszűkebb pontja, amely mindössze 2,7 km széles.⁴⁹ A világkereskedelem szempontjából kulcsfontosságú terület: a globális tengeri kereskedelem egyharmada a Malaka-szoroson keresztül zajlik, ami azt jelenti, hogy évente körülbelül 50 ezer hajó halad át rajta.⁵⁰ (Más adatok szerint ez a szám eléri a 120 ezret is). A szoroson keresztül bonyolított élénk kereskedelem az egyik oka annak, hogy a térségben a mai napig jellemzőek a kalóztámadások.⁵¹

2. ábra. A Malaka-szoros⁵²

Kína számára kiemelt jelentőséggel bír a terület. Kőolaj- és földgázimportjának túlnyomó része a szoroson keresztül érkezik az országba, így bármilyen incidens veszélyeztetheti az energiaellátását. A kalózkodásnál sokkal nagyobb fenyegetést jelent Peking számára annak a lehetősége, hogy egy esetleges konfliktus kitörése

⁴⁸ Strait of Malacca. Encyclopaedia Britannica.

<https://www.britannica.com/place/Strait-of-Malacca>; letöltés: 2021.10.09.

⁴⁹ World Oil Transit Chokepoints. U. S. Energy Information Administration, 2014.11.10. p. 7.

https://web.archive.org/web/20141122053242/http://www.eia.gov/countries/analysisbriefs/World_Oil_Transit_Chokepoints/wotc.pdf; letöltés: 2021.10.09.

⁵⁰ CHATTERJEE, Neil: Singapore raises security alert after Malacca threat. Reuters, 2010.03.05.

<https://www.reuters.com/article/us-malacca-threat-idUSTRE62335120100305>; letöltés: 2021.10.09.

⁵¹ MCCAULEY, Adam: Pirates in Southeast Asia: The World's Most Dangerous Waters. Time.

<http://time.com/piracy-southeast-asia-malacca-strait/>; letöltés: 2021.10.09.

⁵² 14th Choke Point – How Vital Are The Malacca Straits To Global Trade? WowShack, 2017.10.06.

<https://www.wowshack.com/choke-point-malacca-straits/>; letöltés: 2021.10.09.

esetén az Amerikai Egyesült Államok és térségbeli szövetségesei blokádot alakíthatnak ki, aminek Kína gazdaságára nézve rendkívül súlyos következményei lennének.⁵³ (Példaként a Szezi-csatornát 2021. március 23–29. között blokkoló Ever Given konténerhajó napi 9,6 milliárd dollár összegű kiesést okozott a globális kereskedelemben).⁵⁴ A Malaka-szoros fontosságát jelzi, hogy Hu Csin-ao volt kínai elnök még egy külön kifejezést („Malaka-dilemma”) is meghonosított vele kapcsolatban.⁵⁵

A Malaka-szoroson és a Dél-kínai-tengeren áthaladó szállítási útvonalak biztonságának garantálása még fontosabb lett Kína számára, mióta 2013-ban Hszi Csin-ping elnök bejelentette az *Övezet és Út* (Belt and Road – BRI) projektet. A kezdeményezés célja egy mintegy 60 országot magában foglaló gazdasági övezet létrehozására, amely „új, és már meglévő közúti, vasúti, olaj- és gázvezeték, valamint optikai hálózatok összekapcsolásából áll, kiegészülve egymással együttműködő ipari parkokkal, logisztikai központokkal és tengeri kikötőkkel.” Kína célja, hogy a projektben részt vevő országokkal az infrastrukturális együttműködés mellett a kereskedelem, a pénzügyek és a befektetések terén is kooperációt alakítson ki. Ezen felül a kulturális, oktatási és kutatás-fejlesztési együttműködés *soft power* jellegű befolyásolásra is lehetőséget kínál.⁵⁶

A projekt egyik legfontosabb célja, hogy a világgazdaság jelenleg tengeri útvonalak által dominált rendszerében nagyobb szerephez jussanak a szárazföldi kereskedelmi utak. A súlypont áthelyezésére irányuló kínai törekvések mögött a tengeri útvonalakra való túlzott támaszkodás miatti sérülékenységgel állhat.⁵⁷ Manapság a kőolaj- és földgázszállítványok legnagyobb részét víz alatti vezetéseken, illetve tankerhajók segítségével juttatják el az egyes államok piacára.⁵⁸

Ugyanakkor a BRI részét képezi az Új Tengeri Selyemút (Maritime Silk Road) kiépítése is, így nem állítható, hogy Kína kizárólag szárazföldi területeken képzelel el az infrastrukturális fejlesztéseket.⁵⁹ A Dél-kínai-tengertől az Indiai-óceánon át Európáig húzódó, tervezett tengeri kereskedelmi útvonal kiépítésével, illetve egyes part menti államokkal való együttműködés (közös fejlesztések, stratégiai jelentőségű kikötők résztulajdonának megvásárlása stb.) útján Kína nemcsak az Amerikai Egyesült Államok dominanciájával szemben képezhet ellensúlyt, hanem kőolaj- és földgázszállítási útvonalait is biztosíthatja.⁶⁰

⁵³ HAMZAH, B. A.: Alleviating China's Malacca Dilemma. Institute for Security & Development Policy, 2017.03.13.

<http://isdp.eu/alleviating-chinas-malacca-dilemma/>; letöltés: 2021.10.09.

⁵⁴ RUSSON, Mary-Ann: The cost of the Suez Canal blockage. BBC News, 2021.03.29.

<https://www.bbc.com/news/business-56559073>; letöltés: 2021.10.12.

⁵⁵ HAMZAH, B. A.: Alleviating China's Malacca Dilemma.

⁵⁶ ESZTERHAI Viktor: Az Egy Övezet, Egy Út geopolitikai jelentősége a történelmi távlatban. PAGEO, 2016.11.03.

<http://www.geopolitika.hu/hu/2016/11/03/az-egy-ovezet-egy-ut-geopolitikai-jelentosege-a-tortenelmi-tavlatban/>; letöltés: 2021.10.09.

⁵⁷ Uo.

⁵⁸ Transporting Oil & Natural Gas. API.

<https://www.api.org/oil-and-natural-gas/wells-to-consumer/transporting-oil-natural-gas/>; letöltés: 2021.10.09.

⁵⁹ ESZTERHAI Viktor: Az Egy Övezet, Egy Út geopolitikai jelentősége a történelmi távlatban.

⁶⁰ CLEMENS, Morgan: The Maritime Silk Road and the PLA. The CNA Corporation, 2015. p. 3.

https://www.cna.org/cna_files/pdf/maritime-silk-road.pdf; letöltés: 2021.10.09.

A hajózási útvonalak biztonságának garantálása mellett a Dél-kínai-tenger kőolaj- és földgáztartalékai miatt is fontos lehet Kína és a régió más, a fenti nyersanyagok tekintetében importra szoruló államok számára. Egyelőre azonban csak találgatások vannak arra vonatkozóan, hogy pontosan milyen mennyiségű szénhidrogén található a tenger talapzatán. A becslések pedig meglehetősen eltérnek egymástól. Az amerikai Energiaügyi Információs Hivatal (US Energy Information Administration) szerint a Dél-kínai-tenger mindössze 16–33 milliárd hordónyi kőolajat és 7–14 billió köbméter földgázt rejt, míg a kínai Nemzetközi Tanulmányok Intézete (Chinese Institute of International Studies) becslése szerint 293–344 milliárd hordó kőolaj, valamint 30–72 billió köbméter földgáz található az érintett területen. Ez azt jelenti, hogy az amerikai álláspont szerint körülbelül 3–8 billió dollárnyi, míg kínai vélemények szerint 25–60 billió dollár értékű szénhidrogén található a Dél-kínai-tenger medencéjében. Amerikai elemzés szerint a források mennyiségének alábecslése lehet az oka annak, hogy az Obama-adminisztráció nem lépett fel elég határozottan a kínai terjeszkedés ellen, és inkább arra koncentrált, hogy gazdasági kapcsolatait erősítse az országgal.⁶¹

Más vélemények szerint azonban a kínai fél becsülte túl a Dél-kínai-tenger nyersanyagforrásait. Mikkal E. Herberg, egy amerikai kutatóintézet energiabiztonsággal foglalkozó munkatársa szerint a legtöbb nyugati elemzés szerint csak mérsékelt mennyiségű szénhidrogénforrás található a tengeri talapzaton, ami korántsem elég ahhoz, hogy a távol-keleti országok kőolaj- és földgázimporttól való függőségét érdemben megváltoztassa. Edward Chow, a szintén amerikai Biztonsági- és Nemzetközi Tanulmányok Intézetének (Center for Security and International Studies – CSIS) energiaügyi elemzője osztja Herberg véleményét: szerinte a politikusok hatásvadász kommunikációja az oka annak, hogy sokan teljesen félreértik a dél-kínai-tengeri területi vitát. Számos amerikai szakértő tehát egyetért abban, hogy a pekingi vezetés csupán terjeszkedésének ürügyeként használja a Dél-kínai-tenger kőolaj- és földgáztartalékait. Véleményük szerint a konfliktus sokkal inkább az egyes államok szuverenitásának védelméről és a kereskedelmi útvonalak biztonságáról szól.⁶²

Tény, hogy a Dél-kínai-tenger szénhidrogén-tartalékainak kinyerésére mindeddig csak korlátozott mértékben történtek erőfeszítések, így nehéz pontosan megbecsülni a talapzatban rejlő források mennyiségét. Bár már megindult pár kezdeményezés a térség kőolaj- és földgáztartalékainak feltárására – Kína például közös munkálatokról állapodott meg a Fülöp-szigetekkel és Brunejjel is⁶³ – a politikai csatározások mellett a szükséges infrastruktúra hiányossága is gátolta az energiaforrások kinyerését.⁶⁴

⁶¹ CORR, Anders: China's \$60 Trillion Estimate Of Oil and Gas In The South China Sea: Strategic Implications. *Journal of Political Risk*, Vol. 6, No. 1, January 2018.
<http://www.jpolicy.com/chinas-60-trillion-estimate-of-oil-and-gas-in-the-south-china-sea-the-strategic-implications/>; letöltés: 2021.10.10.

⁶² RASH, Wesley: Will the US fight for oil in the South China Sea? Deutsche Welle, 2017.02.22.
<https://www.dw.com/en/will-the-us-fight-for-oil-in-the-south-china-sea/a-37677319>; letöltés: 2021.10.20.

⁶³ KUO, Mercy A: The Geopolitics of Oil and Gas in the South China Sea. *The Diplomat*, 2018.12.12.
<https://thediplomat.com/2018/12/the-geopolitics-of-oil-and-gas-in-the-south-china-sea/>; letöltés: 2021.10.20.

⁶⁴ CORR, Anders: China's \$60 Trillion Estimate Of Oil and Gas In The South China Sea: Strategic Implications.

A Kínával való együttműködésre mutatott hajlandóság alátámasztja, hogy más, térségbeli országok is jelentősen függenek a külső forrásból származó szénhidrogénektől. A régióbeli államok többsége nem elhanyagolható mennyiségben importál energiahordozókat: 2020-ban Tajvan például összesen 24,7 milliárd köbméter cseppfolyósított földgázt importált.⁶⁵ (A Kínával folytatott közös nyersanyagkinyerés mögött azonban – a szénhidrogénimporttól való függőség mellett – a pekingi vezetés erőszakos fellépésétől való félelem is állhat, lásd később a Duterte–Hszi konfrontációt).⁶⁶

A Dél-kínai-tenger tehát geopolitikai szempontból nemcsak Kína, hanem a térség valamennyi állama számára rendkívül fontos terület – annál is inkább, mert bár a kínai érdekek elsősorban az energiaszállítványok biztosításához fűződnek, a térség valójában a teljes globális kereskedelem szempontjából is kiemelt jelentőségű. Az ENSZ Kereskedelmi és Fejlesztési Konferenciája szerint a globális kereskedelem mennyiségének 80%-a, illetve értékének 70%-a tengeri útvonalakon zajlik, a tengeri kereskedelem egyharmada pedig a Dél-kínai-tenger érintésével történik.⁶⁷ Mindemellett a térség jelentős halállománnyal is rendelkezik: a globális halászat 12%-a itt zajlik.⁶⁸

Nem véletlen tehát, hogy a térség országai területi igényekkel jelentkeztek a Dél-kínai-tengeren. Bár az érdekek érvényesítésére tett lépések fajsúlya országonként változó, nem egy állam a vitatott területeken haditechnikai eszközök, katonai létesítmények és erők telepítése mellett döntött céljai elérése érdekében.⁶⁹

Stratégiai jelentőség

Japán értékelés szerint Kínának azért fontos a Dél-kínai-tenger feletti ellenőrzés megszerzése, mert a terület egyfajta pufferzónát képez az ország déli régiója számára, így megkönnyíti a külső fenyegetésekkel szembeni fellépést. A térség irányításának megszerzése, valamint a katonai objektumok és egységek telepítése a szigetcsoportok területére lehetővé teszi Kínának, hogy potenciális ellenségei számára megtagadhatta a hozzáférést a területhez, valamint – az elrettentés eszközeként – visszatartsa őket az esetleges ellenséges megmozdulásoktól.⁷⁰

⁶⁵ Major importing countries of liquefied natural gas worldwide in 2020. Statista, 2021.07.

<https://www.statista.com/statistics/274529/major-lng-importing-countries/>; letöltés: 2021.10.10.

⁶⁶ NG, Teddy – LIU, Zhen: China and Philippines sign oil and gas exploration deal as Xi Jinping meets Rodrigo Duterte. South China Morning Post, 2018.11.20.

<https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/2174213/china-philippines-sign-oil-and-gas-exploration-deal-xi-jinping>; letöltés: 2019.03.08.

⁶⁷ How much trade transits the South China Sea? China Power.

⁶⁸ ØSTHAGEN, Andres – JENSEN, Øystein – VIDAS, Davor: Fish, not oil, at the heart of the South China Sea conflict. Fridtjof Nansen Institute, 2017.10.24.

<https://www.fni.no/news/fish-not-oil-at-the-heart-of-the-south-china-sea-conflict-article1556-330.html>;

letöltés: 2021.10.10.

⁶⁹ TORODE, Greg: Exclusive: Vietnam moves new rocket launchers into disputed South China Sea - sources.

⁷⁰ A strategic analysis of the South China Sea territorial issues. Japan Ministry of Defence.

https://www.mod.go.jp/msdf/navcol/assets/pdf/topic049_02.pdf; letöltés: 2019.03.08.

Kelet-Kína védelme azért is fontos, mert az ország lakosságának körülbelül 94%-a ezen a területen él,⁷¹ és ez a régió az ország iparilag legfejlettebb térsége.⁷² Több, a BRI-ben kulcsszerepet játszó város is – mint Hajkou,⁷³ Pejhaj,⁷⁴ Fucsou,⁷⁵ Kanton – a keleti partok közelében található.⁷⁶ A Dél-kínai-tenger mindemellett nemcsak az ország védelme, hanem expanziós törekvései szempontjából is lényeges Peking számára. Ez a tenger választja el Tajvantól is, az érintett vizeket pedig – az „egy Kína” elv mentén – saját beltengereként szeretné kezelni.⁷⁷

Az Amerikai Egyesült Államok érdekei ezzel ellentétesek: a washingtoni adminisztráció számára a Dél-kínai-tenger a növekvő kínai befolyás visszaszorítása szempontjából fontos. A Spratly-szigeteken létrehozott kínai bázisok és a Paracel-szigetek létesítményei megnövelik az esetleges kínai rakétatámadásoknak és légitámadásoknak kitett területek nagyságát. Emellett a Dél-kínai-tenger ellenőrzése egy háború kitörésekor lehetővé tenné Kína számára, hogy akadályozza az amerikai haderő számára a térségbeli szövetségesei (például a Fülöp-szigetek) védelmében végrehajtandó műveleteket.⁷⁸ Ezen felül – mivel a Dél-kínai-tenger az Indiai-óceán és a Csendes-óceán között helyezkedik el – a hajózás szabadságának sérülése békeidőben is gondot jelentene, hiszen jelentős mennyiségű hadgyakorlat és egyéb katonai mozgás végrehajtását akadályozná a térségben.⁷⁹

A dél-kínai-tengeri szabad hajózás nemcsak gyakorlati, hanem elvi kérdés is az Amerikai Egyesült Államok számára.⁸⁰ Hillary Clinton, az Obama-adminisztráció külügyminisztereként felismerte, hogy a világ gazdasági, politikai és katonai súlypontja fokozatosan áthelyeződik Ázsiába, így 2009-ben meghirdette az „Ázsia felé fordulás” (Pivot to Asia) politikáját, amelynek része volt a térség biztonságának megszilárdítása is egy átfogó katonai jelenlét fenntartásával. A washingtoni adminisztráció elkötelezte magát a térségbeli szövetségeseivel ápolt védelmi kapcsolatok elmélyítése, valamint egy számottevő katonai jelenlét kiépítése mellett. Biztonságpolitikai téren a program kiemelt céljai a konfliktusok kialakulásának megakadályozása, illetve az esetleges vitás helyzetek megfelelő kezelése voltak.

⁷¹ WOOD, Peter: New Map: Population Density in China. LinkedIn, 2017.05.16.

<https://www.linkedin.com/pulse/new-map-population-density-china-peter-wood>; letöltés: 2019.04.04.

⁷² BERNÁT Péter: Az ujjur kérdés és ami mögötte van. ZMNE SVKK, Elemzések 2009/15. p. 3.

<https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/svki-elemzesek-2009-15-az-ujgur-kerdes-bernat-p.original.pdf>; letöltés: 2021.10.10.

⁷³ Top 10 most competitive Chinese cities in Belt and Road Initiative. China Daily, 2015.07.07. p. 1.

http://www.chinadaily.com.cn/business/2015-07/07/content_21196525.htm; letöltés: 2019.04.04.

⁷⁴ Uo. p. 2.

⁷⁵ Uo. p. 3.

⁷⁶ Uo. p. 4.

⁷⁷ Hogy vesztí el Amerika a Dél-kínai-tengert? Kelet-Ázsia Figyelő, 2018.05.29.

https://keletazsiafigyelo.blog.hu/2018/05/29/hogy_szerzi_meg_kina_a_del-kinai_tengert; letöltés: 2019.03.08.

⁷⁸ BRANDS, Hal – COOPER, Zack: Getting Serious About Strategy In The South China Sea. Naval War College Review, Volume 71, Number 1 Winter, 2018. p. 16.

<https://digital-commons.usnwc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1002&context=nwc-review>; letöltés: 2021.10.10.

⁷⁹ HOLMES, James R.: Strategic Features of the South China Sea: A Tough Neighborhood for Hegemons. Naval War College Review, Volume 67, Number 2 Spring, 2014. p. 31.

<https://digital-commons.usnwc.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1317&context=nwc-review>; letöltés: 2021.10.10.

⁸⁰ Uo.

Az Amerikai Egyesült Államok ígéretet tett, hogy haditengerészetének és tengerentúli légierijének a 60%-át a Csendes-óceán térségben állomásoztatja, ami által a washingtoni adminisztráció a legfőbb, biztonságot garantáló erőként léphetett fel a térségben.⁸¹

A 2016–2020 közötti, Donald Trump által vezetett adminisztráció egyes lépései – mint például kilépése a Transz-csendes-óceáni Partnerségből⁸² és az amerikai–dél-koreai Ulchi Freedom Guardian hadgyakorlat felfüggesztése⁸³ –, valamint a kormányzat külpolitikai fókuszának áthelyeződése a közel-keleti térségbe kérdésekké tették, hogy az Amerikai Egyesült Államok továbbra is elkötelezett-e a távol-keleti szövetségeseivel folytatott együttműködésének fenntartása és a térség biztonságának garantálása iránt. Donald Trump elődjénél határozottabban lépett fel a hajózás szabadságának megőrzése érdekében.⁸⁴ Ezt bizonyítja, hogy a Trump-adminisztráció kormányzásának első két évében az Amerikai Egyesült Államok haditengerészete majdnem háromszor annyi FON-gyakorlatot hajtott végre, mint az Obama elnök két ciklusa alatt összesen.⁸⁵

Jelenleg úgy tűnik, hogy a 2020-ban amerikai elnökké választott Joe Biden elődjéhez hasonlóan igyekszik biztosítani az Amerikai Egyesült Államok dominanciáját az indiai–csendes-óceáni térségben. Ennek részeként folytatta a navigáció szabadságát biztosító műveleteket,⁸⁶ valamint megerősítette térségbeli szövetségi rendszerét⁸⁷ (lásd *Az érintett államok jelenlegi álláspontja – Amerikai Egyesült Államok* fejezetben). Mindez azt jelzi, hogy Washington egyre nagyobb jelentőséget tulajdonít a Peking térnyerése jelentette kihívásnak. Vélhetően Joe Biden is tisztában van azzal, hogy amennyiben Kína megszerezne a térség feletti irányítást, akkor az olyan jelentős stratégiai presztízsveszteség lenne a washingtoni adminisztráció számára, hogy akár arra is ösztönözhetné korábbi szövetségeseit, hogy inkább az erősebb szereplő – Peking – pártfogását keressék.⁸⁸ További kockázati tényező az is, hogy a Dél-kínai-tenger feletti ellenőrzés megszerzése felbátoríthatja Kínát, hogy más vitás kérdésekben (például Tajvan vagy a Tiaojü/Szenkaku-szigetek kapcsán) is törekedjen a *status quo* erőszakos eszközökkel történő megváltoztatására.⁸⁹

⁸¹ ZOLTAI Alexandra: Trump és a dél-kínai-tengeri konfliktus: Pivot to Obama?

⁸² Uo.

⁸³ COPP, Tara: South Korea, US cancel Ulchi Freedom Guardian exercise for 2018. *Military Times*, 2018.06.19.

<https://www.militarytimes.com/news/your-air-force/2018/06/18/south-korea-us-cancel-ulchi-freedom-guardian-exercise-for-2018/>; letöltés: 2021.10.10.

⁸⁴ ZOLTAI Alexandra: Trump és a dél-kínai-tengeri konfliktus: Pivot to Obama?

⁸⁵ TWEED, David: Why the South China Sea Fuels US-China Tensions. *Bloomberg*, 2019.02.15.

<https://www.bloombergquint.com/quicktakes/why-the-south-china-sea-fuels-u-s-china-tensions-quicktake>; letöltés: 2021.10.10.

⁸⁶ JOHNSON, Jesse: Biden's message to Beijing: US to ease up over South China Sea and Taiwan. *The Japan Times*, 2021.02.06.

<https://www.japantimes.co.jp/news/2021/02/06/asia-pacific/biden-south-china-sea-taiwan/>; letöltés: 2021.10.11.

⁸⁷ MARLOW, Iain: Why the Aukus, Quad and Five Eyes Pacts Anger China. *Bloomberg*, 2021.09.23.

<https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-09-23/why-the-aukus-quad-and-five-eyes-pacts-anger-china-quicktake>; letöltés: 2021.10.11.

⁸⁸ BRANDS, Hal – COOPER, Zack: Getting Serious About Strategy In The South China Sea. pp. 16–17.

⁸⁹ Uo.

Washington térségbeli szövetségeseinek mozgásterét a Dél-kínai-tengeren korlátozott. Habár James R. Holmes, a Naval War College professzora tanulmányában hangsúlyozza, hogy a megfelelő stratégia alkalmazásával még a kisebb államok is megtagadhatják a nagyhatalmak egyes szénhidrogénforrásokhoz történő hozzáférését, vagy egyedül is végrehajthatják az energiaforrások kinyerését,⁹⁰ a valóságban ez túl kockázatos vállalkozásnak bizonyulhat. Rodrigo Duterte filippin elnök szerint Hszi Csin-ping kínai államfő megfenyegette őt, hogy háborút indít az országa ellen, ha az a manilai vezetés eredeti terveinek megfelelően önkényesen olajfúrásba kezd azokon a dél-kínai-tengeri vizeken, amelyek egyébként a hágai bíróság 2016-os döntése alapján a Fülöp-szigetek kizárólagos gazdasági övezetébe tartoznak.⁹¹ Kína korábban már bizonyította, hogy érdekei érvényre juttatására a tengeri összecsapásoktól sem riad vissza: 1974-ben és 1988-ban a vietnámi haderővel csapott össze a térségben,⁹² 1995-ben pedig a Fülöp-szigetekkel a Mischief-zátony hovatartozása kapcsán bonyolódott katonai konfrontációba.⁹³ Kína erősödő nagyhatalmi ambíciói növelik annak a valószínűségét, hogy szükség esetén akár fegyveres erővel is felléphet ellenfeivel szemben.⁹⁴

Nem sokkal ezután, 2018 novemberében Kína és a Fülöp-szigetek közös, dél-kínai-tengeri olaj és földgáz kinyerésére irányuló projekt végrehajtásában állapodott meg. Az események azt az egyértelmű üzenetet sugallják, hogy amíg a Fülöp-szigetekhez hasonló kisebb államok tartózkodnak a Kína érdekeivel szembemenő megmozdulásoktól – és hajlandók mérsékelni saját ambícióikat a térségben –, akkor akár együttműködésre is van lehetőségük a kelet-ázsiai nagyhatalommal.⁹⁵

A KÍNAI TERÜLETI KÖVETELÉSEK

A „kilenc szakaszvonal” elv

A dél-kínai-tengeri területi vitával foglalkozó cikkekben, tanulmányokban gyakorta találkozni azzal a kijelentéssel, miszerint Kína a „történelmi okokra hivatkozva a terület 80%-át”⁹⁶ (más források szerint 90%-át)⁹⁷ magának követeli.⁹⁸ A kérdéskört közelebbről megvizsgálva azonban kiderül, hogy a helyzet ennél jóval összetettebb.

⁹⁰ HOLMES, James R.: Strategic Features of the South China Sea: A Tough Neighborhood for Hegemons. p. 32.

⁹¹ MOGATO, Manuel: Duterte says China's Xi threatened war if Philippines drills for oil. Reuters, 2017.05.19. <https://www.reuters.com/article/us-southchinasea-philippines-china-idUSKCN18F1DJ>; letöltés: 2021.10.10.

⁹² HÁDA Béla: Egy bírósági határozat margójára. SVKK, Nézőpontok 2016/8. 2016.07.14. p. 2. <https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/svkk-nezopontok-2016-8-egy-birosagi-hatarozat-margojara-had-2.original.pdf>; letöltés: 2021.10.10.

⁹³ JIANMING, Shen: China's Sovereignty over the South China Sea Islands: A Historical Perspective. Chinese Journal of International Law, Volume 1, Issue 1, 2002. p. 100. <https://www.semanticscholar.org/paper/China%27s-Sovereignty-over-the-South-China-Sea-A-Shen/92a0ffe8fe6741be800919906e771cbe10a4f37e>; letöltés: 2021.10.10.

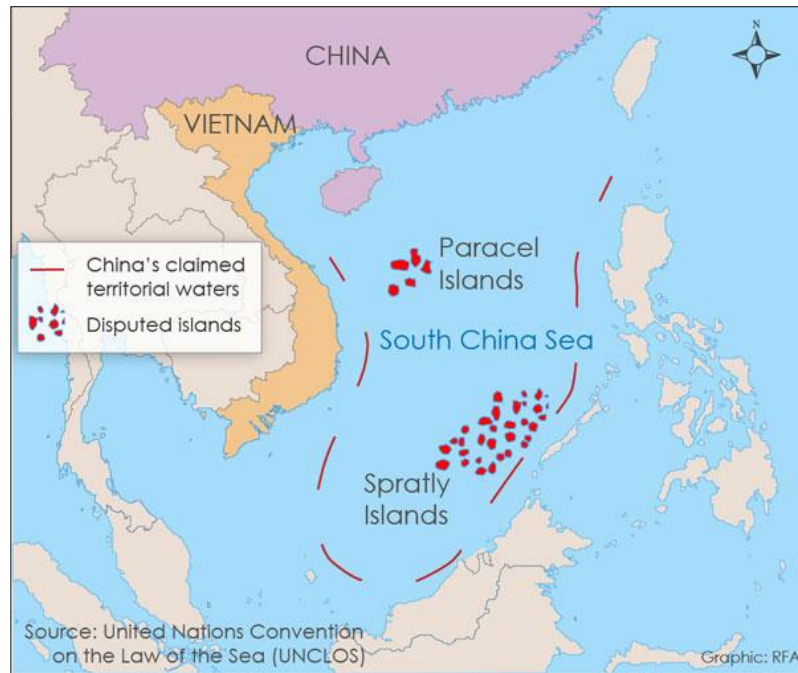
⁹⁴ HÁDA Béla: Egy bírósági határozat margójára. p. 2.

⁹⁵ NG, Teddy – LIU, Zhen: China and Philippines sign oil and gas exploration deal as Xi Jinping meets Rodrigo Duterte.

⁹⁶ PESEK, William: Making Sense Of The South China Sea Dispute.

⁹⁷ LIU, Zhen: What's China's 'nine-dash line' and why has it created so much tension in the South China Sea? South China Morning Post, 2016.07.12. <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/1988596/whats-chinas-nine-dash-line-and-why-has-it-created-so>; letöltés: 2021.10.10.

A fenti megállapítást általában az úgynevezett „kilenc szakaszvonal” elvre alapozzák, amelynek története egészen a második világháborút követő időszakig nyúlik vissza. 1947-ben a Kínai Köztársaság (Tajvan) haditengerészete elfoglalt néhány, japán uralom alól felszabadult szigetet a térségben, majd két évvel később – a Kínai Népköztársaság megalakításával – visszahúzódott Tajvan szigetére. Ettől fogva a kommunista Kína vezetése úgy vélte, megörökölte a Köztársaság tengeri jogait, követeléseit pedig egy 11 vonásból álló, U alakú területként jelölte meg a térképen. (Később, az 1950-es években – Vietnám felé tett gesztusként – Peking kihagyta a megjelölt térségből a Tonkin-öbölt, így a 11 szakaszvonal kilencre csökkent.)⁹⁹ Fontos hangsúlyozni, hogy a negyvenes években Kína a teljes Dél-kínai-tengert egyértelműen nem jelölte meg saját érdekszférájaként; sokak szerint a térkép csak azon szigeteket jelöli, amelyekre az ország akkoriban igényt formált.¹⁰⁰

3. ábra. A kilenc szakaszvonal által felölelt terület¹⁰¹

⁹⁸ PESEK, William: Making Sense Of The South China Sea Dispute.

⁹⁹ LIU, Zhen: What's China's 'nine-dash line' and why has it created so much tension in the South China Sea?

¹⁰⁰ HAYTON, Bill: China's 'Historic Rights' in the South China Sea: Made in America? The Diplomat, 2016.06.21. <https://thediplomat.com/2016/06/chinas-historic-rights-in-the-south-china-sea-made-in-america/>; letöltés: 2021.10.10.

¹⁰¹ How The Eleven-Dash Line Became a Nine-Dash Line, And Other Stories. Radio Free Asia, 2015.07.16. <https://www.rfa.org/english/commentaries/line-07162015121333.html>; letöltés: 2019.04.04.

Az ötvenes években aztán Kína és Tajvan számos kulcsfontosságú területen állandó jelenléte épített ki, a Fülöp-szigetek pedig szintén követelésekkel állt elő a Spratly-szigetek területén.¹⁰² Válaszul a Fülöp-szigetek azon állítására, miszerint a szigetlánc egyes tagjainak filippin ellenőrzés alá kellene tartoznia, Kína 1956-ban kiadott egy nyilatkozatot, amelyben kijelentette, hogy a Paracel-, a Spratly-, a Pratas- és a Zongsha-szigetek (amelynek része a Scarborough- és a Macclesfield-zátony) a saját fennhatósága alá tartoznak.¹⁰³

Egy 1958-as, felségvizekről szóló nyilatkozatában Kína kijelentette ugyan, hogy létezik egy alapvonal/partvonal a Spratly-szigetek és más szárazulatok körül, de nem fejtette ki azok pontos kiterjedését, és földrajzi koordinátákat sem adott meg a terület körülhatárolására.¹⁰⁴ A kialakult vitában az igazi fordulatot azonban az jelentette, amikor a hetvenes években felfedezték, hogy a tenger talapzatán értékes olajforrások rejlenek, aminek hatására a területi igénytel rendelkező államok egyre határozottabban léptek fel egymással szemben. A Paracel-szigetek feletti ellenőrzés megszerzéséért Kína és Dél-Vietnám először 1974-ben csapott össze.¹⁰⁵ A fegyveres összetűzés során Kína kiterjesztette hatalmát a szigetcsoporthoz nyugati felére.¹⁰⁶ Kína és az addigra egyesített Vietnám 1987-ben ismét fegyveres összetűzésbe keveredett, amelynek során mindkét fél veszteségeket szenvedett. A két ország közötti katonai konfliktus egy évvel később kiújult, mikor a felek a Spratly-szigetek részét képező Johnson- és Fiery Cross-zátony irányítását próbálták megszerezni. Az összecsapásban összesen 74 vietnámi állampolgár vesztette életét. Mindez arra utal, hogy Kína már a múltban sem habozott akár katonai eszközökkel is megvédeni a saját érdekszférájába tartozónak tekintett területeket.¹⁰⁷

Bár a pekingi vezetés már több dokumentumban kijelentette, hogy saját területének tekinti a Dél-kínai-tenger több szigetcsoportját és az azokat övező vizeket, a követelés hivatalossá tételéhez pontos földrajzi koordinátákat kellene megadnia az ENSZ számára. Kína 1996-ban ugyan benyújtott az ENSZ számára egy hivatalos dokumentumot, amelyben pontos földrajzi koordinátákkal jelölte meg a Paracel-szigetek, illetve a kelet-kínai-tengeri Szenkaku/Tiaoju-szigetek azon részeit, amelyekre igényt formált, a térség további, vitatott hovatartozású részeivel kapcsolatban erre még mindig nem került sor.¹⁰⁸

¹⁰² MIRSKI, Sean: The South China Sea Dispute: A Brief History. Lawfare, 2015.06.08.

<https://www.lawfareblog.com/south-china-sea-dispute-brief-history>; letöltés: 2021.10.10.

¹⁰³ GAO, Zhiguo – JIA, Bing Bing: The Nine-Dash Line in the South China Sea: History, Status, and Implications. The American Journal of International Law, Volume 107, Issue 1, 2013. p. 103.

https://www.researchgate.net/publication/287751301_The_Nine-Dash_Line_in_the_South_China_Sea_History_Status_and_Implications; letöltés: 2019.04.04.

¹⁰⁴ STASHWICK, Steven: 80 Percent of Zero: China's Phantom South China Sea Claims. The Diplomat, 2016.02.09.

<https://thediplomat.com/2016/02/80-percent-of-zero-chinas-phantom-south-china-sea-claims/>; letöltés: 2021.10.10.

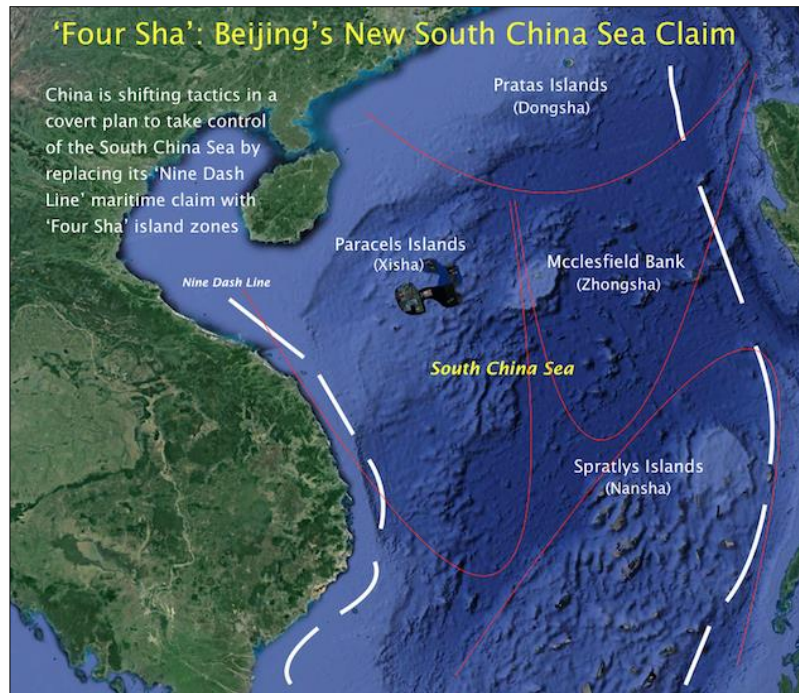
¹⁰⁵ JIANMING, Shen: China's Sovereignty over the South China Sea Islands: A Historical Perspective. p. 100.

¹⁰⁶ HAYTON, Bill: China's 'Historic Rights' in the South China Sea: Made in America?

¹⁰⁷ JIANMING, Shen: China's Sovereignty over the South China Sea Islands: A Historical Perspective. p. 100.

¹⁰⁸ STASHWICK, Steven: 80 Percent of Zero: China's Phantom South China Sea Claims.

A kilencvenes években és a 21. század első évtizedében a területi igényvel rendelkező államok demarsok és szóbeli jegyzékek (*note verbale*) formájában többször is kifejezésre juttatták területi igényeiket.¹⁰⁹ Ezek azonban az informális diplomáciai kommunikáció eszközei, és nem tekinthetők hivatalos követelésnek.¹¹⁰

4. ábra. A „négy sha” elméletén alapuló követelések¹¹¹

A kilenc szakaszvonalat ábrázoló térkép akkor került ismét a köztudatba, miután Malajzia és a Fülöp-szigetek dél-kínai-tengeri területi igényeiket részletező beadványt nyújtottak be az ENSZ Kontinentális Talapzat Bizottsága felé. A dokumentummal szembeni tiltakozását Peking egy szóbeli jegyzékben fejezte ki, amihez csatolt egy térképet is, amelyen a már fentebb említett kilenc szakaszvonallal határolta körül a Dél-kínai-tenger legnagyobb részét, valamint kijelentette, hogy Kína „...*vitathatatlan szuverenitást élvez a dél-kínai-tengeri szigetek és csatlakozó vizei felett, valamint szuverén jogokkal rendelkezik, illetve joghatóságot gyakorol az érintett vizek, a tengerfenék és annak altalaja felett.*”¹¹² A szóbeli jegyzék informális jellege, illetve a

¹⁰⁹ MIRSKI, Sean: The South China Sea Dispute: A Brief History.

¹¹⁰ STASHWICK, Steven: 80 Percent of Zero: China's Phantom South China Sea Claims.

¹¹¹ GERTZ, Bill: Beijing Adopts New Tactic for S. China Sea Claims. The Washington Free Beacon, 2017.09.21.

<https://freebeacon.com/national-security/beijing-adopts-new-tactic-s-china-sea-claims/>; letöltés: 2021.10.10.

¹¹² MIRSKI, Sean: The South China Sea Dispute: A Brief History.

pontos földrajzi adatok megadásának hiánya miatt (amelyet az UNCLOS vonatkozó, 16. cikke¹¹³ előír) a dokumentum nem tekinthető hivatalos területi követelésnek.¹¹⁴

Peking dél-kínai-tengeri követelései vonatkozásában az utóbbi években új fogalomként merült fel a „négy sha” elmélet¹¹⁵ is. A kilenc szakaszvonal által körülhatárolt térség helyett az elv három szigetláncot és egy zátonyt (Paracel-szigetek, Spratly-szigetek, Pratas-szigetek, valamint a Macclesfield-zátony) nevez meg kínai fennhatóság alá tartozó területként.¹¹⁶

Filippin jogtudósok szerint azonban a „négy sha” elmélet szerinti követelés ugyanúgy szembemegy az ENSZ Tengerjogi Egyezményében foglaltakkal, mint a „kilenc szakaszvonal” elv. A konvenció szerint a két kínai elméletben is szereplő, szigetcsoportok körüli partvonal meghúzására csak azok az országok jogosultak, amelyek szárazföldi és vízi területeinek aránya nem nagyobb, mint 9:1. Mivel Kína ennek az előírásnak nem felel meg, ezért nem tekinthető az alapvonal meghúzására jogosult, szigetcsoportból álló államnak, így a sem a „kilenc szakaszvonal” elv, se a „négy sha” elv nem tekinthető jogilag megalapozottnak.¹¹⁷ A pekingi vezetés azonban úgy véli, hogy történelmi múltja miatt a fentiek ellenére is jogosult a térség szárazulatának és vizeinek kizárólagos ellenőrzésére.¹¹⁸

Történelmi jogok?

Kína „történelmi jogokra” (*historic rights*) hivatkozva követeli magáénak a Dél-kínai-tenger egyes területeit. A kifejezés az 1998-as, kizárólagos gazdasági övezetről és kontinentális talapzatról szóló törvényben,¹¹⁹ az ország dél-kínai-tengeri

¹¹³ „A parti tenger szélességének mérésére szolgáló és a 7., 9. és 10. cikkel összhangban megállapított alapvonalakat, illetve az azok alapján megállapított határokat, és a 12. és 15. cikkel összhangban meghúzott elhatároló vonalakat a helyzetük pontos meghatározásához szükséges léptékű tengerészeti térképek tüntetik fel. Azokat alternatív módon a pontok földrajzi koordinátáinak a főbb geodéziai adatokat tartalmazó jegyzéke is helyettesítheti. A parti állam megfelelő módon gondoskodik e tengerészeti térképek vagy a földrajzi koordináták jegyzékének naprakész közzétételéről, továbbá e tengerészeti térképek és jegyzékek másolatát az ENSZ főtitkáránál letétbe helyezi.”

Az Egyesült Nemzetek Tengerjogi Egyezménye és az annak XI. része végrehajtásáról szóló Megállapodás. Az Európai Unió Hivatalos Lapja, 1998.06.23. 16. cikk (1).

[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:21998A0623\(01\)&from=HU](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:21998A0623(01)&from=HU);
letöltés: 2021.10.10.

¹¹⁴ STASHWICK, Steven: 80 Percent of Zero: China's Phantom South China Sea Claims.

¹¹⁵ A név utalás az érintett területek kínai elnevezésére (Xisha, Nansha, Dongsha és Zhongsha).

KU, Julian – MIRASOLA, Chris: The South China Sea and China's "Four Sha" Claim: New Legal Theory, Same Bad Argument. Lawfare, 2017.09.25.

<https://www.lawfareblog.com/south-china-sea-and-chinas-four-sha-claim-new-legal-theory-same-bad-argument>; letöltés: 2021.10.20.

¹¹⁶ Uo.

¹¹⁷ Uo.

¹¹⁸ Understanding China's Position on the South China Sea Disputes. Institute for Security & Development Policy, 2016.06.

http://isdip.eu/publication/understanding-chinas-position-south-china-sea-disputes/#_ftn5;

letöltés: 2021.10.10.

¹¹⁹ Law of the People's Republic of China on the Exclusive Economic Zone and the Continental Shelf. Asian LII.

<http://www.asianlii.org/cn/legis/cen/laws/lotprocoteezatcs790/>; letöltés: 2021.10.10.

jogait részletező nyilatkozatban¹²⁰ és a Fülöp-szigetekkel folytatott vitákról szóló *Fehér könyvben*¹²¹ is megtalálható. A törvény csupán említést tesz Kína állítólagos tengeri jogairól, utóbbi két dokumentum azonban ki is fejté azon, a fenti fejezetben is említett kijelentés alapját, miszerint Kína szuverén jogokat gyakorol a Paracel-, Spratly- és Pratas-szigeteken, valamint a Scarborough-zátonyon.¹²² A nyilatkozat szerint a kínaiak mintegy 2000 éve aktív tevékenységet folytatnak a Dél-kínai-tengeren. Emellett hozzáteszi, hogy ők voltak az elsők, akik felfedezték, elnevezték, felderítették az érintett területeket és vizeket, valamint elsőként hasznosították annak természeti erőforrásait is.¹²³

A hágai Állandó Választottbíróóság 2016-os, a Fülöp-szigetek javára történő döntését követően kiadott kínai *Fehér könyv* (állásfoglalás) részletezi a történelmi jogok alapját. A dokumentum szerint a kínaiak már az i. e. 2. században hajóztak a Dél-kínai-tengeren. A terület szigetcsoportjainak felfedezése – kínai vélemények szerint – erre az időszakra datálható. A fehér könyvben a pekingi vezetés arra is felhívja a figyelmet, hogy elsőként kínai írásos emlékekben jegyezték fel a szigetcsoport tulajdonságait (többek között földrajzi, geomorfológiai, vízrajzi és meteorológiai jellemzőit). A legrégebbi, a dél-kínai-tengeri területeket említő dokumentumok közt a keleti Han-dinasztia (i. sz. 25–220) idején íródott Yi Wu Zhi és a Három Királyság (i. sz. 220–280) alatt született Fu Nan Zhuan című műveket említi. A korai írásos emlékekben találhatóak a tengeri szárazulatok első elnevezései is, mint például a „Porceláncsigák kilenc szigete”.¹²⁴

Meg nem nevezett történelmi forrásokra hivatkozva a dokumentum azt is kijelenti, hogy a kínai népek halászati tevékenységet is folytattak a tenger területén, ami alatt akár évekig a szigeteken tartózkodtak. Az ott töltött idő alatt nem csupán kunyhókat építettek és halásztak, hanem mezőgazdasági tevékenységet is folytattak, valamint vallási építményeket és síremlékeket is emeltek.¹²⁵ Kínai származású kutatók kiemelik azt is, hogy a Dél-kínai-tenger az egyik központi állomása volt az i. e. 3. század és az i. sz. 3. század között létrehozott – illetve az i. sz. 618 és 1279 között virágzó – tengeri selyemútnak. A többek között teával, porcelánnal és selyemmel megrakott kínai hajók ezen a kereskedelmi vonalon keresztül szállították

¹²⁰ Statement of the Government of the People's Republic of China on China's Territorial Sovereignty and Maritime Rights and Interests in the South China Sea. Ministry of Foreign Affairs the People's Republic of China, 2016.07.12.
https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/2649_665393/201607/t20160712_679472.html;
letöltés: 2021.10.10.

¹²¹ China Adheres to the Position of Settling Through Negotiation the Relevant Disputes Between China and the Philippines in the South China Sea. Ministry of Foreign Affairs the People's Republic of China, 2016.07.13.
https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/2649_665393/201607/t20160713_679474.html;
letöltés: 2021.10.10.

¹²² Uo.

¹²³ Statement of the Government of the People's Republic of China on China's Territorial Sovereignty and Maritime Rights and Interests in the South China Sea.

¹²⁴ China Adheres to the Position of Settling Through Negotiation the Relevant Disputes Between China and the Philippines in the South China Sea.

¹²⁵ Uo.

portékájukat a mai Fülöp-szigetek, Vietnám, Malajzia, Thaiföld, illetve a Malaka-szoroson keresztülhaladva India és a mediterrán térség felé.¹²⁶

A *Fehér könyv*ben a pekingi vezetés kiemeli, hogy Kína volt az első állam, amely tartósan ellenőrizte a dél-kínai-tengeri szigeteket, illetve az azokhoz kapcsolódó tengeri tevékenységeket. Kína szerint adminisztratív pontok létesítése, tengeri őrzésként folytatása és földrajzi kutatások végrehajtása útján „folyamatos, békés és hatékony” ellenőrzést gyakorolt a terület felett. Pekingi álláspont szerint térképeiken már 1755-ben a birodalom részeként jelölték meg a dél-kínai-tengeri területeket.¹²⁷ Más kínai források hangsúlyozzák, hogy a dél-kínai-tengeri térségben élő „déli tengeri népek” már a 3. század körül hódolati adót fizettek Kínának.¹²⁸

A téma kapcsán Kína állítólagos történelmi jogaival foglalkozó tanulmányok gyakran említik Cseng Ho utazásait is. A 15. század első felében, 1405 és 1433 között a kínai admirális összesen hét tengeri expedíciót hajtott végre, amelyek némelyike a Dél-kínai-tengert is érintette.¹²⁹ Az utazások során Cseng Indiát és az Arab-félszigetet megkerülve egészen az Ádeni-öbölhöz eljutott.¹³⁰ Az expedíciók célja a meghódított területek gazdasági kizsákmányolása mellett a császár hatalmának biztosítása volt a délkelet-ázsiai és az indiai-óceáni területeken.¹³¹ Emellett a császár a szárazföldi selyemutat nem tudta teljes mértékben ellenőrzése alatt tartani, így szüksége volt egy tengeri kereskedelmi útvonal kiépítésére is.¹³²

Az utazásoknak köszönhetően Kína vezető tengeri hatalommá vált a térségben, és többek között Japánnal, a Fülöp-szigetekkel és Sziámmal is virágzó kereskedelmet folytatott.¹³³ Az expedíciók és az azok útján létesített diplomáciai kapcsolatok azonban kimerítették a kínai kincstárakat, így 1452-ben a flotta feladta a távoli szigeteken létesített bázisait, és visszavonult a part menti kikötőkbe.¹³⁴ A további tengeri expedíciók végrehajtását akadályozta, hogy a 16. században a kalózkodás egyre inkább elterjedt, amivel a kínai haditengerészet már nem tudott érdemben szembeszállni.¹³⁵ Annak ellenére, hogy Kína tengeri hatalmi státusza viszonylag rövid életű volt, a pekingi vezetés a területi követeléseit kapcsán gyakran hivatkozik Cseng expedícióira.¹³⁶

¹²⁶ GAO, Zhiguo – JIA, Bing Bing: *The Nine-Dash Line in the South China Sea: History, Status, and Implications*. p. 101.

¹²⁷ *China Adheres to the Position of Settling Through Negotiation the Relevant Disputes Between China and the Philippines in the South China Sea*.

¹²⁸ GAO, Zhiguo – JIA, Bing Bing: *The Nine-Dash Line in the South China Sea: History, Status, and Implications*. p. 100.

¹²⁹ Uo. pp. 100–101.

¹³⁰ GERNET, Jacques: *A kínai civilizáció története*. Osiris Kiadó, Budapest, 2001. p. 313.

¹³¹ Uo. p. 314.

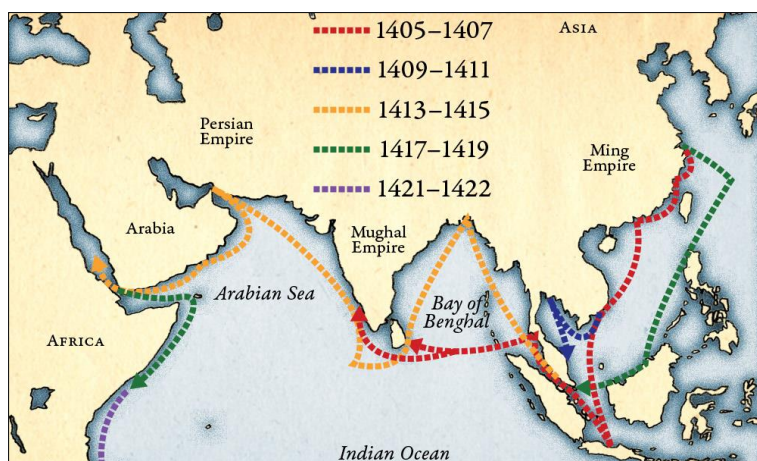
¹³² POLONYI Péter: *Kína története*. Maecenas Könyvkiadó, Budapest, 1994. p. 90.

¹³³ GERNET, Jacques: *A kínai civilizáció története*. p. 315.

¹³⁴ POLONYI Péter: *Kína története*. p. 91.

¹³⁵ GERNET, Jacques: *A kínai civilizáció története*. p. 315.

¹³⁶ LANG, Stefan: *Winning the Historical Narrative: Zheng He Helps Beijing Claim the South China Sea*. *History's Shadow*, 2017.12.14. <https://historyshadow.wordpress.com/2017/12/14/winning-the-historical-narrative-zheng-he-helps-beijing-claim-the-south-china-sea/>; letöltés: 2021.10.10.

5. ábra. Cseng Ho utazásai¹³⁷

A kínai követelések jogszerűtlensége

Kizárólag a kínai álláspontot vizsgálva kijelenthető, hogy a birodalom valóban egyedüli hatalomként uralta a Dél-kínai-tengert. Ugyanakkor a helyzetet árnyalja, hogy a kínai történelemtudomány gyakran szándékosan elmosza a különbséget a tényleges hatalomgyakorlás és a hegemon befolyásolás, hűbérúrság (szuzerenitás), valamint hódolati adófizetésen alapuló kapcsolatok között. Emiatt nem lehet teljes bizonyossággal megállapítani, hogy pontosan milyen viszony fűzte a birodalmi Kínát például a tengeri expedíciók által érintett területekhez.¹³⁸

Emellett más államok szintén rendelkeznek olyan régészeti leletekkel és írásos emlékekkel, amelyek azt bizonyítják, hogy valamely téren (a terület felfedezése, elnevezése, birtoklása) megelőzték a kínaiakat, vagy legalábbis velük egy időben tevékenykedtek a térségben. Ilyen például a filippínó állítás, miszerint a Spratly-szigeteket és a Scarborough-zátonyt hivatalosan a Fülöp-szigetek nevezte el először, amiről az 1688-as Coronelli Terrestrial Globe és a 1734-es Carta Hydrographica y Chorographica de las Yslas Filipinas térképek is tanúskodnak.¹³⁹ (Ugyanakkor a fenti időszakban a Fülöp-szigetek spanyol gyarmat volt, ami megkérdőjelezi az atlaszra történő hivatkozás megalapozottságát).¹⁴⁰ A Peking által saját tartományként számon

¹³⁷ PATENAUDE, Monique: What drives humans to explore the unknown? University of Rochester, 2015.02.27.

<https://www.rochester.edu/newscenter/journeys-into-the-unknown-91212/>; letöltés: 2021.10.10.

¹³⁸ MALIK, Mohan: Historical Fiction: China's South China Sea Claims. Em Esber Blog 2, 2014.05.26. <http://jibraelangel2blog.blogspot.com/2014/05/historical-fiction-chinas-south-china.html>; letöltés: 2022.01.29.

¹³⁹ COLCOL, Erwin: Chinese people need to be convinced they don't have historical claim on South China Sea – Carpio. GMA News Online, 2018.11.26. <https://www.gmanetwork.com/news/news/nation/676099/chinese-people-need-to-be-convinced-they-don-t-have-historical-claim-on-south-china-sea-carpio/story/>; letöltés: 2021.10.10.

¹⁴⁰ Philippines – The Spanish Period. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/place/Philippines/The-Spanish-period>; letöltés: 2022.01.29.

tartott Tajvant a kínaiak megjelenése előtt a mai filippin népek maláj-polinéz nyelvcsaládba tartozó felmenői lakták, így – kizárólag a „történelmi jogokra” alapozva – a Fülöp-szigeteknek megalapozottabb lenne a szigettel szemben támasztott területi igénye, mint Kínáé. A maláj-polinéz hajózás története pedig legalább olyan hosszú időre nyúlik vissza, mint a Kínáé, amit számos tárgyi emlék bizonyít.¹⁴¹

Fontos megjegyezni, hogy a fentebb említett leletek nem minden esetben hitelesek, sokszor inkább csak propagandacélokat szolgálnak.¹⁴² (Ennek egyik legutóbbi példája lehet az a térkép, amelyet egy, a Kínai Kommunista Párthoz köthető tudományos intézet tudósai fedeztek fel 2018-ban. Az állítólag 1951-ben rajzolt térkép egy határozott vonallal jelöli meg Kína politikai határait, ami a Dél-kínai-tenger területét is magában foglalja. Kutatók azonban kétségbe vonják a „lelet” hitelességét.)¹⁴³

Az írásos emlékek és leletek hitelessége helyett talán érdemesebb azt vizsgálni, hogy az egykori történelmi jelenlét önmagában feljogosít-e egy államot egyes területek és vizek birtoklására. A kínai terjeszkedést bíráló vélemények szerint a dél-kínai-tengeri szigetek történelmi jogokon alapuló ellenőrzése azért sem legitim követelés, mert az érintett területek nem álltak a Kínai Birodalom kizárólagos fennhatósága alatt. Az egykori császárság nem rendelkezett konkrét, védett és ellenőrzött határokkal – amit a szárazföldi területi vitái során a Kínai Népköztársaság gyakran hangsúlyoz is. A tengeren – bár ezt a pekingi vezetés nem ismeri el – vélhetően ugyanez volt a helyzet, ugyanis a konkrétan megjelölt országhatárok a nemzetállamok sajátosságai, a szuverén államok megjelenése előtt nem voltak jellemzőek. A kínai álláspont kritikusai úgy vélik, hogy egy ókori birodalom folyton változó határai alapján nem lehet megszabni, hogy egy modern állam mely területeket ellenőrizhet.¹⁴⁴

Az ENSZ Tengerjogi Egyezménye¹⁴⁵ a 15. és a 298. cikkeiben említ ugyan úgynevezett történelmi jogcímeket, amelyek az egyes államok parti tengerének meghatározásánál figyelembe vehetőek, de nem fejt ki, hogy pontosan mit is ért a fogalom alatt, ami lehetőséget ad Kínának, hogy területi igényei megfogalmazásánál a történelmi múltjára hivatkozzon.

Katonai jelenlét és szigetfeltöltések

A fentiek alapján az a következtetés vonható le, hogy Peking dél-kínai-tengeri területi igényeinek megalapozottsága kérdéses. Részben a követelések bizonytalan háttere lehet az oka annak, hogy mindeddig csak egy alkalommal, 1996-ban nyújtott be hivatalos, földrajzi koordinátákkal alátámasztott beadványt az ENSZ felé a

¹⁴¹ MALIK, Mohan: Historical Fiction: China's South China Sea Claims. pp. 87–88.

¹⁴² MIRSKI, Sean: The South China Sea Dispute: A Brief History.

¹⁴³ HEYDARIAN, Richard Javad: China's 'New' Map Aims to Extend South China Sea Claims. The National Interest, 2018.04.30.

<https://nationalinterest.org/blog/the-buzz/chinas-new-map-aims-extend-south-china-sea-claims-25628>;
letöltés: 2021.10.10.

¹⁴⁴ MALIK, Mohan: Historical Fiction: China's South China Sea Claims. pp. 84–85.

¹⁴⁵ Az Egyesült Nemzetek Tengerjogi Egyezménye és az annak XI. része végrehajtásáról szóló megállapodás.

Paracel-szigetek és a kelet-kínai-tengeri Szenkaku/Tiaojü-szigetek vonatkozásában.¹⁴⁶ A Dél-kínai-tenger többi, vitatott hovatartozású szigetei, zátonyai, atollai kapcsán azonban ezt még nem tette meg, csupán nemzeti dokumentumokban (nyilatkozatok, fehér könyvek, törvények), valamint a diplomáciai kommunikáció útján (demarsok, szóbeli jegyzékek) jelezte területi követeléseit a térség többi országa felé.¹⁴⁷

Kína tehát eddig csak mérsékelt lépéseket tett területi igényeinek hivatalos bejelentésére, ami azonban nem jelenti azt, hogy ne akarná a lehető legtöbb területet biztosítani saját maga számára. Igényeinek jogi úton történő bejelentése helyett azonban a szokásjogon alapuló joggyakorlatra támaszkodik, és a térségbeli katonai, paramilitáris és rendvédelmi jelenlétének megerősítésével, illetve szigetfeltöltési és építkezési projektek végrehajtásával igyekszik biztosítani ellenőrzését az álláspontja szerint az érdekszférájába tartozó területek felett. Ezúton sokkal nagyobb területre terjesztheti ki hatalmát, mint amit a nemzetközi jogi szabályozás lehetővé tene.¹⁴⁸

Az indiai–csendes-óceáni térségre jellemző, hogy a haditengerészeti eszközök és erők alkalmazása mellett a parti őrség is nagy szerepet vállal a tengeri érdekeltségek védelmében. Egyfelől így az államok nemcsak katonai, hanem rendészeti jelenlétet is biztosíthatnak a vitatott területeken, amit a többi fél kevésbé fenyegetőnek ítélni, hiszen az őrhajók csak korlátozott harcképességekkel rendelkeznek. Másrészt a parti őrség jelenlétével az államok azt az üzenetet közvetítik, hogy a kérdéses térség hovatartozásának eldöntése nem katonai, hanem civil joghatósági úton történik. Mindemellett együttműködésre is lehetőséget kínálnak közös kutató-mentő műveletek végrehajtása útján.¹⁴⁹

A Dél-kínai-tengeren azonban az őrhajókat is a hatalomgyakorlás eszközeiként alkalmazzák. A kínai őrhajók egyre agresszívabb műveleteket hajtanak végre, növekvő harcképességük és felszereltségük miatt pedig úgy tűnik, hogy a rendvédelmi és a katonai tevékenység közötti határok elmosódtak a térségben. Kína jellemzően egyre nagyobb, jobban felszerelt, erősebb fegyverzetű őrhajókat alkalmaz a Dél-kínai-tengeren, amelyek növekvő gyakorisággal egyre kiterjedtebb műveleteket hajtanak végre. A parti őrség fellépése is agresszívabb lett: míg korábban az őrhajók csak szóban figyelmeztették a – Peking álláspontja szerint – kínai érdekszférába tartozó területeken illegális tevékenységet folytató külföldi hajókat, mára megszorodott az olyan, erőszakosabb reakciók száma, mint a szándékos összeütközés (*ramming*).¹⁵⁰

Kína valódi szándékait jelzi, hogy 2021. január 22-én elfogadta az – UNCLOS előírásaival ellentétes – Partvédelmi Erők Törvényét (China Coast Guard Law), amely lehetővé teszi a parti őrség hajói számára, hogy fegyveresen lépjenek fel azon külföldi hajókkal szemben, amelyek a Kína álláspontja szerint a fennhatósága alá tartozó vizeken tevékenykednek.¹⁵¹ Egyes térségbeli államok – Vietnám, a Fülöp-

¹⁴⁶ STASHWICK, Steven: 80 Percent of Zero: China's Phantom South China Sea Claims.

¹⁴⁷ MIRSKI, Sean: The South China Sea Dispute: A Brief History.

¹⁴⁸ STASHWICK, Steven: 80 Percent of Zero: China's Phantom South China Sea Claims.

¹⁴⁹ MORRIS, Lyle: The Era of Coast Guards in the Asia Pacific Is Upon Us. Asia Maritime Transparency Initiative, 2017.03.08.
<https://amti.csis.org/era-coast-guards-asia-pacific-upon-us/>; letöltés: 2021.10.11.

¹⁵⁰ MORRIS, Lyle: The Era of Coast Guards in the Asia Pacific Is Upon Us.

¹⁵¹ OKADA, Wataru: China's Coast Guard Law Challenges Rule-Based Order. The Diplomat, 2021.04.28.
<https://thediplomat.com/2021/04/chinas-coast-guard-law-challenges-rule-based-order/>; letöltés: 2021.10.11.

szigetek és Indonézia – a kínai őrhajók fokozottabb jelenléte miatt szintén tettek erőfeszítéseket saját parti őrségük megerősítésére, az ehhez szükséges anyagi háttér hiányában azonban parti őrségeik képességei egyelőre messze elmaradnak a kínai riválisaitól.¹⁵²

Feltételezhető, hogy Kína az őrhajók mellett halászhajókat is alkalmaz tengeri jelenlétének megerősítésére. A Spratly-szigetek környékén horgonyzó, ám halászati tevékenységet csak ritkán folytató „halászhajók” jelenléte arra enged következtetni, hogy azoknak jelentős része valójában Kína tengeri milíciájának részét képezi. A Dél-kínai-tengeren is jelen lévő, félkatonai jellegű szervezetekhez tartozó hajórajok rendszeresen hajtanak végre megfigyelő, járőrözési és utántöltési feladatokat. Mindemellett gyakran fellépnek a Kína által követelt területeken áthaladó külföldi hajók ellen, és rendszeresen megközelítik a térség más államai által birtokolt szigeteket.¹⁵³ Ennek példája az a 2021. márciusi eset, amikor mintegy 220 kínai halászhajó hatolt be a Spratly-szigetek részét képező Whitsun-zátony térségébe, amelyet a Fülöp-szigetek saját kizárólagos gazdasági övezetének tart.¹⁵⁴

Hatalmának biztosítására Kína nem csak az őrhajókra és a halászhajókra támaszkodik: 2013 óta több mesterséges szigetet hozott létre a Dél-kínai-tenger vitatott hovatartozású részein, ahol aztán katonai infrastruktúrát alakított ki, illetve katonai vagy kettős felhasználású létesítményeket emelt. Műholdképek tanúsága szerint eddig a Cuarteron-, Fiery Cross-, Gaven-, Hughes-, Johnson-, Mischief- és Subi-zátonyok területén folytatott munkálatokat, amelynek részeként először jelentős mennyiségű homokot szállított a kérdéses területekre, majd intenzív építkezésbe kezdett.¹⁵⁵ Ennek köszönhető például az is, hogy a Spratly-szigeteki Fiery Cross zátony – amely 2014-ben még a víz alatt feküdt – mára egy 3125 méteres kifutópályának és korai előrejelző radarberendezésnek ad otthont. Kína eddig összesen 20 előretolt állást hozott létre a Paracel- és hetet a Spratly-szigetlánc mesterséges szigetein, amelyek közül a Fiery Cross-zátonyon található a legnagyobb légbázis: a megerősített hangárokban akár 24 harci repülőgép és négy nagyobb (járőr-, bombázó- vagy szállító) repülőeszköz állomásoztatható. Kifutópályája elég hosszú ahhoz, hogy felszálljon rajta a Xian H-6 típusú bombázó-repülőgép.¹⁵⁶ Kína a Fiery Cross-zátonyon kívül a Woody-szigeten, a Mischief- és a Subi-zátonyokon is rendelkezik viszonylag hosszú kifutópályával.¹⁵⁷

¹⁵² MORRIS, Lyle: The Era of Coast Guards in the Asia Pacific Is Upon Us.

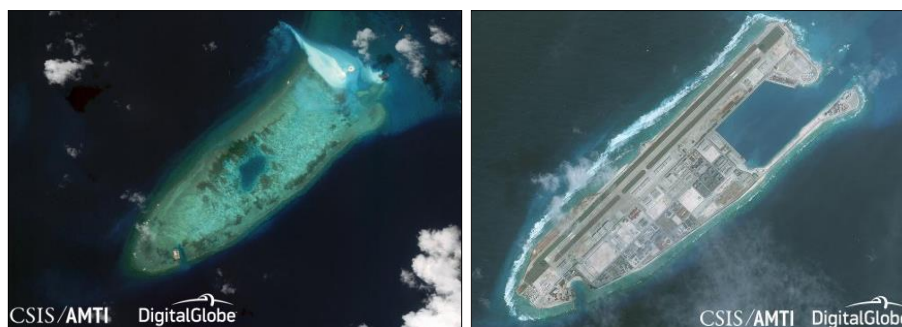
¹⁵³ POLING, Gregory B.: Illuminating the South China Sea's Dark Fishing Fleets. Stephenson Ocean Security Project, 2019.01.09.
<https://ocean.csis.org/spotlights/illuminating-the-south-china-seas-dark-fishing-fleets/>; letöltés: 2021.10.20.

¹⁵⁴ VALENCIA, Mark J.: The Whitsun Reef Incident and the Law of the Sea. Lawfare, 2021.04.16.
<https://www.lawfareblog.com/whitsun-reef-incident-and-law-sea>; letöltés: 2021.10.11.

¹⁵⁵ China's New Spratly Island Defenses. Asia Maritime Transparency Institute, 2016.12.13.
<https://amti.csis.org/chinas-new-spratly-island-defenses/>; letöltés: 2021.10.11.

¹⁵⁶ China Establishes South China Sea Rescue Center. The Maritime Executive, 2019.01.29.
<https://www.maritime-executive.com/article/china-establishes-south-china-sea-rescue-center>;
letöltés: 2021.10.11.

¹⁵⁷ LEE-BRAGO, Pia: China bolstering presence in South China Sea – US think tank. Phil Star, 2021.09.17.
<https://www.philstar.com/headlines/2021/09/17/2127665/china-bolstering-presence-south-china-sea-us-think-tank>; letöltés: 2021.10.12.

6. ábra. A Fiery Cross-zátony 2014-ben és 2018-ban¹⁵⁸

Kína jelentős építkezést folytatott a Subi-zátonyon is, ahol 2017 óta többek között repülőgéphangárt, bunkert, valamint rádiós és rádióelektronikai hírszerzésre (SIGINT¹⁵⁹) alkalmas épületeket emelt.¹⁶⁰ A Spratly-szigetláncba tartozó szárazulaton két év leforgása alatt mintegy 400 létesítményt húztak fel.¹⁶¹ Amerikai sajtóértesülések szerint a Fiery Cross-, Subi- és Mischief-zátonyok területére emellett 160 tengeri mérföld (közel 300 km) hatótávolságú HQ-9B légvédelmi rakétarendszereket, 295 tengeri mérföld (mintegy 550 km) hatótávolságú YJ-12B típusú hajóelleni rakétákat és zavaróberendezéseket is telepített.¹⁶² Elemzők szerint a Subi-zátonyon a jövőben több száz kínai tengerészgyalogos is szolgálatot teljesíthet majd.¹⁶³

Kína 2019 januárjában DF-26 típusú, közepes hatótávolságú ballisztikus rakétákat telepített a Paracel-szigetek északnyugati területére, amelyek akár 2500 km távolságból is képesek lehetnek eltalálni egy amerikai repülőgép-hordozót. Egyes katonai elemzők szerint a lépésnek inkább erődemonstrációs célja van; tényleges konfrontáció során valószínűbb, hogy inkább kisebb hatótávolságú hajóelleni rakétákat használna.¹⁶⁴

¹⁵⁸ Fiery Cross Reef. Asia Maritime Transparency Initiative, 2014, 2018.
<https://amti.csis.org/fiery-cross-reef/>; letöltés: 2021.10.11.

¹⁵⁹ Signals Intelligence.

¹⁶⁰ A Constructive Year for Chinese Base Building. Asia Maritime Transparency Initiative, 2017.12.14.
<https://amti.csis.org/constructive-year-chinese-building/>; letöltés: 2021.10.12.

¹⁶¹ TORODE, Greg – SCARR, Simon: Subi Reef, built up by Chinese, appears nearly ready to host first troops based in heart of South China Sea. The Japan Times, 2018.05.25.
<https://www.japantimes.co.jp/news/2018/05/25/asia-pacific/subi-reef-built-chinese-appears-nearly-ready-host-first-troops-based-heart-south-china-sea/#.XJUeGSJKJIU>; letöltés: 2021.10.20.

¹⁶² MACIAS, Amanda: China quietly installed defensive missile systems on strategic Spratly Islands in hotly contested South China Sea. CNBC, 2018.05.02.
https://www.cnbc.com/2018/05/02/china-added-missile-systems-on-spratly-islands-in-south-china-sea.html?_source=sharebar%7Ctwitter&par=sharebar; letöltés: 2021.10.12.

¹⁶³ China Establishes South China Sea Rescue Center.

¹⁶⁴ LIU, Zhen: Chinese army sends DF-26 ballistic missiles to northwest region. South China Morning Post, 2019.01.11.
<https://www.scmp.com/news/china/military/article/2181773/chinese-army-sends-df-26-ballistic-missiles-northwest-region>; letöltés: 2021.10.20.

Az építkezések és a telepítések jelenleg is zajlanak: egy 2019 márciusában tett bejelentés szerint Peking a Woody-szigeten, illetve a közvetlen közelében található Drummond- és Tree-szigeteken egy stratégiai fontosságú logisztikai bázis létrehozását tervezi.¹⁶⁵ A Woody-szigeten található egyébként egy harci repülőgépek fel- és leszállására alkalmas kifutópálya, valamint Kína egy 1000 fős katonai kontingenst is telepített a szárazulat területére.¹⁶⁶ (Más források szerint összesen 1400 fő tartózkodik a szigeten; elsősorban katonák, valamint építőipari munkások és „halászok”).¹⁶⁷

Műholdképek alapján 2020-ban a Fiery Cross-zátonyra Kína Y-8Q típusú, tengeralattjáró elleni (haditengerészeti felderítő-) repülőgépeket,¹⁶⁸ 2021-ben a Mischief-zátonyra pedig KJ-500 típusú korai előrejelző és légtérelenőrző repülőgépeket, míg a Subi-zátonyra Y-9 típusú szállító repülőgépeket és többfeladatú Z-8 típusú helikoptereket telepített.¹⁶⁹ Ugyancsak 2021-ben Xisha és Nansha néven Peking két adminisztratív területet hozott létre, amelyek a Paracel-szigetek és a Macclesfield-zátony, illetve a Spratly-szigetek térségét fedik le. A Xisha régiót a sanshai, míg a Nansha régiót a hainani térségből kormányozzák majd. Az adminisztratív zónák létrehozása lehetővé teszi további erőforrások elkülönítését az érintett szigetcsoportok, zátonyok militarizálására.¹⁷⁰ Ugyanabban az évben Kína egyoldalúan elnevezett/átnevezett 80 szárazulatot a térségben, ami 1983 óta példátlan lépés.¹⁷¹

A Kínai Népköztársaság hivatalos álláspontja szerint az építkezések és a telepítések csak védelmi célokat szolgálnak, illetve a kutató-mentő műveletek végrehajtását segítik elő. Elemzők szerint azonban egyértelmű, hogy ennél többről van szó: kizárólag kutató-mentő akciókhoz és kényszerleszállásokhoz Kínának nem

¹⁶⁵ ZHENHUA, Lu: Beijing plans 'strategic service and logistics base' on Woody Island, two islets in South China Sea, South China Morning Post, 2019.03.18.
<https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3002229/beijing-plans-strategic-service-and-logistics-base-woody>; letöltés: 2021.10.20.

¹⁶⁶ PANDA, Ankit: US Navy Conducts First Freedom of Navigation Operation of 2019 in South China Sea. The Diplomat, 2019.01.08.
<https://thediplomat.com/2019/01/us-navy-conducts-first-freedom-of-navigation-operation-of-2019-in-south-china-sea/>; letöltés: 2021.10.20.

¹⁶⁷ CLAUSEN, Anastasia: Geopolitics and Poverty in the Paracel Islands. The Borgen Project, 2020.09.01.
<https://borgenproject.org/poverty-in-the-paracel-islands/>; letöltés: 2021.10.12.

¹⁶⁸ ImageSat International's photo shows Y-8 at Fiery Cross Reef. Alert 5, 2020.03.30.
<https://alert5.com/2020/03/30/imagesat-internationals-photo-shows-y-8-at-fiery-cross-reef/>;
letöltés: 2021.10.12.

¹⁶⁹ GERTZ, Bill: EXCLUSIVE: China begins military flights from disputed South China Sea bases. The Washington Times, 2021.07.13.
<https://www.washingtontimes.com/news/2021/jul/13/china-begins-military-flights-disputed-south-china/>; letöltés: 2021.10.12.

¹⁷⁰ LE THIU, Huong: Fishing while the water is muddy: China's newly announced administrative districts in the South China Sea. Asia Maritime Transparency Initiative, 2020.05.06.
<https://amti.csis.org/fishing-while-the-water-is-muddy-chinas-newly-announced-administrative-districts-in-the-south-china-sea/>; letöltés: 2021.10.15.

¹⁷¹ HUANG, Kristin: Beijing marks out claims in South China Sea by naming geographical features. South China Morning Post, 2020.04.20.
<https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3080721/beijing-marks-out-claims-south-china-sea-naming-geographical>; letöltés: 2022.01.28.

lett volna szüksége arra, hogy 3000 méteres, illetve annál is hosszabb kifutópályákat építsen, mint ahogy azt többek között a Fiery Cross-zátonyon is tette. Valószínűbb, hogy a hírszerző, megfigyelő, felderítő- és harci repülőeszközök fel- és leszállására is alkalmas repülőtereket katonai célokra fogják használni.¹⁷²

A haditengerészeti bázisok létesítése – még ha nem is támasztja alá Kína területi követeléseit – amellet, hogy megkönnyíti a tengeri hadgyakorlatok, műveletek végrehajtását, Peking befolyását is megerősíti a térségében.¹⁷³ Azzal, hogy katonai létesítményeket emel és haditechnikai eszközöket telepít az egyes szárazulatok területére, illetve tengeri félkatonai erők kötelékébe tartozó hajókkal veszi körbe azokat, Kína az úgynevezett „káposztastratégiát” követi. Az elmélet szerint egy adott állam az általa követelt szigetet vagy zátonyt fokozatosan különböző védelmi rétegekkel veszi körül (amelynek külső részét a járőrhajók és a halászhajók képezik), így távol tudja tartani a külföldi hajókat, és egyben meggátolhatja az esetleges ellenfelek hozzáférését a kérdéses területhez.¹⁷⁴ A káposztastratégiát Kína már 2012-ben is sikeresen alkalmazta a Fülöp-szigetek ellen, amikor a két ország a Scarborough-zátony kapcsán került összetűzésbe.¹⁷⁵

Fennáll a veszélye annak is, hogy a fokozatos dél-kínai-tengeri terjeszkedését Peking arra használja, hogy akadályozza a térség országainak kereskedelmi forgalmát, ami nemcsak a többi, területi igényel rendelkező államot, hanem Dél-Koreát és Japánt is rendkívül érzékenyen érintené. A halászati tevékenység korlátozásával elsősorban a délkelet-ázsiai országok gazdaságát károsítaná: 2016-os adatok szerint a halászati export Indonézia GDP-jének 3%-át, míg Malajzia, a Fülöp-szigetek és Thaiföld nemzeti össztermékének körülbelül 2%-át teszi ki. Ugyanakkor a meglehetősen merész lépés feltételezhetően az Amerikai Egyesült Államok és a regionális hatalmak erőteljes válaszüzenetét váltaná ki,¹⁷⁶ valamint szembemenne Kína eddig alkalmazott „szalámitechnikájával” is, ami kisebb, minimális ellenállást kiváltó lépések útján érné el a befolyásszerzést.¹⁷⁷ Ugyanakkor a helyzet eszkalálódása esetén van esély arra, hogy Kína – ha csak részlegesen is, de – gazdasági nyomásgyakorlásra használja eddigi térnyerését.¹⁷⁸

¹⁷² CHASE, Michael S. – PURSER, Benjamin: China's Airfield Construction at Fiery Cross Reef in Context: Catch-Up or Coercion? Asia Maritime Transparency Initiative, 2015.07.29. <https://amti.csis.org/chinas-airfield-construction-at-fiery-cross-reef-in-context-catch-up-or-coercion/>; letöltés: 2021.10.12.

¹⁷³ Chinese Mischief at Mischief Reef. The New York Times, 2015.04.11. <https://www.nytimes.com/2015/04/12/opinion/sunday/chinese-mischief-at-mischief-reef.html>; letöltés: 2021.10.12.

¹⁷⁴ ANDERSEN, Bobby – PERRY, Charles M.: Weighing the Consequences of China's Control Over the South China Sea. Institute for Foreign Policy Analysis, November 2017. <https://fddocuments.in/document/weighing-the-consequences-of-chinaas-control-over-the-china-sea-bookba112117pdf.html>; letöltés: 2021.10.12.

¹⁷⁵ ERDOGAN, Huseyin: China invokes 'cabbage tactics' in South China Sea. Anadolu Agency, 2015.03.25. <https://www.aa.com.tr/en/economy/china-invokes-cabbage-tactics-in-south-china-sea/63892>; letöltés: 2021.10.12.

¹⁷⁶ FENSOM, Anthony: \$5 Trillion Meltdown: What If China Shuts Down the South China Sea? The National Interest, 2016.07.16. <https://nationalinterest.org/blog/5-trillion-meltdown-what-if-china-shuts-down-the-south-china-16996>; letöltés: 2021.10.12.

¹⁷⁷ ERDOGAN, Huseyin: China invokes 'cabbage tactics' in South China Sea.

¹⁷⁸ FENSOM, Anthony: \$5 Trillion Meltdown: What If China Shuts Down the South China Sea?

A kínai szigetfeltöltésekkel kapcsolatban jogi aggályok is felmerültek. Kína a zátonyokat és sziklákat szigetekké formálta, ami adott esetben lehetőséget adhatna arra, hogy a 12 tengeri mérföldnyi (mintegy 22 km) parti tenger helyett 200 tengeri mérföldnyi (~370 km) kizárólagos gazdasági övezetet követeljen a szárazulatok körül, ami – a nemzetközi bíróság Kína számára kedvező döntése esetén – jelentősen megnövelné a Peking által ellenőrzött területeket.¹⁷⁹ A „szigetépítések” nemzetközi jogi jelentőségének megértéséhez először az ENSZ Tengerjogi Egyezményének vonatkozó cikkeit, illetve a hágai Állandó Választottbíróság 2016-os, a vitatott hovatarozású dél-kínai-tengeri területekre vonatkozó döntését kell megvizsgálni.

A NEMZETKÖZI JOG ELŐÍRÁSAI

Parti tenger, kizárólagos gazdasági övezet és nyílt tenger

A Föld felszínének vízzel borított területeit az államterület részét nem képző világtenger és a kizárólagos állami szuverenitás tárgyát képező belvizek alkotják, amelyeket az alapvonal választ el egymástól. A főszabály szerint az alapvonalat az apályvonalnál kell kijelölni, azaz a határ azt a vonalat jelenti, ameddig a tenger apálykor visszahúzódik. Ez alól kivételt képeznek az erősen szaggatott vagy tagolt partvonalak (mint például Norvégia tengerpartja): ilyen esetekben egy egyenes alapvonalat húznak meg a külső szigetek legkülsőbb pontjai körül. Az öblök szintén kivételt képezhetnek, amennyiben az öböl száj szélessége nem haladja meg a 24 tengeri mérföldet, és az ott meghúzott átmérő középpontjából rajzolt félkör nem érinti a szárazföldet. Végül, de nem utolsó sorban az úgynevezett történelmi öblök léte is befolyásolhatja az alapvonal megrajzolását. A történelmi öblökként való elismerést történelmi és gazdasági tevékenység igazolhatja, a joggyakorlat azonban sokszor nem koherens a kérdésben.¹⁸⁰

Az alapvonal és a szárazföld közé eső területek belvíznek minősülnek. Itt a parti állam kizárólagos szuverenitása érvényesül; más állam vízi vagy légi járműve csak engedéllyel léphet be a területre. A békés áthaladás ebben a térségben nem engedélyezett. Az alapvonalától 12 tengeri mérföld távolságig jelölhető ki a parti tenger. Ezen a területen a parti állam vagy szigetállam szuverenitását más államok meghatározott jogosultságai korlátozzák: biztosítani kell a békés áthaladás jogát (amelynek feltétele, hogy az folyamatosan, gyorsan és a felszínen történjen) külföldi kereskedelmi és hadihajók számára. A nemzetközi jog szerint – a belvizekkel ellentétben – az áthajózást nem kell előzetes bejelentésnek megelőznie. Tilos azonban (többek között) kutatásokat, felméréseket végezni; katonai repülőgépet vagy hadfelszerelést szállítani; fegyverhasználatot járó gyakorlatokat végrehajtani, illetve fenyegetni a parti államot, vagy erőszakot alkalmazni vele szemben. Szükség esetén a békés áthaladás joga korlátozható.¹⁸¹

¹⁷⁹ RUBIN, Michael: To respond to China's artificial islands, it's time to recognize a real one. Washington Examiner, 2018.11.10.

<https://www.washingtonexaminer.com/opinion/to-respond-to-chinas-artificial-islands-its-time-to-recognize-a-real-one>; letöltés: 2021.10.11.

¹⁸⁰ KARDOS Gábor – LATTMANN Tamás (szerk.): Nemzetközi jog. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2015. pp. 145–146.

¹⁸¹ Uo. pp. 148–149.

Az UNCLOS a parti tenger külső vonalán túl fekvő tengereket és óceánokat nemzetközi vízként határozza meg. Ezekre a területekre egyetlen állam joghatósága sem terjed ki, így itt a hajózás és a vizek feletti átrepülés korlátozások nélkül gyakorolható. Ugyanakkor a parti állam bizonyos jogokat élvezhet a nemzetközi vizeken is: az alapvonalától számított 24 tengeri mérföldes szélességig mért, úgynevezett csatlakozó övezetben ellenőrizheti az áthaladó hajókat és azok rakományát, valamint a fedélzeten tartózkodó személyeket.¹⁸²

Az alapvonalától számított 200 tengeri mérföldes övezetet kizárólagos gazdasági övezetnek nevezik. Vízfelszínén, vízoszlopán és altalaján a parti állam vagy szigetállam élvezi a halászat, tengeri alatti kábelek és csővezetékek lefektetésének jogát, valamint jogosult a természeti kincsek kutatására és kiaknázására is.¹⁸³ Amennyiben egy adott állam kontinentális talapzata a nemzetközi vizek területére nyúlik, az alapvonalától számított 350 tengeri mérföldes (mintegy 648 km) távolságig jogosult a talapzat természeti kincseinek feltérképezésére és kiaknázására. A 200 tengeri mérföldön túlterjedő talapzat nyersanyagainak kinyeréséhez azonban az ENSZ Kontinentális Talapzat Bizottságának jóváhagyása szükséges.¹⁸⁴

A kizárólagos gazdasági övezeten (vagy annak hiányában a parti tengeren) túl eső vízfelületek nyílt tengernek minősülnek. Ezekre a területeken valamennyi állam számára érvényesül a szabad hajózás, átrepülés, kutatás, halászat, illetve a kábelek és csővezetékek lefektetésének szabadsága – amennyiben tiszteletben tartja más államok jogait, illetve nem akadályozza a hajók és a légi járművek biztonságos vezetését és működését. A kontinentális talapzatnak nem minősülő nyílt tengerfenék mélytengeri tengerfenéknek minősül, amit az UNCLOS az emberiség közös örökségének nyilvánított. Ennek megfelelően az itt található természeti kincsek kutatásához és kiaknázásához a Nemzetközi Tengerfenék Hatóság (ISA)¹⁸⁵ engedélye kell.¹⁸⁶

Szigetek, sziklák és apálykor szárazra kerülő magaslatok (zátonyok) jogállása közti különbség

A dél-kínai-tengeri területi vita kapcsán fontos megemlíteni a szigetek, illetve a sziklák és a zátonyok elkülönítésének kérdéskörét. A különbséget elsősorban az jelenti, hogy egy adott szárazulat apály és dagály idején szárazra kerül-e, illetve emberi életre is alkalmas-e a területe. A jogszabály szerint a sziget „olyan természetesen létrejött, vízzel körülvett földterület, amely dagálykor a vízszint felett van.” A törvény előírja, hogy az egyéb szárazföldi területekhez hasonlóan a szigetek parti tengerrel, csatlakozó övezettel, kizárólagos gazdasági övezettel és kontinentális talapzattal is rendelkezhetnek.¹⁸⁷

¹⁸² KARDOS Gábor – LATTMANN Tamás (szerk.): Nemzetközi jog. p. 153.

¹⁸³ Uo.

¹⁸⁴ Uo. pp. 154–155.

¹⁸⁵ International Seabed Authority.

¹⁸⁶ KARDOS Gábor – LATTMANN Tamás (szerk.): Nemzetközi jog. p. 155.

¹⁸⁷ Az Egyesült Nemzetek Tengerjogi Egyezménye és az annak XI. része végrehajtásáról szóló Megállapodás. 121. cikk.

A sziklaszirtek abban különböznek a szigetektől, hogy hosszú távú emberi tartózkodásra, illetve gazdasági tevékenységre alkalmatlanok. Az „apálykor szárazra kerülő magaslatok” (például zátonyok és iszapos lapályok) a szigetekhez hasonlóan természetes képződésű, vízzel körülvevett területek, amelyek ugyan apálykor a felszín fölé kerülnek, dagály idején azonban víz borítja őket.¹⁸⁸

A három szárazulattípus jogállását elsősorban az különbözteti meg, hogy csak a szigetek rendelkeznek önálló kizárólagos gazdasági övezettel. A sziklák és az apálykor szárazra kerülő magaslatok csak parti tengerrel rendelkeznek – utóbbi esetében kizárólag akkor, ha a szárazföld vagy sziget alapvonalától húzott 12 tengeri mérföldes távolságon belül esnek.¹⁸⁹

A fentiek ismeretében érthető, hogy az egyes szárazulatokra igényt formáló államok miért tartják lényegesnek a követelt területek szigetként való elismerését: az így keletkező, 200 tengeri mérföldes kizárólagos gazdasági övezet egy hatalmas terület természeti kincseinek és halállományának felkutatására és kiaknázására jogosítaná őket. Feltételezhetően Kínának azért van szüksége a dél-kínai-tengeri szárazulatokra, hogy azok révén minél nagyobb kizárólagos gazdasági övezetre tehesen szert. Mivel a Peking birtokában lévő szárazulatok jelentős része dagálykor víz alá kerül, ezért Kína szigetépítéseket folytatott annak érdekében, hogy azokat „szigetként” ismertethesse el. (Jóllehet a nemzetközi jog szerint azok egyik ismerve, hogy természetes – és nem mesterséges – úton jöttek létre.)¹⁹⁰ A katonai infrastruktúra, létesítmények és fegyverek telepítése nemcsak az oka lehet az egyes zátonyok homokkal történő feltöltésének, hanem a következménye is: amennyiben külső szereplők jogtalanak ítélnék az egyes területek kínai ellenőrzését, a katonai jelenlét akkor is elrettentheti őket az erőszakos fellépéstől.

A hágai bíróság döntése Kína dél-kínai-tengeri terjeszkedésével kapcsolatban

A pekingi vezetés számára problémát jelenthet, hogy a környező államok nemzetközi fórumokon léphetnek fel a térségbeli terjeszkedése ellen. A kérdést először 2013. január 22-én a Fülöp-szigetek terjesztette a hágai Állandó Választottbíróság elé. A beadványban Manila arra kérte a nemzetközi hatóságot, hogy vizsgálja meg a „szakaszvonal” elv, illetve Peking térségbeli tevékenységének (mesterséges szigetépítések és területnyerés) jogszerűségét, valamint döntsön az egyes tengeri szárazulatok szigetként, sziklaként vagy apálykor felszínre kerülő magaslatként történő besorolásáról.¹⁹¹ A Fülöp-szigetek emellett a beadványban összesen 15 területi követelést támasztott Kínával szemben.¹⁹² Peking – bár aláírta az UNCLOS-t – az eljárásban nem vett részt, és csak szóbeli jegyzékek útján

¹⁸⁸ Az Egyesült Nemzetek Tengerjogi Egyezménye és az annak XI. része végrehajtásáról szóló Megállapodás. 13. cikk.

¹⁸⁹ Uo. 3. cikk.

¹⁹⁰ Uo. 13. cikk.

¹⁹¹ FRENCH, Duncan: In the Matter of the South China Sea Arbitration: Republic of Philippines v People's Republic of China, Arbitral Tribunal Constituted under Annex VII to the 1982 United Nations Law of the Sea Convention, Case No. 2013-19, Award of 12 July 2016. *Environmental Law Review*, Volume 19, Issue 1, 2017. p. 49.
https://eprints.lincoln.ac.uk/id/eprint/25969/1/25969%20ELJ680866_Rev1.pdf; letöltés: 2021.10.11.

¹⁹² Uo. p. 50.

kommunikálta az álláspontját. Az bírósági döntés megszületéséig hivatalosan egy független szakértői csoport képviselte a kínai érdekeket.¹⁹³ Mindkét érintett fél beleegyezésére szükség lett volna ahhoz, hogy az egyes területek feletti szuverenitásról döntés születessen, Kína azonban nem járult hozzá ehhez. Ez az oka annak, hogy a Fülöp-szigetek az egyes szárazulatok szigetként vagy zátonyként való elismerése, illetve a „kilenc szakaszvonal” elv jogszerűtlenségének vizsgálatával kísérelte meg rendezni a helyzetet.¹⁹⁴

A hágai bíróság 2016. július 12-én kelt ítéletében egyértelműen kijelentette, hogy Kína „kilenc szakaszvonal” elve ellentétes a nemzetközi joggal, az ezen alapuló területi követelése tehát érvénytelen.¹⁹⁵ Megállapította, hogy a múltban a térség több állama halászati tevékenységet folytatott a térségben, és nincs egyértelmű bizonyítéka annak, hogy Kína kizárólagos hatalmat gyakorolt volna a régió felett.¹⁹⁶ A szárazulatok szigetként, sziklaként vagy apálykor felszínre kerülő szárazulatként történő meghatározása kapcsán megállapította, hogy a mesterséges munkálatok nem alkalmasak a természetes jogállás megváltoztatására – azaz a zátonyok homokkal való feltöltésével sem lehet azokat szigetként kezelni és 200 tengeri mérföldes kizárólagos gazdasági övezetet létesíteni körülöttük.¹⁹⁷

A bíróság döntése alapján a Spratly-szigetlánc egyetlen eleme sem felelt meg a szigetként történő besorolás kritériumainak. Manila számára az egyik legkedvezőbb ítélet a Mischief-zátony és a Second Thomas Shoal (egy homokpad) kapcsán született: a két, apálykor felszínre kerülő magaslatként meghatározott szárazulatot a filippin kizárólagos gazdasági övezet részeként ismerték el. Emellett a bíróság megállapította, hogy Kína több ízben megsértette a Fülöp-szigetek szuverenitását többek között a filippin kizárólagos gazdasági övezetben történő halászattal, valamint Manila kőolajfeltáró és halászati tevékenységének akadályozásával. Ezen túl a mesterséges szigetépítésekkel az UNCLOS szabályzatát is megsértette, mivel amellett, hogy tevékenységével megváltoztatta a zátonyok természetes állapotát, súlyos károkat okozott a közeli korallzátonyokban is.¹⁹⁸

¹⁹³ FRENCH, Duncan: In the Matter of the South China Sea Arbitration: Republic of Philippines v People’s Republic of China, Arbitral Tribunal Constituted under Annex VII to the 1982 United Nations Law of the Sea Convention, Case No. 2013-19, Award of 12 July 2016. p. 49.

¹⁹⁴ GRAHAM, Euan: The Hague Tribunal’s South China Sea Ruling: Empty Provocation or Slow-Burning Influence? Council of Councils, 2016.08.18.
<https://www.cfr.org/councilofcouncils/global-memos/hague-tribunals-south-china-sea-ruling-empty-provocation-or-slow-burning-influence>; letöltés: 2019.03.30.

¹⁹⁵ FRENCH, Duncan: In the Matter of the South China Sea Arbitration: Republic of Philippines v People’s Republic of China, Arbitral Tribunal Constituted under Annex VII to the 1982 United Nations Law of the Sea Convention, Case No. 2013-19, Award of 12 July 2016. p. 51.

¹⁹⁶ PHILLIPS, Tom – HOLMES, Oliver – BOWCOTT, Owen: Beijing rejects tribunal’s ruling in South China Sea case. The Guardian, 2016.07.12.
<https://www.theguardian.com/world/2016/jul/12/philippines-wins-south-china-sea-case-against-china>; letöltés: 2021.10.11.

¹⁹⁷ FRENCH, Duncan: In the Matter of the South China Sea Arbitration: Republic of Philippines v People’s Republic of China, Arbitral Tribunal Constituted under Annex VII to the 1982 United Nations Law of the Sea Convention, Case No. 2013-19, Award of 12 July 2016. p. 51.

¹⁹⁸ Uo. pp. 52–53.

Kína elutasította a hágai bíróság döntését. Külügyminisztériuma még az ítélet megszületése előtt jelezte, hogy az eljárás eredményét nem tekinti jogilag kötelezőnek az országra nézve, és egy harmadik fél egyoldalú felkérése a nézeteltérés rendezésére számára nem megfelelő módja a vita rendezésének.¹⁹⁹ A döntés megszületését követően Hszi Csin-ping kijelentette, hogy az ítélet semmilyen befolyással nem lesz az ország szuverenitására és tengeri jogaira, és hozzátette, hogy továbbra is államközi tárgyalások útján kívánja rendezni a kérdést. A kínai állami média szintén több ízben hangoztatta, hogy érvénytelennek, mi több, jogsértőnek tartja a hágai bíróság határozatát.²⁰⁰

A döntés megszületése óta Kína – a határozatot figyelmen kívül hagyva – továbbra is folytatja a Dél-kínai-tenger militarizálását,²⁰¹ az eljárást kezdeményező Fülöp-szigetek pedig egyre inkább Kína-barát politikát folytat,²⁰² míg Vietnám továbbra is eltökélten küzd az érdekei érvényesítéséért,²⁰³ az Amerikai Egyesült Államok pedig folytatja a hajózás szabadságát garantáló műveletek végrehajtását.²⁰⁴ A következő fejezetben röviden megvizsgálom, hogy a konfliktusban közvetlen vagy közvetett módon érintett egyes államok tevékenysége és politikája miként alakult az elmúlt években, illetve szót ejtek a konfliktus várható alakulásáról is.

AZ ÉRINTETT ÁLLAMOK JELENLEGI ÁLLÁSPONTJA

Kína

2015-ben Hszi Csin-ping ígéretet tett Barack Obama akkori amerikai elnöknek, hogy nem fog katonai infrastruktúrát és erőket telepíteni a Spratly-szigetek területére. Az utóbbi évek eseményei azonban arra utalnak, hogy Kína nem állta a szavát, és jelenleg is folytatja a Dél-kínai-tenger militarizálását. Az erőfeszítések elsősorban a Fiery Cross-, Mischief- és Subi-zátonyok területére koncentrálnak, amelyekre többek között kifutópályákat, repülőgép- és helikopterhangárokat, lőszerraktárakat, illetve légvédelmi és hajó elleni rakétákat telepített. A hét elfoglalt Spratly-szigeteki szárazulatra (Cuarteron-, Fiery Cross-, Gaven-, Hughes-, Johnson-, Mischief- és Subi-zátonyok) radarberendezéseket is telepített, ami arra utal, hogy Kína hírszerző, megfigyelő- és felderítőképességek kiépítésére is törekszik.²⁰⁵ Az Amerikai Egyesült

¹⁹⁹ The South China Sea Tribunal. Law of the Sea – A Policy Primer. Tufts. <https://sites.tufts.edu/lawofthesea/chapter-ten/>; letöltés: 2021.10.11.

²⁰⁰ PHILLIPS, Tom – HOLMES, Oliver – BOWCOTT, Owen: Beijing rejects tribunal's ruling in South China Sea case.

²⁰¹ SHI, Jiangtao: South China Sea forecast a year after court ruling: calm but waves expected. South China Morning Post, 2017.07.12. <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/2102366/south-china-sea-forecast-year-after-court-ruling-calm>; letöltés: 2021.10.15.

²⁰² SIU, Phila: Sea change: Philippines drops tough talk against China to hail new era of economic ties. South China Morning Post, 2017.07.12. <https://www.scmp.com/news/hong-kong/politics/article/2102244/philippines-hails-new-rapport-china-key-economic-growth-amid>; letöltés: 2021.10.15.

²⁰³ MOURDOUKOUTAS, Panos: South China Sea: Vietnam Dares What Philippines Didn't. Forbes, 2019.01.02. <https://www.forbes.com/sites/panosmourdukoutas/2019/01/02/south-china-sea-vietnam-dares-what-philippines-didnt/#595f0b17149b>; letöltés: 2021.10.15.

²⁰⁴ PANDA, Ankit: US Navy Conducts First Freedom of Navigation Operation of 2019 in South China Sea.

²⁰⁵ China. The Military Balance 2018. p. 233.

Államok Indiai-csendes-óceáni Parancsnokságát (US INDOPACOM²⁰⁶) vezető John C. Aquilino tengernagy 2022. márciusban úgy fogalmazott, hogy Kína a fenti hét szárazulatról három (a Fiery Cross-, Mischief- és Subi-zátonyokon) már befejezte a katonai infrastruktúra kiépítését. A tengernagy hozzátette, hogy ez a legnagyobb mértékű kínai katonai fejlesztés a térségben a második világháború óta.²⁰⁷

A kínai haderő nem csak a Spratly-szigeteken építkezik; a Paracel-szigetek területére HQ-9 típusú légvédelmi rakétarendszereket és J-11B típusú harci repülőgépeket telepített, 2018 májusában pedig már H-6K típusú stratégiai bombázók landoltak a szigetlánc részét képező Woody-szigeten.²⁰⁸

A pekingi vezetés célja, hogy megváltoztassa a Dél-kínai-tenger erőegyensúlyát, ennek egyik eszköze pedig az ASEAN²⁰⁹ államainak a megosztása. Többször is hangoztatta, hogy a multilaterális fórumok és nemzetközi szervezetek helyett inkább kétoldalú egyeztetések útján rendezné a kérdéses térség ellenőrzése miatt kialakult vitát.²¹⁰ A területi igényel rendelkező államok közül – gazdasági alkuk vagy katonai fenyegetések útján – eddig sikeresen gyakorolt nyomást Bruneire,²¹¹ Malajziára²¹² és bizonyos mértékig a Fülöp-szigetekre is,²¹³ míg Tajvan mozgásterét a köztársaság szuverenitásának el nem ismerésével korlátozza.²¹⁴ Az ASEAN-on belül a kínai érdekek érvényesülését ezen felül a Kambodzsával és Laoszal ápoltt szövetség is biztosítja.²¹⁵ Vietnam ezzel szemben a területi követeléssel rendelkező országok közül a legkeményebben lép fel Kína ellen.²¹⁶

²⁰⁶ United States Indo-Pacific Command.

²⁰⁷ GOMEZ, Jim – FAVILA, Aaron: AP Exclusive: US admiral says China fully militarized isles. ABC News, 2022.03.22.
<https://abcnews.go.com/International/wireStory/ap-exclusive-us-admiral-china-fully-militarized-isles-83588274> letöltés: 2022.01.29.

²⁰⁸ China. The Military Balance 2018. p. 233.

²⁰⁹ ASEAN – Association of Southeast Asian Nations – Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége.

²¹⁰ ROY, Denny: Yes, China Wants Hegemony over the South China Sea. The National Interest, 2018.08.23.
<https://nationalinterest.org/feature/yes-china-wants-hegemony-over-south-china-sea-29587>;
letöltés: 2021.10.15.

²¹¹ LIU, Zhen: China and Brunei to step up oil and gas development in disputed South China Sea. South China Morning Post, 2018.11.19.
<https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/2173959/china-and-brunei-step-oil-and-gas-development-disputed-south>; letöltés: 2021.10.19.

²¹² PERMAL, Sumathy: New Mahathir Administration's South China Sea Policy. Maritime Issues, 2018.10.03.
<http://www.maritimeissues.com/politics/new-mahathir-administration39s-south-china-sea-policy.html>; letöltés: 2019.04.06.

²¹³ SALAVER, Leah B.: Joint exploration with China is co-ownership, says Duterte. Inquirer, 2019.03.01.
<https://globalnation.inquirer.net/164677/joint-exploration-china-co-ownership-says-duterte#ixzz5Ji44xc2x>;
letöltés: 2021.10.19.

²¹⁴ MYERS, Steven Lee: Island or Rock? Taiwan Defends Its Claim in South China Sea. The New York Times, 2018.05.20.
<https://www.nytimes.com/2018/05/20/world/asia/china-taiwan-island-south-sea.html>; letöltés: 2021.10.19.

²¹⁵ SON, Johanna: Laos and Cambodia: the China dance. Myanmar Times, 2017.10.02.
<https://www.mmmtimes.com/news/laos-and-cambodia-china-dance.html>; letöltés: 2021.10.19.

²¹⁶ TORODE, Greg: Tough South China Sea talks ahead as Vietnam seeks to curb China's actions. Reuters, 2018.12.31.
<https://www.reuters.com/article/us-china-southchinasea-asean/tough-south-china-sea-talks-ahead-as-vietnam-seeks-to-curb-chinas-actions-idUSKCN1OT0ML>; letöltés: 2021.10.19.

A dél-kínai-tengeri területi vita kapcsán az ASEAN államai és Kína jelenleg is tárgyalásokat folytatnak egy új magatartási szabályzat hatályba léptetése érdekében. Ugyan 2002-ben már született egy hasonló dokumentum, az azonban – jogi kötelezettségek hiányában – nem tudta elejét venni a feszültség eszkalálódásának a térségben. Az új kódex megfogalmazása eddig számtalan nehézségbe ütközött: kínai részről azt akarják elérni, hogy a térség országai csak abban az esetben hajthassanak végre hadgyakorlatokat nem régióbeli államokkal a Dél-kínai-tenger területén, ha minden érintett fél beleegyezését adta ehhez. Emellett Peking azt akarja, hogy külföldi vállalatok ne hajthassanak végre közös olajfúrásokat a régió államaival a tenger talapzatán, és az együttműködésre csak térségbeli országok között kerülhessen sor. Az ASEAN államai azonban elfogadhatatlannak tartják ezeket a követeléseket. Kína ezzel szemben a Vietnám által javasolt korlátozásokat nem hajlandó elfogadni, így – bár a szabályzat véglegesítésének dátumát eredetileg 2021-re tűzték ki – nem valószínű, hogy az elkövetkező években döntés születik.²¹⁷

A kínai vezetés kihasználja az akadozó tárgyalásokat, és folyamatosan növeli katonai és haditengerészeti jelenlétét a térségben. Nem valószínű, hogy meglévő képességeit egyszer majd kivonja onnan, még akkor sem, ha sikerül megállapodnia egy új magatartási szabályzatról az ASEAN államaival. Ezt alátámasztja az is, hogy Hszi elnök James Mattis akkori amerikai védelmi miniszter 2018-as pekingi látogatásakor kijelentette: a kínai ősök által hátrahagyott területek egyetlen darabkáját sem fogja feladni.²¹⁸ Peking feltehetően a jövőben is gazdasági, szükség esetén pedig katonai nyomásgyakorlás útján fogja érvényesíteni érdekeit a Dél-kínai-tengeren. Fellépését valamelyest mérsékelheti a törekvés, hogy jó kapcsolatot tartson fenn a térség államaival – részben a BRI-projekt megvalósulásának biztosítására.

Fülöp-szigetek

A Fülöp-szigetek kapcsolata Kínával sokat változott az elmúlt évek során. 2011-ben kínai őrhajók majdnem nekiütköztek egy Manila engedélyével felméréseket végző brit hajónak,²¹⁹ majd 2012-ben ismét feszültség alakult ki a két ország között, amikor kínai hajók illegálisan halásztak korallokat, óriáskagylókat és cápákat a Scarborough-zátony közelében. A filippin haditengerészet megkísérelte a fellépést ellenük, ám a térségben megjelenő kínai hadihajók megakadályozták a halászhajók legénységének elfogását. Pár nappal később a Fülöp-szigetek visszavonult a térségből.²²⁰

²¹⁷ TORODE: Tough South China Sea talks ahead as Vietnam seeks to curb China's actions.

²¹⁸ STEWART, Phil – BLANCHARD, Ben: Xi tells Mattis China won't give up 'even one inch' of territory. Reuters, 2018.06.27.

<https://uk.reuters.com/article/uk-china-usa-defence/xi-tells-mattis-china-wont-give-up-even-one-inch-of-territory-idUKKBN1JN06O>; letöltés: 2021.10.19.

²¹⁹ Philippines and China: An Encounter in Reed Bank. Stratfor, 2011.03.04.

<https://worldview.stratfor.com/article/philippines-and-china-encounter-reed-bank>; letöltés: 2021.10.17.

²²⁰ Scarborough shoal standoff: A timeline. Inquirer.net, 2012.05.09.

<https://globalnation.inquirer.net/36003/scarborough-shoal-standoff-a-historical-timeline>; letöltés: 2021.10.17.

Ennek ellenére a 2010-es évek elején a Fülöp-szigetek – Benigno Aquino III. elnöksége alatt – határozottabban foglalt állást Kína ellen. A Peking terjeszkedése elleni összefogás jegyében Manila szorosabbra fűzte a tengeri együttműködést Vietnámmal,²²¹ 2013-ban pedig a hágai Állandó Választottbíróshoz fordult a kínai területi követelések ügyében.²²² A jelenlegi államfő, Rodrigo Duterte 2016-os beiktatása azonban jelentős változásokat hozott a Fülöp-szigetek dél-kínai-tengeri politikájában: Duterte elnökségét ugyanis mindeddig a nemzetközi bíróság – a Fülöp-szigetekre nézve kedvező – 2016-os döntésének figyelmen kívül hagyása, illetve a Kínával szembeni, barátságosabb fellépés jellemezte.²²³ Megválasztása után nem sokkal kijelentette, hogy a Fülöp-szigetek nem szerezheti meg a Scarborough-zátonyt: véleménye szerint országa esélytelen Kínával szemben.²²⁴

Duterte 2018-ban kijelentette, hogy támogatja a közös, kínai–filippin olajfeltárás lehetőségét a Fülöp-szigetek kizárólagos gazdasági övezetében. Az elnök azzal érvelt, hogy az együttműködés *„még mindig jobb, mint háborúba bonyolódni, ami filippin katonák lemeszárlásához vezetne”*, valamint hozzátette: a közös olajfeltárás olyan, mintha Kína és a Fülöp-szigetek osztoznának a kérdéses területen. Sokan azonban nem értnek egyet Duterte Kína-barát politikájával, és szigorúbb fellépést követelnek Pekinggel szemben.²²⁵

2019-ben jelentős belpolitikai feszültséget okozott, hogy az év elején több mint 200 kínai hajó jelent meg a filippin ellenőrzés alatt álló Thitu/Pagasa-sziget környékén.²²⁶ Manila a katonai létesítményei fejlesztését – többek között egy kifutópálya építését – tervezte a szárazulaton, Kína azonban járőr- és halászhajóival megakadályozta a munkálatokat. Habár a filippin védelmi és külügyminisztérium is felemelte a hangját Kína beavatkozása ellen, Duterte elnök hangsúlyozta, hogy Peking továbbra is barátságos viszonyt akar fenntartani az országával, és a dél-kínai-tengeri területi vita csupán a filippin–kínai kapcsolatok egy szegmense.²²⁷ Április

²²¹ Philippine warship in standoff with China vessels. The Guardian, 2012.04.11.
<https://www.theguardian.com/world/2012/apr/11/philippines-china-stand-off-south-china-sea>;
letöltés: 2021.10.17.

²²² FRENCH, Duncan: In the Matter of the South China Sea Arbitration: Republic of Philippines v People’s Republic of China, Arbitral Tribunal Constituted under Annex VII to the 1982 United Nations Law of the Sea Convention, Case No. 2013-19, Award of 12 July 2016. p. 49.

²²³ MOLLMAN, Steve: South China Sea: Beijing won’t give up „even one inch” of the territory it claims. Quartz, 2018.06.28.
<https://qz.com/1316731/south-china-sea-beijing-wont-give-up-even-one-inch-of-the-territory-it-claims/>; letöltés: 2021.10.17.

²²⁴ MOLLMAN, Steve: Rodrigo Duterte may hand China the strategic piece it needs to take control of the South China Sea. Quartz, 2016.10.13.
<https://qz.com/805474/under-rodrigo-duterte-the-philippines-may-hand-china-the-strategic-piece-it-needs-to-take-control-of-the-south-china-sea/>; letöltés: 2021.10.17.

²²⁵ SALAVER, Leah B.: Joint exploration with China is co-ownership, says Duterte.

²²⁶ Philippine President Rodrigo Duterte calls China a ‘friend’ amid South China Sea tensions. South China Morning Post, 2019.04.03.
<https://www.scmp.com/news/asia/southeast-asia/article/3004556/philippine-president-rodrigo-duterte-calls-china-friend>; letöltés: 2021.10.17.

²²⁷ CHAN, Minnie – NG, Teddy: Manila accuses Beijing of violating its sovereignty as South China Sea dispute rages on. South China Morning Post, 2019.04.04.
<https://www.scmp.com/news/china/military/article/3004730/manila-accuses-beijing-violating-its-sovereignty-south-china>; letöltés: 2021.10.17.

elején azonban a filippin elnök is megelegette a kínai jelenlétet, és figyelmeztette Hszi Csin-pinget: ha hajói nem hagyják el a sziget környékét, akkor a térségben állomásozó fegyveres erők megtorlására számíthat. Ugyanakkor Duterte úgy fogalmazott, „megparancsolja katonáinak, hogy készüljenek fel az öngyilkos akcióra”, ami arra utal, hogy az elnök is tisztában van a Kínával történő konfrontálódás reménytelenségével.²²⁸

2021-ben hasonló incidensre került sor, ugyancsak a Thitu/Pagasa-sziget környékén gyülekező kínai hajók miatt. A Fülöp-szigetek diplomáciai úton tiltakozott az eset ellen,²²⁹ Teodoro Locsin külügyminiszter pedig májusban éles hangú üzenetben szólította fel a kínai hajókat a távozásra, jöllehet pár nappal később elnézést kért a szavaiért.²³⁰

Az Amerikai Egyesült Államok az 1951-es Kölcsönös Védelmi Szerződés alapján kötelezettséget vállalt, hogy amennyiben külső támadás éri a Fülöp-szigeteket a Csendes-óceán térségében – így a Dél-kínai-tengeren is –, akkor az amerikai haderő fegyveres eszközökkel védi meg szövetségését.²³¹ A Duterte-kormány alatt több ízben hatályon kívül helyezett, jelenleg azonban érvényes Visiting Forces Agreement (VFA) emellett lehetővé teszi az amerikai erők települését az ország területén, illetve műveletek végrehajtását a területéről.²³² Duterte kísérletei a kilépésre, illetve az egyezmény érvényben maradása szintén a Kína és az Amerikai Egyesült Államok közti hintapolitikára utalnak.

Duterte beiktatása óta a kínai expanzióval szembeni érdemi ellenállást eddig a filippin haditengerészet (délelet-ázsiai viszonylatban is) elmaradott eszköztára,²³³ illetve egyéb, gazdasági jellegű megfontolások (a kínai pénzügyi támogatásra és segélyekre való támaszkodás) is akadályozták.²³⁴ Mindemellett a koronavírus-

²²⁸ Philippine President Rodrigo Duterte tells China to 'lay off' island in disputed South China Sea. South China Morning Post, 2019.04.05.

<https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3004758/philippine-president-rodrigo-duterte-tells-china-lay-island>; letöltés: 2021.10.17.

²²⁹ Philippines protests China's 'illegal' South China Sea presence. Aljazeera, 2021.05.29.

<https://www.aljazeera.com/news/2021/5/29/philippines-protests-chinas-illegal-south-china-sea-presence>; letöltés: 2021.10.17.

²³⁰ ROBLES, Raissa: Philippine diplomat says sorry for Twitter rant against China, is told 'only Duterte can use curse words'. South China Morning Post, 2021.05.04.

<https://www.scmp.com/week-asia/politics/article/3132259/philippine-diplomat-says-sorry-twitter-rant-against-china-told>; letöltés: 2021.10.17.

²³¹ MORIYASU, Ken: US vows to defend Philippines, including in South China Sea. Nikkei Asia, 2021.01.29.

<https://asia.nikkei.com/Politics/International-relations/South-China-Sea/US-vows-to-defend-Philippines-including-in-South-China-Sea>; letöltés: 2021.10.17.

²³² ACOSTA, Rene: Philippines Reverses Course and Commits to U.S. Visiting Forces Agreement. USNI News, 2021.07.30.

<https://news.usni.org/2021/07/30/philippines-reverses-course-and-commits-to-u-s-visiting-forces-agreement>; letöltés: 2021.10.17.

²³³ MOLLMAN, Steve: The Philippine navy's latest achievement shows how woefully behind it is. Quartz, 2018.08.10.

<https://qz.com/1353088/the-philippine-navys-latest-achievement-shows-how-woefully-behind-it-is/>; letöltés: 2021.10.17.

²³⁴ China's Xi promises more aid to Philippines. Philstar, 2018.11.20.

<https://www.philstar.com/headlines/2018/11/20/1870283/chinas-xi-promises-more-aid-philippines>; letöltés: 2021.10.17.

járvány alatt a Fülöp-szigetek több millió vakcinát fogadott el Kínától, ami szintén a kapcsolat változékonyágát, valamint a Kínától való függést jelzi.²³⁵

A filippin elnök vélhetően tisztában van azzal is, hogy a Dél-kínai-tenger filippin ellenőrzés alatt álló területein található erőforrásokhoz egyedül a Kínával történő együttműködés útján férhet hozzá. Manila katonai ereje továbbra is elmarad a kínai haderő képességeitől, így feltételezhető, hogy a politikai vezetőknek valójában nem áll szándékában katonailag fellépni Peking ellen, a fenyegető szavakat pedig inkább a hazai közösségnek, mintsem a kínai vezetésnek szánták. A Fülöp-szigetek várhatóan a jövőben is az ASEAN részeként, illetve bilaterális formában igyekszik majd megegyezésre jutni Kínával. Ez a hozzáállás vélhetően a 2022-es elnökválasztás eredményétől függetlenül is folytatódik majd.

Vietnám

Vietnám a területi igényel rendelkező államok közül az, amelyik a leghatározottabban foglal állást a kínai terjeszkedés ellen. A közelmúltban több esemény is feszültséget keltett a két ország viszonyában: 2014 májusában Kína olajfúrótornyot szállított Vietnám Paracel-szigeteki kizárólagos gazdasági övezetébe, majd próbafúrásokba kezdett a területen. Válaszul a vietnámi haditengerészet és parti őrség hadi- és járőrhajókat vezényelt a térségbe. Az eset következtében zavargások és tüntetések alakultak ki Vietnámban, többen kínai érdekeltségeket támadtak és rongáltak meg, az eseményekben legalább hat kínai állampolgár életét veszítette. A tengeri összetűzés – annak ellenére, hogy a kínai erők hamar túlsúlyba kerültek, és kevés esély volt az Amerikai Egyesült Államok beavatkozására – végül Peking visszavonulásával zárult.²³⁶

Vietnám a katonai fellépés mellett a területi vita jogi útra terelésével is fenyegetőzött, illetve szorosabban fűzte védelmi együttműködését többek között az Amerikai Egyesült Államokkal, Ausztráliával és Indiával is.²³⁷ Pompeo akkori amerikai külügyminiszter 2018-as vietnámi látogatásakor a helyi politikai vezetők hangsúlyozták, hogy támogatják Washington fokozottabb jelenlétét a Dél-kínai-tengeren a térség stabilitásának erősítésére.²³⁸ Ugyanakkor elmondható, hogy Kína képes befolyást gyakorolni Vietnám dél-kínai-tengeri tevékenységére. Hanoiinak kínai nyomásra kellett visszavonnia a spanyol Repsol vállalatnak adott engedélyét a

²³⁵ ROCAMORA, Joyce Ann L.: China donates 1M add'l doses of Covid-19 vax. Philippine News Agency, 2021.10.14.
<https://www.pna.gov.ph/articles/1156625>; letöltés: 2021.10.17.

²³⁶ GREEN, Michael – HICKS, Kathleen – COOPER, Zack – SCHAUS, Jack – DOUGLAS, Jake: Counter-coercion Series: China-Vietnam Oil Rig Standoff. Asia Maritime Transparency Initiative, 2017.06.12.
<https://amti.csis.org/counter-co-oil-rig-standoff/>; letöltés: 2021.10.17.

²³⁷ FOOK, Lye Liang – HOP, Ha Hoang: Vietnam's Responses to China's Maritime Assertiveness in the South China Sea. ISEAS Perspective, 2018/50. pp. 5–7.
https://www.iseas.edu.sg/images/pdf/ISEAS_Perspective_2018_50@50.pdf; letöltés: 2021.10.15.

²³⁸ CHING, Nike: US, Vietnam to Cooperate on Freedom of Navigation in Disputed South China Sea. VOA News, 2018.07.09.
<https://www.voanews.com/a/us-vietnam-to-cooperate-on-freedom-of-navigation-in-disputed-south-china-sea/4475002.html>; letöltés: 2021.10.17.

vietnámi ellenőrzés alatt álló területen olajfúrások végzésére,²³⁹ és Peking az orosz Rosznyefty olajipari cég térségbeli tevékenységét is igyekezett megakadályozni.²⁴⁰

Érdekesség, hogy Vietnám a kínai gyakorlatot követi az általa igényelt területek feletti ellenőrzés biztosítása érdekében, bár tevékenységének léptéke messze elmarad a térségben tapasztalható kínai fegyveres tevékenységtől. Vietnám 2019-re tíz, ellenőrzése alá tartozó Spratly-szigeteki szárazulaton folytatott építkezést – többek között harci repülőgépek fel- és leszállására alkalmas kifutópályát és kommunikációs rendszert is telepített a szigetek egyikére²⁴¹ –, illetve kínai vádak szerint halászhajóin tengeri milíciákat alkalmaz jogainak érvényesítésére. Ezt a vietnámi külügyminisztérium határozottan a tagadta.²⁴²

A fentiek ellenére kijelenthető, hogy Vietnám a területi vita rendezését elsősorban egy jogi kötelezettségeket is tartalmazó magatartási szabályzat útján képzeli el. A dokumentumot érintő tárgyalások során szigorú követelésekkel állt elő: a hanoi vezetés ragaszkodik ahhoz, hogy a szabályzat tiltsa a támadó jellegű fegyverzet telepítését és a szigetfeltöltéseket, valamint akadályozza meg, hogy Kína – a Kelet-kínai-tengerhez hasonlóan – légi azonosítási övezetet hozzon létre a Dél-kínai-tenger felett. Vietnám emellett azt is szeretné elérni, hogy valamennyi érdekelt fél egyértelműsítse, milyen területi követelésekkel rendelkezik a térségben. A hanoi vezetés határozott fellépése ugyan alkalmas lehet Kína térségbeli terjeszkedésének korlátozására, ehhez azonban az ASEAN valamennyi államának támogatására lenne szüksége, ami azonban bizonyos országok – például a Fülöp-szigetek és Brunei – alapvetően Kína-barát politikája miatt nehézségekbe ütközhet.²⁴³

2020-ban Vietnám az ASEAN vezető állama lett. Az ASEAN tagjai és Kína megállapodtak, hogy véglegesítik a dél-kínai-tengeri magatartási kódexet 2022-ig, ennek megvalósulására azonban szakértők szerint kevés az esély.²⁴⁴

Malajzia, Brunei és Tajvan

Habár Malajzia és Brunei is rendelkeznek területi követelésekkel a Dél-kínai-tengeren, mindkét államnak jelentős gazdasági érdekei fűződnek Kínához, így az agresszívabb fellépés túl kockázatos lenne számukra. Az amerikai fél iránti bizalom

²³⁹ RODRÍGUEZ, José Elías: Repsol says drilling suspended on Vietnam oil block disputed by China. Reuters, 2017.08.02.

<https://www.reuters.com/article/us-southchinasea-vietnam/repsol-says-drilling-suspended-on-vietnam-oil-block-disputed-by-china-idUSKBN1AI27D>; letöltés: 2021.10.17.

²⁴⁰ Peking a Rosnefttel is szembezáll a Dél-kínai-tengeren. Kitekintő, 2018.05.17.

<https://kitekinto.hu/2018/05/17/europan-kivul/peking-a-rosnefttel-is-szembezáll-a-del-kinnai-tengeren/127443/>; letöltés: 2021.10.17.

²⁴¹ JENNINGS, Ralph: Vietnam Quietly Builds Up 10 Islands in South China Sea. VOA News, 2019.04.22.

<https://learningenglish.voanews.com/a/vietnam-quietly-builds-up-10-islands-in-south-china-sea/4886640.html>; letöltés: 2022.02.10.

²⁴² Việt Nam refutes 'false' claim on militia deployment in East Sea. Viet Nam News, 2022.01.20.

<https://vietnamnews.vn/politics-laws/1117720/viet-nam-refutes-false-claim-on-militia-deployment-in-east-sea.html>; letöltés: 2022.02.10.

²⁴³ TORODE: Tough South China Sea talks ahead as Vietnam seeks to curb China's actions.

²⁴⁴ PANDA, Jaganath P.: Code of Conduct needed for South China Sea. Institute for Security & Development Policy, September, 2020.

<https://isdpeu/publication/code-of-conduct-needed-for-south-china-sea/>; letöltés: 2021.10.17.

hiánya szintén hozzájárul a Pekinghez való közeledéshez. 2019-ben Mahathir Mohamed akkori maláj miniszterelnök kijelentette: a washingtoni adminisztráció kiszámíthatatlanságát Malajzia negatív tényezőként értékeli, így a kínai–amerikai vetélkedésben – Peking gazdasági növekedése és hatalmas piaca miatt – az ázsiai nagyhatalom mellett foglal állást.²⁴⁵ A dél-kínai-tengeri területi vita rendezését egy jogi kötelezettségeket is tartalmazó magatartási szabályzat életbe léptetése útján képzelel el, amelyben – az ASEAN tagállamként – érvényesülnek Malajzia érdekei is.²⁴⁶

Az utóbbi időszakban némi eltolódás volt érezhető Malajzia Kínával szembeni hozzáállásában, ami a fokozott kínai katonai aktivitásnak tudható be az ország légi és tengeri területein. Malajzia 2021 folyamán több alkalommal is konzultációra hívta be Kína malajziai nagykövetét a kínai légtérsértések,²⁴⁷ illetve a maláj kizárólagos gazdasági övezetben tartózkodó kínai hajók – köztük egy kutatóhajó – miatt.²⁴⁸

Brunei – a többi, területi vitában érintett államhoz viszonyítva – csak elenyésző mértékű területi követeléssel rendelkezik. Emellett – Kínától, Vietnámtól és a Fülöp-szigetektől eltérően – nem foglalt el egyetlen szárazulatot sem a térségben, így katonai jelenlét kiépítésére sem adódott lehetősége. Ezen felül gazdaságilag is rá van utalva Kínára: ő biztosítja számára a legnagyobb mértékű külföldi beruházást, és a legtöbb importcikk is innen érkezik a Szultanátusba.²⁴⁹

Brunei alacsony katonai potenciáljára – és ebből adódóan konfliktuskerülő hozzáállására – utal az is, hogy az országban jelenleg is brit csapatok állomásoznak. A körülbelül 2000 főt számláló kontingens jelenléte bizonyítja, hogy a Szultanátus továbbra sem képes önállóan biztosítani saját védelmét, így előreláthatólag a jövőben sem fog érdemben fellépni Peking dél-kínai-tengeri expanziója ellen.²⁵⁰ Erre utal az is, hogy 2016-ban Kínával, Kambodzsával és Laoszal együtt aláírt egy megállapodást, miszerint a területi vita rendezését nem az ASEAN–Kína tárgyalások

²⁴⁵ JAIPRAGAS, Bhavan: I'd side with rich China over fickle US: Malaysia's Mahathir Mohamad. South China Morning Post, 2019.03.08.

<https://www.scmp.com/week-asia/politics/article/2189074/id-side-rich-china-over-fickle-us-malaysias-mahathir>; letöltés: 2021.10.19.

²⁴⁶ PERMAL, Sumathy: New Mahathir Administration's South China Sea Policy.

²⁴⁷ SIPALAN, Joseph: Malaysia to summon Chinese envoy over 'suspicious' air force activity. Reuters, 2021.06.02.

<https://www.reuters.com/world/asia-pacific/malaysia-says-chinese-military-planes-came-close-violating-air-space-2021-06-01/>; letöltés: 2021.10.19.

²⁴⁸ JAIPRAGAS, Bhavan: Malaysia summons Chinese envoy for second time since June, over vessels in South China Sea. South China Morning Post, 2021.10.05.

<https://www.scmp.com/week-asia/politics/article/3151183/malaysia-summons-chinese-envoy-second-time-june-over-vessels>; letöltés: 2021.10.19.

²⁴⁹ HART, Michael: Brunei Abandons South China Sea Claim for Chinese Finance. Geopolitical Monitor, 2018.04.04.

<https://www.geopoliticalmonitor.com/brunei-abandons-south-china-sea-claim-for-chinese-finance/>; letöltés: 2021.10.19.

²⁵⁰ GRAHAM, Victoria Kaija Larke: British Troops to Remain in Brunei for Another Five Years. Forces Network, 2015.02.17.

<https://www.forces.net/news/army/british-troops-remain-brunei-another-five-years>; letöltés: 2021.10.19.

útján, hanem bilaterális egyeztetések segítségével kell megoldani.²⁵¹ Kína és Brunei emellett 2018 végén közös olaj- és gázkinyerésről állapodott meg a Dél-kínai-tengeren, ami szintén a Szultanátus együttműködés iránti elkötelezettségére utal.²⁵² Feltehetően Brunei a jövőben is Kína-barát politikát folytat majd.

Tajvan a dél-kínai-tengeri vita során szintén a békésebben fellépő államok egyike. Helyzete abból a szempontból is különleges, hogy nem rendelkezik teljes körű szuverenitással, így a területi igényel rendelkező államok nem tartanak fenn vele diplomáciai kapcsolatokat.²⁵³ A Kínai Népköztársasággal ellentétben – amely saját tartományának tekinti Tajvant – a Kínai Köztársaság kevés területi követelése megfogalmazásakor nem támaszkodott történelmi jogcímekre.²⁵⁴ Tajvan követelése kapcsán legtöbbször a saját kifutópályával is rendelkező, Taiping (Itu Aba) nevű szárazulatot említik, amelyet kutató-mentő műveletek végrehajtására használna, és egy kórház építését tervezi a területén. A hágai bíróság döntése alapján azonban Taiping emberi lakhatásra nem alkalmas, így nem tekinthető szigetnek, csupán sziklának. Kínához hasonlóan Tajvan is elutasította a számára kedvezőtlen határozatot.²⁵⁵

Tajvan különleges státuszából adódóan nem játszik jelentős szerepet a területi vita rendezésében. Vietnámtól, a Fülöp-szigetektől, Malajziától és Bruneitől eltérően nem tagja az ASEAN-nak, Kína pedig – arra hivatkozva, hogy Tajvan a Népköztársaság részét képezi – nem engedi, hogy önállóan képviseltesse magát a magatartási kódexről szóló tárgyalásokon. A diplomáciai kapcsolatok hiánya és az egyeztetéseken való részvétel korlátozása miatt Tajvannak meglehetősen kevés lehetősége van arra, hogy érvényre juttassa dél-kínai-tengeri érdekeit.²⁵⁶

A követelések alátámasztásának egyik lehetséges módja Taiping védelmének megerősítése,²⁵⁷ illetve hadgyakorlatok végrehajtása a szárazulat környékén. A tajvani kormánypárt 2021. októberben jelentette be, hogy kísérleti rakétaindításokat hajt végre és éleslövészettel egybekötött gyakorlatot tart Taiping és a Pratas-szigetek partjainál.²⁵⁸

²⁵¹ HART, Michael: Brunei Abandons South China Sea Claim for Chinese Finance.

²⁵² LIU, Zhen: China and Brunei to step up oil and gas development in disputed South China Sea.

²⁵³ JENNINGS, Ralph: Analysts: Taiwan's Sea Drills to Raise South China Sea Tensions. VOA News, 2018.10.29.

<https://www.voanews.com/a/analysts-taiwan-s-sea-drills-to-raise-south-china-sea-tensions/4633277.html>;

letöltés: 2021.10.19.

²⁵⁴ CHI-TING, Tsai: Taiwan's South China Sea Policy Evolution. Asia Maritime Transparency Initiative, 2018.04.12.

<https://amti.csis.org/taiwan-scs-policy-evolution/>; letöltés: 2021.10.19.

²⁵⁵ MYERS, Steven Lee: Island or Rock? Taiwan Defends Its Claim in South China Sea.

²⁵⁶ Uo.

²⁵⁷ JENNINGS, Ralph: Wary of Beijing, Taiwan Doubles Down on South China Sea Island. VOA News, 2021.03.29.

https://www.voanews.com/a/east-asia-pacific_wary-beijing-taiwan-doubles-down-south-china-sea-island/6203884.html; letöltés: 2021.10.19.

²⁵⁸ ZHANG, Bin: The Taiwanese troops are doing things on Taiping Island and Dongsha Island to embolden themselves and pull the United States into the game. iNews, 2021.10.19.

<https://inf.news/en/military/1d835c282999a5a4e7803d52c8ecc49f.html>; letöltés: 2021.10.19.

Ugyanakkor fontos kiemelni, hogy ha Tajvan és a szárazföldi Kína között bármikor is fegyveres konfrontáció alakulna egy szigetcsoporthoz, sokkal valószínűbb, hogy az nem a dél-kínai-tengeri területek, hanem a Tajvani-szorosnál található Kinmen-szigetek ellenőrzéséért zajlana, ami egy esetleges, Tajvan megszállását célzó kínai támadás első lépése lenne. A tajvani védelmi miniszter 2021. októberben kijelentette, hogy a Népköztársaság rendelkezik azon képességekkel, hogy bármelyik pillanatban támadást indítson Tajvan ellen, ám egy ilyen offenzíva egyelőre komoly veszteséggel járna számára. A tárcavezető szerint ugyanakkor Peking 2025-re képes lesz minimális veszteséggel végrehajtani ugyanezt a támadást.²⁵⁹ Emiatt a sziget részleges autonómiájának megőrzése jelenleg sokkal inkább prioritást élvezhet a tajvani vezetés számára, mint a távoli, vitatott dél-kínai-tengeri területek hovatartozása.

Amerikai Egyesült Államok

Az Amerikai Egyesült Államok a területi vitában nem foglal állást, a FON-műveletek végrehajtásával azonban megkísérli korlátozni Kína terjeszkedését a térségben. Sajtóhírek szerint az amerikai haderő 2015-ben egy, 2016-ban három, 2017-ben négy, 2018-ban hat, 2019-ben nyolc, 2020-ban tizenhárom,²⁶⁰ 2021-ben pedig hat ilyen jellegű műveletet hajtott végre a Dél-kínai-tengeren.²⁶¹ Mindez arra utal, hogy a Kínát jelentős kihívásként kezelő Joe Biden amerikai elnök ebben a tekintetben nem tér el elődje hagyományaitól, és folytatja tengeri műveletek végrehajtását a térségben.

A hajózás szabadságát garantáló katonai mozgások azonban úgy tűnik, nem elegendők ahhoz, hogy megakadályozzák Peking térnyerését. Kína már bebizonyította, hogy akár Washingtonnal szemben is hajlandó fellépni, ha érdekei úgy diktálják. 2018 szeptemberében a Luyang romboló 40 méterre megközelítette az amerikai haditengerészeti Decatur rombolóját, amely éppen FON-műveletet hajtott végre a Spratly-szigeteki Gaven- és Johnson-zátonyok közelében. A Luyang távozásra szólította fel az amerikai rombolót, és agresszív manővereket hajtott végre a közelében, fokozva ezzel a két ország közti feszültséget.²⁶²

²⁵⁹ CHUNG, Lawrence: Beijing 'fully able' to invade Taiwan by 2025, island's defence minister says. South China Morning Post, 2021.10.06.

<https://www.scmp.com/news/china/military/article/3151340/beijing-capable-taiwan-invasion-2025-islands-defence-minister>; letöltés: 2021.10.19.

²⁶⁰ Philippines: Burned More Often Than Benefitted. StrategyPage, 2021.04.07.

<https://www.strategypage.com/qnd/philip/20210407.aspx>; letöltés: 2021.11.28.

²⁶¹ US Aircraft Carrier Commander Asserts Freedom to Navigate the South China Sea. Radio Free Asia, 2021.09.13.

<https://www.rfa.org/english/news/china/usa-southchinasea-09132021185504.html>; letöltés: 2021.10.19.

²⁶² MARTINEZ, Luis: Chinese warship came within 45 yards of USS Decatur in South China Sea: US. ABC News, 2018.10.02.

<https://abcnews.go.com/Politics/chinese-warship-45-yards-uss-decatur-south-china/story?id=58210760>; letöltés: 2021.10.19.

A washingtoni adminisztráció is felismerte, hogy a kínai ambíciók kordában tartásához a FON-műveleteknél többre van szükség. Ezért 2018 májusában visszavonta Kína meghívóját a kétévente megrendezésre kerülő, nagyszabású, multilaterális RIMPAC²⁶³ hadgyakorlatra.²⁶⁴ Az Amerikai Egyesült Államok igyekszik szorosabbra fűzni kapcsolatát az ASEAN országaival, aminek részeként 2019-ben közös tengeri gyakorlatot tartott a szervezet tagjaival.²⁶⁵ Emellett a délkelet-ázsiai államoknak nyújtott támogatás megerősítésére Trump 2019 januárjában aláírta az Asia Reassurance Initiative Act nevű törvényt, amelyben Washington ismételten elkötelezte magát az indiai–csendes-óceáni térség biztonságának garantálása mellett. A dokumentum többek között törvénybe iktatja a térségbeli FON-műveletek végrehajtását.²⁶⁶ A jelenlegi elnök, Joe Biden szintén elkötelezett a térség biztonságának szavatolása iránt, amit jelez többek között az is, hogy 2021. novemberben elfogadta a katonai erők globális elhelyezésének felülvizsgálatára (Global Posture Review) vonatkozó javaslatokat. A védelmi miniszter által összeállított csomag egyebek között a Guamba és Ausztráliába telepített erők növelését javasolja az indiai–csendes-óceáni amerikai jelenlét megerősítése végett.²⁶⁷

Washington ezen felül próbálja ismét életre kelteni a kínai térnyerés ellen létrehozott Négyoldalú Biztonsági Párbeszéd (Quad) nevű szervezetet is, amelynek – rajta kívül – Japán, India és Ausztrália a tagja. A szervezet 2021. szeptemberben tartotta legutóbbi csúcstalálkozóját.²⁶⁸ Ennél is fontosabbak azonban a tagok közelmúltbeli gyakorlati lépései, amelyek azt tükrözik, hogy egyre határozottabban állnak ki Kína ellen és az Amerikai Egyesült Államok mellett. Ennek példája, hogy Japán 2021-es védelmi fehér könyvében első alkalommal kötötte Tajvan stabilitását Japán biztonságához,²⁶⁹ Ausztrália pedig 2020-ban szorgalmazta a koronavírus-járvány eredetét célzó vizsgálat indítását Kínában,²⁷⁰ kizárta a kínai Huawei vállalatot 5G-hálózatának kiépítéséből,²⁷¹ és kölcsönös vámokat rótt ki bizonyos árucikkekre.²⁷²

²⁶³ Rim of the Pacific.

²⁶⁴ ECKSTEIN, Megan: China Disinvited from Participating in 2018 RIMPAC Exercise. USNI News, 2018.05.23.

<https://news.usni.org/2018/05/23/china-disinvited-participating-2018-rimpac-exercise>; letöltés: 2022.01.29.

²⁶⁵ ASEAN-U.S. Maritime Exercise Begins in Thailand. U.S. Mission to ASEAN, 2019.09.01.

<https://asean.usmission.gov/asean-u-s-maritime-exercise-begins-in-thailand/>; letöltés: 2021.10.19.

²⁶⁶ PANDA, Jaganath P.: Code of Conduct needed for South China Sea.

²⁶⁷ GARAMONE, Jim: Biden Approves Global Posture Review Recommendations. U.S. Department of Defense, 2021.11.29.

<https://www.defense.gov/News/News-Stories/Article/Article/2856053/biden-approves-global-posture-review-recommendations/>; letöltés: 2022.02.10.

²⁶⁸ CHOUDHURY, Saheli Roy: The Quad countries pledge to promote an Indo-Pacific region that is 'undaunted by coercion'. CNBC, 2021.09.27.

<https://www.cnbc.com/2021/09/27/quad-leaders-summit-us-india-japan-australia-statement-on-indo-pacific.html>; letöltés: 2021.10.19.

²⁶⁹ Defense of Japan 2021. Ministry of Defense.

https://www.mod.go.jp/en/publ/w_paper/wp2021/DOJ2021_EN_Full.pdf; letöltés: 2022.02.10.

²⁷⁰ HURST, Daniel: Australia insists WHO inquiry into Covid origin must be robust, despite China tensions. The Guardian, 2020.12.28.

<https://www.theguardian.com/world/2020/dec/29/australia-insists-who-inquiry-into-covid-origin-must-be-robust-despite-china-tensions>; letöltés: 2021.10.19.

²⁷¹ HARTCHER, Peter: Huawei? No way! Why Australia banned the world's biggest telecoms firm. The Sydney Morning Herald, 2021.05.21.

<https://www.smh.com.au/national/huawei-no-way-why-australia-banned-the-world-s-biggest-telecoms-firm-20210503-p57oc9.html>; letöltés: 2021.10.19.

Legújabb fejleményként 2021. szeptemberben az Egyesült Királysággal és az Amerikai Egyesült Államokkal együtt csatlakozott az AUKUS elnevezésű biztonsági partnerséghez, beleegyezve, hogy Franciaország helyett angolszász partnerei egyikétől szerezzen be atommeghajtású tengeralattjárókat.²⁷³ 2020-ban a határmenti összecsapásokat követően India kapcsolata is tovább romlott Kínával, 2021-ben pedig egy hadihajóval vett részt közös gyakorlaton a Quad államaival.²⁷⁴

Mindez arra utal, hogy az Amerikai Egyesült Államok Kína-ellenes regionális szövetségi rendszerei megerősödtek. Várhatóan ez a tendencia a jövőben is folytatódik majd.

Európai államok

Habár a területi vitában nem érintettek, az utóbbi években az európai államok is képviselteni kezdték magukat a térségben. Franciaország – amely Francia Polinézia révén az egyetlen európai állam, amely területi szempontból érintett lehet a vitában – 2021 februárjában az Émerade nukleáris meghajtású támadó tengeralattjárót, a Seine haditengerészeti ellátóhajót, a Tonnerre rohamhajót (helikopteres dokk partraszállító hajót) és a Surcouf fregattot,²⁷⁵ Németország 2021 augusztusában pedig a Bayern fregattot vezényelte a térségbe.²⁷⁶ Az Egyesült Királyság 2021. szeptemberben a Queen Elizabeth repülőgép-hordozó vezette csapásmérő köteléket²⁷⁷ vezényelte a térségbe.²⁷⁸ A brit–holland kötelék a szingapúri haditengerészet egységeivel gyakorlatozott a Dél-kínai-tengeren, majd egy-egy kanadai és új-zélandi fregattal, illetve két japán helikopterhordozóval kiegészülve egy újabb gyakorlatot hajtott

²⁷² HURST, Daniel: Australian economy has stood up better than expected in face of China trade fight, Frydenberg says. The Guardian, 2021.09.05.

<https://www.theguardian.com/business/2021/sep/05/australian-economy-has-stood-up-better-than-expected-in-face-of-china-trade-fight-frydenberg-says>; letöltés: 2021.10.19.

²⁷³ SUTTON, H. I.: The 5 Main Options For Australia's AUKUS Nuclear Submarine Deal. Naval News, 2021.09.29.

<https://www.navalnews.com/naval-news/2021/09/the-5-main-options-for-australias-aukus-nuclear-submarine-deal/>; letöltés: 2021.10.19.

²⁷⁴ LENDON, Brad: India to deploy naval task force into South China Sea and beyond. CNN, 2021.08.03.

<https://edition.cnn.com/2021/08/03/asia/india-warships-south-china-sea-intl-hnk-ml/index.html>; letöltés: 2021.10.19.

²⁷⁵ KOZÁRI Zita: Nemzetközi konfliktust is hozhat Kína gátlástalan terjeszkedése a Dél-kínai-tengeren. Magyar Narancs, 2021.08.08.

<https://magyarnarancs.hu/kulpol/nemzetkozi-konfliktust-is-hozhat-kina-gatlastalan-terjeszkedese-a-del-kinai-tengeren-240716>; letöltés: 2021.10.19.

²⁷⁶ KASTNER, Jens: German frigate heads to South China Sea; seeks to dock at Shanghai. Nikkei Asia, 2021.08.18.

<https://asia.nikkei.com/Politics/International-relations/Indo-Pacific/German-frigate-heads-to-South-China-Sea-seeks-to-dock-at-Shanghai>; letöltés: 2021.10.17.

²⁷⁷ A kötelékhez a repülőgép-hordozón kívül a Defender romboló, a Tydespring tartályhajó, illetve a holland Evertsen fregatt tartozott.

Pacific training for Carrier Strike Group as Japan visit comes to an end. Royal Navy, 2021.09.10.

<https://www.royalnavy.mod.uk/news-and-latest-activity/news/2021/september/10/210910-carrier-strike-group-in-japan>; letöltés: 2022.02.10.

²⁷⁸ UK's First Carrier Continues Long Deployment in South China Sea. The Maritime Executive, 2021.10.12.

<https://www.maritime-executive.com/article/uk-s-carrier-strike-group-exercises-in-south-china-sea>; letöltés: 2021.10.17.

végre a térségben. Ezt követően a nemzetközi kötelék három amerikai repülőgéphordozó harcosporthal közösen manőverezett a térségben.²⁷⁹

A német politikusok kijelentették, hogy a Bayern fregatt nem fog a Kína által magáénak követelt szigetek kizárólagos gazdasági zónájában hajózni,²⁸⁰ Kína azonban ennek ellenére is megtagadta, hogy a hajó egy kínai kikötőben kössön ki.²⁸¹ Brit részről a repülőgéphordozó-köteléknek a Dél-kínai-tenger területére történő vezénylése – az AUKUS szövetséghez hasonlóan – az angolszász szövetségi rendszer szorosabbra fűzésére utalhat.

ÖSSZEGRÖZÉS

Véleményem szerint Kína rövid és középtávon jelentős területeket már nem fog elfoglalni a Dél-kínai-tengeren, a jelenleg ellenőrzése alatt álló szárazulatok militarizálását azonban a jövőben is folytatni fogja. Mivel a térségen keresztülhaladó kereskedelmi útvonalak a BRI-nek is fontos részét képezik, ezért nem valószínű, hogy Peking lemondana az eddig megszerzett szigetekről, zátonyokról, sziklákról és vizekről. A tengerfenéken található szénhidrogénforrások szintén fontosak a számára, így feltételezhetően a jövőben is törekszik majd az kőolaj- és a földgáztartalékok kiaknázására. Nem valószínű, hogy Kína és az ASEAN államai a közeli jövőben meg tudnak egyezni az új magatartási szabályzatról. Még ha a részes feleknek sikerül is hatályba léptetni a dokumentumot, nem valószínű, hogy az képes lesz jelentős mértékig korlátozni Peking expanzióját.

A kínai terjeszkedés visszaszorítására a térségbeli államok és nyugati szövetségeseik (elsősorban az Amerikai Egyesült Államok) együttes erőteljes fellépésével lenne lehetőség, ennek azonban gátat szabhat az ASEAN-országok (Kínához viszonyítva) jelentéktelen katonai potenciálja, illetve a Pekinggel folytatott kereskedelem okozta gazdasági érdekeik. A régió államai felismerték, hogy a Dél-kínai-tenger erőforrásainak önálló kinyerésére még saját kizárólagos gazdasági övezetükben sincs esélyük, így ha meg akarják szerezni a tengerfenéken található nyersanyagok egy részét, akkor együtt kell működniük Kínával. Valószínű, hogy a jövőben Peking további megállapodásokat köt majd a térség országaival a közös olaj- és gázkitermelő projektek végrehajtására. Az ASEAN-államok többsége vélhetően folytatja az Amerikai Egyesült Államok és Kína közti hintapolitikát, miközben igyekeznek a lehető legtöbb katonai és gazdasági előnyt biztosítani saját maguk számára.

²⁷⁹ MAHADZIR, Dzírhan: U.S., U.K. Aircraft Carriers Drill with Japanese Big Deck Warship in the Western Pacific. USNI News, 2021.10.04.
<https://news.usni.org/2021/10/04/u-s-u-k-aircraft-carriers-drill-with-japanese-big-deck-warship-in-the-western-pacific>; letöltés: 2022.02.10.

²⁸⁰ KASTNER, Jens: German frigate heads to South China Sea; seeks to dock at Shanghai.

²⁸¹ FITZPATRICK, Michelle: German frigate denied Chinese port call, says Berlin. The Jakarta Post, 2021.09.18.
<https://www.thejakartapost.com/paper/2021/09/17/german-frigate-denied-chinese-port-call-says-berlin.html>; letöltés: 2021.10.17.

Az Amerikai Egyesült Államok az utóbbi időben fokozta együttműködését a Quad államaival, különösen az egyre inkább Kína-ellenes politikát folytató Ausztráliával, az AUKUS megalapításával pedig egy újabb fontos biztonsági szövetség jött létre a térségben. Valószínű, hogy ezek a kezdeményezések szükség esetén az ASEAN-nál hatékonyabb ellenpólust képezhetnének Kínával szemben.

Magyarország közvetetten érintett a dél-kínai-tengeri vita kérdésében. Az EU tagjaként a viták békés úton történő rendezését támogatja, a vitatott hovatartozású területek feletti ellenőrzéssel kapcsolatban azonban még nem foglalt állást. Ennek elsődleges oka, hogy Budapestet jelentős gazdasági szálak fűzik Pekinghez: Németország után ugyanis Kínából érkezik az országba a legtöbb importcikk.²⁸² Az utóbbi években Kína számára a kelet-közép-európai régió gazdasági szempontból felértékelődött, így többek között Magyarországgal is megerősítette együttműködését. Fontos, hogy Magyarország megtalálja az egyensúlyt a Kínával, illetve nyugati szövetségeseivel (EU, NATO, azon belül az Amerikai Egyesült Államok) történő együttműködés során, és ne tegyen olyan lépéseket, amelyek egyértelműen sértenék valamelyik fél érdekeit. Peking dél-kínai-tengeri expanziójának nyílt bírálása visszavetné a magyar–kínai kapcsolatokat alakulását, így amíg a térség eseményei nincsenek közvetlen, negatív hatással a magyar gazdaságra, addig nem valószínű, hogy országunk nyílt állásfoglalásra kényszerülne.

A dél-kínai-tengeri biztonsági helyzet romlása – egy esetleges fegyveres konfliktus kialakulása – gátolná a térségen keresztülhaladó kereskedelmi útvonalak működését, így vélhetően visszavetné a kínai importcikkre Magyarországra történő eljutását is. Habár jelenleg a vitában érintett feleknek nem áll érdekében, hogy a nézeteltérések háborúvá eszkalálódjanak, bizonyos tényezők miatt – mint például egyes államfők kiszámíthatatlan politikai lépései, a térségbeli amerikai szerepvállalás bizonytalansága, a fokozódó tengeri aktivitás, illetve a nemzetközi jog és a magatartási kódex tényleges kötőerejének hiánya – ezzel a lehetőséggel is számolni kell.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 14th Choke Point – How Vital Are The Malacca Straits To Global Trade? WowShack, 2017.10.06.
<https://www.wowshack.com/choke-point-malacca-straits/>; letöltés: 2021.10.09.
- A Constructive Year for Chinese Base Building. Asia Maritime Transparency Initiative, 2017.12.14.
<https://amti.csis.org/constructive-year-chinese-building/>; letöltés: 2021.10.12.
- A strategic analysis of the South China Sea territorial issues. Japan Ministry of Defence. https://www.mod.go.jp/msdf/navcol/assets/pdf/topic049_02.pdf; letöltés: 2019.03.08.

²⁸² OEC Hungary.
<https://oec.world/en/profile/country/hun>; letöltés: 2022.01.29.

- ACOSTA, Rene: Philippines Reverses Course and Commits to U.S. Visiting Forces Agreement. USNI News, 2021.07.30.
<https://news.usni.org/2021/07/30/philippines-reverses-course-and-commits-to-u-s-visiting-forces-agreement>; letöltés: 2021.10.17.
- AIZHU, Chen: China's annual crude oil imports drop for first time in 20 years. Reuters, 2022.01.14.
<https://www.reuters.com/markets/commodities/chinas-crude-oil-imports-post-first-annual-drop-20-years-2022-01-14/>; letöltés: 2022.02.08.
- ANDERSEN, Bobby – PERRY, Charles M.: Weighing the Consequences of China's Control Over the South China Sea. Institute for Foreign Policy Analysis, November 2017.
<https://fddocuments.in/document/weighing-the-consequences-of-chinaas-control-over-the-china-sea-bookba112117pdf.html>; letöltés: 2021.10.12.
- ASEAN-U.S. Maritime Exercise Begins in Thailand. U.S. Mission to ASEAN, 2019.09.01.
<https://asean.usmission.gov/asean-u-s-maritime-exercise-begins-in-thailand/>; letöltés: 2021.10.19.
- Az Egyesült Nemzetek Tengerjogi Egyezménye és az annak XI. része végrehajtásáról szóló Megállapodás. Az Európai Unió Hivatalos Lapja, 1998.06.23.
[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:21998A0623\(01\)&from=HU](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:21998A0623(01)&from=HU); letöltés: 2021.10.10.
- BERNÁT Péter: Az ujjur kérdés és ami mögötte van. ZMNE SVKK, Elemzések 2009/15.
<https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/svki-elemzesek-2009-15-az-ujgur-kerdes-bernat-p.original.pdf>; letöltés: 2021.10.10.
- BIMBA Gergely: Kína gazdasági kapcsolatai Oroszországgal, a geopolitikai érdekek tükrében. KKI Elemzések E-2018/25.
https://kki.hu/assets/upload/25_KKI-elemzes_CHN-RUS_Bimba_20180723.pdf; letöltés: 2021.10.11.
- BRANDS, Hal – COOPER, Zack: Getting Serious About Strategy In The South China Sea. Naval War College Review, Volume 71, Number 1 Winter, 2018.
<https://digital-commons.usnwc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1002&context=nwc-review>; letöltés: 2021.10.10.
- CHAN, Minnie – NG, Teddy: Manila accuses Beijing of violating its sovereignty as South China Sea dispute rages on. South China Morning Post, 2019.04.04.
<https://www.scmp.com/news/china/military/article/3004730/manila-accuses-beijing-violating-its-sovereignty-south-china>; letöltés: 2021.10.17.
- CHASE, Michael S. – PURSER, Benjamin: China's Airfield Construction at Fiery Cross Reef in Context: Catch-Up or Coercion? Asia Maritime Transparency Initiative, 2015.07.29.
<https://amti.csis.org/chinas-airfield-construction-at-fiery-cross-reef-in-context-catch-up-or-coercion/>; letöltés: 2021.10.12.
- CHATTERJEE, Neil: Singapore raises security alert after Malacca threat. Reuters, 2010.03.05.
<https://www.reuters.com/article/us-malacca-threat-idUSTRE62335120100305>; letöltés: 2021.10.09.
- China Adheres to the Position of Settling Through Negotiation the Relevant Disputes Between China and the Philippines in the South China Sea. Ministry of Foreign Affairs the People's Republic of China, 2016.07.13.
https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/2649_665393/201607/t20160713_679474.html; letöltés: 2021.10.10.

- China Establishes South China Sea Rescue Center. The Maritime Executive, 2019.01.29. <https://www.maritime-executive.com/article/china-establishes-south-china-sea-rescue-center>; letöltés: 2021.10.11.
- China has militarised the South China Sea and got away with it. The Economist, 2018.06.21. <https://www.economist.com/asia/2018/06/21/china-has-militarised-the-south-china-sea-and-got-away-with-it>; letöltés: 2021.10.09.
- China Natural Gas: Imports. CEIC. <https://www.ceicdata.com/en/indicator/china/natural-gas-imports>; letöltés: 2021.10.11.
- China steps up natural gas supply for 2021-22 winter-spring season. Hellenic Shipping News, 2021.09.27. <https://www.hellenicshippingnews.com/china-steps-up-natural-gas-supply-for-2021-22-winter-spring-season/>; letöltés: 2021.10.11.
- China. CIA – The World Factbook, 2021.09.29. <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/china/>; letöltés: 2021.10.09.
- China. The Military Balance 2018.
- China's New Spratly Island Defenses. Asia Maritime Transparency Institute, 2016.12.13. <https://amti.csis.org/chinas-new-spratly-island-defenses/>; letöltés: 2021.10.11.
- China's Xi promises more aid to Philippines. Philstar, 2018.11.20. <https://www.philstar.com/headlines/2018/11/20/1870283/chinas-xi-promises-more-aid-philippines>; letöltés: 2021.10.17.
- Chinese Mischief at Mischief Reef. The New York Times, 2015.04.11. <https://www.nytimes.com/2015/04/12/opinion/sunday/chinese-mischief-at-mischief-reef.html>; letöltés: 2021.10.12.
- CHING, Nike: US, Vietnam to Cooperate on Freedom of Navigation in Disputed South China Sea. VOA News, 2018.07.09. <https://www.voanews.com/a/us-vietnam-to-cooperate-on-freedom-of-navigation-in-disputed-south-china-sea/4475002.html>; letöltés: 2021.10.17.
- CHI-TING, Tsai: Taiwan's South China Sea Policy Evolution. Asia Maritime Transparency Initiative, 2018.04.12. <https://amti.csis.org/taiwan-scs-policy-evolution/>; letöltés: 2021.10.19.
- CHOUDHURY, Saheli Roy: The Quad countries pledge to promote an Indo-Pacific region that is 'undaunted by coercion'. CNBC, 2021.09.27. <https://www.cnbc.com/2021/09/27/quad-leaders-summit-us-india-japan-australia-statement-on-indo-pacific.html>; letöltés: 2021.10.19.
- CHUNG, Lawrence: Beijing 'fully able' to invade Taiwan by 2025, island's defence minister says. South China Morning Post, 2021.10.06. <https://www.scmp.com/news/china/military/article/3151340/beijing-capable-taiwan-invasion-2025-islands-defence-minister>; letöltés: 2021.10.19.
- CLAUSEN, Anastasia: Geopolitics and Poverty in the Paracel Islands. The Borgen Project, 2020.09.01. <https://borgenproject.org/poverty-in-the-paracel-islands/>; letöltés: 2021.10.12.
- CLEMENS, Morgan: The Maritime Silk Road and the PLA. The CNA Corporation, 2015. https://www.cna.org/cna_files/pdf/maritime-silk-road.pdf; letöltés: 2021.10.09.

- COLCOL, Erwin: Chinese people need to be convinced they don't have historical claim on South China Sea – Carpio. GMA News Online, 2018.11.26.
<https://www.gmanetwork.com/news/news/nation/676099/chinese-people-need-to-be-convinced-they-don-t-have-historical-claim-on-south-china-sea-carpio/story/>;
letöltés: 2021.10.10.
- COPP, Tara: South Korea, US cancel Ulchi Freedom Guardian exercise for 2018. Military Times, 2018.06.19.
<https://www.militarytimes.com/news/your-air-force/2018/06/18/south-korea-us-cancel-ulchi-freedom-guardian-exercise-for-2018/>; letöltés: 2021.10.10.
- CORR, Anders: China's \$60 Trillion Estimate Of Oil and Gas In The South China Sea: Strategic Implications. Journal of Political Risk, Vol. 6, No. 1, January 2018.
<http://www.jpplrisk.com/chinas-60-trillion-estimate-of-oil-and-gas-in-the-south-china-sea-the-strategic-implications/>; letöltés: 2021.10.10.
- Defense of Japan 2021. Ministry of Defense.
https://www.mod.go.jp/en/publ/w_paper/wp2021/DOJ2021_EN_Full.pdf;
letöltés: 2022.02.10.
- Dél-kínai-tenger. Google Maps.
<https://www.google.com/maps/place/D%C3%A9l-k%C3%ADnai-tenger/@11.0324796,103.0006266,5z/data=!3m1!4b1!4m5!3m4!1s0x317e79d4f0390dcf:0xd347a86ae63c44c9!8m2!3d15.488092!4d114.404754>; letöltés: 2021.10.09.
- ECKSTEIN, Megan: China Disinvited from Participating in 2018 RIMPAC Exercise. USNI News, 2018.05.23.
<https://news.usni.org/2018/05/23/china-disinvited-participating-2018-rimpac-exercise>;
letöltés: 2022.01.29.
- EMMOTT, Robin: EU's statement on South China Sea reflects divisions. Reuters, 2016.07.15.
<https://www.reuters.com/article/southchinasea-ruling-eu-idUSL8N1A130Y>;
letöltés: 2021.10.09.
- ERDOGAN, Huseyin: China invokes 'cabbage tactics' in South China Sea. Anadolu Agency, 2015.03.25.
<https://www.aa.com.tr/en/economy/china-invokes-cabbage-tactics-in-south-china-sea/63892>; letöltés: 2021.10.12.
- ESZTERHAI Viktor – KLEMENSITS Péter: A dél-kínai-tengeri szigetek ügyében hozott hágai ítélet geopolitikai következményei. PAGEO – Policy Brief, I. évfolyam 1. szám, 2016.07.25.
http://www.geopolitika.hu/wp-content/uploads/2016/08/Policy-Brief-01-D%C3%A9l-k%C3%ADnai-tenger_final_public-6.pdf; letöltés: 2021.10.09.
- ESZTERHAI Viktor: Az Egy Övezet, Egy Út geopolitikai jelentősége a történelmi távlatban. PAGEO, 2016.11.03.
<http://www.geopolitika.hu/hu/2016/11/03/az-egy-ovezet-egy-ut-geopolitikai-jelentosege-a-tortenelmi-tavlatban/>; letöltés: 2021.10.09.
- Europe signals opposition against China's intimidation in South China Sea. Business Standard, 2021.03.19.
https://www.business-standard.com/article/international/europe-signals-opposition-against-china-s-intimidation-in-south-china-sea-121031900365_1.html;
letöltés: 2021.10.09.

- FALLON, Theresa: The EU, the South China Sea, and China's Successful Wedge Strategy. Asia Maritime Transparency Initiative, 2016.10.13.
<https://amti.csis.org/eu-south-china-sea-chinas-successful-wedge-strategy/>;
letöltés: 2021.10.09.
- FALLON, Theresa: When the China Dream and the European Dream Collide. War on the Rocks, 2019.01.07.
<https://warontherocks.com/2019/01/when-the-china-dream-and-the-european-dream-collide/>;
letöltés: 2021.10.09.
- FAWTHROP, Andrew: Profiling the top six natural gas producing countries in the world. NS Energy, 2021.04.26.
<https://www.nsenerybusiness.com/features/natural-gas-producing-countries/>;
letöltés: 2021.10.11.
- FENSOM, Anthony: \$5 Trillion Meltdown: What If China Shuts Down the South China Sea? The National Interest, 2016.07.16.
<https://nationalinterest.org/blog/5-trillion-meltdown-what-if-china-shuts-down-the-south-china-16996>; letöltés: 2021.10.12.
- Fiery Cross Reef. Asia Maritime Transparency Initiative, 2014, 2018.
<https://amti.csis.org/fiery-cross-reef/>; letöltés: 2021.10.11.
- FITZPATRICK, Michelle: German frigate denied Chinese port call, says Berlin. The Jakarta Post, 2021.09.18.
<https://www.thejakartapost.com/paper/2021/09/17/german-frigate-denied-chinese-port-call-says-berlin.html>; letöltés: 2021.10.17.
- FOOK, Lye Liang – HOP, Ha Hoang: Vietnam's Responses to China's Maritime Assertiveness in the South China Sea. ISEAS Perspective, 2018/50. pp. 5–7.
https://www.iseas.edu.sg/images/pdf/ISEAS_Perspective_2018_50@50.pdf; letöltés: 2021.10.15.
- FRENCH, Duncan: In the Matter of the South China Sea Arbitration: Republic of Philippines v People's Republic of China, Arbitral Tribunal Constituted under Annex VII to the 1982 United Nations Law of the Sea Convention, Case No. 2013-19, Award of 12 July 2016. Environmental Law Review, Volume 19, Issue 1, 2017. pp. 48–56.
https://eprints.lincoln.ac.uk/id/eprint/25969/1/25969%20ELJ680866_Rev1.pdf;
letöltés: 2021.10.11.
- GAO, Zhiguo – JIA, Bing Bing: The Nine-Dash Line in the South China Sea: History, Status, and Implications. The American Journal of International Law, Volume 107, Issue 1, 2013. pp. 98–123.
https://www.researchgate.net/publication/287751301_The_Nine-Dash_Line_in_the_South_China_Sea_History_Status_and_Implications;
letöltés: 2019.04.04.
- GARAMONE, Jim: Biden Approves Global Posture Review Recommendations. U.S. Department of Defense, 2021.11.29.
<https://www.defense.gov/News/News-Stories/Article/Article/2856053/biden-approves-global-posture-review-recommendations/>;
letöltés: 2022.02.10.
- GERNET, Jacques: A kínai civilizáció története. Osiris Kiadó, Budapest, 2001.
- GERTZ, Bill: Beijing Adopts New Tactic for S. China Sea Claims. The Washington Free Beacon, 2017.09.21.
<https://freebeacon.com/national-security/beijing-adopts-new-tactic-s-china-sea-claims/>;
letöltés: 2021.10.10.

- GERTZ, Bill: EXCLUSIVE: China begins military flights from disputed South China Sea bases. The Washington Times, 2021.07.13.
<https://www.washingtontimes.com/news/2021/jul/13/china-begins-military-flights-disputed-south-china/>; letöltés: 2021.10.12.
- GOMEZ, Jim – FAVILA, Aaron: AP Exclusive: US admiral says China fully militarized isles. ABC News, 2022.03.22.
<https://abcnews.go.com/International/wireStory/ap-exclusive-us-admiral-china-fully-militarized-isles-83588274> letöltés: 2022.01.29.
- GRAHAM, Euan: The Hague Tribunal’s South China Sea Ruling: Empty Provocation or Slow-Burning Influence? Council of Councils, 2016.08.18.
<https://www.cfr.org/councilofcouncils/global-memos/hague-tribunals-south-china-sea-ruling-empty-provocation-or-slow-burning-influence>; letöltés: 2019.03.30.
- GRAHAM, Victoria Kaija Larke: British Troops to Remain in Brunei for Another Five Years. Forces Network, 2015.02.17.
<https://www.forces.net/news/army/british-troops-remain-brunei-another-five-years>; letöltés: 2021.10.19.
- GREEN, Michael – HICKS, Kathleen – COOPER, Zack – SCHAUS, Jack – DOUGLAS, Jake: Counter-coercion Series: China-Vietnam Oil Rig Standoff. Asia Maritime Transparency Initiative, 2017.06.12.
<https://amti.csis.org/counter-co-oil-rig-standoff/>; letöltés: 2021.10.17.
- GYURIS Ferenc – SZABÓ Pál: Kína: látványos eredmények, komoly kihívások. PAGEO.
<http://www.geopolitika.hu/hu/kina-2/>; letöltés: 2021.10.09.
- HÁDA Béla: Egy bírósági határozat margójára. SVKK, Nézőpontok 2016/8. 2016.07.14.
<https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/svkk-nezopontok-2016-8-egy-birosagi-hatarozat-margojara-had-2.original.pdf>; letöltés: 2021.10.10.
- HAMZAH, B. A.: Alleviating China’s Malacca Dilemma. Institute for Security & Development Policy, 2017.03.13.
<http://isdp.eu/alleviating-chinas-malacca-dilemma/>; letöltés: 2021.10.09.
- HART, Michael: Brunei Abandons South China Sea Claim for Chinese Finance. Geopolitical Monitor, 2018.04.04.
<https://www.geopoliticalmonitor.com/brunei-abandons-south-china-sea-claim-for-chinese-finance/>; letöltés: 2021.10.19.
- HARTCHER, Peter: Huawei? No way! Why Australia banned the world’s biggest telecoms firm. The Sydney Morning Herald, 2021.05.21.
<https://www.smh.com.au/national/huawei-no-way-why-australia-banned-the-world-s-biggest-telecoms-firm-20210503-p57oc9.html>; letöltés: 2021.10.19.
- HAYTON, Bill: China’s ‘Historic Rights’ in the South China Sea: Made in America? The Diplomat, 2016.06.21.
<https://thediplomat.com/2016/06/chinas-historic-rights-in-the-south-china-sea-made-in-america/>; letöltés: 2021.10.10.
- HEYDARIAN, Richard Javad: China's 'New' Map Aims to Extend South China Sea Claims. The National Interest, 2018.04.30.
<https://nationalinterest.org/blog/the-buzz/chinas-new-map-aims-extend-south-china-sea-claims-25628>; letöltés: 2021.10.10.
- Hogy veszi el Amerika a Dél-kínai-tengert? Kelet-Ázsia Figyelő, 2018.05.29.
https://keletazsiafigyelo.blog.hu/2018/05/29/hogy_szerzi_meg_kina_a_del-kinai_tengert; letöltés: 2019.03.08.

- HOLMES, James R.: Strategic Features of the South China Sea: A Tough Neighborhood for Hegemons. Naval War College Review, Volume 67, Number 2 Spring, 2014. <https://digital-commons.usnwc.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1317&context=nwc-review>; letöltés: 2021.10.10.
- How much trade transits the South China Sea? China Power. <https://chinapower.csis.org/much-trade-transits-south-china-sea/>; letöltés: 2021.10.09.
- How The Eleven-Dash Line Became a Nine-Dash Line, And Other Stories. Radio Free Asia, 2015.07.16. <https://www.rfa.org/english/commentaries/line-07162015121333.html>; letöltés: 2019.04.04.
- HUANG, Kristin: Beijing marks out claims in South China Sea by naming geographical features. South China Morning Post, 2020.04.20. <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3080721/beijing-marks-out-claims-south-china-sea-naming-geographical>; letöltés: 2022.01.28.
- HURST, Daniel: Australia insists WHO inquiry into Covid origin must be robust, despite China tensions. The Guardian, 2020.12.28. <https://www.theguardian.com/world/2020/dec/29/australia-insists-who-inquiry-into-covid-origin-must-be-robust-despite-china-tensions>; letöltés: 2021.10.19.
- HURST, Daniel: Australian economy has stood up better than expected in face of China trade fight, Frydenberg says. The Guardian, 2021.09.05. <https://www.theguardian.com/business/2021/sep/05/australian-economy-has-stood-up-better-than-expected-in-face-of-china-trade-fight-frydenberg-says>; letöltés: 2021.10.19.
- ImageSat International's photo shows Y-8 at Fiery Cross Reef. Alert 5, 2020.03.30. <https://alert5.com/2020/03/30/imagesat-internationals-photo-shows-y-8-at-fiery-cross-reef/>; letöltés: 2021.10.12.
- India to deploy naval task force into South China Sea and beyond. 9News, 2021.08.04. <https://www.9news.com.au/world/india-to-deploy-naval-task-force-into-south-china-sea-for-exercises-with-australia-japan-united-states/0fe0b32e-6a0e-4dd5-b0e6-cdceb369f214>; letöltés: 2021.10.09.
- JAGANATHAN, Jessica: China overtakes Japan as world's top natural gas importer. Reuters, 2018.11.12. <https://www.reuters.com/article/china-japan-lng/china-overtakes-japan-as-worlds-top-natural-gas-importer-idUSL4N1XN3LO>; letöltés: 2021.10.11.
- JAIPRAGAS, Bhavan: I'd side with rich China over fickle US: Malaysia's Mahathir Mohamad. South China Morning Post, 2019.03.08. <https://www.scmp.com/week-asia/politics/article/2189074/id-side-rich-china-over-fickle-us-malysias-mahathir>; letöltés: 2021.10.19.
- JAIPRAGAS, Bhavan: Malaysia summons Chinese envoy for second time since June, over vessels in South China Sea. South China Morning Post, 2021.10.05. <https://www.scmp.com/week-asia/politics/article/3151183/malaysia-summons-chinese-envoy-second-time-june-over-vessels>; letöltés: 2021.10.19.
- Japan backs Australia against China threats. 9News, 2021.06.10. <https://www.9news.com.au/national/australia-and-japan-share-concerns-about-china-threats/8e8661d4-1f97-4af8-9635-4938da56aa03>; letöltés: 2021.10.09.
- JENNINGS, Ralph: Analysts: Taiwan's Sea Drills to Raise South China Sea Tensions. VOA News, 2018.10.29. <https://www.voanews.com/a/analysts-taiwan-s-sea-drills-to-raise-south-china-sea-tensions/4633277.html>; letöltés: 2021.10.19.

- JENNINGS, Ralph: Vietnam Quietly Builds Up 10 Islands in South China Sea. VOA News, 2019.04.22. <https://learningenglish.voanews.com/a/vietnam-quietly-builds-up-10-islands-in-south-china-sea/4886640.html>; letöltés: 2022.02.10.
- JENNINGS, Ralph: Wary of Beijing, Taiwan Doubles Down on South China Sea Island. VOA News, 2021.03.29. https://www.voanews.com/a/east-asia-pacific_wary-beijing-taiwan-doubles-down-south-china-sea-island/6203884.html; letöltés: 2021.10.19.
- JIANMING, Shen: China's Sovereignty over the South China Sea Islands: A Historical Perspective. Chinese Journal of International Law, Volume 1, Issue 1, 2002. pp. 94–157. <https://www.semanticscholar.org/paper/China%27s-Sovereignty-over-the-South-China-Sea-A-Shen/92a0ffe8fe6741be800919906e771cbe10a4f37e>; letöltés: 2021.10.10.
- JOHNSON, Jesse: Biden's message to Beijing: US to ease up over South China Sea and Taiwan. The Japan Times, 2021.02.06. <https://www.japantimes.co.jp/news/2021/02/06/asia-pacific/biden-south-china-sea-taiwan/>; letöltés: 2021.10.11.
- KARDOS Gábor – LATTMANN Tamás (szerk.): Nemzetközi jog. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2015.
- KASTNER, Jens: German frigate heads to South China Sea; seeks to dock at Shanghai. Nikkei Asia, 2021.08.18. <https://asia.nikkei.com/Politics/International-relations/Indo-Pacific/German-frigate-heads-to-South-China-Sea-seeks-to-dock-at-Shanghai>; letöltés: 2021.10.17.
- KOZÁRI Zita: Nemzetközi konfliktust is hozhat Kína gátlástalan terjeszkedése a Dél-kínai-tengeren. Magyar Narancs, 2021.08.08. <https://magyarnarancs.hu/kulpol/nemzetkozi-konfliktust-is-hozhat-kina-gatlastalan-terjeszkedese-a-del-kinai-tengeren-240716>; letöltés: 2021.10.19.
- KU, Julian – MIRASOLA, Chris: The South China Sea and China's "Four Sha" Claim: New Legal Theory, Same Bad Argument. Lawfare, 2017.09.25. <https://www.lawfareblog.com/south-china-sea-and-chinas-four-sha-claim-new-legal-theory-same-bad-argument>; letöltés: 2021.10.20.
- KUO, Mercy A: The Geopolitics of Oil and Gas in the South China Sea. The Diplomat, 2018.12.12. <https://thediplomat.com/2018/12/the-geopolitics-of-oil-and-gas-in-the-south-china-sea/>; letöltés: 2021.10.20.
- LANG, Stefan: Winning the Historical Narrative: Zheng He Helps Beijing Claim the South China Sea. History's Shadow, 2017.12.14. <https://historyshadow.wordpress.com/2017/12/14/winning-the-historical-narrative-zheng-he-helps-beijing-claim-the-south-china-sea/>; letöltés: 2021.10.10.
- LAU, Stuart: Lithuania pulls out of China's '17+1' bloc in Eastern Europe. Politico, 2021.05.21. <https://www.politico.eu/article/lithuania-pulls-out-china-17-1-bloc-eastern-central-europe-foreign-minister-gabrieliuss-landsbergis/>; letöltés: 2021.10.09.
- Law of the People's Republic of China on the Exclusive Economic Zone and the Continental Shelf. Asian LII. <http://www.asianlii.org/cn/legis/cen/laws/lotprocoteezatcs790/>; letöltés: 2021.10.10.

- LE THIU, Huong: Fishing while the water is muddy: China's newly announced administrative districts in the South China Sea. Asia Maritime Transparency Initiative, 2020.05.06. <https://amti.csis.org/fishing-while-the-water-is-muddy-chinas-newly-announced-administrative-districts-in-the-south-china-sea/>; letöltés: 2021.10.15.
- LEE-BRAGO, Pia: China bolstering presence in South China Sea – US think tank. Phil Star, 2021.09.17. <https://www.philstar.com/headlines/2021/09/17/2127665/china-bolstering-presence-south-china-sea-us-think-tank>; letöltés: 2021.10.12.
- LENDON, Brad: India to deploy naval task force into South China Sea and beyond. CNN, 2021.08.03. <https://edition.cnn.com/2021/08/03/asia/india-warships-south-china-sea-intl-hnk-ml/index.html>; letöltés: 2021.10.19.
- LIU, Zhen: China and Brunei to step up oil and gas development in disputed South China Sea. South China Morning Post, 2018.11.19. <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/2173959/china-and-brunei-step-oil-and-gas-development-disputed-south>; letöltés: 2021.10.19.
- LIU, Zhen: Chinese army sends DF-26 ballistic missiles to northwest region. South China Morning Post, 2019.01.11. <https://www.scmp.com/news/china/military/article/2181773/chinese-army-sends-df-26-ballistic-missiles-northwest-region>; letöltés: 2021.10.20.
- LIU, Zhen: What's China's 'nine-dash line' and why has it created so much tension in the South China Sea? South China Morning Post, 2016.07.12. <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/1988596/whats-chinas-nine-dash-line-and-why-has-it-created-so>; letöltés: 2021.10.10.
- MACIAS, Amanda: China quietly installed defensive missile systems on strategic Spratly Islands in hotly contested South China Sea. CNBC, 2018.05.02. https://www.cnbc.com/2018/05/02/china-added-missile-systems-on-spratly-islands-in-south-china-sea.html?__source=sharebar%7Ctwitter&par=sharebar; letöltés: 2021.10.12.
- MAHADZIR, Dzirhan: U.S., U.K. Aircraft Carriers Drill with Japanese Big Deck Warship in the Western Pacific. USNI News, 2021.10.04. <https://news.usni.org/2021/10/04/u-s-u-k-aircraft-carriers-drill-with-japanese-big-deck-warship-in-the-western-pacific>; letöltés: 2022.02.10.
- Major importing countries of liquefied natural gas worldwide in 2020. Statista, 2021.07. <https://www.statista.com/statistics/274529/major-lng-importing-countries/>; letöltés: 2021.10.10.
- MALIK, Mohan: Historical Fiction: China's South China Sea Claims. Em Esber Blog 2, 2014.05.26. <http://jibraelangel2blog.blogspot.com/2014/05/historical-fiction-chinas-south-china.html>; letöltés: 2022.01.29.
- MARLOW, Iain: Why the Aukus, Quad and Five Eyes Pacts Anger China. Bloomberg, 2021.09.23. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-09-23/why-the-aukus-quad-and-five-eyes-pacts-anger-china-quicktake>; letöltés: 2021.10.11.
- MARSHALL, Tim: A földrajz fogságában. Park Könyvkiadó, Budapest, 2018.

- MARTINEZ, Luis: Chinese warship came within 45 yards of USS Decatur in South China Sea: US. ABC News, 2018.10.02.
<https://abcnews.go.com/Politics/chinese-warship-45-yards-uss-decatur-south-china/story?id=58210760>; letöltés: 2021.10.19.
- MCCAULEY, Adam: Pirates in Southeast Asia: The World's Most Dangerous Waters. Time.
<http://time.com/piracy-southeast-asia-malacca-strait/>; letöltés: 2021.10.09.
- MIRSKI, Sean: The South China Sea Dispute: A Brief History. Lawfare, 2015.06.08.
<https://www.lawfareblog.com/south-china-sea-dispute-brief-history>; letöltés: 2021.10.10.
- MOGATO, Manuel: Duterte says China's Xi threatened war if Philippines drills for oil. Reuters, 2017.05.19.
<https://www.reuters.com/article/us-southchinasea-philippines-china-idUSKCN18F1DJ>; letöltés: 2021.10.10.
- MOLLMAN, Steve: Rodrigo Duterte may hand China the strategic piece it needs to take control of the South China Sea. Quartz, 2016.10.13.
<https://qz.com/805474/under-rodrigo-duterte-the-philippines-may-hand-china-the-strategic-piece-it-needs-to-take-control-of-the-south-china-sea/>; letöltés: 2021.10.17.
- MOLLMAN, Steve: South China Sea: Beijing won't give up „even one inch” of the territory it claims. Quartz, 2018.06.28.
<https://qz.com/1316731/south-china-sea-beijing-wont-give-up-even-one-inch-of-the-territory-it-claims/>; letöltés: 2021.10.17.
- MOLLMAN, Steve: The Philippine navy's latest achievement shows how woefully behind it is. Quartz, 2018.08.10.
<https://qz.com/1353088/the-philippine-navys-latest-achievement-shows-how-woefully-behind-it-is/>; letöltés: 2021.10.17.
- MORIYASU, Ken: US vows to defend Philippines, including in South China Sea. Nikkei Asia, 2021.01.29.
<https://asia.nikkei.com/Politics/International-relations/South-China-Sea/US-vows-to-defend-Philippines-including-in-South-China-Sea>; letöltés: 2021.10.17.
- MORRIS, Lyle: The Era of Coast Guards in the Asia Pacific Is Upon Us. Asia Maritime Transparency Initiative, 2017.03.08.
<https://amti.csis.org/era-coast-guards-asia-pacific-upon-us/>; letöltés: 2021.10.11.
- MOURDOUKOUTAS, Panos: South China Sea: Vietnam Dares What Philippines Didn't. Forbes, 2019.01.02.
<https://www.forbes.com/sites/panosmourdukoutas/2019/01/02/south-china-sea-vietnam-dares-what-philippines-didnt/#595f0b17149b>; letöltés: 2021.10.15.
- MYERS, Steven Lee: Island or Rock? Taiwan Defends Its Claim in South China Sea. The New York Times, 2018.05.20.
<https://www.nytimes.com/2018/05/20/world/asia/china-taiwan-island-south-sea.html>; letöltés: 2021.10.19.
- NG, Teddy – LIU, Zhen: China and Philippines sign oil and gas exploration deal as Xi Jinping meets Rodrigo Duterte. South China Morning Post, 2018.11.20.
<https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/2174213/china-philippines-sign-oil-and-gas-exploration-deal-xi-jinping>; letöltés: 2019.03.08.
- NOI, Goh Sui: South China Sea code 'should be binding', says Chinese scholar. The Straits Times, 2018.04.11.
<https://www.straitstimes.com/asia/east-asia/south-china-sea-code-should-be-binding-says-chinese-scholar>; letöltés: 2021.10.09.

- Nyilatkozat a Dél-kínai-tengerrel kapcsolatos fejleményekről. Magyarország Kormánya, 2016.07.16. <https://2015-2019.kormany.hu/hu/kulgaszdasagi-es-kulugyminiszterium/hirek/nyilatkozat-a-del-kinai-tengerrel-kapcsolatos-fejlemenyekrol>; letöltés: 2022.02.05.
- OEC Hungary. <https://oec.world/en/profile/country/hun>; letöltés: 2022.01.29.
- OKADA, Wataru: China's Coast Guard Law Challenges Rule-Based Order. The Diplomat, 2021.04.28. <https://thediplomat.com/2021/04/chinas-coast-guard-law-challenges-rule-based-order/>; letöltés: 2021.10.11.
- ØSTHAGEN, Andres – JENSEN, Øystein – VIDAS, Davor: Fish, not oil, at the heart of the South China Sea conflict. Fridtjof Nansen Institute, 2017.10.24. <https://www.fni.no/news/fish-not-oil-at-the-heart-of-the-south-china-sea-conflict-article1556-330.html>; letöltés: 2021.10.10.
- Pacific training for Carrier Strike Group as Japan visit comes to an end. Royal Navy, 2021.09.10. <https://www.royalnavy.mod.uk/news-and-latest-activity/news/2021/september/10/210910-carrier-strike-group-in-japan>; letöltés: 2022.02.10.
- PANDA, Ankit: US Navy Conducts First Freedom of Navigation Operation of 2019 in South China Sea. The Diplomat, 2019.01.08. <https://thediplomat.com/2019/01/us-navy-conducts-first-freedom-of-navigation-operation-of-2019-in-south-china-sea/>; letöltés: 2021.10.20.
- PANDA, Jaganath P.: Code of Conduct needed for South China Sea. Institute for Security & Development Policy, September, 2020. <https://isdip.eu/publication/code-of-conduct-needed-for-south-china-sea/>; letöltés: 2021.10.17.
- PATENAUDE, Monique: What drives humans to explore the unknown? University of Rochester, 2015.02.27. <https://www.rochester.edu/newscenter/journeys-into-the-unknown-91212/>; etöltés: 2021.10.10.
- Peking a Rosnefttel is szembeszáll a Dél-kínai-tengeren. Kitekintő, 2018.05.17. <https://kitekinto.hu/2018/05/17/european-kivul/peking-a-rosnefttel-is-szembeszall-a-del-kinai-tengeren/127443/>; letöltés: 2021.10.17.
- PERMAL, Sumathy: New Mahathir Administration's South China Sea Policy. Maritime Issues, 2018.10.03. <http://www.maritimeissues.com/politics/new-mahathir-administration39s-south-china-sea-policy.html>; letöltés: 2019.04.06.
- PESEK, William: Making Sense Of The South China Sea Dispute. Forbes, 2017.08.22. <https://www.forbes.com/sites/outofasia/2017/08/22/making-sense-of-the-south-china-sea-dispute/#72890df91c3b>; letöltés: 2021.10.09.
- Philippine President Rodrigo Duterte calls China a 'friend' amid South China Sea tensions. South China Morning Post, 2019.04.03. <https://www.scmp.com/news/asia/southeast-asia/article/3004556/philippine-president-rodrigo-duterte-calls-china-friend>; letöltés: 2021.10.17.
- Philippine President Rodrigo Duterte tells China to 'lay off' island in disputed South China Sea. South China Morning Post, 2019.04.05. <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3004758/philippine-president-rodrigo-duterte-tells-china-lay-island>; letöltés: 2021.10.17.

- Philippine warship in standoff with China vessels. The Guardian, 2012.04.11.
<https://www.theguardian.com/world/2012/apr/11/philippines-china-stand-off-south-china-sea>; letöltés: 2021.10.17.
- Philippines – The Spanish Period. Encyclopedia Britannica.
<https://www.britannica.com/place/Philippines/The-Spanish-period>; letöltés: 2022.01.29.
- Philippines and China: An Encounter in Reed Bank. Stratfor, 2011.03.04.
<https://worldview.stratfor.com/article/philippines-and-china-encounter-reed-bank>;
letöltés: 2021.10.17.
- Philippines protests China’s ‘illegal’ South China Sea presence. Aljazeera, 2021.05.29.
<https://www.aljazeera.com/news/2021/5/29/philippines-protests-chinas-illegal-south-china-sea-presence>; letöltés: 2021.10.17.
- Philippines: Burned More Often Than Benefitted. StrategyPage, 2021.04.07.
<https://www.strategypage.com/qnd/phillip/20210407.aspx>; letöltés: 2021.11.28.
- PHILLIPS, Tom – HOLMES, Oliver – BOWCOTT, Owen: Beijing rejects tribunal’s ruling in South China Sea case. The Guardian, 2016.07.12.
<https://www.theguardian.com/world/2016/jul/12/philippines-wins-south-china-sea-case-against-china>; letöltés: 2021.10.11.
- POLING, Gregory B.: Illuminating the South China Sea’s Dark Fishing Fleets. Stephenson Ocean Security Project, 2019.01.09.
<https://ocean.csis.org/spotlights/illuminating-the-south-china-seas-dark-fishing-fleets/>;
letöltés: 2021.10.20.
- POLONYI Péter: Kína története. Maecenas Könyvkiadó, Budapest, 1994.
- RANADA, Pia: 2018: Year of China military deployments in South China Sea – U.S. think tank. Rappler, 2018.12.16.
<https://www.rappler.com/nation/219458-gregory-poling-2018-chinese-military-deployments-south-china-sea>; letöltés: 2021.10.09.
- RASH, Wesley: Will the US fight for oil in the South China Sea? Deutsche Welle, 2017.02.22.
<https://www.dw.com/en/will-the-us-fight-for-oil-in-the-south-china-sea/a-37677319>;
letöltés: 2021.10.20.
- RESMI, Sree S.: South China Sea: Why is it strategically important? ClearIAS, 2017.03.18.
<https://www.clearias.com/south-china-sea/>; letöltés: 2021.10.09.
- ROBLES, Raissa: Philippine diplomat says sorry for Twitter rant against China, is told ‘only Duterte can use curse words’. South China Morning Post, 2021.05.04.
<https://www.scmp.com/week-asia/politics/article/3132259/philippine-diplomat-says-sorry-twitter-rant-against-china-told>; letöltés: 2021.10.17.
- ROCAMORA, Joyce Ann L.: China donates 1M add’l doses of Covid-19 vax. Philippine News Agency, 2021.10.14.
<https://www.pna.gov.ph/articles/1156625>; letöltés: 2021.10.17.
- RODRÍGUEZ, José Elías: Repsol says drilling suspended on Vietnam oil block disputed by China. Reuters, 2017.08.02.
<https://www.reuters.com/article/us-southchinasea-vietnam/repsol-says-drilling-suspended-on-vietnam-oil-block-disputed-by-china-idUSKBN1AI27D>;
letöltés: 2021.10.17.

- ROY, Denny: Yes, China Wants Hegemony over the South China Sea. The National Interest, 2018.08.23. <https://nationalinterest.org/feature/yes-china-wants-hegemony-over-south-china-sea-29587>; letöltés: 2021.10.15.
- RUBIN, Michael: To respond to China's artificial islands, it's time to recognize a real one. Washington Examiner, 2018.11.10. <https://www.washingtonexaminer.com/opinion/to-respond-to-chinas-artificial-islands-its-time-to-recognize-a-real-one>; letöltés: 2021.10.11.
- RUSSON, Mary-Ann: The cost of the Suez Canal blockage. BBC News, 2021.03.29. <https://www.bbc.com/news/business-56559073>; letöltés: 2021.10.12.
- SAIDI, Uptin: Here's why the South China Sea is highly contested. CNBC, 2018.02.07. <https://www.cnbc.com/2018/02/07/heres-why-the-south-china-sea-is-highly-contested.html>; letöltés: 2021.10.09.
- SALAVER, Leah B.: Joint exploration with China is co-ownership, says Duterte. Inquirer, 2019.03.01. <https://globalnation.inquirer.net/164677/joint-exploration-china-co-ownership-says-duterte#ixzz5Ji44xc2x>; letöltés: 2021.10.19.
- Scarborough shoal standoff: A timeline. Inquirer.net, 2012.05.09. <https://globalnation.inquirer.net/36003/scarborough-shoal-standoff-a-historical-timeline>; letöltés: 2021.10.17.
- SHI, Jiangtao: South China Sea forecast a year after court ruling: calm but waves expected. South China Morning Post, 2017.07.12. <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/2102366/south-china-sea-forecast-year-after-court-ruling-calm>; letöltés: 2021.10.15.
- SIPALAN, Joseph: Malaysia to summon Chinese envoy over 'suspicious' air force activity. Reuters, 2021.06.02. <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/malaysia-says-chinese-military-planes-came-close-violating-air-space-2021-06-01/>; letöltés: 2021.10.19.
- SIU, Phila: Sea change: Philippines drops tough talk against China to hail new era of economic ties. South China Morning Post, 2017.07.12. <https://www.scmp.com/news/hong-kong/politics/article/2102244/philippines-hails-new-rapport-china-key-economic-growth-amid>; letöltés: 2021.10.15.
- SON, Johanna: Laos and Cambodia: the China dance. Myanmar Times, 2017.10.02. <https://www.mmtimes.com/news/laos-and-cambodia-china-dance.html>; letöltés: 2021.10.19.
- STASHWICK, Steven: 80 Percent of Zero: China's Phantom South China Sea Claims. The Diplomat, 2016.02.09. <https://thediplomat.com/2016/02/80-percent-of-zero-chinas-phantom-south-china-sea-claims/>; letöltés: 2021.10.10.
- Statement of the Government of the People's Republic of China on China's Territorial Sovereignty and Maritime Rights and Interests in the South China Sea. Ministry of Foreign Affairs the People's Republic of China, 2016.07.12. https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/2649_665393/201607/t20160712_679472.html; letöltés: 2021.10.10.

- STEWART, Phil – BLANCHARD, Ben: Xi tells Mattis China won't give up 'even one inch' of territory. Reuters, 2018.06.27.
<https://uk.reuters.com/article/uk-china-usa-defence/xi-tells-mattis-china-wont-give-up-even-one-inch-of-territory-idUKKBN1JN06O>; letöltés: 2021.10.19.
- Strait of Malacca. Encyclopaedia Britannica.
<https://www.britannica.com/place/Strait-of-Malacca>; letöltés: 2021.10.09.
- SUTTON, H. I.: The 5 Main Options For Australia's AUKUS Nuclear Submarine Deal. Naval News, 2021.09.29.
<https://www.navalnews.com/naval-news/2021/09/the-5-main-options-for-australias-aukus-nuclear-submarine-deal/>; letöltés: 2021.10.19.
- The South China Sea Tribunal. Law of the Sea – A Policy Primer. Tufts.
<https://sites.tufts.edu/lawofthesea/chapter-ten/>; letöltés: 2021.10.11.
- Top 10 most competitive Chinese cities in Belt and Road Initiative. China Daily, 2015.07.07.
http://www.chinadaily.com.cn/business/2015-07/07/content_21196525.htm;
letöltés: 2019.04.04.
- TORODE, Greg – SCARR, Simon: Subi Reef, built up by Chinese, appears nearly ready to host first troops based in heart of South China Sea. The Japan Times, 2018.05.25.
<https://www.japantimes.co.jp/news/2018/05/25/asia-pacific/subi-reef-built-chinese-appears-nearly-ready-host-first-troops-based-heart-south-china-sea/#.XJUeGSJKjIU>;
letöltés: 2021.10.20.
- TORODE, Greg: Exclusive: Vietnam moves new rocket launchers into disputed South China Sea - sources. Reuters, 2016.08.10.
<https://www.reuters.com/article/us-southchinasea-vietnam-idUSKCN10K2NE>;
letöltés: 2021.10.09.
- TORODE, Greg: Tough South China Sea talks ahead as Vietnam seeks to curb China's actions. Reuters, 2018.12.31.
<https://www.reuters.com/article/us-china-southchinasea-asean/tough-south-china-sea-talks-ahead-as-vietnam-seeks-to-curb-chinas-actions-idUSKCN1OT0ML>;
letöltés: 2021.10.19.
- Transporting Oil & Natural Gas. API.
<https://www.api.org/oil-and-natural-gas/wells-to-consumer/transporting-oil-natural-gas>;
letöltés: 2021.10.09.
- TWEED, David: Why the South China Sea Fuels US-China Tensions. Bloomberg, 2019.02.15.
<https://www.bloomberquint.com/quicktakes/why-the-south-china-sea-fuels-u-s-china-tensions-quicktake>; letöltés: 2021.10.10.
- UK's First Carrier Continues Long Deployment in South China Sea. The Maritime Executive, 2021.10.12.
<https://www.maritime-executive.com/article/uk-s-carrier-strike-group-exercises-in-south-china-sea>; letöltés: 2021.10.17.
- Understanding China's Position on the South China Sea Disputes. Institute for Security & Development Policy, 2016.06.
http://isdpeu/publication/understanding-chinas-position-south-china-sea-disputes/#_ftn5;
letöltés: 2021.10.10.

- US Aircraft Carrier Commander Asserts Freedom to Navigate the South China Sea. Radio Free Asia, 2021.09.13.
<https://www.rfa.org/english/news/china/usa-southchinasea-09132021185504.html>; letöltés: 2021.10.19.
- VALENCIA, Mark J.: The Whitsun Reef Incident and the Law of the Sea. Lawfare, 2021.04.16.
<https://www.lawfareblog.com/whitsun-reef-incident-and-law-sea>; letöltés: 2021.10.11.
- VAN OUDENAREN, John S.: Why China Is Wooing Eastern and Central Europe. The National Interest, 2018.09.04.
<https://nationalinterest.org/feature/why-china-woeing-eastern-and-central-europe-30492>; letöltés: 2021.10.09.
- VERNEY, Phil: The South China Sea Project. Google Blog, 2008.02.25.
<https://maps.googleblog.com/2008/02/south-china-sea-project.html>; letöltés: 2021.10.09.
- Việt Nam refutes 'false' claim on militia deployment in East Sea. Viet Nam News, 2022.01.20.
<https://vietnamnews.vn/politics-laws/1117720/viet-nam-refutes-false-claim-on-militia-deployment-in-east-sea.html>; letöltés: 2022.02.10.
- WATTS, Gordon: High-tech, high risk for China's economy. Asia Times, 2020.01.01.
<https://asiatimes.com/2020/01/high-tech-high-risk-for-chinas-economy/>; letöltés: 2021.10.09.
- Why is South China Sea so highly contested? The Times of India, 2018.05.28.
http://timesofindia.indiatimes.com/articleshow/64354908.cms?utm_source=contentofinterest&utm_medium=text&utm_campaign=cppst; letöltés: 2021.10.09.
- WOOD, Peter: New Map: Population Density in China. LinkedIn, 2017.05.16.
<https://www.linkedin.com/pulse/new-map-population-density-china-peter-wood/>; letöltés: 2019.04.04.
- WORKMAN, Daniel: Top 15 Crude Oil Suppliers to China. World's Top Exports.
<https://www.worldstopexports.com/top-15-crude-oil-suppliers-to-china/>; letöltés: 2021.10.11.
- World Oil Transit Chokepoints. U. S. Energy Information Administration, 2014.11.10.
https://web.archive.org/web/20141122053242/http://www.eia.gov/countries/analysisbriefs/World_Oil_Transit_Chokepoints/wotc.pdf; letöltés: 2021.10.09.
- ZHANG, Bin: The Taiwanese troops are doing things on Taiping Island and Dongsha Island to embolden themselves and pull the United States into the game. iNews, 2021.10.19.
<https://inf.news/en/military/1d835c282999a5a4e7803d52c8ecc49f.html>; letöltés: 2021.10.19.
- ZHENHUA, Lu: Beijing plans 'strategic service and logistics base' on Woody Island, two islets in South China Sea, South China Morning Post, 2019.03.18.
<https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3002229/beijing-plans-strategic-service-and-logistics-base-woody>; letöltés: 2021.10.20.
- ZOLTAI Alexandra: Trump és a dél-kínai-tengeri konfliktus: Pivot to Obama? PAGEO, 2018.03.05.
<http://www.geopolitika.hu/hu/2018/03/05/trump-es-a-del-kinai-tengeri-konfliktus-pivot-to-obama/>; letöltés: 2021.10.09.

**AZ ELŐREJELZÉS FONTOSSÁGA
AZ ELEMZŐ-ÉRTÉKELŐ MUNKÁBAN**

**Vajon meg lehet határozni a jövőbeli eseményeket
az elemző-értékelő munka során?**

Bevezetés

A jövő ismerete nagyon fontos – sokszor létfontosságú – nemcsak az emberek, hanem az országok (társadalmak, nemzetek) számára is, hogy az állami vezetők a jelenben olyan döntéseket tudjanak meghozni, amelyek segítik a céljaik elérését, valamint megakadályozzák az ország bukását. Ennek következtében az egyének és az államok egyaránt nagy erőfeszítéseket tesznek a jövő megismerésére. Különböző teóriákat és módszereket dolgoztak ki, hogy előre tudják jelezni a jövőt. Erősen leegyszerűsítve kijelenthető, hogy a jövő „viszonylag könnyen” megállapítható a múlt és a jelen ismeretéből és tapasztalataiból, mivel mindhárom idő (múlt, jelen és jövő) nagyon szoros kapcsolatban áll. A jövő ilyenképpen történő meghatározása azonban csak homályos képeket, valamint elnagyolt tendenciákat biztosíthat.

A jövő megismerését azonban nem lehet ennyire leegyszerűsíteni, ezért tudományos szintű kutatómunka szükséges hozzá, így – már közel egy évszázada – külön tudományág jött létre jövőkutatás (futuroológia¹) néven. Nemzetközi kitekintésben 1928-ban, a gazdaság tudományterületén Oskar Morgenstern² egyik munkájában írt a prognosztikáról, míg Ossip K. Flechtheim³ 1945-ben publikálta a jövőkutatással kapcsolatos első művet.⁴ Magyarországon az intézményesített jövőkutatás 1968-ban kezdődött az akkori Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem⁵ Népgazdaság Tervezése Tanszékén, ekkorra már külföldön – nemzetközi környezetben – kialakultak a jövőkutatás tudományos gyökerei. Magyarországon a jövőkutatást társadalomtudományként (a hadtudományhoz hasonlóan) a gazdaság- és a jogtudományok közé sorolták be. A fontosságát mutatja, hogy a Magyar Tudományos Akadémián 1976-tól önálló tudományos bizottsággal rendelkezett, amely 2011-ben egyesült a statisztikai bizottsággal.⁶

¹ Ossip K. Flechtheim 1943-ban alkotta meg a futuroológia (futurology) szót.

² Oskar Morgenstern német származású osztrák közgazdász, aki az Anschlusst követően az Amerikai Egyesült Államokban folytatta munkáját, ahol Neumann Jánossal dolgozott együtt. Ennek eredménye lett a játékelmélet megalapítása. 1928-ban a Rockefeller Alapítvány ösztöndíjasaként írta meg a „Wirtschaftsprognose: Eine Untersuchung ihrer Voraussetzungen und Möglichkeiten” című művét.

³ Ossip K. Flechtheim a jelenlegi Ukrajna területén született német jogász és politikatudós, aki Németországban dolgozott a náci uralom időszakának kivételével, mert először Svájcba, majd az Amerikai Egyesült Államokba emigrált, de a háború végén visszatért Németországba. A jövőkutatás egyik megalapítójának tekintik.

⁴ FLECHTHEIM, Ossip K.: Teaching the Future. The Journal of Higher Education, Vol. 16, No. 9, 1945. pp. 460–465.

⁵ Jelenleg Budapesti Corvinus Egyetem.

⁶ NOVÁKY Erzsébet: A magyar jövőkutatás 50 éve és jövőbeli irányai. Magyar Tudomány, 180. évfolyam 10. szám, 2019. pp. 1443–1451.

https://mersz.hu/mod/object.php?objazonosito=matud_f30141_i1; letöltés: 2021.05.17.

A jövőkutatásnak számos ismert és elfogadott meghatározása van. A definíciója az idővel folyamatosan változott, átalakult, kiegészült, de véleményem szerint egy 1977-es fogalom adja vissza legjobban a tartalmát, amely szerint: „*a jövőkutatás megelőző megismerés, ami a jövő tudományos feltárásával, a jövőbeni fejlődés lehetséges variánsának felvázolásával foglalkozik.*”⁷ Továbbá egy 2000-es gondolat indokolja meg a jövőkutatás fontosságát, amely szerint: „*a jövő tanulmányozásával hasznos támpontot nyújtunk a döntéshozatal és a tervezés számára, elősegíthetjük a jövőben várható, jelentkező lehetőségeket és veszélyek megbízható feltérképezését, illetve jelentkezésük idejének meghatározását, módszereket javasolhatunk a különféle problémák megoldására, alternatív cselekvési programok kidolgozásával hatást gyakorolhatunk a jövőre, előmozdítjuk a jelen jobb megértését is.*”⁸ A tudományág fogalmi rendszere is utal arra a tényre, hogy a jövőt el kell választani az előrejelzéstől, mivel a jövő a jelenhez képest később bekövetkező tényre vonatkozik, míg az előrejelzés a jövőhöz vezető utat mutatja meg. Felmerül az a polémia, hogy egy vagy több jövő létezik? Tehát vannak-e alternatívái a jövőnek? Megállapítható, hogy nem zárható ki a jövő különböző alternatíváinak létezése, mivel a jelen döntései befolyásolják a jövő alakulását, így nincs előre megírt jövő. Az a cél tehát, hogy minél pontosabb előrejelzéssel olyan jövőalternatívákat alkossunk meg, amelyek bekövetkezési valószínűsége egyre magasabb. Kutatásaim szerint a jövő(k) egyfajta képe minden esetben megállapítható, de annak pontossága/bekövetkezési valószínűsége nagyon széles spektrumon mozog.

A jövőkutatás – eddigi magyarországi történelme alapján – alapvetően a gazdaságtudományoknak, valamint a statisztikának volt az elkötelezettje, mivel a kialakulásakor is a gazdasági előrejelzések és a prognosztikák megalkotását támogatta. Véleményem szerint azonban számos tudományágban és tudományterületen – például a biztonságelméletekben vagy éppen a politikatudományban – is szükség van a jövőkutatás eredményeinek felhasználására, mivel e területek számára is fontos a jövő kérdésköre. Ide tartoznak a hadtudományon belül létező nemzetbiztonsági elméletek is.

A nemzetbiztonsági elméletek az ország nemzetbiztonsági tevékenységrendszerének tudományos szintű leírását és kutatásait tartalmazzák. A nemzetbiztonsági tevékenység az országok biztonsági rendszereinek egyik alapeleme. Így a rendszer sikere meghatározza az adott ország jövőjét is. A nemzetbiztonsági tevékenység egyik meghatározó eleme az állami vezetők döntéseikhez szükséges támogatás biztosítása.⁹ Tehát a nemzetbiztonsági rendszernek a tájékoztatótevékenység keretében előrejelzéseket is tartalmazó információkat kell biztosítania a döntéshozóknak, akik ezáltal olyan döntéseket hozhatnak, amelyek megvédhetik az ország értékeit és támogatják az ország érdekeinek érvényre jutását, vagyis biztosítják az ország fennmaradását a jövőben is. Leegyszerűsítve: az előrejelzésekkel az állami vezetők olyan döntést

⁷ BESENYEI Lajos – DOMÁN Csaba: Üzleti prognózisok idősoros modelljei. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2011.

<https://dtk.tankonyvtar.hu/xmlui/handle/123456789/12937>; letöltés: 2020.12.24.

⁸ GIDAI Erzsébet: A jövőkutatás feladatai és gondjai. Gazdaság és Társadalom, 2000/1–2. szám. p. 85. http://real.mtak.hu/42384/1/GT_2000_1_2_02_Gidai_u.pdf; letöltés: 2021.06.10.

⁹ Ez jogszabályi feladat, Magyarországon az 1995. évi CXXV. számú, nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény tartalmazza, de más országokban a hasonló jogszabályok is ezt a feladatot határozzák meg a nemzetbiztonsági rendszer elemeinek.

tudnak hozni, vagyis olyan védelmi képességeket tudnak kialakítani, amelyek megakadályozzák a jövőben bekövetkező veszélytényezők (kihívások, kockázatok és fenyegetések) hatásait és következményeit.

Gyakorlati példának lehet tekinteni az ország ellen irányuló katonai támadás előkészítésének előrejelzését, amelynek következtében – ideális esetben – az állami vezetők olyan döntéseket tudnak hozni, amelyek lehetővé teszik az ország felkészülését a támadás elhárítására. A fegyveres támadás előrejelzése rendkívül fontos, mivel az az állam léte ellen irányul. A nemzetbiztonsági tevékenységi rendszeren belül az elemző-értékelő munka feladata az előrejelzések megfogalmazása, mivel az elemző-értékelő munka keretében zajlik a döntéshozók tájékoztatása. Az elemző-értékelő munka kutatása során megfogalmazásra kerültek az előrejelzésre vonatkozó módszerek és eljárások, amelyek rendszerezésére eddigi kutatásaimban több kísérletet tettem.¹⁰ Az előrejelzések egyik alapeleme a következtetések rendszere, amelyek részét képezi a forgatókönyvek felállítása. A nemzetbiztonsági elméletek fejlesztése keretében azonban fontosnak tartom a jövőkutatás azon eredményeinek felhasználását, amelyeket integrálhatók vagy alkalmazhatók a nemzetbiztonsági elméletekben. Ezáltal javítani lehet az elemző-értékelő munka előrejelző-képességét, így a nemzetbiztonsági tevékenység minőségét és hatékonyságát, annak sikere pedig meghatározhatja az ország jövőjét is.

A tanulmány során alapvetően elméleti szinten vizsgálom a jövő meghatározásának lehetőségeit, nem pedig konkrét gyakorlatban, mivel fő célom annak felvázolása, hogy van lehetőség a jövő egyfajta meghatározására.

A jövő meghatározásának elméleti lehetőségei

A jövőkutatás nemzetközi és magyar képviselői egyértelműen amellet foglalnak állást, hogy van lehetőség a jövő egyfajta meghatározására, valamint előrejelzések megfogalmazására. Annak módszereiben és pontosságában azonban vannak viták, amelyek előidéztek a jövőkutatáson belül különböző irányzatok (iskolák) kialakulását is. Ezek közé tartozik a kritikai jövőkutatás, amely a jelenben létező jövőt, az emberi előrelátást, vagyis a jövőképet, a *foresight*ot helyezi kutatása középpontjába.¹¹ Jelenleg a *foresight*ot tekintik a fő irányznak, míg korábban az előrejelzés, vagyis a *forecasting* képezte a jövőkutatás fő célját. A *forecasting* alapvetően egy-egy problémára összpontosít. Leegyszerűsítve mérhető adatok alapján, különböző – főleg statisztikai – modellek felhasználásával próbálja meg a jövőbeli képet meghatározni, míg a *foresight* a jövő rendszerszintű megközelítését használja a jövő megismerésére, így többek között komplex forgatókönyvek kialakítására törekszik.¹²

¹⁰ VIDA Csaba: A hírszerző elemző-értékelő munka alapjai. Felderítő Szemle, XII. évfolyam 3. szám, 2013. december. pp. 90–99.

<https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2013-3.pdf>; letöltés: 2021.02.14.

VIDA Csaba: Az elemző-értékelő munka termékei – a nemzetbiztonsági tájékoztatók készítése. Felderítő Szemle, XVI. évfolyam 3–4. szám, 2017. pp. 112–128.

<https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2017-3-4.pdf>; letöltés: 2021.02.15.

¹¹ HIDEG Éva: Az interaktív jövőkutatás elmélete és módszertana. In: HIDEG Éva – NOVÁKY Erzsébet (szerk.): Jövőkutatás – interaktívan. Aula Kiadó, Budapest, 2012. p. 207.

<http://mek.oszk.hu/11300/11393/11393.pdf>; letöltés: 2021.01.10.

¹² Jövőkutatás, Forgatókönyvek. Európai Környezeti Információs és Megfigyelő Hálózat, 2020.02.19.

<https://eionet.kormany.hu/jovokutatas-forgatokonyvek>; letöltés: 2020.12.24.

Tendenciaként az irányzatoktól függetlenül megállapították, hogy egyre bonyolultabb módszerek szükségesek a jövő felvázolásához, mert „*az emberi tényezőnek jóval nagyobb a szerepe a jövő elképzelésében és alakításában, mint ahogy azt korábban a jövőkutatás feltételezte*”.¹³ Ennek egyik okaként a globalizációt tekintik, amelynek egyik eleme, hogy az információkhoz történő hozzáférés rendkívül felgyorsult és egyszerűbbé vált, így sokkal több információ áll rendelkezésre a jövő megállapításához. Napjainkra már nem elég matematikai és statisztikai módszerek felhasználásával prognózisokat meghatározni, hanem számos nem objektív tényezőt is figyelembe kell venni. Ezzel a folyamattal párhuzamosan a jövőkutatás is transzdiszciplináris tudományággá alakult át, így már nemcsak a gazdaság, hanem a társadalomtudományok teljes rendszerére is kiterjedt, így a hadtudományon belül is figyelembe kell venni. A jövőkutatás képviselői ugyanakkor felhívják a figyelmet, hogy a jövő meghatározásának mindig is lesznek korlátai.

A jövőkutatás keretében folytatott kutatások ugyanakkor bebizonyították, hogy lehetőség van a jövő egyfajta meghatározására, így az felhasználható a nemzetbiztonsági elméletekben is, tehát az elemző-értékelő munka eredménye lehet előrejelzés és jövőkép is. Véleményem szerint azonban szét kell választani a jövőképet és az előrejelzést, mivel a kettőnek más-más jelentősége és szerepe van. Jövőkutatók is élesen megkülönböztetik a jövőkutatást az előrejelzéstől,¹⁴ de szerintem az előrejelzés is része a jövőkutatásnak, mivel az is tudományos módszerekkel tesz kísérletet a jövő meghatározására. Ezzel szemben a jövőkutatás (amelynek a célja a jövőkép megalkotása) már rendszerelven vizsgálja a jövő bekövetkeztét.

A jövőkutatás módszereinek nemzetbiztonsági elméletekben történő felhasználása előtt szükséges meghatározni a jövőkép és az előrejelzés közötti különbséget. A jövőkép a jövő különböző alternatíváinak megjelenése, vagyis a legvalószínűbb jövő(k) meghatározása, míg az előrejelzés a jelenkor döntéseinek jövőre gyakorolt hatásainak megállapítása, tehát azt az utat mutatja, amellyel a jövő elérhető. Gyakorlatban a jövőkép a jövő(k) különböző szintű bemutatása, míg az előrejelzés a jövőben bekövetkező események és folyamatok különböző valószínűséggel történő meghatározása.

Megállapítható, hogy létezik jövő, amely nem filozófiai kérdés vagy esetleg metafizikai probléma, hanem objektív tény, mivel minden pillanatban az egykori jövőt éljük meg.¹⁵ Annak ellenére, hogy a jövőt lineáris folyamatnak tekintjük, szerkezete mégis döntési pontokkal felvázolható fastruktúra. A gráfelmélet alapján a

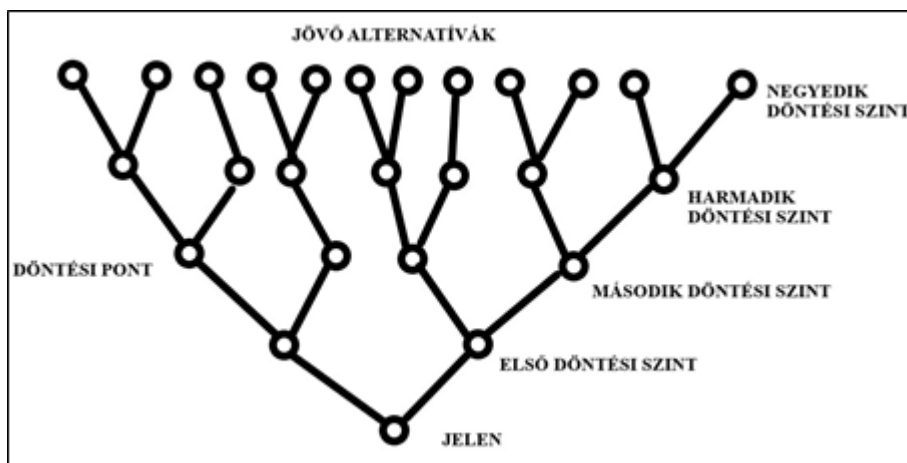
¹³ HIDEG Éva: A forecasttól a foresightig. Magyar Tudomány, 168. évfolyam 9. szám, 2007. pp. 1167–1170.

<http://www.matud.iif.hu/2007-09.pdf>; letöltés: 2021.02.05.

¹⁴ Jövőkutatás, Forгатókönyvek. Európai Környezeti Információs és Megfigyelő Hálózat, 2020.02.19. <https://eionet.kormany.hu/jovokutatas-forगतokonyvek>; letöltés: 2020.12.24.

¹⁵ Ezt támasztják alá Nováky Erzsébet, a Budapesti Corvinus Egyetem professzorának gondolatai, amelyet KAPPÉTER István *Az emberiség képes jóra változtatni a világot* (Püski Kiadó, Budapest, 2003.) című könyve előszavában fogalmazott meg: „*a jövő nemcsak úgy jelenik meg, mint egyszer majd itt lesz, hiszen a jövő itt van a jelenben, megmutatkozik a jövőre vonatkozó várakozások formájában*”. Nováky professzor 2017-ben egyik előadásában kiegészítette azzal, hogy „*a jövő itt van velünk, gondolunk rá, megvalósítjuk vagy éppen elkerüljük*”. A környezetvédelmi stratégiai tervezés továbbfejlesztése című konferencia, szakmai képzés, 2017. december 12-én.

fastruktúra (fagráfok¹⁶) végpontjainak száma meghatározható, amely nagyobb, mint egy. Ez is alátámasztja azt, hogy több jövő létezik, vagyis az adott jelenben több jövővel kell számolni, mivel minden döntéspont esetében a lehetséges jövő száma minimum duplázódik. Így számtalan jövő létezik, de akkor felmerül a kérdés, hogyan lehet a jövőt felvázolni, mivel bármilyen jövőkép csak egy lehet a sok közül. A jövőkép felvázolása ezért egy sokkal összetettebb folyamat, amelynek eredménye a jövő távolságával exponenciálisan csökkenő pontosságot mutat, főleg azért, mert az egyre távolabbi jövőnek egyre több alternatívája létezik, mivel azok száma függ a jövőképhez vezető utak döntési pontjainak számától. Így alapvetően a jövőkép megalkotásakor csak a jövő egyes alternatíváit lehet felírni. A pontosság továbbá függ a jövőkép teljességétől, mivel egy-egy szegmens sokkal pontosabb lehet, mint a teljes kép. Megállapítható, hogy a globalizáció erősödésével sokkal nehezebbé vált a jövőkép felvázolása, mivel egyre több tényező gyakorol hatást a jövő alakulására.

1. ábra. A jövő alternatíváit bemutató fastruktúra
Szerkesztette: Dr. Vida Csaba

A jövőre vonatkozó előrejelzések megfogalmazása egyszerűbb és pontosabb lehet, mint a jövőkép (komplex forgatókönyvek) felvázolása, de ehhez is komoly elemző-értékelő munka szükséges. Az előrejelzések általában döntési pontoktól döntési pontokig vezető folyamatot mutatnak be, vagyis azt jelzik előre. Tehát nem teljes jövőképről van szó, hanem egyes döntések jövőt befolyásoló következményeiről és azok hatásairól. Ezekben az esetekben is a döntési alternatívák számától függően több előrejelzést is meg lehet határozni, ezek bekövetkezési valószínűségét is meg lehet becsülni.

A fentiek alapján is megállapítható, hogy különböző valószínűségi bekövetkezéssel lehetőség nyílik a jövő meghatározására, így elméleti szinten forgatókönyvek és előrejelzések keretében a jövőre vonatkozó információk megtudhatók, amihez a

¹⁶ A fagráfok körmentes összefüggő gráfok, tehát csak egy út létezik két végpont (a jelen és a jövő) között.

jövőkutatás módszerei nyújthatnak segítséget. A jövőkutatás az elemző-értékelő munka elméletéhez hasonlóan nemcsak saját módszereket használ, hanem más tudományok és tudományágak módszereit is felhasználja a jövő megismerése érdekében. Ezek a módszerek elméletileg alkalmazhatóak a döntéshozók tájékoztatásához.

A jövő ismeretének fontossága

A jövő megismerése nemcsak a gazdaság területén fontos, amely a jövőkutatás fő területe, hanem az ország biztonsága szempontjából is. Véleményem szerint a biztonság sokkal fontosabb, mivel biztonság nélkül gazdasági siker és prosperitás sincs, annak ellenére, hogy a biztonság meghatározó eleme a gazdasági biztonság. A biztonság jövőbeli alakulásának ismerete az országok számára létkérdés, mert egyes veszélytényezők közvetlenül a létüket fenyegetik. Ezért az ország biztonsága (és a nemzeti értékek védelme) számára rendkívül fontos, hogy a döntéshozók minél hamarabb értesüljenek azokról a veszélytényezőkről, amelyek a jövőben negatív hatást gyakorolhatnak a biztonságra. Továbbá a döntéshozók számára fontosak azok az információk is, amelyek segítséget nyújtanak a nemzeti érdekek érvényesítéséhez a nemzetközi közösség anarchikus világában. Ezeknek az információknak nemcsak a nemzetközi közösségben bekövetkezett eseményeket kell bemutatniuk és értékelniük, hanem fel kell tárniuk azokat a tendenciákat, folyamatokat, terveket és eseményeket, amelyek a jövőben történnek, ezért a nemzetbiztonsági szolgálatoknak képesnek kell lenniük előrejelzések megfogalmazására és a jövőképek felvázolására. Ha a döntéshozók ismerik a lehetséges jövőket, akkor képesek lehetnek a jövő alakulásának célzott befolyásolására, amelyre lehetőséget adnak a jövő döntési pontjai. Tehát a jövő ismerete biztosítja a jövőnk biztonságát és az ország sikereit. Az ország biztonsága szempontjából kulcsfontosságú, hogy az ország képes legyen a biztonsága területén a váratlan események és meglepetések megakadályozására, ezért szükség van előre jelző információkra.

A történelem során megfigyelhető, hogy az országok biztonságának területén bekövetkező váratlan események, főleg a fenyegetések területén komoly válságot idéztek elő, mivel számos esetben az országok nem voltak felkészülve a szükséges ellenlépések foganatosítására. Gyakorlatban a legjobb példa a 2020-as évet meghatározó koronavírus-járvány, amelyre egyik ország sem volt felkészülve, és a biztonság területén komoly problémákat idézett elő.¹⁷ Lehet korábbi eseményeket is felsorolni, mint a 2010-es évek európai terrortámadásait, a 2014-es ukrajnai fegyveres konfliktust, de még a 2007-es északatlanti kibertámadásokat is. Amennyiben a döntéshozók ismerték volna a jövőt, akkor lépéseket (védelmi intézkedéseket) tudtak volna tenni, és a bekövetkező váratlan események (támadások) következményei kisebbek lettek volna. A jövő ismeretéhez az országok biztonsági rendszerének meghatározó elemei, a nemzetbiztonsági szolgálatok nyújtanak segítséget azzal, hogy olyan információkat is biztosítsanak az állami vezetők számára, amelyek a jövőre vonatkozó előrejelzéseket is tartalmaznak.

¹⁷ VIDA Csaba: A koronavírus-járvány hatása a biztonságra: Paradigmaváltás a biztonsági rendszerben. *Felderítő Szemle*, XIX. évfolyam 1. szám, 2020. pp. 5–28.
<https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2020-1.pdf>; letöltés: 2021.06.10.

A továbblépéshez szükséges megvizsgálni a jövő szerkezetét, amellyel kapcsolatban a nemzetközi és a hazai szakirodalom áttekintése során sem lehetett találni egységes megállapítást, mivel kevés a komplex megközelítés és alapvetően egy-egy szegmens esetében vizsgálják a jövőt. Talán Stephen Hawking ad egyfajta választ *Az idő rövid története* című könyvében.¹⁸ A nemzetbiztonság elméletének keretében folytatott kutatásaim alapján kialakult egyfajta kép a jövő szerkezetével – felépítésével – kapcsolatban. Véleményem szerint alaptézis, hogy az adott jelenhez képest több jövő létezik, minél távolabb nézünk, annál több jövőalternatíva létezik. Tehát a jövő szerkezetét – ahogy már korábban is levezettem – egyfajta fagráfnak lehet tekinteni, amelyben a kezdőpont a jelen, míg az elágazások a jövőbeli döntési pontok, amelyek újabb és újabb jövőalternatívákat képeznek. Ez alapján elméletileg könnyen értelmezhetők az előrejelzések, a jövőképek, így az alternatív forgatókönyvek is.

Az előrejelzések gyakorlati lehetősége

Amennyiben lehetőség van a jövő meghatározására, akkor azt a nemzetbiztonság rendszerében is fel kell használni, ennek a tudományos megközelítését a nemzetbiztonsági elméletek biztosíthatják. A rendszeren belül alapvetően az elemző-értékelő munka keretében történik meg a döntéshozók tájékoztatása, de a jövőre vonatkozó előrejelzések és jövőképek megalkotása nem csak egyedül az elemző-értékelő munka felelőssége. Ha az információszerzés eredményeként nem állnak rendelkezésre megfelelő információk az elemző-értékelők számára, akkor sokkal nehezebb, esetenként lehetetlen a jövő meghatározása. Az adatszerző szervezetek közvetlenül is képesek jövőre vonatkozó információk összegyűjtésére, de azok csak elemzés-értékelés követően kerülhetnek a döntéshozók elé. Itt a nemzetbiztonsági rendszer elemei között ismét megjelenik az egymásrautaltság. Mindenképpen a közös munka (szoros együttműködés) szükséges az adatszerzők és az elemző-értékelők között, hogy a nemzetbiztonsági rendszer képes legyen a jövőre vonatkozó információk biztosítására a döntéshozók számára. A nemzetbiztonsági tevékenységen belül a hírszerzési ciklus rendszere garantálja a lehetőséget a megfelelő információk biztosítására.¹⁹

Továbbá a nemzetbiztonsági elméletekben rendelkezésre állnak azok a módszerek és eljárások, amelyek biztosíthatják a jövőre vonatkozó előrejelzéseket. Ennek két lehetősége van. Az egyik, hogy az adatszerző szervezetek olyan információkat gyűjtenek össze, amelyek tartalmazzak a jövőre vonatkozó utalásokat és adatokat. A másik az elemző-értékelő munka eredménye, vagyis az elemző-értékelők olyan hozzáadott értékeket biztosítanak, amelyek az információk elemzése-értékeléséből fakadnak és a jövőre mutató előrejelzéseket tartalmazzak.

¹⁸ HAWKING, Stephen: *Az idő rövid története – Az Ősrobbanástól a fekete lyukakig*. Akkord Kiadó, Budapest, 2004. p. 216.

¹⁹ VIDA Csaba: *A hírszerző elemző-értékelő munka alapjai*.

A hírszerzési ágak többsége rendelkezik olyan képességekkel, amelyek lehetővé teszik a jövőre vonatkozó információk elérését.²⁰ Ezek a képességek fennállnak az emberi erőforrással, valamint a technikai eszközökkel folytatott adatszerzés során is, de a nyílt forrású információszerzés eredményei között is szerepelnek ilyen lehetőségek. Jövőre vonatkozó adatok közé kell sorolni – többek között – a terveket, az elképzeléseket és a döntési protokollokat. Ezek jelen lehetnek egy ország hadműveleti terveiben vagy éppen egy terrorszervezet terrorakcióinak előkészítésében, de lehet ilyen az ország reagálási terve egy adott veszélytényezőre. Ezek a dokumentumok a jövőre vonatkozó előrejelzéseket is tartalmazhatnak, ezért elemzésük során nagyon fontos a benne foglalt információk hitelességének vizsgálata, mert itt sokkal nagyobb a tévedés kockázata, mint a jelenben folyó, valamint a múltban megtörtént események esetében.

Természetesen ezekben az esetben is szükség van az elemző-értékelő munkára, és nemcsak az ellenőrzés céljából, hanem az értelmezés (időben, helyben és folyamatban történő elhelyezés) miatt is. Tehát megállapítható, hogy a különböző adatszerzési ágak alkalmasak *forecasting*, tehát előrejelző nyers információk összegyűjtésére, ugyanakkor a *foresight*, vagyis a jövőképjellegű nyers információk megszerzésére minimális lehetőség van, mert például az egyes információforrások sem rendelkeznek olyan közvetlen ismeretekkel, amelyek a jövő ilyen jellegű komplex képét biztosítanák. A lehetőségek közé lehet sorolni stratégiákat és terveket, amelyek egy céldátumot határoznak meg egy-egy terület fejlesztése és képesség kialakítása területén, bár ezek megvalósulását annyi tényező befolyásolja, hogy a dokumentumokban megfogalmazott jövőképek bekövetkezési valószínűsége alacsony. A *foresight* jellegű jövőkép kialakítására alapvetően az elemző-értékelő munka termékeként kerülhet sor, mivel rendelkezésre állnak ahhoz szükséges módszerek és eljárások. A *forecasting* jellegű előrejelzésekre az elemző-értékelő munka keretében számos esetben lehetőség van, főleg a következtetések megfogalmazása keretében.

A nemzetbiztonsági rendszer célja az állami vezetők minél több jövőbe mutató információval történő ellátása, mert ezek ismeretében például a döntéshozók jobban fel tudják készíteni az ország biztonsági rendszerét a veszélytényezőkkel szemben. Tehát az adatszerzés egyik fő feladata a jövőbe mutató, előrejelző információk összegyűjtése, mivel a nemzetbiztonsági rendszernek nem az eseményeket kell követnie, hanem az események előtt kell haladnia. Az elemző-értékelő munka keretében történik a jövőbe mutató megállapítások megfogalmazása, amelynek alapját a rendelkezésre álló – az adatszerző szervezetek által összegyűjtött – információk képezik, míg az előrejelzések és a jövőképek az elemző-értékelő munka hozzáadott értéke. Az elemző-értékelő munka keretében háromfajta jövőbe mutató eredményt lehet megkülönböztetni:

- következtetések megfogalmazása;
- előrejelzések meghatározása;
- forgatókönyvek kidolgozása.

²⁰ VIDA Csaba: A hírszerzési ágak elemző-értékelő megközelítése. Felderítő Szemle, XV. évfolyam 3. szám, 2016. november. pp. 77–93.
<https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2016-3.pdf>; letöltés: 2021.05.24.

Az elemző-értékelő munka alapvető hozzáadott értékét képezik a megjegyzések, az értékelések és a következtetések, amelyek közül a jövőre mutató megállapításokat csak a következtetések tartalmazzák. A következtetések keretében az elemző-értékelő az adott esemény/tény/folyamat jövőre vonatkozó következményeit és hatásait fogalmazza meg, ezek része az érintettek reakciója is, főleg az, hogy milyen változásokat idéz elő az adott ország biztonsági/politikai/katonai/gazdasági/társadalmi rendszerében. A következtetések megfogalmazása általános eljárás az elemző-értékelő munka során, amelyhez az elemző-értékelők eljárásokat és módszereket alkalmaznak. (Ezek általában egyszerű eljárások, amelyek a formál logikai módszerektől kezdődnek.) A következtetések magukban foglalják a jövő alakulására vonatkozó megállapításokat is. Ezek azonban nem jövőképeket, hanem előrejelzéseket tartalmazzák, vagyis általában a következő jövőbeli döntési pontig mutatnak előre. A következtetések tehát – többségében – a múlt eseményeinek jövőbeli kihatásait ábrázolják, amelyekhez az elemző-értékelő felhasználja az összes rendelkezésre álló releváns információhalmazt (vagyis az adatszerzők által összegyűjtött információkon túl az adatbázisokat is). Gyakorlatban ilyen következtetéseknek tekinthetők a terrortámadás után várható reakciók, egy országban a parlamenti választást követő változások, valamint idesorolható két szemben álló ország között kialakuló fegyverkezési verseny is.

A következő elemző-értékelő eredmény az előrejelzések meghatározása, amikor a rendelkezésre álló összes információ felhasználásával, különböző elemző-értékelő eljárások/módszerek bevonásával az elemző-értékelő szakértők jövőre mutató előrejelzéseket fogalmaznak meg. Ezek az elemző-értékelő eljárások és módszerek már összetettebbek, és jóval több információra van szükség hozzájuk, hogy az előrejelzések minél pontosabbak legyenek, tehát a bekövetkezési valószínűségük egyre magasabb, mivel csak akkor nyújtanak segítséget a döntéshozóknak. Az előrejelzések általában nem egy eseményhez/tényhez köthetők, hanem inkább tendenciák és folyamatok ábrázolására irányulnak; bár megfelelő mennyiségű és minőségű információ birtokában lehetőség van egyes események előrejelzésére is. Ezek közé tartozhat egy váratlan bekövetkező eseményre történő figyelemfelhívás, mint például egy terrorakcióra vagy egy ellenséges katonai műveletre is. Megállapítható azonban, hogy leginkább a meghatározott tendenciák és a beazonosított folyamatok biztosítják az előrejelzéseket, amelyek nem minden esetben csak a következő döntési pontig, hanem esetenként hosszabb távú előrelátást is adhatnak, amíg az adott tendenciának, folyamatnak kifutása van. Gyakorlatban ilyen előrejelzéseket lehet meghatározni a válságkezelések vagy katonai műveletek lebonyolítása során, de a nemzetközi folyamatokban is, még olyan válságkörzetekben is, mint a Közel-Keleten fennálló több évtizedes arab–izraeli konfliktus.

A forgatókönyvek kidolgozása a legösszetettebb elemző-értékelő tevékenység, amelynek célja a jövőképek megismerése. A forgatókönyveknek számos változata és szintje van, de a legegyszerűbb változat is magas szintű elemző-értékelő munkát igényel, valamint hatalmas mennyiségű nyers és elemzett-értékelt információra van szükség. A legegyszerűbb forgatókönyvek a döntési pontok alternatíváinak felvázolását, vagyis egy várható döntés utáni helyzeteket mutatják be. Példaként lehet megemlíteni egy ország reakciójának lehetőségeit egy megjelenő veszélytényezőre, vagy egy ország csatlakozásának kérdését egy nemzetközi kezdeményezéshez. Ezekben az esetekben két vagy több lehetőséget kell vizsgálni, amelyeknek kihatása van a jövőre. A döntéshozók számára az ilyen jellegű tájékoztatás jelentős segítséget

tud nyújtani, mivel beleláthatnak mások döntéseinek következményeibe. Az összetettebb forgatókönyvekből is számos létezik.

Tehát megállapítható, hogy a nemzetbiztonsági elméletekben, kiemelten az elemző-értékelő munka során alkalmazott eljárások és módszerek lehetőséget biztosítanak a jövő egyfajta megismerésére. A nemzetbiztonsági tevékenységnek alapvetően az előrejelzések (*forecasting*) vonatkozásában vannak lehetőségei, de megfelelő mennyiségű és minőségű információ rendelkezésre állása esetén a forgatókönyvek segítségével jövőképek (*foresight*) megalkotására is van lehetőség.

Az előrejelzések biztosíthatják a döntéshozók számára a következő döntési pontig a megfelelő támogatást. Az előrejelzések kialakítását nem csak az adatszerzők előrejelzést tartalmazó nyers információi, hanem az elemző-értékelő eljárások is segítséget nyújtanak, mivel vannak olyan módszerek, amelyek lehetőséget nyújtanak a jövőre mutató megállapítások megtételére. Ezek közé tartozik a minták elemzése, a trendelemzés, a folyamatot vizsgáló elemzés, a szimulációs modellek, a valószínűségszámítás, a statisztikai modellek, de az összetett elemzési eljárások közül is számosat fel lehet sorolni, mint a mátrixok vagy a gráfelmélethez tartozó fastruktúra-elemzést. A felsorolt nemzetbiztonsági elemző-értékelő módszerek is azt támasztják alá, hogy a nemzetbiztonsági elméletek más tudományágakban alkalmazott tudományos szintű elemző-értékelő módszereket is felhasználnak, miután azokat alkalmassá tették a nemzetbiztonsági elméletekben történő felhasználásra, tehát beintegrálták az elemző-értékelő munkába.

Ebből kifolyólag a nemzetbiztonsági elméletek képviselői mindig keresik azokat a lehetőségeket (elemző-értékelő módszereket és eljárásokat), amelyeket fel tudnak használni a nemzetbiztonsági elemző-értékelő munka javítására és tökéletesítésére, így a jövőkutatás (futurológia) módszereinek vizsgálata is arra irányul, hogy melyek azok az eljárások, amelyekkel jobb eredményeket lehet elérni a jövő megismerése érdekében a nemzetbiztonsági rendszerben.

A jövőkutatás módszerei és azok integrálásának lehetőségei az elemző-értékelő munkába

A jövőkutatás eddigi történelme során a terület kutatói számos módszert és modellt dolgoztak ki annak érdekében, hogy a jövőt minél pontosabban tudják meghatározni. Így már a módszerek széles skálája kötődik a jövőkutatáshoz. A módszerek jelentős részét – a nemzetbiztonsági elméletekhez hasonlóan – más tudományágakból vették át, így egyes módszerek speciálisan kötődnek az eredeti funkciójukhoz, ezért azokat a módszereket kell megvizsgálni, amelyek nemcsak az adott területen, hanem más tudományágakban is alkalmazhatók. Eddig a jövőkutatás módszereinek legnagyobb gyűjteményét Jerome C. Glenn és Thodore J. Gordon adta ki a *Futures Research Methodology – Version 3.0*²¹ elnevezésű publikációjukban még 2009-ben, amelyben a módszereket 1300 oldalon 37 csoportba sorolják. A szerzők egy gyűjteményt jelentettek meg, amelyben a különböző módszerek bemutatására az adott terület szakértőinek tanulmányait vették igénybe.

²¹ GLENN, Jerome C. – GORDON, Theodore J.: *Futures Research Methodology – Version 3.0*. The Millenium Project, 2009.

A módszerek csoportosítására és osztályozására több elméletet alakítottak ki. Szerintem Puglisi 2001-ben publikált²² felosztása mutatja meg azt a csoportosítást, amely jól ábrázolja a módszerek csoportjait. Puglisi négy csoportot határozott meg, így léteznek kvalitatív, kvantitatív, normatív és felfedő jövőkutató módszerek. A kvalitatív módszerek alapvetően a jövőkutatót végző személy intuícióját alkalmazzák, tehát a kutató ismeretrendszere/információi határozzák meg a jövőt. A kvantitatív módszerek számadatok elemzéséből következtetnek a jövőre. A normatív módszerek azt vizsgálják, hogy a cél (stratégiai célok) eléréséhez milyen eseményeknek kell bekövetkezniük. A felfedő módszerek esetében a jelenből vezetnek le a jövőt.

A jövőkutató módszerek közül feltehetően a következők²³ használhatók fel a nemzetbiztonsági elméletekben is:²⁴

– *Környezet felmérése* (Environmental Scanning)

Alapvetően a gazdasági szektorból érkezett módszer, mert rendkívül közel áll az üzleti stratégiaalkotási folyamathoz. Ez a módszer arra irányul, hogy a vizsgálat tárgyának környezetét felmérjük, vagyis meghatározzuk azokat az indikátorokat, amelyek hatást gyakorolnak a vizsgálat tárgyára és befolyásolják annak a jövőbeli változásainak irányait. Hangsúlyt helyez azokra az indikátorokra, amelyek magányos jeleket (olyan egyéni tényezőket, amelyek változást jeleznek előre), a nevezetes eseményeket (a paradigmaváltozást előidézők), a szakértői előrejelzéseket és a statisztikai eredményeket foglalják magukban. Emellett megállapítják a vizsgálat tárgyának erőforrásait, azokat összevetik az indikátorokkal, így megkapják a jövőbeli fejlődési irányokat. A környezetfelmérés módszerénél nagyon fontos a nagy mennyiségű adat, amely alapvetően meghatározza a jövőkép sikerességét.²⁵

Az elemző-értékelő munkában részben már alkalmazásra került a módszer, amikor a biztonsági környezet elemzésének rendszeres időszakokban történő elvégzésével vizsgálják a biztonsági környezetben bekövetkező változásokat és azok tendenciáit, illetve azok hatásait a biztonság tárgyára.

– *Jövő kereke* (Futures Wheel)

A módszer alapvetően a trendek meghatározására, így folyamatok előrejelzésére szolgál, amely során a vizsgálat tárgyának változását/fejlődését vizsgálják a jövő vonatkozásában. A módszert Jerome Glenn hozta létre 1972-ben. Az eljárás a vizsgálat

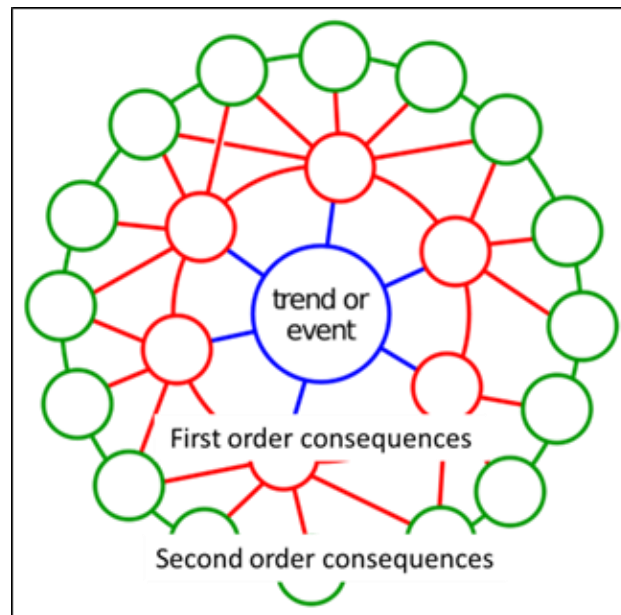
²² PUGLISI, Marika: The study of the futures: an overview of future studies methodologies. In: CAMARDA, D. – GRASSINI, L. (edit.). Interdependency between agriculture and urbanization: Conflicts on sustainable use of soil and water. CIHEAM, Bari, 2001. pp. 439–463. <https://om.ciheam.org/om/pdf/a44/02001611.pdf>; letöltés: 2021.12.01.

²³ A 37 fajta jövőkutató módszerből kilencet választottam ki, mivel mind a 37 feldolgozása, főleg a kvalitatív (intuitív) módszerek esetében minimális eredményt hozhatnak a kutatási cél elérése érdekében, vagyis az új elemző-értékelő módszerek kutatása során.

²⁴ A módszerek bemutatása röviden, lényegre törően történik, mivel a cél a módszer fő jellegének megismerése.

²⁵ TOIVONEN, Saija – VIITANEN, Kauko: Environmental scanning and futures wheels as tools to analyze the possible future themes of the commercial real estate market. Land Use Policy, Volume 52, 2016. pp. 51–61. https://www.researchgate.net/publication/289995839_Environmental_scanning_and_futures_wheels_as_tools_to_analyze_the_possible_future_themes_of_the_commercial_real_estate_market; letöltés: 2021.07.15.

tárgya esetében az elsődlegesen, a másodlagosan és a harmadlagosan bekövetkező változásokat, hatásokat és eseményeket azonosítja be, és azok által határozza meg a jövőt. Tehát egy strukturált gondolkodás a jövőről, amelyet körkörösén ábrázolnak. Például egy esemény jövőbeli hatásainak vizsgálatakor az esemény a középpontban van, míg az azt körbevevő gyűrűkön az elsődleges, a másodlagos és a harmadlagos hatásokat helyezik el, valamint összekötik az összefüggő hatásokat. A következő gyűrűket addig kell felvázolni, amíg a hatások hatásai meghatározhatók, tehát egy folyamatos hullámzási hatást lehet felírni vele.²⁶ Ezáltal egy kép alakul ki a trendről vagy a folyamatról a jövő vonatkozásában. A jövőbeli kerék is kvalitatív módszer és alapvetően csak előrejelzésre (*forecasting*) alkalmas.

2. ábra. A jövő kereke módszer képe²⁷

Az elemző-értékelő munka keretében az események és a folyamatok/trendek vizsgálata folyamatos, kiemelten azok következményeinek megállapítása érdekében. Az információk elemzésének eredményéhez tartoznak a következtetések, vagyis az esemény/folyamat következményeinek meghatározása. A módszer segítséget nyújthat a többszörös hatások jobb megfigyeléséhez, vagyis az elemző-értékelő munka eredményeinek pontosításához. A jövőkerékmodell a következmények rendszerezésében nyújthat segítséget, ami újabb megállapításokban, vagyis eredményekben is megjelenhet.

²⁶ The Futures Wheel – Identifying Consequences of a Change. Mind Tools.
<https://www.mindtools.com/pages/article/futures-wheel.htm>; letöltés: 2021.09.10.

²⁷ Futures wheel. Antofagasta foresight.
<https://antofagastaforesight.wordpress.com/methods/futures-wheel/>; letöltés: 2021.07.11.

– *Delfi módszer (Delphi)*

A módszer a legnépszerűbb jövőkutatási eljárás, amelyet az 1950-es években Olaf Helmer dolgozott ki a RAND²⁸ kutatóközpontban. A módszer egy csoportos kommunikációs folyamat strukturálását biztosító rendszer, amelynek keretében egymástól függetlenül az adott témakörben (előrejelzés vonatkozásában) szakértők véleményét kéri ki, amelyet követően a válaszokat szintetizálva keresik meg a hasonló/azonos megállapításokat, mivel azok mutatják meg a legvalószínűbb előrejelzést vagy jövőképet. A vita során a visszacsatolásokra is van lehetőség. Nagyon fontos, hogy a szakértők ne csoportban vitassák meg az álláspontjaikat, mert akkor a csoportdinamika negatívan befolyásolja/eltorzítja a végeredményt. A felmérésnek függetlennek és anonimnak kell lennie, de fontos a megfelelő szakértők kiválasztása is, mivel csak a hozzáértők véleménye lehet releváns. A módszer kvantitatív, valamint felfedező. A valós idejű delfi módszert az informatikai rendszerek gyors adatfeldolgozási lehetőségei miatt alakították ki.²⁹

Az elemző-értékelő munka során mindig is alkalmazzák a delfi módszer egyfajta változatát, amely valójában csoportmunka, amikor a szakértők a saját tudásuk alapján áttekintik az adott esemény következményeit és jövőképet alkotnak. Ebben az esetben az eltérés az, hogy a csoport tagjai (a szakértők) nem elkülönítve, hanem együtt tekintik át a problémát.

– *Jövő sokszöge (Futures Polygon)*

A jövő sokszöge a jövő kerekének továbbfejlesztése, mivel a jövő kereké nem foglalkozik az előre jelzett hatások elemzésével. Így hiányzik a hatások bekövetkezési valószínűségének a vizsgálata, vagyis a hatások jövőbeli bekövetkezésének időbeli meghatározása. A továbbfejlesztett módszert Pacinelli 2006-ban publikálta³⁰ a jövő sokszöge néven. A jövő sokszögét nem az események bekövetkezését követően, hanem inkább a forgatókönyvek kialakítása során alkalmazzák, így az események hatása alapján építik fel az eseménysorozatot. Tehát olyan események sorozatát, amelyek kapcsolódási pontja az a hatás, amely kiváltja a következő legvalószínűbb eseményt. Ezáltal egy bővülő forgatókönyvről van szó, mivel a másodlagos, a harmadlagos és az n-leges hatások is megjelenhetnek. A jövő sokszögének felvázolása először a jövő kerekének elkészítésével kezdődik, majd az események (hatások) bekövetkezési valószínűségét kell meghatározni, amihez a delfi módszer is alkalmazható. A valószínűséget általában bizonyos, nagyon valószínű vagy egyáltalán nem valószínű fokozaton határozzák meg. A jövő sokszöge inkább az előrejelzések meghatározására alkalmas.

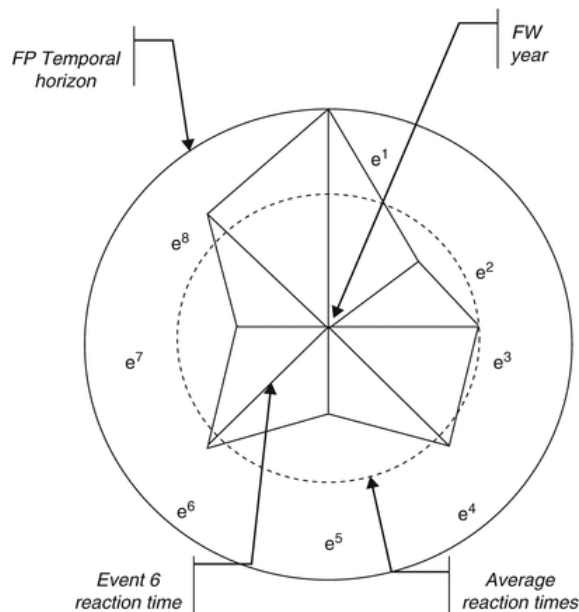
²⁸ Research and development – Kutatás-fejlesztés.

²⁹ SALEH, Mohamed – AGAMI, Nedaa – EL-SHISHINY, Hishman: A Survey on Future Studies Methods. Conference Paper, 2008.

https://www.researchgate.net/publication/238737064_A_Survey_on_Futures_Studies_Methods;
letöltés: 2021.09.10.

³⁰ PACINELLI, Antonio: The Futures Polygon. In: GLENN, Jerome C. – GORDON, Theodore J.: Futures Research Methodology – Version 3.0. The Millennium Project, 2009.

<https://millennium-project.org/wp-content/uploads/2020/02/07-Futures-Polygon.pdf>; letöltés: 2021.01.24.

3. ábra. A jövő sokszöge módszer ábrázolása³¹

Az elemző-értékelő munkában a jövő sokszöge módszert is alkalmazzák, azt az elemzés-értékelés eredményének ábrázolásához használják fel. Például a biztonságot befolyásoló tényezők bemutatásakor. A viszonylag átlátható ábrázolási mód miatt közkedvelt módszer.

– *Trendelemzés (Trend Analysis)*

A trendelemzés, amely egy előrejelző modell, alapvetően egy matematikai és statisztikai módszer, a megtörtént események számokkal leírható jellemzőinek beazonosítását követően azok jövőbeli alakulását jelzi előre. Közel áll a minták modelljéhez, mivel a módszer azt feltételezi, hogy a jövőben a múlt mintái számsorozatban folytatódnak. Tehát a trendet a múltban bekövetkező események alapján azonosítja be mintaként, amelyből következtet, hogy a jövőben is folytatódik a sorozat.³² Felvázolt trendek alapján megkülönböztetnek megatrendeket, új trendeket vagy elágazó trendeket. A megatrendek hosszú időszakra érvényesek, akár egy generációt átívelően, az új trendek pedig a változásokból, a fejlődésből kialakuló új irányvonalak. Az elágazó trendekben a trendek kapcsolódnak egymáshoz, vagy egy meghatározó megatrenden belül több elágazás alakul ki, vagyis újabb trendet lehet meghatározni. Ennek alapján a trendelemzés a kvantitatív módszerek közé sorolható. A legklasszikusabb trendelemzésnek az időjárás előrejelzését lehet tekinteni.

³¹ PACINELLI, Antonio: The Futures Polygon Development. In: MOUTINHO, Luiz – SOKELE, Mladen: Innovative Research Methodologies in Management. Palgrave Macmillan, Cham, 2018. pp. 199–216. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-64400-4_9; letöltés: 2021.09.10.

³² Futurology: Trend. https://future.fandom.com/wiki/Futurology:_Trend; letöltés: 2021.09.10.

Az elemző-értékelő munkának mindig is része volt azoknak a folyamatoknak és tendenciáknak a beazonosítása, amelyek meghatározzák a vizsgálat tárgyának tevékenységét, vagy befolyásolják annak biztonsági helyzetét. Ezek a megállapítások az elemző-értékelő munka eredményéhez tartoznak, így napi szinten alkalmazásra kerülnek. A tendenciák meghatározzák az elemző-értékelő munka következtetéseit, így alapvető elemei az előrejelzéseknek. Az elemző-értékelő munka egyik hibája lehet, amikor a régi trendeket túlértékelik.

– *Kereszthatás-elemzés (Cross Impact Analysis)*

A kereszthatás-elemzést 1966-ban dolgozta ki Theodore Gordon és Olaf Helmer, akik a delfi módszer bázisán hozták létre az új módszert, amely abban nyújtott segítséget, hogy miként befolyásolják az események közötti kapcsolatok a jövőbeli eseményeket. Az eljárás eredménye csökkenti a jövő bizonytalanságát. A módszer azon alapul, hogy a különböző események bekövetkezése, bekövetkezési valószínűsége függ egymástól, tehát egy esemény bekövetkezésének valószínűsége változik, ha arra más események is hatást gyakorolnak. A hatás mértékét kvantitatív szempontból is meg lehet határozni. Az elemzés során ki kell választani a vizsgált eseményeket, meg kell állapítani azok bekövetkezésének valószínűségét függetlenül egymástól, majd az események bekövetkezési valószínűségét egymástól függően kell vizsgálni, főleg abból a szempontból, hogy milyen mértékben változik a bekövetkezési valószínűség. Például az adott esemény előidéz-e a másik esemény korábbi bekövetkeztét.³³

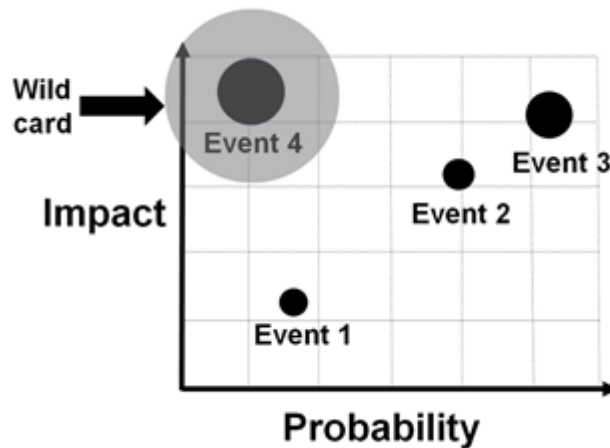
Az Amerikai Egyesült Államokban a nemzetbiztonsági elemző-értékelő munkában már az 1970-es évek óta használják, így egyik változata is tisztán nemzetbiztonsági célokat szolgál, azzal a Központi Hírszerző Ügynökség az események, eseménysorozatok előrejelzéseit készíti. A nemzetbiztonsági rendszerben a kereszthatás-mátrix keretében alkalmazzák. Az elemző-értékelő munka során jelentős lehetőségek vannak az események bekövetkezési valószínűségének pontosítására.

– *Váratlan tényezők (Wild Cards)*

A váratlan tényezők módszer nem a hajtóerőt és nem a folyamatot, hanem egy esemény bekövetkezését vizsgálja, vagyis olyan alacsony valószínűségűt és bizonytalan bekövetkezésűt is, amely potenciálisan nagy hatást gyakorolhat a jövőre, valamint eltérést okozhat a trendek és a folyamatok esetében. Az ilyen események bekövetkezési valószínűségét minden értékelés minimálisra minősíti, de annak bekövetkezése elképzelhető. Ilyen váratlan események sokszor fordulópontot jelentenek, ezért a helyettesítő kártyák alkalmazása segíti a döntéshozók reagálását annak kezelésére. Tehát a váratlan tényezők jelölik azokat a gyenge láncszemeket, amelyek bekövetkezésének előrejelzéséről hiányos az információ, vagy egyáltalán nincs. A váratlan tényezőnek tekintett esemény bekövetkezését már nem lehet visszafordítani. Ez a módszer csak az eseményre vonatkozik és nem annak hatásaira. A váratlan tényezők fontossága a koronavírus-járvány miatt vált ismét fontossá, mivel a módszer olyan eseményekre is kiterjedhet, mint természeti katasztrófák, új

³³ PORTER, Alan – XU, Huaidong: Cross-impact analysis. Project Appraisal, Volume 5, Issue 3, 1990. pp. 186–188.
<https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/02688867.1990.9726770>; letöltés: 2021.05.10.

technológiai áttörések, új energiaforrás felfedezései, előzmény nélküli háborúk kirobbanása. A váratlan tényezőknek nemcsak negatív, hanem pozitív hatásai is lehetnek.³⁴

4. ábra. A váratlan tényezők módszer magyarázata³⁵

Az elemző-értékelő munkában a váratlan tényezők alapvetően az anomália-elemzéshez köthetők, mivel az olyan események bekövetkezését jelzi előre, amelyek előrejelzési lehetősége alacsony. A döntéshozók tájékoztatása szempontjából viszont rendkívül fontos azoknak az eseményeknek az előrejelzése, amelyek bekövetkezése alacsony valószínűségű, de mégis megtörténhet. A váratlan tényezők kötődnek a meglepetés kérdésköréhez is, mivel a módszer segíti felfedni a meglepetéseket, amelyek komoly veszélyt jelentenek a biztonságra.

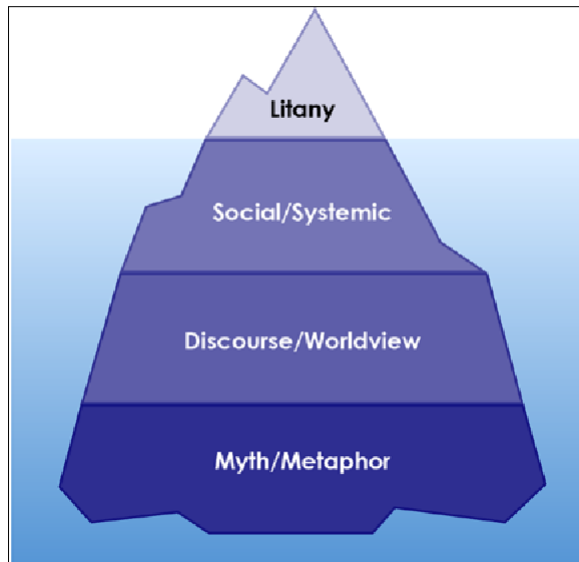
– *Ok-okozati rétegelemzés (Causal Layered Analysis)*

Az ok-okozati rétegelemzést 1998-ban alkotta meg Sohail Inayatullah a jövőkutatás egyik elméleti modelljeként, amelyben integrálja a tapasztalati, az értékelő, a kritikai gondolkodás és a csoportmunka módszereit. Az elmélet alapvetően nem a jövő megjóslására, hanem alternatív jövőképek felvázolására alkalmas. Célja a jövő alakulását meghatározó tényezők mélyreható elemzése. Az elemzés négy szintből (rétegből) áll. Az első a valóság (a litánia) szintje, amely a valóságról alkotott megkérdőjelezhetetlen kép, vagyis maga a kérdéskör definiálása. A második a társadalmi szint, amely a kérdéskör rendszerszintű elemzését biztosítja.

³⁴ MEHRABANFAR, Ehsan: Wild Cards Applications in Futures Studies. International Journal of Modern Management & Foresight, Volume 1, Issue 8, 2014. pp. 212–218.
https://www.researchgate.net/publication/283411720_Wild_Cards_Applications_in_Futures_Studies;
 2021.08.04.

³⁵ FERGNANI, Alex: Wild Cards: What They Are and How to Use Them in Futures & Foresight. Medium, 2021.04.26.
<https://medium.com/predict/wild-cards-what-they-are-and-how-to-use-them-in-futures-foresight-64d4755cd35b>; letöltés: 2021.07.02.

Az első szinten megállapított tényeket a második szinten elmagyarázzák, és ha szükséges, akkor ellenőrzik. A harmadik a világnézeti szint, amelyben mélyebben kibontják a kérdéskör ideológiai, világnézeti és diszkurzív felvetéseit. A negyedik a mítoszok és a metaforák szintje, amely az érzelmi dimenziók alapján vizsgálja a kérdésköröket. Tehát olyan elemzést kell végezni, amely a fenti elemzési rétegeket felfelé és lefelé mozgatja, amely megmutatja az eltéréseket, amelyek alternatív jövőképeket is jelentenek.³⁶

5. ábra. Ok-okozati rétegelemzés módszer bemutatása³⁷

A nemzetbiztonsági elméletekben is alkalmazzák, amelyre jó példa Marcus Anthony 2003-as tanulmánya, amely az ok-okozati rétegelemzés hírszerzésbe történő integrálásáról is szól. Anthony szerint ez hasznos módszer a múlt, a jelen és a jövő vizsgálatára, mert megnyitja a jelent és a múltat az alternatív jövők meghatározására.³⁸ A módszer elemző-értékelő szempontból jó lehetőséget kínál a jövő kutatására, vagyis jövőre vonatkozó megállapítások megtételére.

³⁶ INAYATULLAH, Sohail (edit.): The Causal Layered Analysis (CLA) Reader – Theory and Case Studies of an Integrative and Transformative Methodology. Tamkang University Press, 2004.

https://www.researchgate.net/publication/228570392_Causal_layered_analysis_an_integrative_and_transformative_theory_and_method; letöltés: 2021.06.10.

³⁷ GARVEY, Darren: A causal layered analysis of movement, paralysis and liminality in the contested arena of indigenous mental health. Semantic Scholar, 2015.

<https://www.semanticscholar.org/paper/A-causal-layered-analysis-of-movement%2C-paralysis-in-Garvey/a9f7930cd82d4fbc1c1e0ffed50c186ec3521008>; letöltés: 2021.03.11.

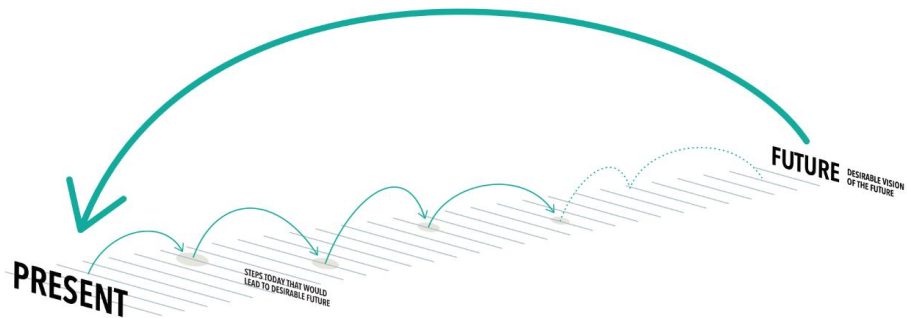
³⁸ ANTHONY, Marcus: Integrated Intelligence: The Future of Intelligence? Journal of Futures Studies, Volume 8, Issue 2, 2003. pp. 39–54.

<https://www.scribd.com/document/78349660/Marcus-Anthony-Integrated-Intelligence-The-Future-of-Intelligence>; letöltés: 2021.04.17.

– *Visszavetítés (Backcasting)*

A visszavetítési módszer a neve ellenére jövőkutató eljárás. A mássága abban rejlik, hogy nem a jelenből és a múltból következtet a jövőre, hanem egy felvázolt – ideális – jövőképből visszatekintve vizsgálja azokat az eseményeket és döntéseket, amelyek összekötik a jellel. Tehát a módszer eredménye, hogy milyen úton érhető el a felvázolt jövő. Főleg olyan kívánt jövő esetében biztosít megfelelő eljárást, amikor az adott jövő bekövetkezési valószínűsége nagyon alacsony. A módszer kidolgozója John B. Robinson volt, aki az 1970-es években fejlesztette ki a hagyományosenergia-előrejelzés egyfajta alternatíváját. A visszavetítési módszernek négy különböző típusa van: a célorientált, az útvonal-orientált, a cselekvésorientált és a részvételorientált.

A célorientált visszavetítés azt vizsgálja, miként lehet a jövőben kijelölt célt elérni. Az útvonal-orientált visszavetítés pedig azt keresi, hogy a meghatározott jövőt hogyan és milyen úton lehet elérni. A cselekvésorientált visszavetítés azt vizsgálja, hogy milyen törekvések és tevékenység szükségesek a jövőben a felvázolt jövő eléréséhez. A részvételorientált változat a közösségi megoldások, a közös tudás alapján vizsgálja a jövő és a jelen kapcsolatát. Fontos megállapítani, hogy visszavetítés módszere nem a tényleges jövőt vagy a legvalószínűbb jövőt kutatja, hanem a lehetséges jövőket.³⁹

6. ábra. A visszavetítési módszer ábrázolása⁴⁰

Nemzetbiztonsági elemző-értékelő szempontból alkalmazható módszer, mivel a döntéshozók számára megfelelő támogatást nyújt, ha tájékoztatást kapnak arról, hogy a kitűzött célokat milyen úton, milyen döntési pontok alapján érhető el. A visszavetítés módszere nemcsak előrejelzéseket biztosít, hanem jövőkép vonatkozásában is lehetőséget adhat azokra. Ezenkívül megmutathatja, hogy a döntéshozó által meghatározott célokat milyen módon és úton lehet elérni.

³⁹ KÖVES Alexandra: Vissza a jövőből: Komplex, rendszerszintű problémákra adott lehetséges válaszok kutatása a backcasting módszer segítségével. Prosperitas, 3. évfolyam 2. szám, 2016. pp. 17–36. <http://publikaciotar.repositorium.uni-bge.hu/1079/1/Koves-Alexandra.pdf>; letöltés: 2021.10.04.

⁴⁰ NICOLUSSI, Roxi: Backcasting: Creating a Strategic Roadmap from the Future. Medium, 2020.11.28. <https://bigpictureroxi.medium.com/backcasting-creating-a-strategic-roadmap-from-the-future-dcc06f118592>; letöltés: 2021.02.11.

A jövőkutatás egyes⁴¹ módszereinek áttekintését követően megállapítható, hogy nincs olyan módszer, amely konkrét választ adna a jövő pontos leírása vonatkozásában, mivel általában a jövő egy-egy szegmensének bemutatására alkalmasak, csak irányokat és tendenciákat vázolnak fel, vagy homályos jövőképet biztosítanak. A legjobb megoldás, hogy egy adott problémára nem csak egy módszert kell alkalmazni, tulajdonképpen több eljárás együttes alkalmazása adhat megfelelő eredményt. A módszerek ugyanakkor segítenek abban, hogy egy adott jövőkép bekövetkezési valószínűségét növelni lehessen, de az még mindig alacsonynak tekinthető. A fentiek is alátámasztják, hogy a jövőképek meghatározására az egyik leghatékonyabb megoldás a forgatókönyvek felvázolása, amelyekhez természetesen a jövőkutatás módszerei megfelelő támogatást nyújthatnak.

Forgatókönyvek felvázolása

A jövőkutatás legnépszerűbb módszere a forgatókönyvek felvázolása, amely forgatókönyvek tervezése (*scenario planning*) néven szerepel a jövőkutatásban. A forgatókönyv terminus technicusát a RAND kutatóintézetrel Herman Kahn⁴² az 1950-es években dolgozta ki a hadtudomány és a stratégiai tudományok keretében.⁴³ A nemzetbiztonsági elméletekben a jövő előrejelzése esetén a forgatókönyvek elkészítésének meghatározó módszere, amelyet mind előrejelzések (döntések ábrázolására), mind jövőképek (jövővíziók bemutatására) esetében alkalmaznak.

A forgatókönyvek bemutatása vonatkozásában azonban szükséges megjegyezni, hogy a forgatókönyveknek számos értelmezése és alkalmazása van, mivel annak használata egyre népszerűbb, és nem csak a jövőkutatás keretében. A jövőkutatás területén a forgatókönyveket alapvetően inkább jövőképek felrajzolására, semmint előrejelzésekre használják.

A jövőkutatási forgatókönyvnek nincs egységes fogalmi rendszere,⁴⁴ ugyanis a jövőkutatásban alapvetően módszertanként kezelik, vagyis forgatókönyv-tervezésként említik. A jövőkutatási módszert emellett stratégiai tervezési modellként azonosítják be, amely hosszú távú tervek kialakításának módszere. Tehát a forgatókönyv ebben az összefüggésben egyfajta hosszú távú terv.

⁴¹ Csak azoknak a módszereknek a bemutatására került sor, amelyek lehetőséget biztosítanak a nemzetbiztonsági elméletekben történő alkalmazásukra.

⁴² Herman Kahn (1922–1983) a Hudson Intézet alapítója, a jövőkutatás meghatározó 20. századi alakja. Sokáig a RAND-társaság munkatársa, ahol katonai stratégiával és rendszerelméletekkel foglalkozott. Elméleteiből dolgozták ki az Amerikai Egyesült Államok nukleáris stratégiáját.

⁴³ VON DER GRACHT, Heiko A.: Fundamentals of Scenario Planning. In: VON DER GRACHT, Heiko A.: The Future of Logistics – Scenarios for 2025. Gabler, Wiesbaden, 2008. pp. 69–87.

https://www.researchgate.net/publication/319723457_Fundamentals_of_Scenario_Planning;
letöltés: 2021.11.24.

⁴⁴ A forgatókönyv meghatározásában számos félreértés van, mivel egyre többen alkalmazzák sokszor nem a megfelelő értelemben. Egyre divatosabb kifejezés, így általánosságban mindenki használja, többek között egy esemény lebonyolításának terveként.

Véleményem szerint a jövőkutatás keretében a forgatókönyv egyfajta jövőkép felvázolásának eredménye, így a jövő bekövetkezésének különböző szintű valószínűségét mutatja be. Kosow és Gassner szerint⁴⁵ a szakértők a forgatókönyvet egy lehetséges jövőbeli helyzet leírásával azonosítják, amelynek részét képezik azok a fejlődési utak is, amelyek a jövőbeli helyzethez vezetnek. A forgatókönyv tehát leírja azokat a fejleményeket, a dinamikákat és a mozgató erőket, amelyekből a konkrét jövőképet alkotják. A forgatókönyv meghaladja az előrejelzés mértékét, de még nem éri el a találgatás/spekuláció szintjét, mivel esetében reális bekövetkezési valószínűséggel lehet számolni, míg a spekulációnál nem. Az előrejelzés általában a következő döntési pontig láthat előre, míg a forgatókönyvnek sokkal távolabbi lehetőségei is vannak. A jövőkutatás keretében a forgatókönyvek a legkomplexebb termékek, mivel rengeteg változó kölcsönhatását vizsgálják, amelyek lehetnek kvalitatív és kvantitatívak.

A forgatókönyv keretében a jövő meghatározásánál az alábbi iskolákat kell figyelembe venni:

– *A jövő előre jelezhető*, mivel minden, ami a jövőben be fog következni, az legalábbis elvileg kiszámítható a múlttól és a jelenről szóló ismeretek alapján. Tehát ez alapján minél több ismerettel rendelkezünk a jelenről és a múlttól, annál pontosabban lehet a jövőt meghatározni. Ezt az eljárást mindenekelőtt statisztikai trendek kivételére alkalmazzák, amely során kvalitatív adatokra támaszkodnak. E nézet alapján a jövő megjósolható és a jövőkép ellenőrizhető is a statisztika által.

– *A jövő egy evolúciós fejlődés eredménye*, amelynek meghatározásához a jelen ismeretrendszer nem elegendő, mivel a jövő kaotikus, ellenőrizhetetlen és véletlenszerű. Ennek alapján a jövőbeli események megvalósulása nem ellenőrizhető, ezért inkább intuitív módszerekkel kell a jövőt meghatározni.

– *A jövő alakítható*, így a jövőbeli pontos események nem határozhatóak meg, valamint a jövő elérése is kaotikusnak tekinthető. A jövő elérésének folyamata manipulálható, így a cselekedetekkel/döntésekkel befolyásolható a jövő bekövetkezése is. Ez a nézet a jövő alakítására alkalmas előrejelzésekre helyezi a hangsúlyt, így sokkal nagyobb szerepe van a résztvevőknek, valamint a céljaiknak.

A fentiek alapján a forgatókönyv-technikák sokkal komplexebbé válnak, amiben a kvantitatív és a kvalitatív technikák is szerepet vállalnak.

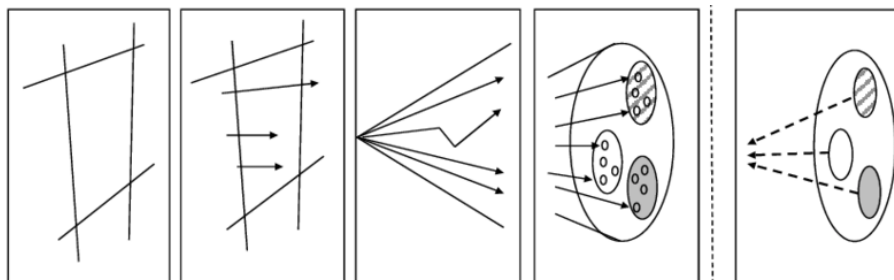
A forgatókönyvek alkotásának általános folyamatai

A forgatókönyv alkotásának számos változata van, így azok között kell megkeresni az általános tendenciákat, vagyis a konszenzust, de szélsőségeket is lehet találni az elméletek között, amelyek láthatóan nem az eredményre törekednek.

⁴⁵ KOSOW, Hannah – GASSNER, Robert: *Methods of Future and Scenario Analysis – Overview, Assessment, and Selection Criteria*. Institut für Entwicklungspolitik, Bonn, 2008. p. 10.
https://www.researchgate.net/publication/258510126_Methods_of_Future_and_Scenario_Analysis_Overview_Assessment_and_Selection_Criteria; letöltés: 2021.07.14.

A forgatókönyv-alkotásnak öt elméleti fázisát lehet megkülönböztetni:

- 1.) a forgatókönyv területének meghatározása;
- 2.) a fő tényezők beazonosítása;
- 3.) a fő tényezők elemzése (jövőbeli alakulása);
- 4.) a forgatókönyv generálása;
- 5.) a forgatókönyv transzformálása.⁴⁶

7. ábra. A forgatókönyvek tervezésének öt fázisa⁴⁷

A fenti felsorolások mellett további változatok is léteznek, úgymint a forgatókönyv előkészítése, az adatok elemzése és a prognózis elkészítése. Továbbá lehet egy nyolcfázisos felosztást is találni: a probléma elemzése, a forgatókönyv területének kiválasztása, a kivetítés, az összefüggések ellenőrzése, a forgatókönyv megalkotása, az anomáliák elemzése, a hatáselemzés és a forgatókönyv transzformálása. Elmondható, hogy a fenti kibontott ötfázisos felosztás lehet egyfajta általános megközelítés, így annak elemzése lehet a megfelelő megoldás.

A forgatókönyv elkészítésének *első lépése* magának a forgatókönyv céljának a meghatározása, vagyis a vizsgálat területének a kijelölése. Ehhez tartozik a forgatókönyv típusának kiválasztása, amely befolyásolja a következő lépéseket. A keretek pontos meghatározása jelentős hatással van a forgatókönyv kialakításának sikerére. Megállapítható, hogy minél általánosabb a keretek kijelölése, annál kisebb a valószínűsége a megfogalmazott forgatókönyv bekövetkezésének. Amennyiben az minél konkrétabb vagy szűkebb, akkor annál nagyobb valószínűséggel lehet a jövő bekövetkeztét meghatározni.

⁴⁶ KOSOW, Hannah – GASSNER, Robert: *Methods of Future and Scenario Analysis – Overview, Assessment, and Selection Criteria*. pp. 24–30.

⁴⁷ KOSOW, Hannah – GASSNER, Robert: *Methods of Future and Scenario Analysis – Overview, Assessment, and Selection Criteria*. p. 25.

A *második lépés* a fő tényezők beazonosítása, amelynek során a forgatókönyv (a vizsgálat) tárgyára valamilyen hatást gyakorló tényezőket kell összegyűjteni úgy, hogy egyes tényezők magának a tárgynak jellemzői vagy eszközei is lehetnek. Így a fő tényezőkhöz kell sorolni a változókat, a jellemzőket, a trendeket, a folyamatokat, a hatásokat, az eseményeket stb., vagyis minden olyan belső és külső tényezőt, amelyek befolyásolhatják a tárgy jövőjét. A tényezők felkutatása nagyon összetett folyamat, mivel egyes tényezők között nagyon nagy különbségek vannak azok megjelenési formájában és hatásfokában egyaránt, mivel a rejtett tényezők figyelembevételére is szükség van, ugyanis azok a jövőben sokkal nagyobb szerepet tölthetnek be, mint a vizsgálat időpontjában. A tényezők beazonosítása érdekében számos eljárást kell alkalmazni, amelyeknek nemcsak empirikus módszerekből kell állniuk, hanem heurisztikus eljárásokból és különböző mélyreható elemzőmódszerekből is. A tényezők pontos meghatározása és megfelelő mélységű elemzése alapvető mértékben meghatározza a forgatókönyv sikerét. A forgatókönyv-alkotással kapcsolatos viták egyik központi eleme, hogy milyen számú tényezőt kell figyelembe venni. Amennyiben túl sok tényezőt vizsgálunk, akkor az megakadályozhatja a forgatókönyv kidolgozását, míg ha túl kevés tényezőt vizsgálunk meg, akkor a forgatókönyv minősége, vagyis bekövetkezési valószínűsége nagyon alacsony.

A *harmadik lépés* a fő tényezők részletes elemzése, vagyis a jövőbeli alakulásuk vizsgálata. Az egyes vizsgált tényezőknél egyfajta jövőbe szélesedő „tölcsért” lehet vázolni, amely megmutatja, hogy a jövőben milyen változások érhetik az adott tényezőt, vagyis a tényező alakulása a jövőben milyen széles spektrumban mozoghat. (Ez is alátámasztja, hogy minél távolabbi jövőt vizsgáljuk, annál szélesebb spektrumban helyezhetők el a tényezők, ezért a jövő meghatározásának valószínűsége is kisebb.) Az elemzés minden esetben intuitív és kreatív elemeket is megkövetel, mivel azok is szükségesek az adott tényező jövőbeli képének és hatásainak meghatározásához.

A *negyedik lépés* a forgatókönyv generálása, amikor a tényezők „tölcsereit” priorizálják, összevonják és kiválasztják a relevánsakat, így kialakul a forgatókönyv alapja. Ez a folyamat szintén számos módszert is magába foglalhat, amelyek matematikai és kognitív elemeket is tartalmaznak. Megállapítható, hogy több forgatókönyv is felállítható a vizsgálat tárgyának vonatkozásában. Minél több forgatókönyv jön létre, akkor azok egyenkénti bekövetkezési valószínűsége egyre alacsonyabb, de megállapítható, hogy az összes forgatókönyv mindenképpen lefedni a jövő alakulását. Ha kevés forgatókönyv jön létre, akkor egyenként pontosabb lehet a jövőkép.

Az *ötödik lépés* a forgatókönyvek transzformálása, vagyis a létrejött forgatókönyvek versenyeztetése a bekövetkezési valószínűség maximalizálása érdekében, vagyis megállapításra kerül, hogy az adott jövőkép esetében melyik a legvalószínűbb forgatókönyv.

A forgatókönyvek tipizálása

A forgatókönyv-alkotás általános elméletéhez tartozik még a forgatókönyvek osztályozásának négyes felosztása, miszerint alapvetően négyféle forgatókönyv-típus különböztethető meg:⁴⁸

- a *realista forgatókönyv*, amikor a legvalószínűbb jövő felvázolása történik, tehát a legnagyobb valószínűséggel bekövetkező döntések alapján építik fel a jövőképet;
- a *semleges forgatókönyv*, amikor a jelenlegi helyzethez képest csak minimális változással számolnak, tehát a jövőben is alapvetően a jelenlegi status quót veszik figyelembe;
- az *optimista forgatókönyv*, amely abban különbözik a realista forgatókönyvtől, hogy még a reális bekövetkezési valószínűségű jövőváltozatok közül is a legkedvezőbbet választják ki, mivel a jövőbeli lehetőségeket így jobban lehet vizsgálni;
- a *pesszimista*, illetve *katasztrófa-forgatókönyv*, amely abban különbözik a realista forgatókönyvtől, hogy még a reális bekövetkezési valószínűségű jövőváltozatok közül is a legkedvezőtlenebbet választják ki, amellyel a főbb veszélyekre akarják felhívni a figyelmet.

Az utolsó változathoz tartozik a napjaink egyik népszerű kifejezése, a „legrosszabb forgatókönyv” (*worst-case scenario*), amelynek számos értelmezése van. Ezek között nagy különbségek vannak. A jövőkutatásban is alkalmazzák, amikor azt a jövőbeli forgatókönyvet vizsgálják, amely a legrosszabb, már-már katasztrófális helyzetet mutatja. Fontos megjegyezni, hogy a legrosszabb forgatókönyvnél is vannak rosszabb verziók. A jövőkutatás során is fontos a legrosszabb forgatókönyv vizsgálata, ugyanis az lehetőséget biztosít a kockázatok felmérésére és azok beazonosítására, illetve a kellemetlen meglepetések megakadályozására.

A jövőkutatás területén a forgatókönyvek típusaira számos további változat létezik a fentén kívül, de megállapítható, hogy a jövőkutatók általában a forgatókönyvek típusait három fő csoportra osztják: felderítő, normatív és jövendőlo forgatókönyvek.⁴⁹ Ezeket a csoportokat is tovább bontják:

A *felderítő forgatókönyvek* alapvetően azt mutatják meg, milyen lehetséges jövőképekkel lehet számolni, vagyis „mi történhet?” Tehát ezek a forgatókönyvek megmutatják azokat az útvonalakat, amelyek a különböző lehetséges jövőképekhez vezetnek. A forgatókönyv a jelenből indul ki és a jövőbe mutat, vagyis a forgatókönyv-alkotás során azokat a módszereket alkalmazzák, amelyek a jelenből következtetnek a jövőre, mint például a trendelemzés. A felderítő forgatókönyveknek két változata van. Egyik az előrejelzés, míg a másik a „mi lenne, ha”. Az előrejelzés

⁴⁸ Természetesen létezik más felosztás is.

⁴⁹ A felsorolás Lena Börjesonhoz kötődik, 2006-ban jelentette meg elméletét egy többszerzős tanulmányban. BÖRJESON, Lena – HÖJER, Mattia – DREBORG, Karl-Henrik – EKVALL, Thomas – FINNVEDEN, Göran: Scenario types and techniques: Towards a user's guide. Futures, Volume 38, Issue 7, September 2006. pp. 723–739.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0016328705002132>; letöltés: 2021.02.07.

alapvetően a következő döntési pontig ad képet a jövőről, valamint egy-egy tényező vonatkozásában mutathat távolabbi kilátást. A „mi lenne, ha” forgatókönyvek arra adnak lehetőséget, hogy a jövő alakulására hatást gyakorló tényezőket mérlegeljék és hatásmechanizmusukat vizsgálják. Leegyszerűsítve ez a forgatókönyv segít abban, hogy ne az ideális folyamatokat és eseményeket vegyék figyelembe a jövő meghatározásánál, hanem sokkal szélesebb spektrumban vizsgálják lehetőségeket.

A *normatív forgatókönyvek* azt vizsgálják, hogyan érhetőek el a megadott jövőlehetőségek. Tehát egy kívánt jövő elérésére érdekében mit kell tenni az odavezető úton, vagyis hogyan kell elérni a jövőbeli célt. A normatív forgatókönyvek nagyon hatékonyak a döntéstámogatásban, mivel lehetővé teszik a kívánt cél eléréséhez szükséges stratégiák feltárását. A normatív forgatókönyveknek két változatuk van: a megőrző és az átalakuló forgatókönyvek. A megőrző forgatókönyvek a meglévő struktúrákat fenntartva vizsgálják a jövőt, így csak rövid és középtávon működnek. Tehát a jövőbeli cél eléréséhez a jelenleg rendszert használják fel. Egy ilyen forgatókönyv megmutatja a célok eléréséhez a fenntartható hatásokat és a lehetséges alternatívákat is. Az átalakuló forgatókönyvek hosszú távú jövőképet biztosíthatnak, és mélyreható változásokat jelezhetnek előre. Alapvetően a mennyiségi tényezők esetén működnek, de a jelentős változások mértékének előrejelzése megnehezíti a pontosságot.⁵⁰

A *jövendölő forgatókönyvek* alapvetően azt kutatják, hogy mi fog történni, vagyis a múlt és a jelen történéseiből vizsgálják a jövőt, amely során a legnagyobb valószínűséget keresik. Az ilyen forgatókönyvek közép- és hosszú távon mutathatják meg a jövőt, valamint a jelenlegi helyzethez képest jelentős változásokat tartalmazhatnak. A *jövendölő forgatókönyveknek* szintén két változatuk van: a külsős és a stratégiai forgatókönyvek. A külsős forgatókönyvek azt mutatják be, hogy a külső tényezők milyen változásokat idéznek elő. A külsős forgatókönyvek az érintett környezetre vonatkoznak, így olyan jövőbeli eseményeket írnak le, amelyek sok esetben függetlenek a vizsgálat tárgyától. Tehát egy ilyen forgatókönyvet nem lehet alternatív forgatókönyvként alkalmazni, hanem inkább kiegészítőként, mivel olyan külső hatásokra mutathat rá, amelyek a jövőben érinthetik a vizsgálat tárgyát. A stratégiai forgatókönyvek pedig azt vizsgálják, hogy mi történik, ha egy bizonyos módon cselekszenek. Ezek a forgatókönyvek a döntések irányától függő alternatív jövőképeket tartalmaznak. A különböző alternatívák között az eltérés a döntés következménye. Ennek alapján összehasonlíthatók a jövőképek, vagyis a különböző alternatív forgatókönyvek.⁵¹

A fenti elméleti áttekintést, vagyis a forgatókönyv definíciójának meghatározását, a forgatókönyv-alkotás elméletének ismertetését és a forgatókönyvek tipizálását követően meg kell vizsgálni a forgatókönyvek szerepét a nemzetbiztonság elméletében.

⁵⁰ FAURÉ, Eleonore – ARUSHANYAN, Yevgeniya – EKENER, Elisabeth – MILJUTENKO, Sofia – FINNVEDEN, Göran: Methods for assessing future scenarios from sustainability perspective. *European Journal of Futures Research*, Volume 5, Number 7, 2017.

<https://eujournalfuturesresearch.springeropen.com/track/pdf/10.1007/s40309-017-0121-9.pdf>;
letöltés: 2021.09.30.

⁵¹ Uo.

Megállapítható, hogy a nemzetbiztonság elméletében is elterjedt a forgatókönyvek alkalmazása, amelyből inkább az előrejelzés keretében a döntési alternatívák a jellemzők, de a jövőképek megalkotásánál is találhatunk ilyen gyakorlatot.

A jövőképet tartalmazó forgatókönyveket illetően négy típus különböztethető meg:

- a szemléltető forgatókönyvek;
- a hajtóerő-forgatókönyvek;
- a rendszerváltó forgatókönyvek;
- az időszlet-forgatókönyvek.⁵²

A *szemléltető forgatókönyv* a jövő egy pontjának kijelölését követően az ahhoz vezető utat mutatja be, vagyis alapvetően megegyezik a normatív forgatókönyvek típusával, de abban különbözik, hogy a szemléltető forgatókönyv nem a célt, hanem időpontot jelöl ki a jövőben. Vagyis azt vizsgálja, hogy a meghatározott időponthoz vezető úton milyen eseményekkel vagy folyamatokkal kell szembenézni. A szemléltető forgatókönyv esetében a vizsgálat tárgya általában egy tényező – például egy szervezet vagy egy tevékenységi forma lehet. A forgatókönyv kialakítása a jelenből indul ki, majd különböző elemző-értékelő – folyamatelemzés, trendelemzés stb. – minták alkalmazásával határozza meg a jövő alakulását a megadott időpontig. Ebben az esetben jelentős támogatást biztosítanak a vizsgált tényező tervei, stratégiái vagy programjai. A szemléltető forgatókönyv esetében kisszámú alternatív forgatókönyv is meghatározható, amelyek függenek a döntési pontok számától, vagyis a jelentől való távolságtól. Ezeknek a forgatókönyveknek a bekövetkezési valószínűsége nagyobb, mint más típusú forgatókönyveké.

A *hajtóerő-forgatókönyv* a vizsgálat tárgyára hatást gyakorló tényezőket elemzi, majd ennek alapján határozza meg a vizsgálat tárgyának jövőbeli képét. A forgatókönyv célja annak meghatározása, hogy a vizsgálat tárgya a jövőben hogyan néz ki a befolyásoló tényezők hatására. A vizsgálat tárgya lehet egy szervezet, egy tevékenység vagy éppen egy ország is. A hatások elemzéséhez szintén különböző eljárásokat és módszereket használnak. A forgatókönyv nagyon alkalmas arra, hogy elemezzük a veszélytényezők hatásmechanizmusát a vizsgálat tárgyát illetően. A legnagyobb valószínűségű bekövetkezést bemutató forgatókönyvekhez tartozik, mivel kisszámú változat létezik.

A *rendszerváltó forgatókönyv* a vizsgálat tárgyának változását vizsgálja, és abból határozza meg a vizsgálat tárgyának jövőbeli képét. A vizsgálat középpontjában a vizsgálat tárgyának jövőbeli változása, fejlődése vagy evolúciója áll, de lehetőség van két vizsgált tárgy közötti interakció és annak hatásai megfigyelésére a tárgyak átalakulását illetően.

Az *időszlet-forgatókönyvben* a jövő egy pillanatának bemutatására kerül sor, vagyis az adott vizsgálat tárgyának jövőbeli helyzetét vázolják fel, és nem foglalkoznak a jövő eléréséhez szükséges úttal, valamint a vizsgálat tárgyának jövőbeli alakulásával. Így csak a vizsgálat jövőképe látható a forgatókönyvben, vagyis hogyan

⁵² VIDA Csaba: A hírszerző elemző-értékelő munka alapjai.

néz ki a vizsgálat tárgya a meghatározott időpontban. A jövőbeli állapot meghatározása a vizsgálat tárgyának leírásával történik a meghatározó jellemzők bemutatásával. A vizsgálatához különböző eljárásokat és módszereket alkalmaznak. Az időszlet-forgatókönyv alapvetően egy jövőképet mutat, amelynek bekövetkezési valószínűsége a többi forgatókönyvhöz képest alacsonyabb, de megfelelő módszerek és információk rendelkezésre állásával nagyobb valószínűséget is el lehet érni.

Az elemző-értékelő forgatókönyvek kialakításához alapvetően elemző-értékelő eljárásokat és módszereket alkalmaznak, amelyek a vizsgálat tárgyára vonatkozó információkat dolgozzák fel. A forgatókönyvek meghatározása csak konkrét céllal történik, amikor tervezési folyamatokhoz szükség van egyes jövőbeli tényezők meghatározására. A nemzetbiztonsági elemző-értékelők törekednek minél nagyobb bekövetkezési valószínűséget elérni, hiszen a döntéshozók tájékoztatása csak valós információk alapján történhet.

A jövő meghatározásának valószínűsége

A fentiek alapján megállapítható, hogy elméletileg lehetőség van a jövő előrejelzésére, amit különböző elméleti – többek között jövőkutatósi – módszerek és eljárások támogatnak. Az előrejelzésekkel kapcsolatban a legnagyobb problémának az előre jelzett jövő bekövetkezésének, vagyis az előrejelzés megvalósulásának a kérdése tekinthető. A problémának mérőeszköze a valószínűség és annak mértéke.⁵³ Tehát a fő mérőeszköz az előrejelzés bekövetkezésének valószínűsége, amelynek több formája lehet. Egyrésztől van matematikai/statisztikai alakja, amikor a valószínűség számszerűen (leginkább százalékban) meghatározható. Ez tekinthető objektív valószínűségnek, amely köthető valós eseményeken alapuló statisztikai adatokhoz. Másrésztől létezik egy megismerési (ismeretelméleti) változat, azt szubjektív valószínűségként használják. A szubjektív valószínűség az emberi tudáshoz és a hithez köthető. Tehát a két változat között racionális és hitbéli ellentét van. A jövő vonatkozásában alapvetően az objektív valószínűséget kell alkalmazni, de sok esetben nincs rá lehetőség, ezért a szubjektív valószínűséget lehet csak megállapítani.⁵⁴

A megalkotott előrejelzések és jövőképek esetén arra kell törekedni, hogy a felvázolt jövő bekövetkezésének valószínűsége minél nagyobb legyen. Az ideális megoldás a teljes, vagyis 100%-os valószínűség, de a realitás az 50%-nál nagyobb valószínűség. Tehát olyan jövőalkotói eljárásokat és módszereket kell alkalmazni, amelyek lehetővé teszik, hogy a megalkotott jövő megvalósulásának nagyobb legyen a valószínűsége, mint annak ellentétéé. Megállapítható, hogy teljes, vagyis 100%-os valószínűség elérésére jelenleg nagyon minimális esély van, mivel nem mindig láthatók előre a váratlan események és az anomáliák. Véleményem szerint

⁵³ A valószínűséget alapvetően a matematika tudománya használja, amely egy esemény bekövetkezési esélyét próbálja meg számszerűen meghatározni. Ennek matematikai módszere a valószínűségszámítás, ami a matematika egyik ága.

RÉNYI Alfréd: *Levelek a valószínűségről*. Neumann Kht., Budapest, 2004.

⁵⁴ BÉLYÁCS Iván: *Várákosok, bizonytalanság, valószínűség*. Közgazdasági Szemle, LX. évfolyam 2013. július–augusztus. pp. 749–780.
http://epa.oszk.hu/00000/00017/00205/pdf/EPA00017_kozgazdasagi_szemle_2013_07-08_749-780.pdf; letöltés: 2021.04.15.

azonban a jövő bármilyen szintű előrejelzése nagyon fontos lehet az ország biztonsága érdekében. Természetesen minél nagyobb a bekövetkezési valószínűség, annál hatékonyabb az elemző-értékelők tevékenysége.

A valószínűség vizsgálata során ketté kell választani az előrejelzéseket és a jövőképeket, mivel mindkét esetben különböző szintű valószínűség érhető el. Az előrejelzések valószínűsége általában magasabb, mint a jövőképeké, ami összefüggésben van azzal, hogy minél távolabbi jövőt akarunk meghatározni, annak feltételezhető bekövetkezési valószínűsége annál alacsonyabb. Tehát a közeljövő vonatkozásában nagyobb valószínűséggel lehet számolni, de annak mértéke függ az alkalmazott eljárás sikerességétől.

Az előrejelzések vonatkozásában a döntési pontok számának növekedésével csökken a bekövetkezési valószínűség, mivel a döntési alternatívák minimálisan megduplázzák a lehetséges jövők számát. Az első szinten, vagyis az első döntési pontnál általában például két lehetőség közül lehet választani, így bármelyik lehetőség választása 50%-os bekövetkezési valószínűségű. A következő szinten ismételtlen két lehetőség közötti választás esetén ez 25%-ra, majd 12,5%-ra, tovább 6,25%-ra csökken,⁵⁵ ami a jövőbe történő előrehaladás során tovább aprózódik. Ez a matematikai valószínűséget mutatja, de az elemzési módszerek és eljárások azonban lehetőséget biztosítanak arra, hogy kiválasszák azokat a döntési alternatívákat, amelyek bekövetkezési valószínűsége nagyobb, így a matematikai valószínűséggel szemben sokkal nagyobb valószínűséget lehet elérni. Ehhez azonban szükségesek az eredményes elemző-értékelő eljárások, amelyekhez pedig megfelelő mennyiségű és minőségű információra van szükség. Az információk alapvetően a múltból és a jelenből származnak, mivel általában azokat vetítik ki az eljárások a jövőbe.

Az előrejelzések esetében nemcsak a döntési pontokkal lehet számolni, hanem attól eltérő rendszer alapján történő jövőalternatívák kialakításával is. Idetartoznak azok az eljárások, amelyek a döntési szintektől függetlenül vizsgálják a jövő bekövetkeztét, például a vizsgálat tárgyára hatást gyakorló tényezők elemzésével kísérik meg a tárgy jövőjének meghatározását. Klasszikus előrejelző képességekkel rendelkező elemző-értékelő eljárás a minták alkalmazása, mivel amennyiben meg lehet határozni a mintát (ismétlődő folyamatot), akkor annak jövőbeli kivetítése is előrejelzést/jövőképet biztosíthat, ha az események nem esnek ki a mintából. Ezekben az esetekben is a felvázolt jövő valószínűsége függ az elemzőmódszerek hatékonyságától és eredményességétől. A módszerek jellegétől függően különböző bekövetkezési valószínűségekkel lehet számolni. Megállapítható, hogy ha kevesebb változó (a vizsgálat tárgya kiterjedésének korlátozása) esetében tesznek kísérletet előrejelzések megállapítására, akkor sokkal nagyobb lehet a bekövetkezési valószínűség, mint például egy komplex esemény előrejelzése esetén. Ezzel szemben az anomália-előrejelzés esetén – általánosságban – nagyon alacsony valószínűséget lehet meghatározni, mivel a meglepetés, a váratlan esemény előrejelzése sokkal nehezebb, mint más általános esemény esetén.

⁵⁵ Abban az esetben, ha a döntési pontnak két kimenetele van, mert ha három vagy több, akkor a kimenet sokkal alacsonyabb bekövetkezési valószínűségű.

A jövőképek esetében többségében alacsonyabb valószínűséggel kell számolni, mivel a jövőképek időbeli távolsága általában sokkal nagyobb, így sokkal nehezebb magas bekövetkezési valószínűséget meghatározni. Véleményem szerint a jövőképek esetében már az 50%-nál magasabb valószínűség kiváló eredménynek tekinthető. A jövőképek közül a legnehezebb az időszel-forgatókönyv, amely a jövő egy időpontjának leírására törekszik. Ebben az esetben csak homályos jövőképet lehet meghatározni, így a forgatókönyvön belül az általános megállapítások növelésével lehet magasabb valószínűséget elérni, míg a konkrétumok csökkenthetik a bekövetkezési valószínűséget. A jövőképek esetében is az alkalmazott módszerek hatékonyságát és sikerét alapvető szinten befolyásolja a rendelkezésre álló információk minősége és mennyisége.

Az nemzetbiztonsági elemző-értékelő munkában alapkövetelmény az előrejelzések biztosítása a döntéshozók számára, ugyanis például a fenyegetések esetében csak abban az esetben képes az adott ország reagálni a fenyegetésekre, ha az ország még azok bekövetkezése (hatása) előtt tudja aktiválni a védelmi rendszereit. Tehát a jövő meghatározása – kiemelten az előrejelzés – az elemző-értékelő munka elválaszthatatlan része kell legyen. Az elemző-értékelők előrejelzésének valószínűsége azonban kulcskérdés, mivel nagyon fontos a döntéshozók megfelelő, teljes valóságról történő tájékoztatása, így valótlan információk továbbítása komoly károkat okozhat. Ezért komoly dilemma előtt állnak az elemző-értékelők, hogy a viszonylag alacsony valószínűségű előrejelzések esetén szabad-e azokról a döntéshozókat tájékoztatni? Véleményem szerint a valós valószínűség megadásával mindenképpen jelezni kell, hogy egy ilyen esemény, trend, folyamat a jövőben bekövetkezhet. A kevesebb sokkal több lehet, mint a semmi, főleg amikor a biztonságunkról van szó.

A jövő meghatározását befolyásoló tényezők

A fentiek alapján is megállapításra került, hogy a valószínűség mértékét több tényező is meghatározza, amelyek közül kiemelkedő a rendelkezésre álló információk mennyisége és minősége. A kettő nem választható el egymástól, mert nem mondható az, hogy csak megfelelő minőségű információra vagy csak nagyon sok információra van szükség. A minőség segíti a jövő meghatározását, míg a mennyiség annak pontosságát. Esetenként felmerül a túlzottan sok információ problematikája, mivel sok esetben a kezelhetetlen mennyiségű információ lassíthatja a jövő felvázolását, többek között a módszerek és az eljárások alkalmazását. Az információ azonban nem elegendő a jövő sikeres meghatározásához.

A rendelkezésre álló információk alapvetően a múltra és a jelenre vonatkoznak, viszont vannak olyan lehetőségek, amikor a jövőre vonatkozó információkat is össze lehet gyűjteni. A jelenben is megjelennek olyan információk, amelyek tartalmazzák a jövőt alakító tényezőket. Idetartoznak a tervek, az elképzelések, a stratégiák, a programok, a jogszabályok, a szabályozók stb., vagyis minden olyan dokumentum vagy gondolat, amely jövőbeli cselekvésekre vonatkozik. Ennek alapján az adott esemény bekövetkezésekor – amennyiben a szabályozók szerint járnak el – a dokumentumban megfogalmazott cselekménysorozat bekövetkezése várható. Emellett a múltra és a jelenre vonatkozó információik is mutathatnak a jövő eseményeire.

Az információkkal kapcsolatban szükséges kiemelni, hogy nagy figyelmet kell helyezni a valótlan információk kiszűrésére, ugyanis napjaink információs társadalmában az információs és a dezinformációs műveleteknek köszönhetően a rendelkezésre álló információk jelentős része deformált. Ezért szükséges a meglévő információk ellenőrzésére hitelesség szempontjából, aminek külön módszerei vannak.

Nem elég, ha az információ rendelkezésre áll, azt értelmezni is kell, ezért szükség van az információk rendszerezésére, csoportosítására, válogatására, vagyis a feldolgozására, valamint az információknak a jövő előrejelzését támogató elemző-értékelő eljárásokhoz történő felhasználhatóvá tételére. Ha az adatfeldolgozás nem megfelelő, akkor a különböző jövőalkotó módszerekhez szükséges információk nem állnak rendelkezésre. Az adatfeldolgozásnak számos kihívással kell szembenéznie, ezek egyik eleme a már korábban említett túl sok információ. A megoldás a *big data* komplex technológiai rendszer alkalmazása.⁵⁶ Az adatfeldolgozás minőségének javítása érdekében napjainkban lehetőség van mesterséges intelligenciára⁵⁷ alkalmazására is. A mesterséges intelligencián alapuló új technológia az információk olyan szintű előkészítését (leválogatását és összegyűjtését) biztosítja, amely biztosíthatja a jövőalkotás minőségének javítását. A jövőben a mesterséges intelligencia feltehetően alkalmassá válhat önállóan előrejelzések és jövőképek felvázolására is.

Az információk feldolgozását követően feltétel még a megfelelő jövőalkotó módszer és eljárás alkalmazása, mivel az adott cél csak megfelelő és hatékony eljárás kiválasztásával érhető el. Nemcsak a módszer kiválasztása fontos, hanem annak végrehajtása is, ehhez megfelelő személyi háttér is szükséges, vagyis olyan személyek, akik megfelelő módon el tudják végezni a jövőalkotást. Az elemzés részében ugyan segíteni tudnak az automata és a félautomata rendszerek, illetve a mesterséges intelligencia, de azok jelenleg nem tudják helyettesíteni az emberi tudást, többek között azokban az elemekben, amelyeket nem lehet matematikai-statisztikai módszerekkel leírni, amelyekhez szükséges a heurisztika, a találékonyság, az intuíció és a megérzés.

A fentiek teljes mértékben megjelennek az elemző-értékelő munkában is, ahhoz hasonló eljárásokat alkalmaznak. Tehát a megfelelő mennyiségű és minőségű információk rendelkezésre állása esetén azok részletes feldolgozása, elemző-értékelő módszerek alkalmazásával történő elemzésének célja az elemző-értékelő munka eredményeinek, vagyis a hozzáadott érték elérése.

⁵⁶ A big data (nagy adat) a nevével ellentétben nemcsak nagy mennyiségű információt jelent, hanem egy olyan komplex technológiai környezetet is, amely lehetővé teszi a nagy mennyiségű információ feldolgozását. A big data négyes tényezője a nagyon nagy adatmennyiség, a nagyon gyors adatfeldolgozás, a nagyon változatos adatok és az adatok megbízhatósága, vagyis valóságtartalma.

⁵⁷ A mesterséges intelligencia – az Európai Unió által alkalmazott – fogalma alapján gépek emberhez hasonló képességeit jelentik, mint például az érvelés, a tanulás, a tervezés és a kreativitás.

Mi az a mesterséges intelligencia és mire használják? Európai Parlament, 2021.03.29.

<https://www.europarl.europa.eu/news/hu/headlines/society/20200827STO85804/mi-az-a-mesterseges-intelligencia-es-mire-hasznaljak>; letöltés: 2021.12.01.

Következtetések

A jövőkutatás és az elemző-értékelő munka előrejelző képességeinek bemutatását követően megállapítható, hogy különböző valószínűségekkel, de meg lehet határozni a jövőt. A jövőalkotáshoz azonban számos követelménynek teljesülnie kell az információ rendelkezésre állásától egészen a különböző módszerek és eljárások megfelelő alkalmazásáig. Amennyiben valamelyik feltétel nem valósul meg, akkor megkérdőjeleződhet a jövő meghatározásának sikere.

A jövőkutatás elméletének figyelembevételével megállapítható, hogy kétféle jövőalkotást lehet meghatározni. Az egyik az előrejelzések (*forecast*), amelyek többnyire a közeljövőre vonatkozó jövő eseményeket és döntéseket ábrázolhat. A másik a jövőképek, amelyek a távolabbi jövőt mutathatják be, összekapcsolva a jelennel vagy függetlenül a jelentől. Az előrejelzések/jövőképek esetében több jövővel, vagyis alternatívával kell számolni, amelyek különböző szintű valószínűségekkel képesek meghatározni a jövőt. A valószínűséget növelik, illetve növelhetik az alkalmazott jövőkutatási eljárások és módszerek.

Nagyon fontos megállapítás, hogy bármikor bárki tehet a jövőre vonatkozó megállapításokat, de azok bekövetkezési valószínűsége nagy valószínűséggel elenyésző, ha nem a tanulmányban felvázolt módszereket követik. Sok esetben éppen az információ (dezinformáció) műveletek része a nem valós jövőképek/előrejelzések meghatározása, mivel azokkal is befolyásolni akarják a közösségeket. Ezért is fontos, hogy a döntéshozók olyan jövőre mutató előrejelzéseket és jövőképeket kapjanak, amelyek bekövetkezési valószínűsége értékelhető szinten van. Ezeket olyan szervezetek tudják biztosítani, mint például a nemzetbiztonsági szolgálatok, amelyeknek tevékenységük során egyre nagyobb hangsúlyt kell helyezniük a jövőre.

A nemzetbiztonsági szolgálatok számára alapvető feladat a jövő valamilyen formában történő meghatározása, amelynek célja olyan negatív biztonsági események és folyamatok meghatározása, mint a fegyveres konfliktusok (háborúk) kirobbanása és a terrortámadások. Ennek az a jelentősége, hogy a döntéshozók tájékoztatását követően az állami vezetők aktiválni tudják az ország védelmi mechanizmusait. A másik oldalról folyamatok és tendenciák bemutatása, amelyek elősegítik az ország értékeinek védelmét és érdekeinek érvényre juttatását, hogy a jövő tendenciájának ismeretét a döntéshozók kihasználhassák. Az előrejelzések további fő funkciója a váratlan eseményekre/folyamatokra történő figyelem felkeltése, ugyanis a történelemben sokszor a meglepetések okozták a legnagyobb bukásokat és katasztrófákat az államok számára.

A jövőkutatás és módszereinek elemzése is megerősítette azt a feltételezést, hogy a jövőkutatás módszerei eddig sem voltak a nemzetbiztonsági elemző-értékelő munka számára ismeretlenek, mivel egyes módszereit (például a forgatókönyvek alkalmazását) már integrálták. A jövő fontosságának növekedése miatt azonban szükség van a jövőkutatás és a nemzetbiztonsági elemző-értékelő munka kapcsolatának erősítésére, ezért még több jövőkutatói módszer felhasználására lesz szükség a jövőben a döntéshozók megfelelő tájékoztatása érdekében.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ANTHONY, Marcus: Integrated Intelligence: The Future of Intelligence? *Journal of Futures Studies*, Volume 8, Issue 2, 2003. pp. 39–54.
<https://www.scribd.com/document/78349660/Marcus-Anthony-Integrated-Intelligence-The-Future-of-Intelligence>; letöltés: 2021.04.17.
- BÉLYÁ CZ Iván: Várakozások, bizonytalanság, valószínűség. *Közgazdasági Szemle*, LX. évfolyam 2013. július–augusztus. pp. 749–780.
http://epa.oszk.hu/00000/00017/00205/pdf/EPA00017_kozgazdasagi_szemle_2013_07-08_749-780.pdf; letöltés: 2021.04.15.
- BESENYEI Lajos – DOMÁN Csaba: Üzleti prognózisok idősoros modelljei. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2011.
<https://dk.tankonyvtar.hu/xmlui/handle/123456789/12937>; letöltés: 2020.12.24.
- BÖRJESON, Lena – HÖJER, Mattia – DREBORG, Karl-Henrik – EKVALL, Thomas – FINNVEDEN, Göran: Scenario types and techniques: Towards a user’s guide. *Futures*, Volume 38, Issue 7, September 2006. pp. 723–739.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0016328705002132>; letöltés: 2021.02.07.
- FAURÉ, Eleonore – ARUSHANYAN, Yevgeniya – EKENER, Elisabeth – MILIUTENKO, Sofia – FINNVEDEN, Göran: Methods for assessing future scenarios from sustainability perspective. *European Journal of Futures Research*, Volume 5, Number 7, 2017.
<https://eujournalfuturesresearch.springeropen.com/track/pdf/10.1007/s40309-017-0121-9.pdf>; letöltés: 2021.09.30.
- FERGNANI, Alex: Wild Cards: What They Are and How to Use Them in Futures & Foresight. *Medium*, 2021.04.26.
<https://medium.com/predict/wild-cards-what-they-are-and-how-to-use-them-in-futures-foresight-64d4755cd35b>; letöltés: 2021.07.02.
- FLECHTHEIM, Ossip K.: Teaching the Future. *The Journal of Higher Education*, Vol. 16, No. 9, 1945. pp. 460–465.
- Futures wheel. Antofagasta foresight.
<https://antofagastaforesight.wordpress.com/methods/futures-wheel/>; letöltés: 2021.07.11.
- Futurology: Trend.
https://future.fandom.com/wiki/Futurology:_Trend; letöltés: 2021.09.10.
- GARVEY, Darren: A causal layered analysis of movement, paralysis and liminality in the contested arena of indigenous mental health. *Semantic Scholar*, 2015.
<https://www.semanticscholar.org/paper/A-causal-layered-analysis-of-movement%2C-paralysis-in-Garvey/a9f7930cd82d4fbc1c1e0ffed50c186ec3521008>; letöltés: 2021.03.11.
- GIDAI Erzsébet: A jövő kutatás feladatai és gondjai. *Gazdaság és Társadalom*, 2000/1-2. szám. pp. 83–95.
http://real.mtak.hu/42384/1/GT_2000_1_2_02_Gidai_u.pdf; letöltés: 2021.06.10.
- GLENN, Jerome C. – GORDON, Theodore J.: *Futures Research Methodology – Version 3.0*. The Millenium Project, 2009.
- HAWKING, Stephen: *Az idő rövid története – Az Ősrobbanástól a fekete lyukakig*. Akkord Kiadó, Budapest, 2004.

- HIDEG Éva: A forecasttól a foresightig. Magyar Tudomány, 168. évfolyam 9. szám, 2007. pp. 1167–1170. <http://www.matud.iif.hu/2007-09.pdf>; letöltés: 2021.02.05.
- HIDEG Éva: Az interaktív jövőkutatás elmélete és módszertana. In: HIDEG Éva – NOVÁKY Erzsébet (szerk.): Jövőkutatás – interaktívan. Aula Kiadó, Budapest, 2012. pp. 9–36. <http://mek.oszk.hu/11300/11393/11393.pdf>; letöltés: 2021.01.10.
- INAYATULLAH, Sohail (edit.): The Causal Layered Analysis (CLA) Reader – Theory and Case Studies of an Integrative and Transformative Methodology. Tamkang University Press, 2004. https://www.researchgate.net/publication/228570392_Causal_layered_analysis_an_integrative_and_transformative_theory_and_method; letöltés: 2021.06.10.
- Jövőkutatás, Forгатókönyvek. Európai Környezeti Információs és Megfigyelő Hálózat, 2020.02.19. <https://eionet.kormany.hu/jovokutatas-forgatokonyvek>; letöltés: 2020.12.24.
- KAPPÉTER István: Az emberiség képes jóra változtatni a világot. Püski Kiadó, Budapest, 2003.
- KOSOW, Hannah – GASSNER, Robert: Methods of Future and Scenario Analysis – Overview, Assessment, and Selection Criteria. Institut für Entwicklungspolitik, Bonn, 2008. https://www.researchgate.net/publication/258510126_Methods_of_Future_and_Scenario_Analysis_Overview_Assessment_and_Selection_Criteria; letöltés: 2021.07.14.
- KÖVES Alexandra: Vissza a jövőből: Komplex, rendszerszintű problémákra adott lehetséges válaszok kutatása a backcasting módszer segítségével. Prosperitas, 3. évfolyam 2. szám, 2016. pp. 17–36. <http://publikaciotar.repositorium.uni-bge.hu/1079/1/Koves-Alexandra.pdf>; letöltés: 2021.10.04.
- MEHRABANFAR, Ehsan: Wild Cards Applications in Futures Studies. International Journal of Modern Management & Foresight, Volume 1, Issue 8, 2014. pp. 212–218. https://www.researchgate.net/publication/283411720_Wild_Cards_Applications_in_Futures_Studies; 2021.08.04.
- Mi az a mesterséges intelligencia és mire használják? Európai Parlament, 2021.03.29. <https://www.europarl.europa.eu/news/hu/headlines/society/20200827STO85804/mi-az-a-mesterseges-intelligencia-es-mire-hasznaljak>; letöltés: 2021.12.01.
- NICOLUSSI, Roxi: Backcasting: Creating a Strategic Roadmap from the Future. Medium, 2020.11.28. <https://bigpictureroxi.medium.com/backcasting-creating-a-strategic-roadmap-from-the-future-dcc06f118592>; letöltés: 2021.02.11.
- NOVÁKY Erzsébet: A magyar jövőkutatás 50 éve és jövőbeli irányai. Magyar Tudomány, 180. évfolyam 10. szám, 2019. pp. 1443–1451. https://mersz.hu/mod/object.php?objazonosito=matud_f30141_i1; letöltés: 2021.05.17.
- PACINELLI, Antonio: The Futures Polygon Development. In: MOUTINHO, Luiz – SOKELE, Mladen: Innovative Research Methodologies in Management. Palgrave Macmillan, Cham, 2018. pp. 199–216. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-64400-4_9; letöltés: 2021.09.10.

- PACINELLI, Antonio: The Futures Polygon. In: GLENN, Jerome C. – GORDON, Theodore J.: Futures Research Methodology – Version 3.0. The Millennium Project, 2009. <https://millennium-project.org/wp-content/uploads/2020/02/07-Futures-Polygon.pdf>; letöltés: 2021.01.24.
- PORTER, Alan – XU, Huaidong: Cross-impact analysis. Project Appraisal, Volume 5, Issue 3, 1990. pp. 186–188. <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/02688867.1990.9726770>; letöltés: 2021.05.10.
- PUGLISI, Marika: The study of the futures: an overview of future studies methodologies. In: CAMARDA, D. – GRASSINI, L. (edit.). Interdependency between agriculture and urbanization: Conflicts on sustainable use of soil and water. CIHEAM, Bari, 2001. pp. 439–463. <https://om.ciheam.org/om/pdf/a44/02001611.pdf>; letöltés: 2021.12.01.
- RÉNYI Alfréd: Levelek a valószínűségről. Neumann Kht., Budapest, 2004.
- SALEH, Mohamed – AGAMI, Nedaa – EL-SHISHINY, Hishman: A Survey on Future Studies Methods. Conference Paper, 2008. https://www.researchgate.net/publication/238737064_A_Survey_on_Futures_Studies_Methods; letöltés: 2021.09.10.
- The Futures Wheel – Identifying Consequences of a Change. Mind Tools. <https://www.mindtools.com/pages/article/futures-wheel.htm>; letöltés: 2021.09.10.
- TOIVONEN, Saija – VIITANEN, Kauko: Environmental scanning and futures wheels as tools to analyze the possible future themes of the commercial real estate market. Land Use Policy, Volume 52, 2016. pp. 51–61. https://www.researchgate.net/publication/289995839_Environmental_scanning_and_futures_wheels_as_tools_to_analyze_the_possible_future_themes_of_the_commercial_real_estate_market; letöltés: 2021.07.15.
- VIDA Csaba: A hírszerzési ágak elemző-értékelő megközelítése. Felderítő Szemle, XV. évfolyam 3. szám, 2016. november. pp. 77–93. <https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2016-3.pdf>; letöltés: 2021.05.24.
- VIDA Csaba: A hírszerző elemző-értékelő munka alapjai. Felderítő Szemle, XII. évfolyam 3. szám, 2013. december. pp. 90–99. <https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2013-3.pdf>; letöltés: 2021.02.14.
- VIDA Csaba: A koronavírus-járvány hatása a biztonságra: Paradigmaváltás a biztonsági rendszerben. Felderítő Szemle, XIX. évfolyam 1. szám, 2020. pp. 5–28. <https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2020-1.pdf>; letöltés: 2021.06.10.
- VIDA Csaba: Az elemző-értékelő munka termékei – a nemzetbiztonsági tájékoztatók készítése. Felderítő Szemle, XVI. évfolyam 3-4. szám, 2017. pp. 112–128. <https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2017-3-4.pdf>; letöltés: 2021.02.15.
- VON DER GRACHT, Heiko A.: Fundamentals of Scenario Planning. In: VON DER GRACHT, Heiko A.: The Future of Logistics – Scenarios for 2025. Gabler, Wiesbaden, 2008. pp. 69–87. https://www.researchgate.net/publication/319723457_Fundamentals_of_Scenario_Planning; letöltés: 2021.11.24.

TAJVAN – A VILÁG LEGVESZÉLYESEBB BEFAGYOTT KONFLIKTUSA

Bevezetés

Mielőtt belekezdek Tajvan helyzetének bemutatásába, szeretném tisztázni a cím megállapítását, ami talán két okból is meglepő lehet: a „legveszélyesebb” és a „befagyott konfliktus” kifejezések alkalmazása miatt. E kifejezéseket leginkább a volt Szovjetunió területén létrejött területi vitákra és konfliktusokra alkalmazzuk. A „legveszélyesebb” kifejezés leginkább amiatt lehet meglepő, mert a közelmúlt legfontosabb híre, hogy Olekszij Reznikov ukrán védelmi miniszter parlamenti beszámolója szerint Oroszország 175 ezer katonát csoportosított át az ukrán határra,¹ és január végére befejezi a felkészülést, hogy esetleg támadást indítson Ukrajna ellen.² Ez természetesen a legnagyobb veszélyforrás Európa és hazánk számára, de a korábbi tapasztalatok alapján valószínűleg nem vezethet el két atomnagyhatalom közvetlen összecsapásához, mint ahogy az sem okozott háborút az Amerikai Egyesült Államok és Oroszország között, hogy utóbbi 2014-ben elcsatolta a Krím félszigetet Ukrajnától.

A Kelet-Ukrajnában folyó háború is már évek óta tart Ukrajna és Oroszország között, illetve áttételesen Oroszország és a nyugati szövetségesek között. Moszkva azt szeretné elérni, hogy végleg megakadályozza, hogy Ukrajna valaha is a NATO-hoz csatlakozzon, és ehhez kész akár ismét beavatkozni Ukrajnában.³ Jelenleg még a közvetlen párbeszéd lehetősége is adott az Amerikai Egyesült Államok és Oroszország államfői között, bár az Amerikai Egyesült Államok feltehetően nem fogadhatja el, hogy lemondjon Ukrajna NATO-csatlakozásáról, amit már közel másfél évtizede szorgalmaz.⁴

Tajvan kérdéskörét azért tartom veszélyesebbnek, mert a sziget kapcsán a feleknek nincs miről tárgyalniuk. Kína szakadár tartományként tekint a szigetre, amelynek az új célkitűzések szerint legkésőbb 2049-ig, a Kínai Népköztársaság megalapításának centenáriumaig vissza kell térnie az anyaországhoz lehetőség szerint békésen, de ha más mód nincs, akkor akár fegyveres beavatkozás útján is, mint ahogy

¹ A szerző a kéziratot 2021 decemberében zárta le, ezért az írás az akkori helyzetből indul ki.

² HARRIS, Shane – SONNE, Paul: Russia planning massive military offensive against Ukraine involving 175,000 troops, U.S. intelligence warns. The Washington Post, 2021.12.03. https://www.washingtonpost.com/national-security/russia-ukraine-invasion/2021/12/03/98a3760e-546b-11ec-8769-2f4ecd7a2ad_story.html; letöltés: 2021.12.07.

³ KHURSHUDYAN, Isabelle – SONNE, Paul: Putin expected to demand guarantee in Biden call that NATO won't expand east. The Washington Post, 2021.12.06.

https://www.washingtonpost.com/world/europe/biden-putin-meeting-nato-ukraine/2021/12/06/71225812-5677-11ec-8396-5552bef55c3c_story.html; letöltés: 2021.12.07.

⁴ ERLANGER, Steven – MYERS, Steven Lee: NATO Allies Oppose Bush on Georgia and Ukraine. The New York Times, 2008.04.03.

<https://www.nytimes.com/2008/04/03/world/europe/03nato.html>; letöltés: 2021.12.07.

ez elhangzott Hszi Csin-ping (Xi Jinping) kínai államfő nemzeti ünnep alkalmából tartott beszédében.⁵ A tajvani vezetés szuverén független országgént tekint Tajvanra, amely sosem fog egyesülni a Kínai Népköztársasággal. Caj Jing-ven (Tsai Ing-wen) tajvani elnök szerint a pekingi vezetés nem képes a szabadság és a demokrácia biztosítására, amit szerinte jól alátámasztanak a Hongkongban történt változások.⁶ Az Amerikai Egyesült Államok a jelenlegi tarthatatlan helyzet, a *status quo* fenntartásában érdekelt, és az utóbbi időben Joe Biden amerikai elnök a korábbiaktól eltérően többször is kinyilatkoztatta, hogy szükség esetén kész megvédeni Tajvant egy, a szárazföldi Kína felől érkező támadástól, de utólag az adminisztráció mindig leszögezte, hogy nincs változás az amerikai álláspontban. Vagyis a stratégiai kétértelműség (*strategic ambiguity*) koncepció érvényben van, miszerint az Amerikai Egyesült Államok az 1979-ben elfogadott Tajvan-törvény (Taiwan Relations Act) alapján biztosítja a védelem képességét Tajvannak, de nem határozza meg, hogy szükség esetén milyen mélységig vállalna szerepet Tajvan védelmében.⁷

A Kínai Népköztársaság és az Amerikai Egyesült Államok közötti feszültség kapcsán azt is fontos figyelembe venni, hogy a világ legnagyobb és második legnagyobb gazdaságairól van szó, így bármilyen esetleges konfliktusnak komoly globális következményei lennének. Jelenleg az Amerikai Egyesült Államok a nemzeti össztermék (GDP) volumenét tekintve még az első helyen áll Kína előtt, de vásárlóerő-paritáson számolva a kínai GDP már magasabb az amerikaiénál, és a növekedési adatok alapján az prognosztizálható, hogy az évtized végére Kínának már nominálisan is nagyobb lehet a GDP-je. Ugyanakkor vannak olyan szakértői vélemények is, amelyek szerint a kínai gazdaság belső problémái miatt akár meg is fordulhat a trend, és az Amerikai Egyesült Államok megtarthatja vezető helyét ezen a területen is.⁸

A befagyott konfliktus kifejezés kapcsán általában a volt Szovjetunió területén kialakult szakadár köztársaságok helyzetére utalunk, mint Dél-Oszétia, Abházia és a Dnyeszter-mellék, ugyanakkor Tajvan a nemzetközi jog szerint ugyanúgy egy jogilag értelmezhetetlen államot jelent. 1971. október 25-ig a tajvani Kínai Köztársaság volt az egyetlen Kína a nemzetközi jog szerint, mivel kizárólag a Kínai Köztársaság volt az ENSZ tagja és rendelkezett állandó képvisellel az ENSZ Biztonsági Tanácsában. A 1949-ben megalakult Kínai Népköztársaságot több ország ismerte el, mint napjainkban Tajvant, mivel a Szovjetunió vezetésével az akkori szocialista világ országai mind elismerték a Kínai Népköztársaságot, de az ország nem válhatott az ENSZ tagországává, amíg a nyugati nagyhatalmak ezt el nem fogadták.

⁵ China-Taiwan tensions: Xi Jinping says 'reunification' must be fulfilled. BBC News, 2021.10.09. <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-58854081>; letöltés: 2021.12.07.

⁶ BLANCHARD, Ben – LEE, Yimou: Taiwan won't be forced to bow to China, president says. Reuters, 2021.10.10. <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/taiwan-wont-be-forced-bow-china-president-says-2021-10-10/>; letöltés: 2021.12.07.

⁷ LIPTAK, Kevin: Biden says Taiwan's independence is up to Taiwan after discussing matter with Xi. CNN, 2021.11.17. <https://edition.cnn.com/2021/11/16/politics/biden-china-taiwan/index.html>; letöltés: 2021.12.07.

⁸ FERLEY, Robert: Can China's Economy Overtake the United States? The Diplomat, 2021.07.23. <https://thediplomat.com/2021/07/can-chinas-economy-overtake-the-united-states/>; letöltés: 2021.12.07.

1971. október 25-én az ENSZ 26. Közgyűlése elfogadta a 2758. számú határozatát, amely a Kínai Népköztársaságot felvette az ENSZ tagjai közé, valamint kifejezte, hogy a Kínai Népköztársaság Kína egyetlen legitim képviselője, így megfosztotta a tajvani székhelyű Kínai Köztársaságot az ENSZ-tagságától, ezzel jogi értelemben az államiságától is.⁹ Tajvant legitim országgént már csak 15 ország fogadja el a világon,¹⁰ mivel a Kínai Népköztársasággal csak annak az országnak lehetnek diplomáciai kapcsolatai, amely elfogadja az „egy Kína” elvét. Tajvant nemzetközi jogi értelemben egyik NATO- vagy EU-tagállam sem tartja független országnak, de minden EU/NATO-tagállam folytat valamiféle együttműködést a szigettel, illetve az országok többségének diplomáciai képviselője is van ott, bár azokat diplomáciai-jogi értelemben nem nevezhetjük nagykövetségeknek. Tajvan kérdésköre egyre inkább megjelenik az EU és tagországai külpolitikájában is.¹¹

Összegzésképpen: a befagyott konfliktusokhoz hasonlóan létezik egy *de facto* működő ország Tajvanon, amely politikai berendezkedése alapján jelenleg fejlett demokráciának minősül, ugyanakkor *de jure* sosem kaphat nemzetközi jogi státuszt, mivel a Kínai Népköztársaság az ENSZ Biztonsági Tanács vétőjoggal rendelkező állandó tagállamként ezt várhatóan sosem fogadja el.

A két atomnagyhatalom, az Amerikai Egyesült Államok és a Kínai Népköztársaság közötti potenciális konfliktus lehetőségének érzékeltetésére összefoglalom a Tajvan kapcsán kialakult helyzetet. Egyfelől Kína a szigetet mindenképpen egyesíteni kívánja a szárazföldi területekkel, legkésőbb 2049-ig, mert az része a jelenleg Hszi Csin-ping vezette Kommunista Párt programjának. Másfelől Washington is tisztában van azzal, hogy ha konfliktus szükséges az egyre erősödő Pekinggel annak megállításához, azt célszerűbb mielőbb felvállalni, mert az Amerikai Egyesült Államok gazdasági, technológiai és katonai fölénye egyre csökken. Utóbbi az amerikai haderő első számú vezetője, Mark Milley vezérezredes, a Vezérkari Főnökök Egyesített Bizottságának elnöke a 2021 nyarán Kína által végrehajtott hiperszonikus rakétateszt kapcsán jelentette ki.¹² Vagyis Tajvan kapcsán olyan befagyott konfliktusról beszélhetünk, ahol mindkét nagyhatalom abban érdekelt, hogy előbb vagy utóbb dűlőre vigye a dolgot, akár fegyveres küzdelem árán is. Amerikai és japán értékelés szerint Tajvan jó lehetőségnek kínálkozik Kína feltartóztatására. A tajvani probléma felveti azt a kérdést is, hogy lehetséges-e hidegháború e két atomnagyhatalom között, amelyeknek ennyire közvetlen konfliktusforrásuk van.

⁹ Xi Jinping Attends the Conference Marking the 50th Anniversary of the Restoration of the Lawful Seat of the People's Republic of China in the United Nations and Delivers an Important Speech. Ministry of Foreign Affairs, the People's Republic of China, 2021.10.25.
https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/202110/t20211025_9982432.html;
letöltés: 2021.12.07.

¹⁰ Government Portal of the Republic of China (Taiwan).
https://www.taiwan.gov.tw/content_5.php; letöltés: 2021.12.07.

¹¹ CHEN, Qingqing – XU, Yelu. French parliament's Taiwan resolution 'conforms to US pressure, won't have real impact on policy'. Global Times, 2021.11.30.
<https://www.globaltimes.cn/page/202111/1240323.shtml>; letöltés: 2021.12.07.

¹² BOWDEN, John: Top US general sounds alarm on 'very concerning' hypersonic weapon developed by China. The Independent, 2021.10.28.
<https://www.independent.co.uk/news/world/americas/us-politics/mark-milley-sputnik-hypersonic-weapon-china-b1946531.html>; letöltés: 2021.12.07.

A problémakör teljes megértéséhez célszerű áttekinteni a kérdéskör történelmi gyökereit, Tajvan és a Kínai Népköztársaság gazdasági szerepét, az amerikai külpolitikai törekvéseket, majd ezeknek megfelelően előrejelzést adni egy esetleges konfliktus valószínűségére és idejére.

Tajvan bemutatása és a Kínai Köztársaság kialakulásának történelmi előzményei

Tajvan egy 32 ezer km² kiterjedésű sziget a Kelet-kínai-tengeren, amelyhez ellenőrzött területként további szigetek tartoznak, valamint további olyan szigetek, amelyeket Tajvan magáénak tekint, de jelenleg nem ellenőriz. Előbbiek között van a 22 szigetből és homokzátonyból álló Pescadores-szigetcsoport (kínaiul Penghu) Tajvan partjaitól nyugatra, míg két sziget – Kinmen és Macu – közvetlenül a szárazföldi Kína Fucsien (Fujian) tartománya partjainál. Tajvan ellenőrzése alatt áll még a Hongkongtól 320 km-re délkeletre található Pratas-sziget és a jóval távolabb eső Tajping-sziget (Taiping) a Dél-kínai-tengeren található Spratly-szigetcsoporton belül. E szigetcsoport 12 szigetéből az egyik természetesen képződött sziget. Tajvan a Kínai Népköztársasághoz hasonlóan szintén történelmileg igényt tart a Dél-kínai-tengeren a kilenc vonással jelölt tengerszakaszon belül a Paracel- és a Spratly-szigetcsoportok egészére, illetve a Kelet-kínai-tengeren Japán által ellenőrzött kínaiul Tiaoju (Diaoyu), japánul Szenkaku-szigetcsoportra. Tajvan lakossága mintegy 24 millió fő. Fővárosa Tajpej, közel hétmilliós lakossággal. Nagyobb városai: New Taipei 3,9 millió; Kaohsiung 2,7 millió; Taichung 2,6 millió; Tainan 1,8 millió; Hsinchu 420 ezer fős lakossággal.¹³

Tajvan szigetéről az első történelmi feljegyzések a 3. századból származnak, akkor Indonéziához és Ausztráliához hasonlóan őslakosok népesítették be a szigetet. A 7. századtól kezdtek odatelepülni Kína jelenlegi Kanton és Fucsien tartományának hakka és hoklo népcsoportjaihoz tartozó családok. A sziget a 16. század végén rövid időre a Makaót is birtokló portugál gyarmatosítók ellenőrzése alá került, és ekkor kapta a Formosa (magyarul szép) nevet, majd a szigetet a 17. század elején holland gyarmatosítók vették birtokba. 1662-ben a holland gyarmatosítóktól haditengerészeti összecsapásban Cseng Csenggong (Zheng Chenggong vagy nyugati neve Koxingma) kalóz hadvezér szerezte meg a sziget feletti felügyeletet, aki a Tajvanhoz legközelebb eső Hsziamen (Xiamen) város közelében lévő Kinmen-szigetről indult el Tajvan meghódítására. Szobra ma is Hsziamen város egyik jelképe, amely a város UNESCO Világörökség részét képező Zongora-szigetén (Gulangyu) áll.¹⁴

¹³ Taiwan. Infoplease.
<https://www.infoplease.com/world/countries/taiwan>; letöltés 2021.12.07.

¹⁴ CROIZIER, Ralph C.: Zheng Chenggong – Chinese pirate. Encyclopaedia Britannica.
<https://www.britannica.com/biography/Zheng-Chenggong>; letöltés: 2021.12.07.

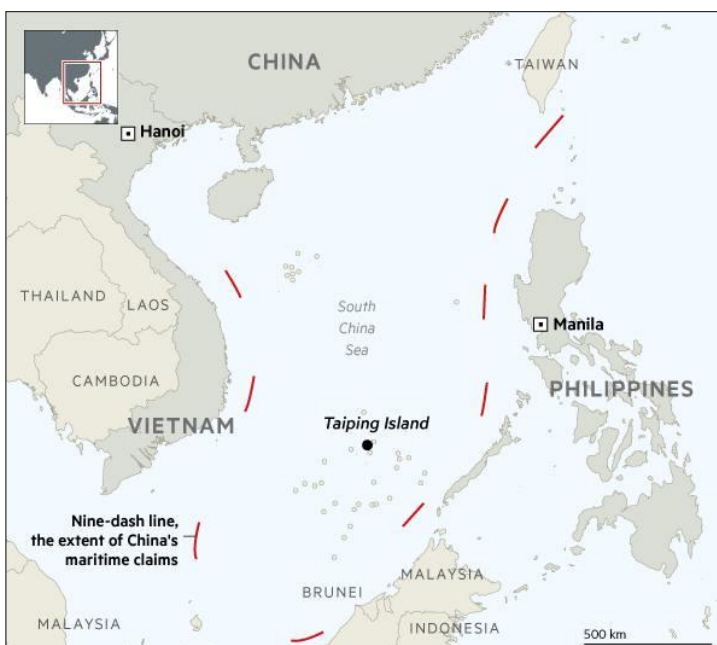

1. ábra. Tajvan fő szigete¹⁵

¹⁵ Map of Taiwan - Republic of China (ROC) - 中華民國. Nations Online.
<https://www.nationsonline.org/oneworld/map/taiwan-map.htm>; letöltés: 2021.12.07.

2. ábra. Pratas-sziget¹⁶

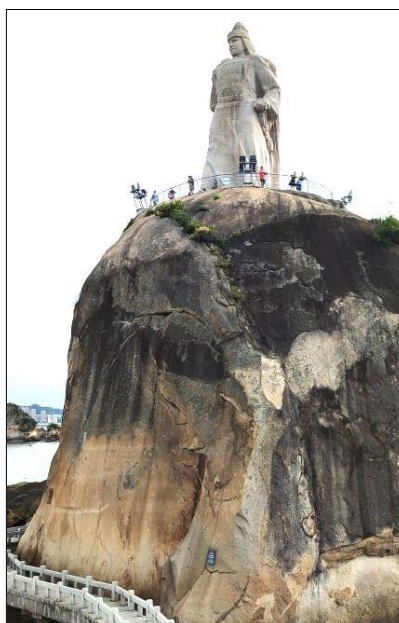
3. ábra. Tajping-sziget (Taiping)¹⁷

¹⁶ OGASAWARA, Yoshiyuki; The Pratas Islands: A New Flashpoint in the South China Sea. The Diplomat, 2020.12.10. <https://thediplomat.com/2020/12/the-pratas-islands-a-new-flashpoint-in-the-south-china-sea/>; letöltés: 2021.12.07.

¹⁷ BLAND, Ben; Taiwan pushes island credentials of South China Sea outpost. Financial Times, 2016.03.24. <https://www.ft.com/content/91101bac-f163-11e5-a609-e9f2438ee05b>; letöltés: 2021.12.07.

4. ábra. A Macu- és a Kinmen-szigetek, valamint a Pescadores-szigetcsoport (Penghu)¹⁸

1. kép. Cseng Csenggong (Koxingma) admirális szobra
A szerző felvétele

¹⁸ Kinmen,matsu,wuciou. Mapsof.net.
<https://www.mapsof.net/china/kinmenmatsuwuciou>; letöltés: 2021.12.07.

2. kép. A Zongora-sziget (Gulangyu) az admirális szobrával
A szerző felvétele

Tajvan 1683-ban lett a kínai Csing (Qing) dinasztia része, és egészen 1895-ig a birodalomhoz tartozott, amikor Japán az I. kínai-japán háború megnyerésével megszerezte a sziget feletti ellenőrzést, amit a 2. világháború befejezésig meg is tartott. Tajvan szigete – amely időközben már önálló kínai tartománnyá alakult – 1945. augusztus 14-én került vissza az akkorra már Kínai Köztársaságba.

Fontos említést tenni a Kínai Köztársaság 1912-es kikiáltásáról, amely véget vetett a kínai császári uralomnak,¹⁹ és amely az a történelmi esemény, amit mind a Tajvani Évtizedeken át vezető Nemzeti Párt – vagy Kuomintang (KMT) –, mind a szárazföldi Kínát ellenőrző Kommunista Párt azonosan közelít meg. A forradalom vezetője, Szun Jat-szen (Sun Yat-sen) volt az a vezető, akit mind a tajvani, mind a pekingi vezetés azonosan ítél meg. 2014-ben, amikor sor került a történelmi léptékű tajpeji–pekingi találkozóra a két terület egyesítési minisztériumainak vezetői között, a helyszínválasztás Nanking (Nanjing) városára esett, amely helyet ad Szun Jat-szen síremlékének is. A program részeként a tajvani és a pekingi delegációk együtt koszorúzták meg az emlékhelyet.²⁰

A jelenlegi tajvani KMT és a pekingi Kínai Kommunista Párt (KKP) az utóbbi megalakulásától harcban állt egymással, bár voltak időszakok, amikor a belső harcokat szüneteltették, hogy egyesítsék erőiket a megszálló Japán erők ellen, amelyek 1935-ben már Kína északi területeinek jelentős részét ellenőrzésük alatt tartották. A KMT az 1912-es forradalommal alakult meg főképp orosz segítséggel, és hosszú ideig vezette Kínát. 1925-ig Szun Jat-szen volt a párt vezetője, majd halálát követően annak vezetését a később Tajvant is évtizedekig vezető Csang Kaj-szek (Chiang Kai-shek) vette át.²¹

¹⁹ Chinese Revolution 1911-1912. Encyclopaedia Britannica.

<https://www.britannica.com/event/Chinese-Revolution-1911-1912>; letöltés: 2021.12.07.

²⁰ BODEEN, Christopher: China, Taiwan hold historic talks in Nanjing. Global News, 2014.02.11.

<https://globalnews.ca/news/1141521/china-taiwan-hold-historic-talks-in-nanjing/>; letöltés: 2021.12.07.

²¹ Nationalist Party. Encyclopaedia Britannica.

<https://www.britannica.com/topic/Nationalist-Party-Chinese-political-party>; letöltés: 2021.12.07.

A nagy októberi szocialista forradalom mintájára 1921-ben Li Dachao (Li Dazhao) és Csen Duhsziu (Chen Duxiu) létrehozta a Kínai Kommunista Pártot, majd ehhez csatlakozott a későbbi vezető, Mao Ce-tung (Mao Zedong) is. 1924-ben a KMT és a KKP egyesült, mivel mindkét párt hasonló ideológiát követett, de 1927-re ismét feszültség alakult ki a két párt között, és ismétellen egymás ellen fordultak. A kommunisták az üldöztetés miatt csak titkos szerveződésként tudták folytatni tevékenységüket, és a párt egyre inkább a vidéki parasztság irányába fordult. 1931-ben az ország déli részén megalakították a Kínai Szovjet Köztársaságot egy tízmilliós lakosságú területen, de a KMT vezette kormányzat gyorsan leverte a szocialista forradalmat. Mao Ce-tung vezetésével sikerült északra menekülni, és az 1934–35-ös „hosszú meneteléssel” Mao Ce-tung lett a KKP elnöke, amely pozíciót 1976-ban bekövetkezett haláláig megőrizte.

1936-ban a nemzeti erők és a kommunisták Egyesült Frontot hívtak életre a Japán elleni szabadságharcra, és egészen 1945-ig együtt harcoltak az ország nagy részét elfoglaló japán erők ellen. A felszabadulást követően a két tábor között kiújult a polgárháború, amely végül a kommunisták győelmét hozta. A KMT erői Tajvan szigetére menekültek. 1949. október 1-jén Mao Ce-tung kikiáltotta a Kínai Népköztársaságot, míg a Tajvanra menekült Nemzeti Párt vitte tovább a Kínai Köztársaságot.²²

A Csang Kaj-sek vezette KMT erői Tajvan szigetére menekülve nem örvendtek nagy tiszteletnek, mert a szigetre érkezőknek csak töredéke tartozott az ott élő, főképpen Fucsian és Kanton tartományokból származó népcsoportokhoz. Az ellenállás féken tartására a Kínai Köztársaság 1949 májusában szükségállapotot és katonai bíráskodást vezetett be, amit egészen 1986-ig fenntartott. A Kínai Köztársaságot 1975-ös haláláig Csang Kaj-sek vezette, majd egy hároméves átmeneti kormányzást követően a vezetést fia, Csang Csing-kuo (Chiang Ching-kuo) vitte tovább, aki 1988-ig, haláláig volt Tajvan vezetője. Vezetése alatt megalakulhatott az első ellenzéki párt, a szigetet jelenleg is kormányzó Demokratikus Haladás Pártja (DHP), valamint megtörténtek az első lépések Tajvan demokratizálására.²³

A folyamatot a KMT-t és Tajvant 1988–2000 között vezető Lee Teng-hui fejezte be, aki a sziget első tajvani származású vezetője volt, és aki 1996-ban az első demokratikus választáson megválasztott elnöke is lett az akkorra már nemzetközileg el nem ismert Kínai Köztársaságnak. Lee elnöksége idején, 1991-ben és 1992-ben sikerre vitte az első demokratikus törvényhozási választásokat a törvényhozás két házának is tekinthető szervezetekben, a kormányhoz tartozó Törvényhozási Tanácsban (Legislative Yuan) és a Nemzetgyűlésben (National Assembly).²⁴ Őt tartják a tajvani demokrácia atyjának.²⁵

²² Chinese Communist Party. Encyclopaedia Britannica.
<https://www.britannica.com/topic/Chinese-Communist-Party>; letöltés: 2021.12.07.

²³ Taiwan, Early Nationalist rule. Encyclopaedia Britannica.
<https://www.britannica.com/place/Taiwan/Early-Nationalist-rule>; letöltés: 2021.12.07.

²⁴ Legislative Yuan, Republic of China(Taiwan).
<https://www.ly.gov.tw/EngPages/List.aspx?nodeid=345>; letöltés: 2021.12.07.

²⁵ Lee Teng-hui: Taiwan's 'father of democracy' dies. BBC News, 2020.07.31.
<https://www.bbc.com/news/world-asia-53604386>; letöltés: 2021.12.07.

Tajvan modernkori politikai viszonyait azóta is a KMT és a DHP politikai küzdelme határozza meg. A 2000-es választásokat az ellenzéki DPP jelöltje, Csen Suj-pien (Chen Shui-bian) nyerte és 2004-es újráválasztását követően 2008-ig volt elnöke a szigetnek. Ezt követően a KMT visszaszerezte a hatalmat, és Ma Jing-csiu (Ma Ying-jeou) vezette az országot két elnöki mandátuma alatt 2016-ig. 2016-ban választották meg a jelenlegi elnököt, Caj Jing-ven-t (Tsai Ing-wen), a DHP képviselőjét, aki 2020-ban megnyerte második mandátumát is az elnöki poszton.

Az elmúlt két évtized tapasztalatai alapján megállapítható, hogy a KMT kiegyensúlyozottabb viszonyra törekszik a Kínai Népköztársasággal, míg a DHP kevésbé együttműködő Pekinggel.

Tajvan és az Amerikai Egyesült Államok viszonya

1949-ben, amikor megalakult a Kínai Népköztársaság és a polgárháborút elvesztett KMT Tajvan szigetére menekült, már élt a kétpólusú világrendszer az Amerikai Egyesült Államok és a Szovjetunió vezette táborokkal. A szovjet tábor rövid időn belül elismerte az 1949. október 1-jén kikiáltott Kínai Népköztársaságot, és egyúttal megszüntette diplomáciai kapcsolatait a tajvani Kínai Köztársasággal. Magyarország is ennek megfelelően járt el, és október 3-án felvette a diplomáciai kapcsolatokat a Kínai Népköztársasággal. Egyidejűleg az amerikai vezetésű blokk továbbra is csak a Kínai Köztársaságot ismerte el Kína egyetlen legitím képviselőjeként. Mivel Kína a győztes hatalmak oldalán fejezte be a II. világháborút, ezért az ország automatikusan helyet kapott az 1945-ben megalakult Egyesült Nemzetek Szervezetében, valamint állandó tag lett az ENSZ 1946-ban létrehozott Biztonsági Tanácsában.

1971-ig Kínát az ENSZ-ben a Tajvanon székelő Kínai Köztársaság képviselte, mert az Amerikai Egyesült Államok és nyugati szövetségesei addig nem járultak hozzá ahhoz, hogy a Kínai Népköztársaság az ENSZ tagjává váljon. Ez jelentős előny volt többek között a koreai háború idején, amikor a Szovjetunió éppen amiatt bojkottálta az ENSZ Biztonsági Tanács üléseit, hogy a szervezet nem ismerte el a Kínai Népköztársaságot, így a Szovjetunió távollétében Tajvan részvételével könnyen el lehetett fogadni 1950-ben a Dél-Koreát megmentő ENSZ-parancsnokság létrehozását és annak amerikai vezetését.²⁶

1971. október 25-én a Kínai Népköztársaság az ENSZ tagjává vált, beleértve a BT-ben betöltött állandó tagságot is. Tajvan elveszítette ENSZ-tagságát, és diplomáciai-jogi értelemben államiságát is.²⁷ Ez meglepő lépés volt az amerikai féltől a hidegháború időszakában, de nem az, ha figyelembe vesszük két érdekes tény.

²⁶ Soviets boycott United Nations Security Council, 1950.01.13. History, 2020.01.09.
<https://www.history.com/this-day-in-history/soviets-boycott-united-nations-security-council>;
letöltés: 2021.12.07.

²⁷ Xi Jinping Attends the Conference Marking the 50th Anniversary of the Restoration of the Lawful Seat of the People's Republic of China in the United Nations and Delivers an Important Speech. MFA of PRC, 2021.10.25.
https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/202110/t20211025_9982432.html;
letöltés: 2021.12.07.

1968-ban az akkori Szovjetunió és a Kínai Népköztársaság között egy háborús szint alatti konfliktus alakult ki a két ország határán, ami jelentős szerepet játszhatott abban, hogy az Amerikai Egyesült Államok kapcsolatépítésbe kezdett Pekinggel. Ennek keretében Henry Kissinger amerikai nemzetbiztonsági főtanácsadó 1971 júliusában titkos látogatást tett Pekingben, hogy előkészítse Richard Nixon elnök 1972. februári látogatását. Kissinger útja azt is eredményezte, hogy 1971 októberében a pekingi vezetés válthatta Tajvant az ENSZ Biztonsági Tanácsában,²⁸ amihez az amerikai vezetés úgy is hozzájárult, hogy nem rendezték Tajvan státuszát. 1979-ben pedig az Amerikai Egyesült Államok felvette a diplomáciai kapcsolatokat a Kínai Népköztársasággal, és a pekingi elvárásokat teljesítve ezzel megszűnt az állami szintű diplomáciai kapcsolat az Amerikai Egyesült Államok és a Kínai Köztársaság között. Sőt Washington azt is elismerte, hogy Tajvan a Kínai Népköztársaság jelentette „egy Kína” része. A diplomáciai kapcsolatok létesítését követően azonban az amerikai törvényhozás elfogadta a Tajvan-törvényt (Taiwan Relations Act), amely kötelezi a mindenkori amerikai elnököt, hogy segítséget nyújtson Tajvannak, ha azt a Kínai Népköztársaság felől támadás éri.

Az amerikai lépésnek lehetett egy másik igen fontos vetülete is, ami komoly szerepet játszik a kínai–amerikai kapcsolatokban egészen napjainkig. 1975-ben a világ lakossága négy milliárd fő volt, míg a Kínai Népköztársaság lakossága 900 millió fő, vagyis 20% feletti volt a kínai lakosság aránya a világban. A világpiac jelentős részét tette ki a kínai piac, még ha ekkor Kína gazdasága igen alacsony szinten volt, és a lakosság vásárlóereje is jelentősen kisebb volt, mint a nyugati országoké. Ugyanakkor az 1976 után kezdődő, Teng Hsziao-ping (Deng Xiaoping) nevéhez kötődő kínai reform és nyitás politikája megnyitotta az utat a kínai piacok és a Kínába irányuló tőkebefektetések számára, amit az amerikai gazdaság évtizedekig élvezett, de egyidejűleg lehetővé tette Kína rekordgyorsaságú fejlődését is. Hasonlóan kedvezően változott a helyzet a nyugat-európai és a japán, majd később a dél-koreai vállalatok számára is.

A világbank adatai szerint 1979-től folyamatosan nőtt a Kínai Népköztársaságba irányuló tőkebefektetések volumene. Az 1990-es években még csak 6 milliárd USD volt, míg 2013-ban érte el csúcspontját 290 milliárd USD összeggel.²⁹ Az Amerikai Egyesült Államok tőkebefektetése Tajvanon 2020-ban 24,87 milliárd USD volt, ezzel a harmadik legnagyobb befektető a szigeten. Tajvani befektetők 22,15 milliárd USD összeget fektettek be az Amerikai Egyesült Államokban, amely a második legfontosabb célországa a tajvani befektetéseknek.³⁰ A helyzet bonyolultságát jól mutatja, hogy Tajvan számára a Kínai Népköztársaság a legfontosabb befektetési célpont 186,51 milliárd USD volumenben, vagyis kilencszer több mint a tajvani

²⁸ BURR, William: The Beijing-Washington Back-Channel and Henry Kissinger's Secret Trip to China, September 1970-July 1971. The National Security Archive, 2002.02.27.
<https://nsarchive2.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB66/>; letöltve: 2021.12.02.

²⁹ Imports of goods and services (BoP, current US\$) – China. The World Bank.
<https://data.worldbank.org/indicator/BM.GSR.GNFS.CD?locations=CN>; letöltés: 2021.12.07.

³⁰ Taiwan-US Economic Relations. Bureau of Foreign Trade, 2021.09.30.
https://www.trade.gov.tw/english/Pages/Detail.aspx?nodeID=2911&pid=655394&dl_DateRange=all&txt_SD=&txt_ED=&txt_Keyword=&Pageid=0; letöltés: 2021.12.07.

befektetések az Amerikai Egyesült Államokban, míg a szárazföldi Kínából Tajvanra irányuló befektetés csak 2,28 milliárd USD volt.³¹

Tajvan az Amerikai Egyesült Államok 9. legnagyobb kereskedelmi partnere. Az amerikai export értéke 2020-ban 39,1 milliárd USD, míg az import értéke 66,7 milliárd USD. A Kínai Népköztársaságba 2020-ban az amerikai export 164,9 milliárd USD, míg az import 450,4 milliárd USD volt.^{32, 33} A korábbiak alapján talán már nem meglepő, hogy Tajvan számára a Kínai Népköztársaság jelenleg a legfontosabb kereskedelmi partner 91,8 milliárd USD export- és 57,4 milliárd USD importvolumennel.³⁴

Tajvan nemzeti összterméke 2017-ben a Kínai Népköztársaság tartományai között még a hatodik volt, de 2019-ben már csak a kilencedik, és valószínűsíthetően jelenleg Tajvan már nincs benne az első tíz legnagyobb GDP-t előállító kínai tartomány között.³⁵

Összegzésképpen: a Kínai Népköztársaság az 1970-es években megkezdett békülési folyamattal fontos kereskedelmi partnerré is vált az Amerikai Egyesült Államok számára, és a vele folytatott kereskedelem volumene nem mérhető össze a 24 millió lakosú Tajvannal fennálló gazdasági kapcsolatok mértékével.

2021-ben Tajvan globális szinten jelentősen felértékelődött, mert ő adja a világ chipgyártásának jelentős hányadát. Az 550 milliárd USD értékű Tajvani Chipgyártó Vállalat (Taiwan Semiconductor Manufacturing Company – TSMC) a világ modern chipgyártásnak közel a felét adja, a legfejlettebb chipek gyártása területén pedig 90%-os részesedése van a világpiacon.³⁶

A globális chiphiány enyhítésére a TSMC új gyártókapacitásokat tervez létrehozni Tajvanon, a Kínai Népköztársaságban, az Amerikai Egyesült Államokban, Japánban és Németországban, de nem kizárt, hogy Kelet-Közép-Európában is. A leggyorsabb megoldást a Kínai Népköztársaságban meglévő gyár bővítése jelentené, mert Kína a tajvani chipek legnagyobb felvevőpiaca. Főképp a Kínai Népköztársaságban épülő új gyárak okoznak fejfájást azoknak, akik szeretnék gazdaságilag is jobban szétválasztani Tajvant a Kínai Népköztársaságtól, amit egyik oldal gazdasági csoportjai sem támogatnak. Ennek megfelelően a chipgyártás kérdésköre is része lett a Kínai

³¹ Cross-Straits Economic Relations; Bureau of Foreign Trade, 2020.05.12.
https://www.trade.gov.tw/english/Pages/Detail.aspx?nodeID=2910&pid=652155&dl_DateRange=all&txt_SD=&txt_ED=&txt_Keyword=&Pageid=1; letöltés: 2021.12.07.

³² The People's Republic of China. The Office of the U.S. Trade Representative.
<https://ustr.gov/countries-regions/china-mongolia-taiwan/peoples-republic-china>; letöltés: 2021.12.07.

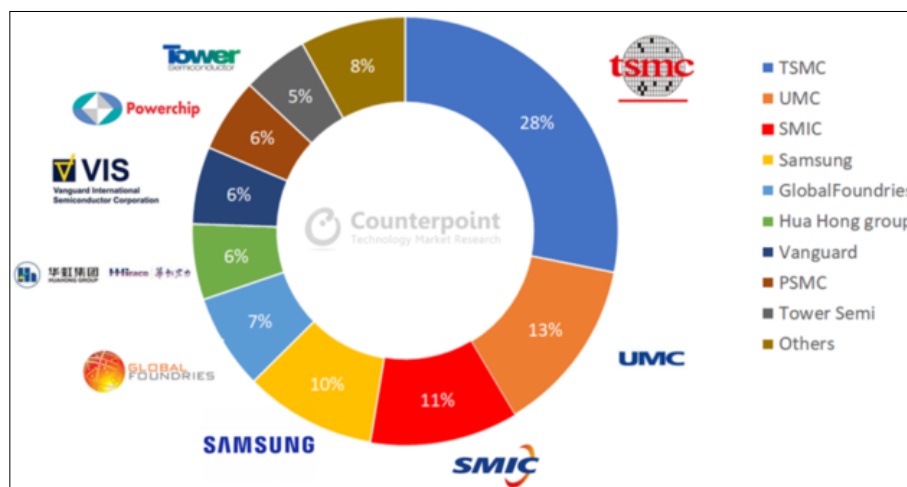
³³ Taiwan. Office of the U.S. Trade Representative.
<https://ustr.gov/countries-regions/china/taiwan>; letöltés: 2021.12.07.

³⁴ Cross-Straits Economic Relations. Bureau of Foreign Trade, 2020.05.12.
https://www.trade.gov.tw/english/Pages/Detail.aspx?nodeID=2910&pid=652155&dl_DateRange=all&txt_SD=&txt_ED=&txt_Keyword=&Pageid=1; letöltés: 2021.12.07.

³⁵ Fujian's GDP surpasses Taiwan for the first time. China Daily, 2020.06.02.
http://fujian.chinadaily.com.cn/2020-06/02/c_497198.htm; letöltés: 2021.12.07.

³⁶ CAMPBELL, Charlie: Inside the Taiwan Firm That Makes the World's Tech Run. Time, 2021.10.01.
<https://time.com/6102879/semiconductor-chip-shortage-tsmc/>; letöltés: 2021.12.07.

Népköztársaság és az Amerikai Egyesült Államok közötti vetélkedésnek, amelynek egyik legfőbb terepe Tajvan.³⁷

5. ábra. A világ chipgyártása³⁸

Válsághelyzetek és tárgyalások a Kínai Népköztársaság és Tajvan, a korábbi Kínai Köztársaság között

1949-ben, a szétválást követően mindkét Kína célul tűzte ki, hogy egyesíti a szigetet és a szárazföldi Kínát a saját vezetése alatt. Az első konfliktus a felek között 1950-ben alakult ki, amikor a koreai háború megindítását követően az Amerikai Egyesült Államok Tajvant semleges területnek minősítette, és a 7. flottáját a tajvani szorosba küldte. 1954-ben a Kínai Népköztársaság tüzérségi támadást indított a partjainál lévő Kinmen- és Macu-szigetek ellen, de nem tudták elfoglalni azokat az amerikai jelenlét miatt. Ugyanakkor a támadás azt eredményezte, hogy az Amerikai Egyesült Államok és a Kínai Köztársaság védelmi megállapodást kötött egymással.

A második krízisre a Tajvani-szorosban 1958-ban került sor, amikor Kína ismét tüzérséggel támadta a partjainál lévő két, Tajvan által felügyelt szigetet. Az amerikai vezetés válaszul haditengerészeti kontingenst küldött a szorosba, valamint atomtámadással is megfenyegette a szárazföldi Kínát. A pekingi vezetés leállította a támadásokat és magas szintű tárgyalásokat kezdett Washingtonnal. 1958 végén az amerikai külügyminiszter tajvani látogatása során a felek megerősítették védelmi

³⁷ PAN, Che: US-China tech war: semiconductor links across Taiwan Strait face political headwinds. South China Morning Post, 2021.12.06. <https://www.scmp.com/tech/tech-war/article/3158673/us-china-tech-war-semiconductor-links-across-taiwan-strait-faces>; letöltés: 2021.12.07.

³⁸ SATYANARAYANA, Anil: TSMC has the largest market share in the global semiconductor manufacturing industry: Counterpoints Research. Notebook Check, 2021.02.03. <https://www.notebookcheck.net/TSMC-has-the-largest-market-share-in-the-global-semiconductor-manufacturing-industry-Counterpoints-Research.518137.0.html>; letöltés: 2021.12.07.

együttműködésüket, valamint célul tűzték ki, hogy a Kínai Köztársaság vezetése alatt egyesítsék újra Kínát.³⁹

A Kínai Népköztársaság és az Amerikai Egyesült Államok között az 1970-es években megindult enyhülés következtében átmenetileg nem alakultak ki válsághelyzetek a Kínai Népköztársaság és 1979-ig a Kínai Köztársaság, illetve később Tajvan között. A további feszültségek inkább Peking és Washington között alakultak ki Tajvan kapcsán, amit egy későbbi bekezdésben mutatok be.

De hogy ne csak a válságokról írjak, meg kell említeni több olyan lépést is, amelyek a békülés útját célozták a megosztott országban. 1979. január 1-jén a kínai törvényhozás Tajvan lakosságát nyilvános levélben szólította meg, és jelezte, hogy a Kínai Népköztársaság Kína egyetlen nemzetközi képviselőjeként felelősséget vállal Tajvan lakosságáért is, valamint azt is kinyilvánította, hogy reményei szerint a sziget és a Kínai Népköztársaság békés újraegyesülésével új fejezet kezdődhet Kína történelmében. A Kínai Népköztársaság megígérte azt is, hogy letesz a Fucsian tartomány partjainál lévő szigetek katonai erővel történő elfoglalásáról, mert az csak feszültséget keltene a két részre osztott kínai népen belül.⁴⁰

Szintén a megbékélést célozta, amikor Tajvan és a Kínai Népköztársaság egy-egy, az egyesülést célul kitűző nem kormányzati szervezetének képviselői 1992-ben Hongkongban találkoztak, ahol szóban egyeztettek az akkor megalkotott 1992-es konszenzusról.⁴¹ A felek megállapodtak, hogy csak egy Kína létezik. Ugyanakkor a felek azóta is máshogy értelmezik az elhangzottakat: a Kínai Népköztársaság ezt úgy interpretálja, hogy Tajvan a Kínai Népköztársaság része, míg tajvani álláspont szerint az „egy Kína” az 1911-es forradalommal létrejött Kínai Köztársaság. Az 1992-es konszenzussal azonban megindulhatott a gazdasági és a kulturális együttműködés a kettéválasztott ország két fele között.

2016-ban, a tajvani választásokat megelőzően Szingapúrban sor kerülhetett az első csúcstalálkozóra Peking és Tajpej között, amikor Hszi Csin-ping, a Kínai Népköztársaság elnöke találkozott az akkor hivatalban lévő Ma Jing-csiu (Ma Ying-jeou) tajvani elnökkel.⁴² A tárgyalás egyik kimondatlan célja volt, hogy elősegítse az akkor kormányzó KMT jelöltjének a megválasztását a 2016-os tajvani elnökválasztáson. Végül ezt a célt nem sikerült elérni, mert a DHP jelöltje, Caj Jing-ven (Tsai Ing-wen) nyerte a választást. Caj szerint az 1992-es konszenzus nincs érvényben, mert a Kínai Népköztársaság azzal az 1997-ben visszatért Hongkongban is alkalmazott „egy ország két rendszer” alapelvet akarta ráerőltetni Tajvanra. Caj elnök nyilatkozata után mélypontra kerültek a kapcsolatok, amelyek tovább

³⁹ Chronology – A review of the decades long US-China face-off over the island of Taiwan. Frontline. <https://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/china/etc/cron.html>; letöltés: 2021.12.07.

⁴⁰ Message to Compatriots in Taiwan. China.org; 1979.01.01. <http://www.china.org.cn/english/taiwan/7943.htm>; letöltés: 2021.12.07.

⁴¹ Backgrounder: "1992 Consensus" on "one-China" principle. People's Daily Online; 2004.10.13. http://en.people.cn/200410/13/eng20041013_160081.html; letöltés: 2021.12.07.

⁴² BUSH, Richard C.: What the historic Ma-Xi meeting could mean for cross-Strait relations. Brookings Institute, 2015.11.09. <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2015/11/09/what-the-historic-ma-xi-meeting-could-mean-for-cross-strait-relations/>; letöltés: 2021.12.07.

romlottak, miután Caj Jing-ven 2020-ban 57%-kal – főképp a fiatal tajvaniak támogatásával – nagy fölénnyel ismét megnyerte a választásokat és folytatja a Kínai Népköztársasággal kevésbé együttműködő politikáját.⁴³

Az Amerikai Egyesült Államok és a Kínai Népköztársaság közötti megállapodások Tajvan vonatkozásában

1971-ben Henry Kissinger amerikai nemzetbiztonsági főtanácsadó titkos látogatásával, a pingpongdiplomáciával, asztaliteniszezők kölcsönös látogatásaival megindult az enyhülés a Kínai Népköztársaság és az Amerikai Egyesült Államok között. Ez 1971 októberében azt eredményezte, hogy a Kínai Népköztársaság 22 évvel megalakulása után az ENSZ tagja lett és a Kínai Köztársaság megszűnt annak a tagja lenni. 1972-ben megtörtént az első amerikai elnöki látogatás Pekingben, és Richard Nixon amerikai elnök és Csou En-laj (Zhou Enlai) kínai miniszterelnök aláírta a Sanghaji Közös Nyilatkozatot,⁴⁴ amely az első dokumentum a két ország kapcsolatainak építésében. A nyilatkozatban kínai értelmezés szerint az Amerikai Egyesült Államok elfogadta, hogy Tajvan a Kínai Népköztársaság része, míg utólagos amerikai értékelés szerint csak elfogadták (*acknowledge*), hogy ez a kínai álláspont, nem pedig elismerték (*not recognize*) annak tényét. 1975-ben Gerald Ford amerikai elnök is látogatást tett Kínában. 1979 februárjában már az akkori kínai vezető, Teng Hsziao-ping (Deng Xiaoping) tett látogatást az Amerikai Egyesült Államokban, és kiadásra kerül a Második Közös Közlemény⁴⁵ Jimmy Carter amerikai elnökkel. Ebben a két ország felvette a diplomáciai kapcsolatokat és kifejezte, hogy csak „egy Kína” létezik, és az ország legitim vezetését pedig a Kínai Népköztársaság kormánya biztosítja. Az Amerikai Egyesült Államok a megállapodásnak megfelelően 1980-ban felmondta a védelmi együttműködést Tajvannal, valamint kijelentette, hogy megszünteti katonai jelenlétét a szigeten.

Az Amerikai Egyesült Államokban azonban nem volt teljes egyetértés a Kínai Népköztársaság felé történő nyitásról és a tajvani kapcsolatok leépítéséről, így az amerikai törvényhozás 1979. április 10-én 1979. január 1-jei hatállyal elfogadta a Tajvant-törvényt (Taiwan Relations Act). Az kinyilvánítja, hogy az Amerikai Egyesült Államok számára csak békés úton fogadható el Tajvan egyesülése a Kínai Népköztársasággal. Minden egyéb mód – beleértve a gazdasági nyomásgyakorlást, az embargót, a bojkottot – komoly aggodalmat jelent az Amerikai Egyesült Államok számára, ami amerikai megtorló lépéseket vonhat maga után. A törvény értelmében az Amerikai Egyesült Államoknak biztosítania kell, hogy Tajvan képes legyen megvédeni önmagát a Kínai Népköztársasággal szemben.⁴⁶

⁴³ SAM, Cedric: Taiwan 2020 Election Results. Bloomberg, 2020.01.11.

<https://www.bloomberg.com/graphics/2020-taiwan-election-results/>; letöltés: 2021.12.07.

⁴⁴ Shanghai Communiqué, 28 February 1972. Taiwan Documents Project.

<http://www.taiwandocuments.org/communique01.htm>; letöltés: 2021.12.07.

⁴⁵ Joint Communiqué on the Establishment of Diplomatic Relations, 1 January 1979. Taiwan Documents Project.

<http://www.taiwandocuments.org/communique02.htm>; letöltés: 2021.12.07.

⁴⁶ Taiwan Relations Act (Public Law 96-8, 22 U.S.C. 3301 et seq.). American Institute in Taiwan.

<https://www.ait.org.tw/our-relationship/policy-history/key-u-s-foreign-policy-documents-region/taiwan-relations-act/>; letöltés: 2021.12.07.

1982. augusztus 17-én az Amerikai Egyesült Államok és a Kínai Népköztársaság újabb közös nyilatkozatot írt alá az amerikai fegyvereladásokról Tajvannak. Ebben az amerikai fél vállalta, hogy fokozatosan csökkenti a Tajvannak biztosított fegyverek mennyiségét, és idővel megszünteti a fegyverek eladását. Az adott közleményben megerősítik a korábbi közleményben szereplő „egy Kína” elvet, és hogy a Kínai Népköztársaság Kína egyedüli képviselője.⁴⁷

Az akkori elnök, Ronald Reagan titkos feljegyzést csatolt a Kínai Népköztársaság vezetőivel aláírt dokumentumhoz: eszerint a fegyvereladásokat Tajvan számára a Kínai Népköztársaság által jelentett veszélynek megfelelően kell biztosítani. Reagen egy hat pontból álló ígéretet tett a tajvani vezetés felé, amely leszögezi, hogy: nem egyeztek meg a pekingi vezetéssel a fegyvereladások felfüggesztésének határidejéről; nem helyeznek nyomást Tajvanra, hogy tárgyaljon Pekinggel; nem közvetítenek a felek között; az amerikai vezetés követi a Tajvan-törvényben leírtakat; nem ismeri el Peking szuverenitását Tajvan felett, ha az egyesülés nem békés úton történne; nem kéri ki a Kínai Népköztársaság egyetértését a Tajvannak szállítandó fegyverekkel kapcsolatban.^{48, 49}

A fent említett minősített dokumentumot Donald Trump elnöksége idején tették elérhetővé, hogy Kína számára egyértelművé váljon az amerikai álláspont a Kína által mindig kritizált és vitatott fegyvereladások kapcsán.⁵⁰

Válsághelyzetek az Amerikai Egyesült Államok és a Kínai Népköztársaság között Tajvan kapcsán

Tajvan kérdésköre az 1970-es évektől kezdődően egyre inkább az Amerikai Egyesült Államok és a Kínai Népköztársaság viszonyában értelmezendő, így a tajvani és a pekingi vezetés közötti feszültségek is a két nagyhatalom közötti feszültségekké alakultak át.

A 70-es évektől megindult a gazdasági együttműködés a Kínai Népköztársaság és az Amerikai Egyesült Államok között, ami magában foglalta azt is, hogy utóbbi modern fegyvereket adott el a Szovjetunióval rossz viszonyban lévő kommunista országnak.⁵¹ Az első komoly feszültségre azt követően került sor, hogy 1989. június 4-én a Kínai Kommunista Párt a Kínai Népi Felszabadító Hadsereg alkalmazásával verte le a diáktüntetések Peking központi terén, a Tienanmen (Tiananmen) téren.

⁴⁷ Joint Communiqué on Arms Sales to Taiwan, 17 August 1982. Taiwan Documents Project. <http://www.taiwandocuments.org/communique03.htm>; letöltés: 2021.12.07.

⁴⁸ The "Six Assurances" to Taiwan, July 1982. Taiwan Documents Project. <http://www.taiwandocuments.org/assurances.htm>; letöltés: 2021.12.07.

⁴⁹ GREEN, Michael J. – GLASER, Bonnie S.; What Is the U.S. "One China" Policy, and Why Does it Matter? CSIS, 2017.01.13. <https://www.csis.org/analysis/what-us-one-china-policy-and-why-does-it-matter>; letöltés: 2021.12.07.

⁵⁰ LAWRENCE, Susan V.; President Reagan's Six Assurances to Taiwan. Congressional Research Service, 2020.10.08. <https://sgp.fas.org/crs/row/IF11665.pdf>; letöltés: 2021.12.07.

⁵¹ GWERTZMAN, Bernard: U.S. Decides to Sell Weapons to China in Policy Reversal. The New York Times, 1981.06.17. <https://www.nytimes.com/1981/06/17/world/us-decides-to-sell-weapons-to-china-in-policy-reversal.html>; letöltés: 2021.12.07.

Az Amerikai Egyesült Államok fegyverembargót és a katonai kapcsolatok felfüggesztését rendelte el a Kínai Népköztársaság ellen, amihez az Európai Unió jogelődjének számító Európai Gazdasági Közösség is csatlakozott a maga fegyverembargójával, ami a mai napig érvényben van.⁵²

1995–1996-ban alakult ki a harmadik válság Tajvan kapcsán, de immár a Kínai Népköztársaság és az Amerikai Egyesült Államok között. Bill Clinton amerikai elnök jóváhagyásával Lee Teng-hui tajvani elnök 1995 nyarán magánutazásra érkezett az Amerikai Egyesült Államokba. Kína emiatt és az esedékes tajvani választások miatt hadgyakorlatokba kezdett a Tajvani-szorosban. A gyakorlatok 1996 elején is folytatódtak, sőt fokozódtak, azok kiegészültek rakéta-éleslövészettel is. Emiatt az amerikai elnök két repülőgéphordozó-harccsoportot vezényelt a szorosba, aminek eredményeként sikerült leállítani a kínai hadgyakorlatokat.

Megkezdődtek a tárgyalások az amerikai és a kínai fél között, aminek eredményeképpen Bill Clinton amerikai elnök pekingsi látogatásán Csiang Cö-min (Jiang Zemin) kínai államfővel való megbeszélésén három „nem”-mel fejezte ki a Tajvanhoz fűződő amerikai kapcsolatokat. Nem támogatják a sziget függetlenségét, nem támogatják a két Kína, vagyis az „egy Kína és egy Tajvan” elvet, valamint nem támogatják Tajvant tagság megszerzésében olyan nemzetközi szervezetekben, amelyek államiságot feltételeznek vagy igényelnek.⁵³

A következő összeütközésre Peking és Washington között nem közvetlenül Tajvan kapcsán került sor, hanem akkor alakult ki egy újabb válság, amikor a Kínai Népi Felszabadító Hadsereg egyik vadászrepülőgépe összeütközött az amerikai légierő egyik EP-3 rádióelektronikai felderítő-repülőgépével. A kínai J-8 (Finback) vadászrepülőgép (a MiG-21 változata) pilótája életét veszítette, miután nem nyílt ki az ejtőernyője a katapultálás során, míg az ütközésben megsérült amerikai repülőgépnek kényszerleszállást kellett végrehajtania a kínai Hajnan-szigeten (Hainan). A kínai fél így hozzájutott az amerikai rádióelektronikai felderítő-repülőgéphez, amelyet csak 11 nap elteltével adott vissza darabokban hajón elszállítva, és a repülőgép 24 fős személyzetét is csak akkor engedték szabadon. Az incidens miatti feszültség gyorsan csökkent, de a furcsa és végzetes kimenetelű baleset miatt jelentős igény keletkezett a kínai haditengerészet képességeinek fejlesztésére.^{54, 55}

⁵² Dialogue – Issue 38: Tiananmen Sanctions: 20 Years & Counting. Dui Hua.
<https://duihua.org/dialogue-issue-38-tiananmen-sanctions-20-years-counting/>; letöltés: 2021.12.07.

⁵³ Chronology – A review of the decades long US-China face-off over the island of Taiwan. Frontline.
<https://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/china/etc/cron.html>; letöltés: 2021.12.07.

⁵⁴ CHAN, Minnie; How a mid-air collision near Hainan 18 years ago spurred China's military modernisation. South China Morning Post, 2019.04.02.
<https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3004383/how-mid-air-collision-near-hainan-18-years-ago-spurred-chinas>; letöltés: 2021.12.07.

⁵⁵ ZETTER, Kim: Burn After Reading – Snowden Documents Reveal Scope of Secrets Exposed to China in 2001 Spy Plane Incident. The Intercept, 2017.04.10.
<https://theintercept.com/2017/04/10/snowden-documents-reveal-scope-of-secrets-exposed-to-china-in-2001-spy-plane-incident/>; letöltés: 2021.12.07.

2004-ben újráválasztották Csen Suj-pien (Chen Shui-bian) tajvani elnököt, aki nem ismerte el a 1992-es konszenzust és a „két Kína” elv mellett foglalt állást. Ezért 2005-ben a kínai törvényhozás elszakadásellenes törvényt alkotott (Anti-Secession Law), amely lehetővé teszi, hogy a Kínai Népköztársaság erőt alkalmazzon, ha Tajvanon a függetlenségpárti erők visszafordíthatatlan lépést tesznek a sziget függetlensége irányába, vagy amikor megszűnik a lehetőség a békés újraegyesítésre.⁵⁶ Ezt követően Tajpejben, a sziget fővárosában több százezres, egyes becslések szerint közel egymillió tömeg tüntetett a törvény ellen.^{57, 58}

2006-ban ismét kisebb incidens alakult ki a felek között, mert Washington lehetővé tette Csen Suj-pien (Chen Shui-bian) akkori tajvani elnöknek, hogy az Amerikai Egyesült Államokat érintve tegyen utazást dél-amerikai országokban. Az amerikai fél engedélyezte a tajvani elnök repülőgépének alaszakai utántöltését, viszont nem engedte belépni más városba, a Kínai Népköztársaság azonban ennek ellenére tiltakozott.

Mind George W. Bush, mind Barack Obama adminisztrációja idején nem keletkeztek nagyobb konfliktusok Peking és Washington között, a felek inkább az együttműködésre helyezték a hangsúlyt. Kiseb nézeteltérések kialakultak az amerikai fegyverszállítások kapcsán, de ezek csak rövidebb idejű feszültségeket eredményeztek a két ország között. Az amerikai fegyverszállításokról külön fejezetben lesz szó, mert az a mai napig feszültségforrás a felek között. A viszonyt abban az időben jól mutatja, hogy Bush elnök négyszer tett látogatást Kínában, míg Obama elnök háromszor,⁵⁹ a kínai államfő pedig 14 alkalommal látogatott az Amerikai Egyesült Államokba⁶⁰ két- és többoldalú programokon való részvétel céljából. Az Amerikai Egyesült Államok azonban már Obama elnöksége alatt ráeszmélt, hogy Kína fejlődése hosszabb távon veszélyt is jelenthet az országra, ezért 2010-ben meghirdette az „Ázsia felé fordulás” (Pivot to Asia) politikáját. Ennek eredményeként 2012-ben azt tervezték, hogy 2020-ra az amerikai haditengerészet 60%-a már a Csendes-óceán térségében fog állomásozni.⁶¹

⁵⁶ Anti-Secession Law (Full text)(03/15/05). Embassy of the People's Republic of China in the United States of America.

<https://www.mfa.gov.cn/ce/ceus/eng/zt/999999999/t187406.htm>; 2021.12.07.

⁵⁷ A Million Taiwan Protesters Decry China Anti-Secession Law. The Wall Street Journal, 2005.03.27.

<https://www.wsj.com/articles/SB111183299723990299>, 2021.12.07.

⁵⁸ Taiwan protest over China's anti-secession law. The Irish Times, 2005.03.26.

<https://www.irishtimes.com/news/taiwan-protest-over-china-s-anti-secession-law-1.1175310>;
letöltés: 2021.12.07.

⁵⁹ China. Office of the Historian.

<https://history.state.gov/departmenthistory/travels/president/china>; letöltés: 2021.12.07.

⁶⁰ Visits By Foreign Leaders of China. Office of the Historian.

<https://history.state.gov/departmenthistory/visits/china>; letöltés: 2021.12.07.

⁶¹ Leon Panetta: US to deploy 60% of navy fleet to Pacific. BBC News, 2012.06.02.

<https://www.bbc.com/news/world-us-canada-18305750>; letöltés: 2021.12.07.

Donald Trump 2016-os megválasztásakor a kínai fél megnyugodhatott, mert azt feltételezte, hogy az elnökké vált üzletember többet foglalkozik majd a gazdasági kapcsolatokkal, mint az emberi jogok kérdésével.⁶² Trump elnöksége első évében, 2017-ben még relatíve kiegyensúlyozott volt a kapcsolat a felek között, kölcsönös elnöki látogatásokra került sor, de az ezt követően kialakult kereskedelmi háború, kínai vállalatok kitiltása az amerikai piacokról és külképviseletek bezárása azt eredményezte, hogy a kínai–amerikai kapcsolatok a mélypontra kerültek. Ezt tetézték a koronavírus-járvány kapcsán kialakult nézetkülönbségek, illetve Trump elnök vádaskodása a vírus eredete kapcsán. Trump elnöksége alatt Kína az együttműködőből egyre inkább vetélytársrá vált az Amerikai Egyesült Államok számára.⁶³

Szintén nem segítette az amerikai–kínai kapcsolatok fejlesztését Trump elnök Twitter-üzenete a megválasztását követően, amelyben a világ tudomására hozta, hogy telefonbeszélgetést folytatott Caj Jing-ven tajvani elnökkel. Ez komoly felháborodást okozott a pekingi vezetésben, főként amiatt, hogy az információ nyilvánosságra került.⁶⁴

A Trump-adminisztráció idején tapasztalható elhidegülést Mike Pompeo külügyminiszter azzal súlyosbította, hogy Trump elnöksége utolsó napján sajtótájékoztatón bejelentette: a nyugat-kínai Ujgur autonóm területen a Kínai Kommunista Párt felügyelete mellett népirtás zajlik a térség muzulmán vallású ujgur lakossága ellen.⁶⁵ A bejelentés kényszerhelyzetbe hozta az új amerikai adminisztrációt is, mivel nem ignorálhatta a bejelentést. Az emberi jogok kérdéskörére egyébként is nagyon érzékeny Demokrata Párt ugyanis csak kis többséggel nyert a Republikánus Párt ellen az elnökválasztásokon, ráadásul Donald Trump nem fogadta el a választás eredményét, és folyamatosan kritizálta utódja elnöki tevékenységét.

Biden elnöksége kapcsán a kínai vezetésben és a közvéleményben nagy várakozások voltak, mivel Joe Biden még alelnökként találkozott Hszi Csin-ping elnökkel, korábbi alelnökkel, továbbá Biden korábban Obama alelnöke volt, amely időszak békeidőnek minősült a Trump-korszak feszültségeihez képest.⁶⁶ Hszi elnök november 25-én gratulált Bidennek a Trump elnök által még vitatott választási eredmény végleges lezárása előtt. Miután az új elnököt beiktatták, Kína várta, hogy az amerikai elnök kapcsolatba lép kínai partnerével is mint a második legnagyobb gazdaság vezetőjével, az ENSZ Biztonsági Tanács állandó tagállama államfőjével.

⁶² PALMER, James: China Just Won The U.S. Election. Foreign Policy, 2016.11.09.

<https://foreignpolicy.com/2016/11/09/china-just-won-the-u-s-election-trump-victory/>; letöltés: 2021.12.07.

⁶³ FENG, Hui: Trump took a sledgehammer to US-China relations. This won't be an easy fix, even if Biden wins. The Conversation, 2020.10.19.

<https://theconversation.com/trump-took-a-sledgehammer-to-us-china-relations-this-wont-be-an-easy-fix-even-if-biden-wins-147098>; letöltés: 2021.12.07.

⁶⁴ CAMPBELL, Charlie: Donald Trump Angers China With Historic Phone Call to Taiwan's President. The Time, 2016.12.05.

<https://time.com/4589641/donald-trump-china-taiwan-call/>; letöltés: 2021.12.07.

⁶⁵ BORGER, Julian: Mike Pompeo declares China's treatment of Uighurs 'genocide'. The Guardian, 2021.01.19.

<https://www.theguardian.com/world/2021/jan/19/mike-pompeo-china-uighur-genocide-sanctions-xinjiang>; letöltés: 2021.12.07.

⁶⁶ ZHAO, Yusha – QU, Qiuyan; Joe Biden: a new president-elect for the US, yet an 'old friend' for Chinese. The Global Times, 2020.11.08.

<https://www.globaltimes.cn/page/202011/1206133.shtml>; letöltés: 2021.12.07.

Az első hivatalos kapcsolatfelvételt a Biden-adminisztráció és a kínai vezetés között 2021. február 5-én, vagyis csak a beiktatás után két héttel került sor, amikor Anthony Blinken amerikai külügyminiszter telefonbeszélgetést folytatott Vang Ji (Wang Yi) kínai külügyminiszterrel, amelyet február 10-én követett az első telefonbeszélgetés a két elnök, Biden és Hszi között. Az amerikai hozzáállást jól mutatja, hogy addigra Biden már telefonon egyeztetett az európai és az ázsiai partnerekkel, Oroszországgal és Indiával is. Mind Blinken külügyminiszter, mind Biden elnök a beszélgetés során főképp a kínai kormányzat által elkövetett jogsértésekről, többek között az ujjur népirtásról, a hongkongi demokrácia felszámolásáról beszélt, illetve Biden elnök a telefonbeszélgetést megelőzően úgy nyilatkozott Hszi elnökről, hogy egy szemernyi elköteleződés sincs benne a demokrácia irányában.⁶⁷

A két nagyhatalom közötti viszony azóta sem javult, változatlanul újabb szankciós intézkedések történnek először általában amerikai részről, amit kínai részről mindig válaszlépés követ.

A második telefonbeszélgetésre 2021 szeptemberében került sor a kínai és az amerikai államfő között,⁶⁸ amin a felek nem léptek előre a problémák megoldásában, kivéve a globális klímaváltozás ügyét, ahol hajlandóság mutatkozott az együttműködésre. A telefonbeszélgetést megelőzően a kínai külügyminisztérium felszólította az Amerikai Egyesült Államokat, hogy tartsa vállalásait Tajvan kérdéskörében és hagyjon fel a szigetnek történő fegyvereladásokkal.⁶⁹

A Biden-adminisztráció az utóbbi időben több olyan hivatalos kinyilatkoztatást is tett, amely megkérdőjelezte a kínai vezetés számára, hogy tartják-e magukat az „egy Kína” elvhez, illetve tartják-e még a stratégiai kétértelműség koncepcióját. Biden elnök két alkalommal is kifejezte, hogy országa kész megvédeni Tajvant egy, a Kínai Népköztársaság felől érkező támadástól, de az adminisztráció mindig helyesbített, hogy nincs változás az amerikai külpolitikában Tajvan kapcsán.⁷⁰

A két nagyhatalom vezetőinek legutóbbi egyeztetésére 2021. november közepén került sor videókonferencia keretében. A megbeszélésen kiemelt téma lehetett Tajvan, de a virtuális csúcstalálkozó nem hozott előrelépést. A kínai vezető Tajvan kérdésköre kapcsán azt mondta, hogy „aki a tűzzel játszik, az könnyen megégetheti magát”, míg Biden elnök kifejezte, hogy az Amerikai Egyesült Államok nem támogatja Tajvan függetlenségét, tartja az „egy Kína” elvet, de nem

⁶⁷ Joe Biden speaks with China's Xi in their first call since U.S. election. The Economic Times, 2021.02.11.

<https://economictimes.indiatimes.com/news/international/world-news/joe-biden-speaks-with-chinas-xi-in-their-first-call-since-u-s-election/articleshow/80822187.cms?from=mdr>; letöltés: 2021.12.07.

⁶⁸ Biden and Xi speak on phone for first time in seven months. Aljazeera, 2021.09.10.

<https://www.aljazeera.com/news/2021/9/10/biden-and-xi-speak-on-phone-for-first-time-in-seven-months>; letöltés: 2021.12.07.

⁶⁹ China urges U.S. to honor agreements on Taiwan, stop arms sales. Xinhua News Agency, 2021.08.17. http://www.xinhuanet.com/english/2021-08/17/c_1310132752.htm; letöltés: 2021.12.07.

⁷⁰ CHURCHILL, Owen: Biden sparks confusion with commitment to Taiwan's defence if Beijing attacks. South China Morning Post, 2021.10.22. <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3153252/biden-sparks-confusion-commitment-taiwans-defence-if-beijing>; letöltés: 2021.12.07.

fogadhatja el és nem hagyhatja szó nélkül a *status quo* megváltoztatására irányuló kínai lépéseket.⁷¹

A legutóbbi amerikai lépés Tajvan kapcsán, ami feszültséget okozott a Kínai Népköztársasággal, a sziget meghívása volt a washingtoni Demokrácia Csúcstalálkozóra. Ugyanakkor a következetlen, de óvatos amerikai magatartást jól mutatja, hogy a csúcson Tajvan képviselője, Audrey Tang digitalizációért felelős miniszter videokonferencián jelentkezett be a csúcstalálkozóra, de néhány másodperc után a szervezők levették a videóképet, mivel a tajvani miniszter mögötti háttérképen egy olyan térkép volt, ahol a Kínai Népköztársaságot piros színnel, Tajvan szigetét zöld színnel ábrázolták. Vagyis az amerikai álláspont szerint Tajvan meghívása a Demokrácia Csúcsra nem sérti az „egy Kína” elvet, de egy térkép a tajvani miniszter mögött már igen.

6. ábra. A tajvani miniszter a térképpel⁷²

A Trump-adminisztráció Kína-politikájával összehasonlítva a legjelentősebb változás a Biden-adminisztráció politikájában az, hogy a jelenlegi vezetés vissza kívánja építeni a Trump-időszak alatt megtépzott szövetségi rendszert, és azt minél jobban be kívánja vonni a Kína elleni fellépésbe.

⁷¹ BORGES, Julian: Biden-Xi virtual summit: leaders warn each other over future of Taiwan. The Guardian, 2021.11.16.

<https://www.theguardian.com/us-news/2021/nov/16/xi-biden-virtual-summit-us-china-conflict-taiwan-hong-kong>; letöltés: 2021.12.07.

⁷² Taiwanese minister's map disappears during US democracy summit. South China Morning Post, 2021.12.13.

<https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3159463/taiwanese-ministers-map-disappears-during-us-democracy-summit>; letöltés: 2021.12.13.

Ennek első jele volt, hogy Biden elnök 2021. április 16-án Washingtonban első külföldi államfőként Yoshihide Suga japán miniszterelnököt fogadta. A közlemény egy külön bekezdése foglalkozik a Kínai Népköztársasággal mint kiemelt veszélyforrással a csendes-óceáni térségben, említve az emberi jogi jogsértéseket, Tajvan és Hongkong problémakörét, valamint a Dél-kínai-tengeren tapasztalt kínai agresszív fellépést.⁷³

2021 decemberében Abe Sinzō korábbi japán miniszterelnök, a kormányzópárt parlamenti frakcióvezetője több ízben is kifejtette, hogy egy esetleges tajvani konfliktusban Japán nem maradhat ki a fegyveres küzdelemből Tajvan oldalán, mert az ország legnyugatibb Jonaguni (Yonaguni) szigete csak 110 kilométerre van Tajvantól, így egy kínai katonai művelet közvetlen veszélyt jelentene Japán szuverenitására is.⁷⁴ A hongkongi South China Morning Post azt emeli ki, hogy Abe szerint egy kínai támadás Tajvan ellen öngyilkos lépés lenne Peking számára az amerikai–japán–tajvani közös fellépés miatt.⁷⁵

Biden elnök 2021. május 21-én fogadta Mun Dzse-in dél-koreai elnököt, és a találkozóról kiadott közös nyilatkozat szintén kitér Kína jogtalan magatartására a Dél-kínai-tengeren, illetve hangsúlyozza a Tajvani-szoros biztonságának fontosságát is.⁷⁶

Biden elnök első külföldi útja az Egyesült Királyságba vezetett, ahol 2021 júniusában részt vett a G7-csúcstalálkozón, majd azt követően Brüsszelben a NATO-csúcstalálkozón, illetve találkozott az Európai Unió vezetőivel.

Amerikai részről a G7-találkozó fő célja az volt, hogy megerősítsék a legnagyobb gazdaságok együttműködését Kína ellen, de a kezdeményezés sajtójelentések szerint az európai nagyhatalmak körében nem talált teljes támogatásra.⁷⁷

A brüsszeli NATO-csúcson az amerikai elnök nagyobb sikert ért el, mert a találkozóról kiadott közleményben Kína szerepelt mint kiemelt veszélyforrás a Szövetség számára.⁷⁸ A közlemény 6. pont „E” alpontja szerint a Szövetség növeli együttműködését az ázsiai–csendes-óceáni térségben a jogi normák betartása érdekében, és a közlemény 55. pontja Kínát rendszerszintű kihívónak nevezi meg a jogi normák be nem tartása miatt.

⁷³ U.S.-Japan Joint Leaders' Statement: "U.S. – Japan Global Partnership for a New Era". The White House, 2021.04.16.

<https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/04/16/u-s-japan-joint-leaders-statement-u-s-japan-global-partnership-for-a-new-era/>; letöltés: 2021.12.07.

⁷⁴ Abe again hints at Japan's possible military role in Taiwan contingency. Japan Today, 2021.12.14.

<https://japantoday.com/category/politics/abe-hints-at-japan-s-possible-military-role-in-taiwan-contingency>; letöltés: 2021.12.14.

⁷⁵ CHUNG, Lawrence; Military attack on Taiwan would be 'suicidal' for Beijing, former Japanese PM Shinzo Abe warns. South China Morning Post, 2021.12.14.

<https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3159670/military-attack-taiwan-would-be-suicidal-beijing-former>; letöltés: 2021.12.14.

⁷⁶ U.S.-ROK Leaders' Joint Statement. The White House, 2021.05.21.

<https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/05/21/u-s-rok-leaders-joint-statement/>; letöltés: 2021.12.07.

⁷⁷ COLLINSON, Stephen: Biden pushes China threat at G7 and NATO, but European leaders tread carefully. CNN, 2021.06.15.

<https://edition.cnn.com/2021/06/14/world/meanwhile-in-america-june-15-intl/index.html>; letöltés: 2021.12.07.

⁷⁸ Brussels Summit Communiqué. NATO, 2021.06.14.

https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm; letöltés: 2021.12.07.

A következő mérföldkőnek tekinthető nemzetközi program a 2021. szeptember 14-i Négyoldalú Együttműködés – angol nevén a Quad – csúcstalálkozója volt Washingtonban, ahol Japán, India, Ausztrália és az Amerikai Egyesült Államok vezetői találkoztak, hogy elmélyítsék kapcsolataikat. A találkozóról kiadott közleményben nem nevezik meg Kínát, de vannak utalások az együttműködés fejlesztésére egy nyitott és befogadó csendes-óceáni térségért, az ENSZ Tengerjogi Egyezmény (UNCLOS) érvényesítéséért.⁷⁹ Kína a Quad-kezdeményezést egy keleti NATO előszobájának tartja, és azt amerikai vezetésű hidegháborús eszközként értékeli.⁸⁰

Egy nappal a Quad-csúcstalálkozó után Ausztrália, az Egyesült Királyság és az Amerikai Egyesült Államok AUKUS néven új védelmi szövetséget hozott létre. A megállapodás kiterjed atomhajtóműves technológia átadására Ausztrália számára, ami egyben azt is jelenti, hogy Ausztrália felmondta a Franciaországgal korábban kötött 66 milliárd USD értékű szerződést tengeralattjárók vásárlására. Az AUKUS-szal valóban létrejött egy Kína feltartóztatását célzó új szövetség, de ezzel jelentős károkat okoztak abban is, hogy bevonják az Európai Uniót a Kína feltartóztatását célzó törekvésekbe.⁸¹

Joe Biden elnök első közvetlen kapcsolatfelvétele az Európai Unió tagországaival 2021 márciusában történt, amikor az amerikai elnök is csatlakozott online az EU állam- és kormányfők virtuális csúcstalálkozójához. Az amerikai vezetés számára nyilvánvalóvá válhatott, hogy az Unió tagországainak álláspontja Kína kapcsán jelentősen eltér az amerikai állásponttól.⁸² Ugyanakkor a Nagy-Britanniában tartott G7-csúcstalálkozón és a NATO-csúcstalálkozón sikerült elérni, hogy az EU tagországai is csatlakozzanak az amerikai törekvésekhez Kína feltartóztatására. Ennek megfelelően Németország közel 20 év után újra hadihajót küldött a Csendes-óceán nyugati térségébe, az Európai Unió pedig elfogadta indiai–csendes-óceáni stratégiáját.⁸³

Franciaország a többi európai országhoz viszonyítva mindig is aktívabb volt a térségben, mivel az egyetlen ország, amelynek közvetlen érdekeltsége van a Csendes-óceán nyugati térségében a szigeteken élő 1,6 millió francia állampolgár miatt. Franciaország még 2018-ban alkotta meg a térségre vonatkozó stratégiáját.⁸⁴

⁷⁹ Joint Statement from Quad Leaders. The White House, 2021.09.24.

<https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/09/24/joint-statement-from-quad-leaders/>; letöltés: 2021.12.13.

⁸⁰ PATRANOBIS, Sutirtho: China slams upcoming in-person Quad summit in Washington. Hindustan Times, 2021.09.14.

<https://www.hindustantimes.com/world-news/china-slams-upcoming-in-person-quad-summit-in-washington-101631617475404.html>; letöltés: 2021.12.13.

⁸¹ SALAZAR-WINSPEAR, Olivia: Were the French blindsided by the AUKUS submarine deal? France24, 2021.09.21.

<https://www.france24.com/en/europe/20210921-were-the-french-blindsided-by-the-aucus-submarine-deal>; letöltés: 2021.12.13.

⁸² EU and US similar, but split on China, Merkel says. Deutsche Welle, 2021.03.26.

<https://www.dw.com/en/eu-and-us-similar-but-split-on-china-merkel-says/a-57009094>; letöltés: 2021.12.13.

⁸³ KUNDNANI, Hans – TSURUOKA, Michito: Germany's Indo-Pacific frigate may send unclear message. Chatham House, 2021.05.04.

<https://www.chathamhouse.org/2021/05/germanys-indo-pacific-frigate-may-send-unclear-message>; letöltés: 2021.12.13.

⁸⁴ France and Security in the Indo-Pacific. Ministère des Armées, 2019.

<https://www.defense.gouv.fr/layout/set/print/content/download/532754/9176250/version/3/file/France+and+Security+in+the+Indo-Pacific++2019.pdf>; letöltés: 2021.12.13.

Ezért is furcsa, hogy az Amerikai Egyesült Államok úgy hozott létre egy új, a térségre vonatkozó védelmi szövetséget, hogy azzal jelentős érdeksérelmet okozott Franciaországnak, amely az egyetlen európai uniós tagország, amelynek közvetlen érdekeltisége van a térségben.

Az Európai Unió tagországai között létezik egy Kelet–Nyugat szakadék is a kínai kapcsolatokat illetően. A nyugat-európai uniós országok bizalmatlanul figyelik Kína és 16 kelet-közép-európai ország együttműködését.⁸⁵ Az erről szóló cikkek általában hazánkat szokták az első helyre állítani mint Kínával jó kapcsolatokat ápoló országot. Ha jobban megnézzük, akkor kiderül, hogy a nyugat-európai uniós tagok egymással versenyeznek leginkább a kínai piacokért és a kínai befektetésekért, ezen felül a vezető gazdaságokba, Németországba vagy Franciaországba érkeznek a kínai befektetések döntő többsége, és ezekben a relációkban a legnagyobb volumenű a kereskedelmi kapcsolat is. A Merics kutatóintézet adatai azt mutatják, hogy 2011 és 2020 között Németországba 24,8 milliárd EUR, Franciaországba 15 milliárd EUR volumenű kínai befektetés érkezett, addig Magyarországra 2,7 milliárd USD.⁸⁶

Felmerülhet a kérdés, hogy miként kapcsolódik ez Tajvanhoz. Hát úgy, hogy amennyiben egy ország erősíti kapcsolatait a szigettel, azt a Kínai Népköztársaság ellenséges lépésként kezeli, ezért a Tajvan felé nyitást a kereskedelmi és a gazdasági kapcsolatok is megsínylik.

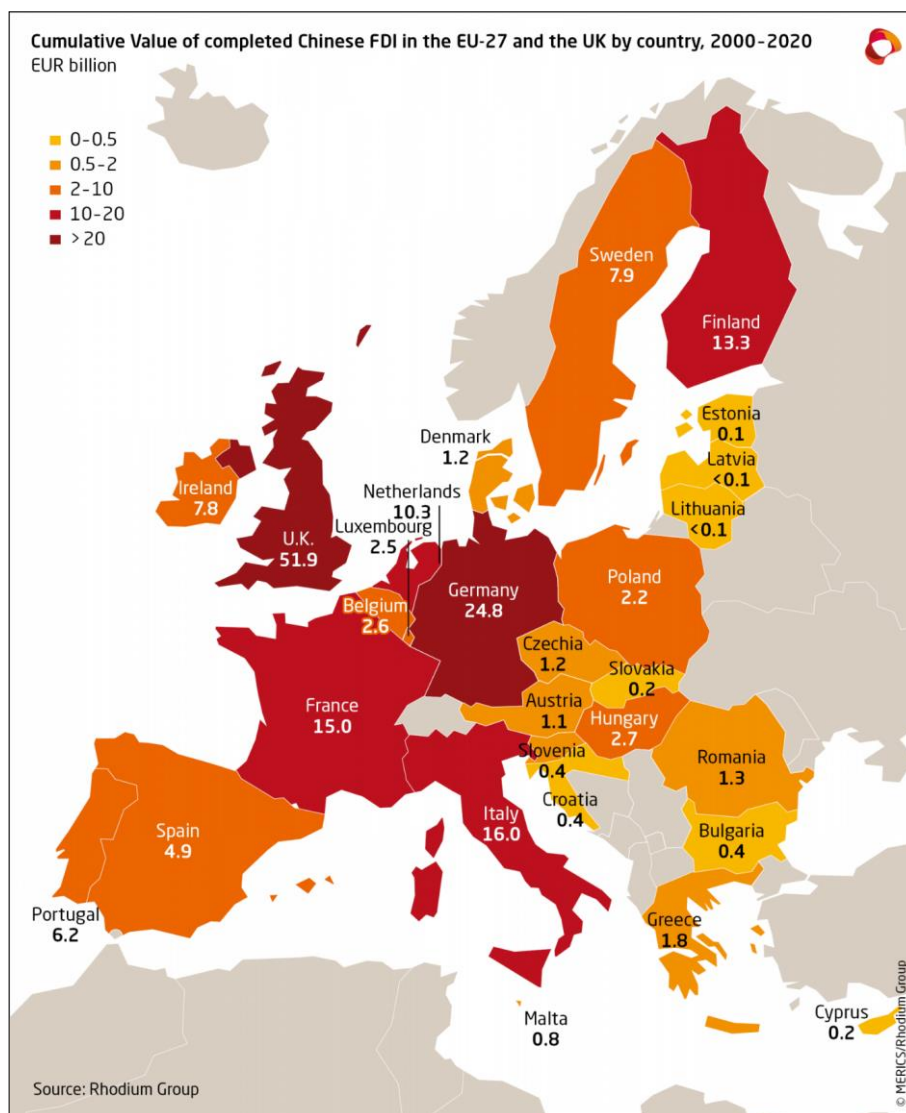
Erre példa Litvánia, amely 2021 májusában elhagyta a 17+1 (a kelet-közép-európai országok és Kína közötti) együttműködést, majd 2021 augusztusában bejelentette, hogy képviselőt nyit Tajvanon, valamint hozzájárul ahhoz, hogy Tajvan is képviselőt nyisson az országban, és ezt először tehesse meg Tajvan néven. Kína hazahívta nagykövetét konzultációra és ugyanezt várta el Vilniustól. A kínai nyomás ellenére Tajvan képviselői irodája megnyílt Vilniusban, ami miatt a Kínai Népköztársaság ügyvivői szintre csökkentette a diplomáciai kapcsolatokat Litvániával, majd betiltotta az importot és exportot a Litvánia–Kína viszonylatban,⁸⁷ továbbá kötelezte a multinacionális cégeket is, hogy nem exportálhatnak olyan cikket, amelynek van Litvániában gyártott összetevője.⁸⁸

⁸⁵ LAU, Stuart: China trying to divide and rule in Europe, EU foreign policy chief Josep Borrell says. South China Morning Post, 2020.05.16.
<https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3084684/china-trying-divide-and-rule-europe-eu-foreign-policy-chief>; letöltés: 2021.12.13.

⁸⁶ KRATZ, Agatha – ZENGLEIN, Max J. – SEBASTIAN, Gregor: Chinese FDI in Europe: 2020 Update. Merics, 2021.06.16.
<https://merics.org/en/report/chinese-fdi-europe-2020-update>; letöltés: 2021.12.13.

⁸⁷ LAU, Stuart: Lithuania asks EU for 'strong reaction' to Chinese pressure. Politico, 2021.12.06.
<https://www.politico.eu/article/lithuania-asks-eu-for-strong-reaction-to-chinese-pressure/>;
letöltés: 2021.12.13.

⁸⁸ O'DONNELL, John – SYTAS, Andrius: Exclusive: Lithuania braces for China-led corporate boycott. Reuters, 2021.12.09.
<https://www.reuters.com/world/china/exclusive-lithuania-braces-china-led-corporate-boycott-2021-12-09/>; letöltés: 2021.12.13.

7. ábra. Kínai befektetések az Európai Unióban
2011 és 2020 között⁸⁹

⁸⁹ KRATZ, Agatha – ZENGLEIN, Max J. – SEBASTIAN, Gregor: Chinese FDI in Europe: 2020 Update. Merics, 2021.06.16.
<https://merics.org/en/report/chinese-fdi-europe-2020-update>; letöltés: 2021.12.13.

Az Amerikai Egyesült Államok teljes mértékben kiáll Litvánia mellett, kész támogatást biztosítani az országnak, és hasonlót vár el az Európai Uniótól is.⁹⁰ Talán nem meglepő, hogy az Amerikai Egyesült Államok is mérlegeli, hogy a Washingtonban működő Tajpej képviseleti irodát litván mintára átnevezzék Tajvan képviseleti irodává, de erről egyelőre még nincs végleges döntés.⁹¹

Kínai értékelés szerint Litvánia nem a saját nevében járt el, hanem kizárólag amerikai érdekektől vezérelve, amiért az Amerikai Egyesült Államok hálás is lesz az országnak, példaként felhozva az amerikai és a litván védelmi miniszter 2021. decemberi washingtoni találkoztóját.⁹²

Egyébiránt több kelet-közép-európai ország fontolgatja, hogy a Pekinggel való együttműködés rovására Litvániához hasonlóan fokozza együttműködését Tajvannal, mint Csehország és Szlovákia,⁹³ valamint Románia, Szlovénia, Bulgária, Csehország és Észtország – Litvániához hasonlóan – sem a legmagasabb szinten képviseltette magát a 2021. februári 17+1 virtuális csúcstalálkozón, ami jelzésértékű volt a kínai vezetés számára.^{94, 95, 96}

Amerikai fegyvereladások Tajvannak

Korábban említettem, hogy részletesebben írok majd az amerikai fegyvereladásokról. Bár az Amerikai Egyesült Államok a Kínai Népköztársasággal együtt 1982-ben kiadott harmadik közös nyilatkozatban ígéretet tett, hogy hosszú távon nem folytatja a fegyverek eladását Tajvannak, illetve a fegyvereladás mennyisége nem haladja meg az 1979–1982 közötti mértéket, az amerikai fél folyamatosan szállít fegyvereket Tajvannak. Különösen igaz ez az 1989-es Tienanmen téri vérengzést követő időszakra, amikor megszüntették a hadiipari együttműködést a Kínai Népköztársasággal.

⁹⁰ BIRMINGHAM, Finbarr: Lithuania seeks more EU support as US offers US\$600m to cushion impact from row with Beijing over Taiwan. South China Morning Post, 2021.11.20.
<https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3156794/lithuania-seeks-more-eu-support-us-offers-us600m-cushion>; letöltés: 2021.12.13.

⁹¹ U.S. reportedly considering Taipei's proposal to add 'Taiwan' to name of Washington office. Japan Times, 2021.09.12.
<https://www.japantimes.co.jp/news/2021/09/12/asia-pacific/us-taiwan-representative-office-name/>; letöltés: 2021.12.13.

⁹² US awards Lithuania 'beacon of democracy' for its provocation. Global Times, 2021.12.17.
<https://www.globaltimes.cn/page/202112/1241602.shtml>; letöltés: 2021.12.17.

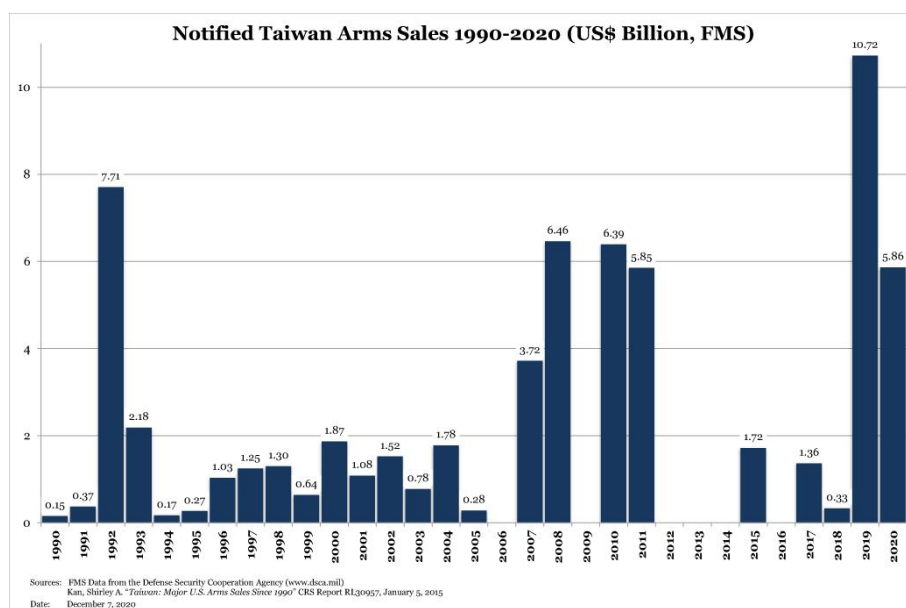
⁹³ Taiwan investment delegation to visit Slovakia, Czech Republic, Lithuania. Taiwan Today, 2021.09.15.
<https://taiwantoday.tw/news.php?unit=2,6,10,15,18&post=207732>; letöltés: 2021.12.17.

⁹⁴ LAU, Stuart: China's Eastern Europe strategy gets the cold shoulder. Politico, 2021.02.09.
<https://www.politico.eu/article/china-xi-jinping-eastern-europe-trade-agriculture-strategy-gets-the-cold-shoulder/>; letöltés: 2021.12.14.

⁹⁵ Baltics snub China's Eastern Europe summit. LRT, 2021.02.08.
<https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/1338967/baltics-snub-china-s-eastern-europe-summit>; letöltés: 2021.12.14.

⁹⁶ LAU, Stuart: Czech president to skip Beijing summit over China 'investment letdown'. South China Morning Post, 2021.01.13.
<https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3045917/czech-president-skip-beijing-summit-over-china-investment>; letöltés: 2021.12.14.

Az alábbi ábra mutatja, hogy Washington az elmúlt 30 évben közel 65 milliárd USD összeget meghaladóan szállított fegyvereket Tajpejnek.

8. ábra. A Tajvan részére leszállított amerikai fegyverzet értéke⁹⁷

Bár az ábrán az látszik, hogy az Amerikai Egyesült Államok folyamatosan adott el fegyvereket, de a RUSI Biztonságpolitikai Kutatóintézet elemzése arra mutat rá, hogy a Trump-adminisztráció ideje alatt jelentős minőségi változás állt be az amerikai fegyvereladásokban. Míg a korábbi adminisztrációk igyekeztek olyan fegyvereket eladni, amelyekkel a tajvani haderő csak rövid ideig tudja feltartóztatni, késleltetni a Kínai Népi Felszabadító Hadsereg támadó erőt, addig a Trump-adminisztráció idején már olyan fegyverrendszerek is eljutottak Tajvanra, amelyek a kínai szárazföldi területeket is elérik, mint a HIMARS rakétasorozatvető-rendszer és a Raytheon vállalat DeepStrike rakétái. Az Obama-adminisztráció nem járult hozzá, hogy a tajvani légierő F-16 (Fighting Falcon) Block A/B típusú repülőgépeit Block C/D gépekre cserélje, hanem csak az A/B változatok felújítására adott lehetőséget,⁹⁸ addig a Trump-adminisztráció eladott 66 darab F-16V típusú repülőgépet, amely a típus legmodernebb változata.⁹⁹

⁹⁷ Taiwan Arms Sales Notified to Congress 1990-2021. Taiwan Defense & National Security, 2021.08.05. <https://www.usaiwandefense.com/taiwan-arms-sales-notified-to-congress-1990-2021/>; letöltés: 2021.12.13.

⁹⁸ KAUSHAL, Sidharth: US Weapons Sales to Taiwan: Upholding the Porcupine Strategy. RUSI, 2020.12.08. <https://rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/us-weapons-sales-taiwan-upholding-porcupine-strategy>; letöltés: 2021.12.13.

⁹⁹ LENDON, Brad: US finalizes sale of 66 F-16 fighters to Taiwan as China tensions escalate. CNN, 2020.08.18. <https://edition.cnn.com/2020/08/17/asia/taiwan-us-f-16-fighter-purchase-intl-hnk-scli/index.html>; letöltés: 2021.12.13.

A Biden-adminisztráció először 2021 augusztusában döntött fegyvereladásról, amelynek keretében 40 darab M109 önjáró tarack és hozzá 1700 darab GPS-vezérlésű okoslövedék eladásáról döntött 750 millió USD összegben.¹⁰⁰

Kínai berepülések Tajvan légtérvédelmi azonosítási zónájába

A Kínai Népköztársaság és az Amerikai Egyesült Államok viszonyában az utóbbi időben jelentős feszültségforrás, hogy a kínai légierő jelentősen növelte repülései számát a tajvani légtérvédelmi azonosítási zónában (ADIZ), fokozva ezzel a feszültséget a Tajvani-szorosban. 2021. október elején négy nap leforgása alatt a Kínai Népi Felszabadító Hadsereg 150 repülőgépe repült be a tajvani ADIZ-ba.¹⁰¹ A tajvani légierő több mint egymilliárd USD összeget költ évente a berepülő ellenséges repülőgépek azonosítására¹⁰² és 2020 szeptembere és 2021 szeptembere között 250 olyan nap volt, amikor a kínai légierő repülőgépei beléptek a tajvani ADIZ-ba.¹⁰³

A berepülések kérdése kapcsán fontos elosztatni egy tévedést, amiről rendszeresen tudósít a magyar sajtó is, vagyis hogy a Kínai Népköztársaság légereje rendszeresen megsérti a tajvani légteret.^{104, 105, 106} Ha jobban megnézzük, akkor mindig csak a tajvani légtérvédelmi azonosítási zónát sértették meg a Kínai Népi Felszabadító Hadsereg légerejének repülőgépei, vagyis sosem volt szó a sziget légterének a megsértéséről. A légtérvédelmi zóna egy olyan kijelölt repülési övezet, amelyben egy adott ország vagy entitás saját maga hoz szabályokat, de ezek a szabályok nem tekinthetők a nemzetközi jog alapján kötelező érvényűnek más országok repülőeszközei számára. Vagyis a zóna nem minősül nemzeti légternek, az csak olyan terület, ahol az adott ország ellenőrzi a légiforgalmat, hogy legyen ideje felkészülni azon repülőeszközök nemzeti légterbe való berepülésére, amelyek veszélyt jelenthetnek az ország nemzetbiztonságára. Ha ellenőrizzük a tajvani légtérvédelmi zóna kijelölését, akkor azt az érdekes helyzetet találhatjuk, hogy a

¹⁰⁰ CHURCHILL, Owen – DELANEY, Robert: Biden administration approves its first arms sale to Taiwan; South China Morning Post, 2021.08.05.
<https://www.scmp.com/news/world/united-states-canada/article/3143859/biden-administration-approves-its-first-arms-sale>; letöltés: 2021.12.13.

¹⁰¹ Record number of China planes enter Taiwan air defence zone. BBC News, 2021.10.05.
<https://www.bbc.com/news/world-asia-58794094>; letöltés: 2021.12.13.

¹⁰² SHATTUCK, Thomas J.: Assessing the Patterns of PLA Air Incursions into Taiwan's ADIZ. The Foreign Policy Research Institute, 2021.04.07.
<https://www.fpri.org/article/2021/04/assessing-the-patterns-of-pla-air-incursions-into-taiwans-adiz/>; letöltés: 2021.12.13.

¹⁰³ SHATTUCK, Thomas J.; Assessing One Year of PLA Air Incursions into Taiwan's ADIZ. The Foreign Policy Research Institute, 2021.10.20.
<https://www.fpri.org/article/2021/10/assessing-one-year-of-pla-air-incursions-into-taiwans-adiz/>; letöltés: 2021.12.13.

¹⁰⁴ Tajvan elítélte, hogy Kína megsértette légterét. Délmagyar, 2021.10.02.
<https://www.delmagyar.hu/orszag-vilag/tajvan-elitelte-hogy-kina-megsertette-legteret-8007620/>; letöltés: 2021.12.02.

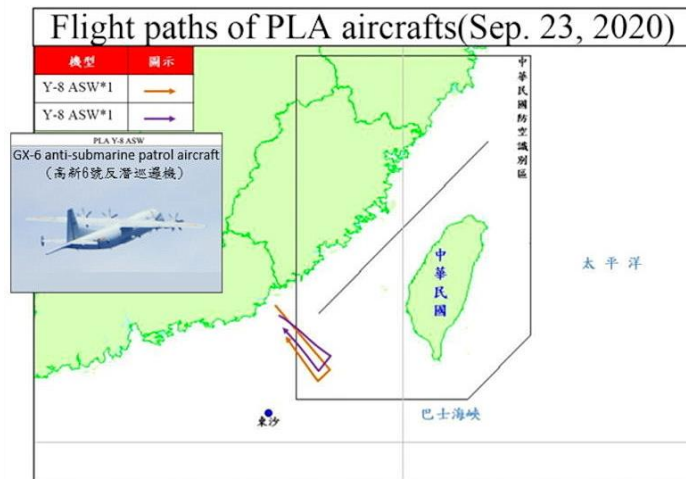
¹⁰⁵ Kína megint megsértette Tajvan légterét. Világgazdaság, 2021.11.01.
<https://www.vg.hu/kozelet/2021/10/kina-megint-megsertette-tajvan-legteret>; letöltés: 2021.12.02.

¹⁰⁶ SZÁSZ Zsófi: Korábban nem látott mértékben sértette meg Kína Tajvan légterét. 444.hu, 2021.03.27.
<https://444.hu/2021/03/26/korabban-nem-latott-mertekben-sertette-meg-kina-tajvan-legteret>; letöltés: 2021.12.02.

tajvani ADIZ egy része a Kínai Népköztársaság szárazföldi területére is benyúlik, amit az alábbi ábrák jól mutatnak.¹⁰⁷

9. ábra. Tajvan térsége országainak légtérvédelmi azonosítási zónái

10. ábra. A tajvani ADIZ-t 2020. szeptember 23-án megsértő két kínai repülőgép útvonalai

¹⁰⁷ Taiwan - Air Defense Identification Zone (ADIZ). Global Security.org. <https://www.globalsecurity.org/military/world/taiwan/adiz.htm>; letöltés: 2021.12.02.

A kínai és a tajvani haderő képességeinek összehasonlítása

A két haderő összehasonlítása kapcsán a leghitelesebb információkhoz a Pentagon által évente kiadásra kerülő jelentés szolgál a Kínai Népi Felszabadító Hadsereg (PLA) fejlődéséről. Ez minden évben tartalmaz összehasonlító táblázatokat a PLA és a tajvani haderő képességeiről.

	Kínai Népköztársaság		Tajvan
	Összesen	A Tajvan szoros térségében	Összesen
Szárazföldi erők létszáma	1 040 000	416 000	88 000
Kombinált hadtest	13	5	3
Kombinált dandár	78	30 (6 partra szállító)	n. a.
Gépesített lövészdandár	n. a.		3
Gépkocsizó dandár			6
Harcokosidandár			4
Csapatrepülő/Légideszant dandár	15	5	4
Tüzérdandár	15	5	3
Légimozgékonyágú dandár	7	7	0
Tengerészgyalogos dandár	8	5	2
Harcokosi	6 300	–	800
Tüzérségi eszköz	7 000	–	1 100

11. ábra. A szárazföldi erők összehasonlítása¹⁰⁸

¹⁰⁸ Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2021. US Department of Defense. p. 179.
<https://media.defense.gov/2021/Nov/03/2002885874/-1/-1/0/2021-CMPR-FINAL.PDF>; letöltés: 2021.12.13.

	Kínai Népköztársaság		Tajvan
	Összesen	Keleti és Déli Hadszintérparancsnokság	Összesen
Repülőgép-hordozó	2	1	0
Cirkáló	1	0	0
Romboló	31	21	4
Fregatt	48	41	22
Korvett	51	34	0
Partra szállító hajó	57	49	14
Dízelmeghajtású támadó tengeralattjáró	56	33	2
Atommeghajtású támadó tengeralattjáró	9	2	0
Ballisztikusrakéta-hordozó tengeralattjáró	6	4	0
Partmenti járőrhajó (rakétahordozó)	86	68	44
Parti Őrség hajói	223	–	23

	Kínai Népköztársaság		Tajvan
	Összesen	Keleti és Déli Hadszintérparancsnokság	Összesen
Vadászrepülőgép	1600 (*2800)	700 (*800)	400 (*500)
Bombázó repülőgép	450	250	0
Szállító repülőgép	400	20	30
Különleges rendeltetésű repülőgép	150	100	30

* A kiképző repülőgépeket is figyelembe véve.

12. ábra. A haditengerészeti és a légi erők képességeinek összehasonlítása¹⁰⁹

¹⁰⁹ Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2021. US Department of Defense. p. 180.
<https://media.defense.gov/2021/Nov/03/2002885874/-1/-1/0/2021-CMPR-FINAL.PDF>; letöltés: 2021.12.13.

A táblázatokból látható, hogy a tajvani erők képességei jelentősen kisebbek, mint a kínai haderőé, ami érthető is, mivel előbbi egy 24 milliós lakosságú terület, utóbbi egy 1,4 milliárd lakosságú terület haderejét képezik.

Tajvan és a Kínai Népköztársaság összehasonlításában nem szabad eltekinteni a költségvetési ráfordításokban mutatkozó különbségektől sem, amiről az alábbi táblázat jó képet ad.¹¹⁰

Regional Comparison of Official 2021 Defense Budgets	
	Defense Budget (In Billions, USD)
PRC (Official Defense Budget)	\$209
India	\$64.8
Japan	\$55
Russia (National Defense Budget)	\$66.8
South Korea	\$48
Taiwan	\$15.4

13. ábra. A térség országainak 2021. évi hivatalos védelmi költségvetései

A Kínai Népköztársaság kapcsán fontos megjegyezni, hogy a táblázatban a kínai kormányzat által hivatalosan megadott költségvetési számadat szerepel, de az állami vállalatokra épülő hadiipar miatt – figyelembe véve a transzparencia teljes hiányát – a valós kiadás jelentősen nagyobb összeg lehet.

Az összehasonlításokból jól látható, hogy a Kínai Népköztársaság erői jelentősen nagyobbak, mint Tajvan hadereje, de ez önmagában nem jelent sokat, mert az Amerikai Egyesült Államok valószínűsíthetően beavatkozna egy konfliktus esetén, bár felmerülhet a kérdés, hogy egy atomhatalom kész-e közvetlen háborút vállalni egy másik atomhatalommal szemben. Az előző évszázad hidegháborúja az Amerikai Egyesült Államok és a Szovjetunió között azt mutatta, hogy az atomhatalmak elkerülték a közvetlen háborúskodást.

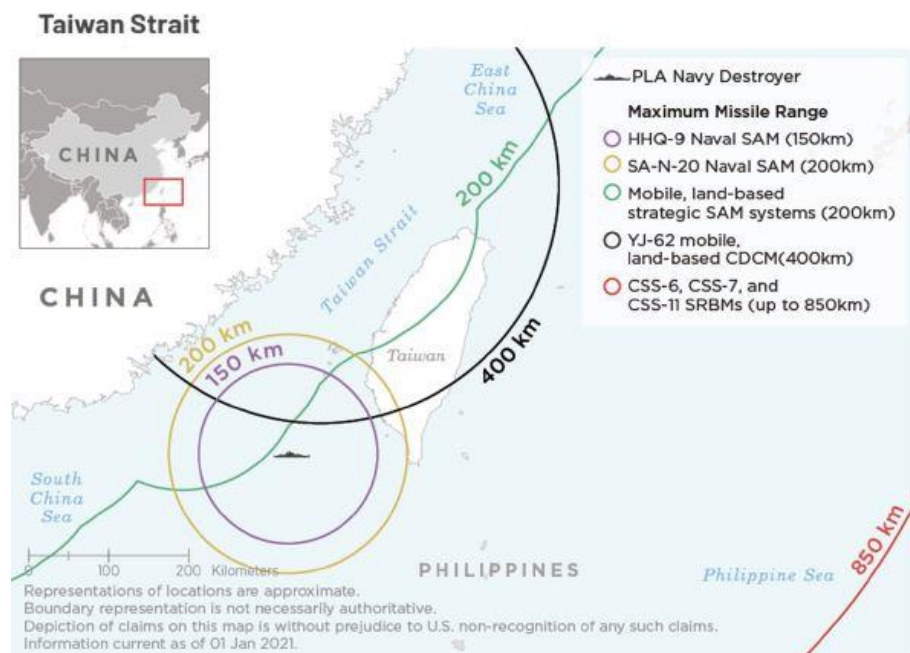
Ha mégis összevetjük az amerikai és a kínai haderőt, akkor vitathatatlan, hogy az amerikai haderő bizonyos számszaki összehasonlításban, például a hadihajók számában és a haderő létszámában alulmaradna a kínai haderővel szemben, de a

¹¹⁰ Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2021. US Department of Defense. p. 161.
<https://media.defense.gov/2021/Nov/03/2002885874/-1/-1/0/2021-CMPR-FINAL.PDF>; letöltés: 2021.12.13.

képességeket tekintve még komoly előnyben van. Kínának jelenleg két repülőgép-hordozója van, és még 2022-ben vízre kerülhet a harmadik. Ezek továbbra is csak hagyományos meghajtású hordozók, míg az Amerikai Egyesült Államoknak 11 atomhajtóműves repülőgép-hordozóra épülő kötelékei vannak rendszerben, amelyek egy távoli szigeten is komoly erőfelfejtést biztosítana.

A kínai haderő fejlődése ugyanakkor azt jelenti, hogy az amerikai haditengerészetnek egyre nagyobb kockázattal kell számolnia. Kína az utóbbi időben több olyan ballisztikus rakétát is rendszeresített, amelyekkel elsősorban az amerikai repülőgép-hordozókat kívánja támadni. Ezek között kitűnik a közepes hatótávolságú DF-26 és a kimondottan repülőgép-hordozók ellen kifejlesztett DF-21D típusok. Nagy sajtóvisszhangot kapott, hogy műholdfelvételek szerint a kínai rakétacsapatok a sivatagban amerikai hadihajók sínen vontatott makettjei ellen hajtanak végre éleslövészetet.¹¹¹

A kínai ballisztikus képességek területén óriási fejlődés történt az elmúlt évtizedben, amiről ír az amerikai éves jelentés is.

14. ábra. Kínai rakéták Tajvan eléréséhez¹¹²

¹¹¹ Satellite images show China built mock-ups of US warships. ABC News, 2021.11.08. <https://abcnews.go.com/US/wireStory/satellite-images-show-china-built-mock-ups-us-81029789>; letöltés: 2021.12.07.

¹¹² Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2021. US Department of Defense. p. 137. <https://media.defense.gov/2021/Nov/03/2002885874/-1/-1/0/2021-CMPR-FINAL.PDF>; letöltés: 2021.12.13.

15. ábra. A kínai ballisztikus rakéták és támadó robotrepülőgépek¹¹³

A fentiekén túlmenően, ha megvizsgáljuk Kína terjeszkedését a Dél-kínai-tengeren, valamint befolyása növekedését Afrikában és az ázsiai térségben, akkor egyértelművé válhat, hogy a kontrollált piacgazdaságot egypárti autokratikus rendszerben működtető Kínai Népköztársaságnak sokkal jobbák a képességei a hibrid hadviselés terén. Valószínűsíthető, hogy Kína erő alkalmazása mellett elsősorban nem katonai erő alkalmazásával tervezi visszafoglalni Tajvant, hanem olyan egyéb nyomásgyakorlással, amit egyetlen liberális demokráciát működtető ország sem képes megtenni. Jó példa volt erre a közelmúltban a Fülöp-szigetek partjainál nagy félelmet keltő több száz kínai halászhajó megjelenése.¹¹⁴

A jövő kilátásai a tajvani konfliktusban

Mivel a két nagyhatalom pontos szándékai nem ismertek, ezért én sem tudok pontos jóslást adni, hogy mi történhet a szigeten, valamint mikor és miként változhat a helyzet.

Ami közismert, hogy Kínában 2022 őszén tartják a 20. pártkongresszust, amelyen Hszi Csin-ping jelenlegi főtitkár várhatóan újabb öt évre megbízatást kap a Kommunista Párt vezetésére, de a kongresszuson valószínűleg megnevezik Hszi főtitkár és államelnök, valamint Li Kocsiang (Li Keqiang) kormányfő, a párt második számú vezetőjének utódját, és a két utód bekerülhet a párt legmagasabb szintű

¹¹³ Missiles of China. CSIS, 2021.04.12.

<https://missilethreat.csis.org/country/china/>; letöltés: 2021.12.14.

¹¹⁴ South China Sea dispute: Huge Chinese 'fishing fleet' alarms Philippines. BBC News, 2021.03.21.

<https://www.bbc.com/news/world-asia-56474847>; letöltés: 2021.12.13.

döntéshozatali testületébe, a jelenleg hét főből álló Politbüro Állandó Bizottságába. Vagyis Hszi elnök és Li miniszterelnök véglegesen 2027-ben adhatja át a hatalmat a 2022-ben kijelölésre kerülő utódoknak. A 2027-es időpont azért lehet fontos, mert Hszi Csin-ping pártfőtitkár még 2013-ban fogalmazta meg, hogy nem lehet a megoldatlan Tajvan-kérdéskört mindig a későbbi generációkra hagyni, a pekingi vezetésnek biztosítania kell a sziget újraegyesülését a szárazföldi területekkel. Ez része Hszi Csin-ping programjának, a „Kínai Álomnak”, hogy Tajvan legkésőbb 2049-ig, a Kínai Népköztársaság centenáriumaig visszatér a szárazföldi Kínához.¹¹⁵

A Kínai Népköztársaság 2020-ban nagy lépéseket tett, hogy az 1997-ben a szárazföldi Kínához visszatért Hongkongot véglegesen beillessze a Kínai Népköztársaság rendszerébe, csökkentve ezzel a lakosság demokratikus jogait. Előbb új nemzetbiztonsági törvényt fogadtak el, amely szigorúbban lép fel a Kínai Népköztársaság elleni tevékenységekkel szemben, majd módosították a választási törvényt, hogy csak olyan személyek kerülhessenek be a hongkongi törvényhozásba és kormányzatba, akik a pekingi vezetés szerint is „jó hazafiak”.¹¹⁶

Kína egyébiránt úgy tekint Tajvanra, mint az ópiumháborúval megkezdett meggyalázás időszakának utolsó áldozatára, ezért is kiemelt törekvése a Kínai Kommunista Pártnak, hogy Tajvan is visszatérjen a szárazföldi Kínához és megtörténjen Kína teljes újjáépülése.¹¹⁷

A Kínai Népköztársaságban teljes a lakossági támogatás abban a kérdésben, hogy Tajvan a Kínai Népköztársaság része, és vissza kell térnie az anyaországhoz.

Tajvanon Caj Jing-ven elnök adminisztrációja 2024-ig lesz hatalmon, mert akkor elnökválasztást tartanak. Eddig még egyik pártnak sem sikerült egymás után három kormányzási ciklust megszereznie a szigeten az 1996-os első demokratikus választás óta, ami alapján nagyobb esélye lehet a KMT-nek, de akár meg is fordulhat a trend, és marad hatalmon a DHP, viszont már új személy vezetésével. A tajvani védelmi tárca értékelése szerint a Kínai Népköztársaság hadereje 2025-ig megtámadja a szigetet, mivel képességei adottak a sziget elfoglalásához. A védelmi miniszter szerint a sziget térségében zajló kínai hadgyakorlatok bármikor átfordulhatnak egy Tajvan elleni agresszióba.¹¹⁸

¹¹⁵ NG, Teddy: Xi Jinping says efforts must be made to close the China-Taiwan political divide. South China Morning Post, 2013.10.06.
<https://www.scmp.com/news/china/article/1325761/xi-jinping-says-political-solution-taiwan-cant-wait-forever>; letöltés: 2021.12.13.

¹¹⁶ Beijing's crackdown on dissent in Hong Kong. France24, 2021.06.04.
<https://www.france24.com/en/live-news/20210604-beijing-s-crackdown-on-dissent-in-hong-kong>; letöltés: 2021.12.13.

¹¹⁷ MORITSUGU, Ken: Analysis: Communist Party seeking China's 'rejuvenation'. AP, 2021.03.10.
<https://apnews.com/article/technology-legislature-coronavirus-pandemic-china-asia-pacific-562b40c73740d97f8ddd3099f08fa0a4>; letöltés: 2021.12.13.

¹¹⁸ CHUNG, Lawrence: PLA drills near Taiwan may turn into full-scale attack, island's defence ministry warns. South China Morning Post, 2021.12.13.
<https://www.scmp.com/news/china/military/article/3159538/pla-drills-near-taiwan-may-turn-full-scale-attack-islands>; letöltés: 2021.12.14.

Ami a tajvani lakosság hozzáállását illeti: 2021 novemberében egy 1072 fős mintán végzett közvélemény-kutatás szerint a válaszadók 84,9%-a a *status quo* fenntartását támogatja, 1,6% vallotta magát egyesüléspártinak, míg 6,8% támogatná, hogy Tajvan nyilvánítsa ki függetlenségét. A válaszadók 77%-a úgy gondolja, hogy a pekingi vezetés ellenségesen viszonyul Tajvanhoz. Amúgy a jelenlegi kormányzati álláspont szerint nem szükséges Tajvannak kinyilvánítania a függetlenségét, mert a sziget jelenleg is független ország.¹¹⁹

A jelenlegi Biden-adminisztráció 2024 őszéig van hatalmon, és egyelőre megíósolhatatlan, hogy Donald Trump 2025-ben visszatérhet-e az elnöki székbe. Véleményem szerint Trump esetleges visszatérését Kína olyan szintű veszélyforrásként értékelhetné, hogy azt megelőzően vagy azzal egy időben megkísérelhetné a sziget erővel történő egyesítését a szárazföldi Kínával.

A témában rendszeresen megkérdezik az amerikai katonai vezetőket a törvényhozásban tartott meghallgatásaikon. Mark Milley vezérezredes, a Vezérkari Főnökök Egyesített Bizottságának elnöke 2021 júliusában úgy nyilatkozott, hogy két éven belül nem várható, hogy Peking megtámadja Tajvant.¹²⁰ A tábornok 2021 novemberében azt is kijelentette, hogy az Amerikai Egyesült Államoknak minden képessége megvan ahhoz, hogy megvédje Tajvant.¹²¹ John Aquilino tengernagy, az amerikai Indiai-csendes-óceáni Parancsnokság parancsnoka 2021. márciusi kinevezése előtti szenátusi meghallgatásán azt nyilatkozta, hogy Peking sokkal előbb megszerzi a Tajvan megtámadásához szükséges képességeit, mint azt sokan gondolják. Elődje, Philip Davidson tengernagy néhány hónappal korábban azt feltételezte, hogy Peking várhatóan hat éven belül támadást indít Tajvan ellen. Herbert McMaster nyugállományú altábornagy, a Trump-adminisztráció korábbi nemzetbiztonsági főtanácsadója szerint a pekingi téli olimpia és a 2022 őszi tervezett pártkongresszus közötti időszak a legkockázatosabb, mivel Oroszország is a szocsi téli olimpiát követően indított támadást a Krím félsziget elcsatolására.¹²²

Összegzés

Reményeim szerint a cikk alátámasztja, hogy Tajvan kérdésköre mennyire bonyolult és szerteágazó problémakör, amire jelenleg nem látszik olyan megoldás, amit mind a Kínai Népköztársaság, mind Tajvan, mind az Amerikai Egyesült Államok is elfogadna. Az is látszik, hogy az idő sem tudja megoldani a problémát, mert az elmúlt 50 év nem hozott megoldást arra.

¹¹⁹ Majority supports cross-strait status quo: survey. ForumTaiwan, 2021.11.19.
<https://focustaiwan.tw/cross-strait/202111190014>; letöltés: 2021.12.14.

¹²⁰ China 'unlikely' to try taking Taiwan in next two years: US general. South China Morning Post, 2021.06.24.
<https://www.scmp.com/news/china/military/article/3138530/china-unlikely-try-taking-taiwan-next-two-years-us-general>; letöltés: 2021.12.14.

¹²¹ US 'absolutely' has ability to defend Taiwan: top Pentagon general. France24, 2021.11.03.
<https://www.france24.com/en/live-news/20211103-us-absolutely-has-ability-to-defend-taiwan-top-pentagon-general>; letöltés: 2021.12.14.

¹²² DELANEY, Robert: China's ability to invade Taiwan 'much closer than most think', US Indo-Pacific Command nominee says. South China Morning Post, 2021.03.24.
<https://www.scmp.com/news/china/military/article/3126702/chinas-ability-invade-taiwan-much-closer-most-think-us-into>; letöltés: 2021.12.14.

A kérdés kapcsán ugyanakkor nem szabad megfeledkezni arról a tényről, hogy az Amerikai Egyesült Államok az 1970-es években lemondott Tajvanról a Kínai Népköztársasággal való együttműködés érdekében, és a jelenlegi NATO- és EU-tagországok mind követték a példáját: felszámolták államközi kapcsolataikat Tajvannal, hogy diplomáciai kapcsolatokat létesítsenek a Kínai Népköztársasággal. Ez egy olyan tény, amely Tajvan kapcsán megkerülhetetlen. Az utóbbi évtizedekben nem volt arra példa, hogy egy ország megszüntesse a diplomáciai kapcsolatait a Kínai Népköztársasággal és diplomáciai kapcsolatokat létesítsen Tajvannal, míg a fordított helyzetben számtalan példát láthattunk. Emellett azt is meg kell jegyezni, hogy Litvánia mellett több kelet-közép-európai ország is érdeklődést mutat a gazdasági kapcsolatok erősítésére Tajvannal, illetve Tajvan kapcsán megnőtt az érdeklődés a globális chiphiány kapcsán több fejlett és nagy gazdaság részéről is.

A Kínai Népköztársaság álláspontjából látszik, hogy a jelenlegi *status quo* nem tartható fenn örökké, főképp nem olyan körülmények között, amikor a Kínai Népköztársaság a világ legnépesebb országából a legerősebb gazdasággá és hosszabb távon az egyik, ha nem a legerősebb katonai erejévé is válik majd. A Kínai Népköztársaság számára Tajvan népessége vagy gazdasági ereje nem számít jelentősnek, de a kérdéskör szimbolikus és politikai jelentősége óriási, hiszen a KKP konkrét határidőt szabott a problémakör rendezésére a 2049-es centenáriumi év meghatározásával. A Kínai Népköztársaság lakossága teljes egészében kiáll amellett, hogy Tajvan a Kínai Népköztársaság része, és a szigetnek vissza kell térnie a szárazföldi Kínához. Szintén mindenki támogatja a kormányzati álláspontot, hogy Tajvan kérdésköre kínai belügy, de hasonló a közvélekedés Hongkong és az Ujgur Autonóm Terület kapcsán is.

A fentiek miatt az Amerikai Egyesült Államok nagyon nehéz helyzetben van, mert ha nem védi meg Tajvant, akkor a térségben meglévő szövetségi rendszere összeomlik, mert megkérdőjeleződik a nagyhatalmi státuszának a hitelesége. Tajvan megvédése súlyos amerikai áldozatokat feltételez, amire az amerikai lakosság valószínűleg nincs felkészülve, még ha az amerikai lakosság nagy többsége fenyegető veszélyt lát is a Kínai Népköztársaságban. Az már csak plusz, hogy egy kínai–amerikai összetűzés a globalizáció korában valószínűleg megingatná az amerikai gazdaságot is, ráadásul minden ország számára óriási károkat okozna.

A vietnami, az iraki és az afganisztáni háborúk is azt mutatták, hogy kezdetben fel lehet lelkesíteni az amerikai lakosságot egy, az ország határaitól távol vívott háborúra, de az áldozatok számával és a költségekkel folyamatosan erodálódik a politikai támogatás. Egy 2021. márciusi közvélemény-kutatás szerint az amerikai lakosság 67%-a tekint negatívan a Kínai Népköztársaságra, 89% látja az országot vetélytársként vagy ellenségként, és 48% látja magas prioritásúnak Kína megállítását. Jelentős negatív változások történtek a Trump-adminisztráció négy évében Kína megítélésében.¹²³

¹²³ GALSTON, William A.: A momentous shift in US public attitudes toward China. Brookings, 2021.03.22. <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2021/03/22/a-momentous-shift-in-us-public-attitudes-toward-china/>; letöltés: 2021.12.17.

Az amerikai vállalatoknak ugyanakkor szükségük van az óriási és nagy ütemben bővülő piacra annak ellenére, hogy a két ország közötti politikai kapcsolatok jelentősen leromlottak az elmúlt években, de Kína gazdasága is nagyban függ a világ legnagyobb gazdaságától, és kölcsönös a pénzügyi függőség a két nagyhatalom között.^{124, 125}

Jogos lehet a kérdés, hogy egy ilyen súlyú problémakörbe, az Amerikai Egyesült Államok és a Kínai Népköztársaság közötti feszültségbe egy Magyarországhoz hasonló méretű országnak valóban be kell-e kapcsolódnia és állást foglalnia bármelyik fél mellett. Egy olyan kérdéskörben, ahol a két nagyhatalom, az ENSZ BT két állandó tagja, a világ legnagyobb és második legnagyobb gazdasága áll vitában egymással egy olyan helyzetben, amit a két ország együtt alakított ki az 1970-es évektől napjainkig. A két ország viszonya abban nem változott, hogy a 70-es évek titkos megegyezéséről is utólag értesült a világ, mint ahogy arról sem tudhatunk pontosan, hogy például Hszi Csin-ping kínai államfő és Joe Biden amerikai elnök a 2021. novemberi virtuális csúcstalálkozón miről állapodott meg bármilyen kérdéskörben.

A történelmi áttekintésből jól látszik, hogy a nagyhatalmak miként módosítják álláspontjaikat, ha a szükség úgy hozza, miként értelmezik másképp a megkötött megállapodásokat, miként fűznek titkos megjegyzéseket korábban elfogadott megegyezésekhez, és miként alkalmazzák az „ellenségem ellensége a barátom” elvet. Az is kitűnik, hogy mennyire nem számít nekik a Tajvanon élő 24 millió ember akarata és sorsa, akik csak egy nagyhatalmi játszma eszközei.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A Million Taiwan Protesters Decry China Anti-Secession Law. The Wall Street Journal, 2005.03.27.
<https://www.wsj.com/articles/SB111183299723990299>, 2021.12.07.
- Abe again hints at Japan's possible military role in Taiwan contingency. Japan Today, 2021.12.14.
<https://japantoday.com/category/politics/abe-hints-at-japan-s-possible-military-role-in-taiwan-contingency>; letöltés: 2021.12.14.
- Anti-Secession Law (Full text)(03/15/05). Embassy of the People's Republic of China in the United States of America.
<https://www.mfa.gov.cn/ce/ceus/eng/zt/999999999/t187406.htm>; 2021.12.07.
- Backgrounder: "1992 Consensus" on "one-China" principle. People's Daily Online; 2004.10.13.
http://en.people.cn/200410/13/eng20041013_160081.html; letöltés: 2021.12.07.
- Baltics snub China's Eastern Europe summit. LRT, 2021.02.08.
<https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/1338967/baltics-snub-china-s-eastern-europe-summit>; letöltés: 2021.12.14.

¹²⁴ HOROWITZ, Julia: This is why American companies still want to be in China. CNN, 2021.07.15.
<https://edition.cnn.com/2021/07/15/investing/premarket-stocks-trading/index.html>; letöltés: 2021.12.17.

¹²⁵ ZHAO, Huanxin: US companies choose to stay and thrive in China market. China Daily, 2021.08.11.
<https://global.chinadaily.com.cn/a/202108/11/WS61133374a310efa1bd6681b0.html>; letöltés: 2021.12.17.

- Beijing's crackdown on dissent in Hong Kong. France24, 2021.06.04.
<https://www.france24.com/en/live-news/20210604-beijing-s-crackdown-on-dissent-in-hong-kong>; letöltés: 2021.12.13.
- BERMINGHAM, Finbarr: Lithuania seeks more EU support as US offers US\$600m to cushion impact from row with Beijing over Taiwan. South China Morning Post, 2021.11.20.
<https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3156794/lithuania-seeks-more-eu-support-us-offers-us600m-cushion>; letöltés: 2021.12.13.
- Biden and Xi speak on phone for first time in seven months. Aljazeera, 2021.09.10.
<https://www.aljazeera.com/news/2021/9/10/biden-and-xi-speak-on-phone-for-first-time-in-seven-months>; letöltés: 2021.12.07.
- BLANCHARD, Ben – LEE, Yimou: Taiwan won't be forced to bow to China, president says. Reuters, 2021.10.10.
<https://www.reuters.com/world/asia-pacific/taiwan-wont-be-forced-bow-china-president-says-2021-10-10/>; letöltés: 2021.12.07.
- BLAND, Ben: Taiwan pushes island credentials of South China Sea outpost. Financial Times, 2016.03.24.
<https://www.ft.com/content/91101bac-f163-11e5-a609-e9f2438ee05b>; letöltés: 2021.12.07.
- BODEEN, Christopher: China, Taiwan hold historic talks in Nanjing. Global News, 2014.02.11.
<https://globalnews.ca/news/1141521/china-taiwan-hold-historic-talks-in-nanjing/>; letöltés: 2021.12.07.
- BORGER, Julian: Biden-Xi virtual summit: leaders warn each other over future of Taiwan. The Guardian, 2021.11.16.
<https://www.theguardian.com/us-news/2021/nov/16/xi-biden-virtual-summit-us-china-conflict-taiwan-hong-kong>; letöltés: 2021.12.07.
- BORGER, Julian: Mike Pompeo declares China's treatment of Uighurs 'genocide'. The Guardian, 2021.01.19.
<https://www.theguardian.com/world/2021/jan/19/mike-pompeo-china-uighur-genocide-sanctions-xinjiang>; letöltés: 2021.12.07.
- BOWDEN, John: Top US general sounds alarm on 'very concerning' hypersonic weapon developed by China. The Independent, 2021.10.28.
<https://www.independent.co.uk/news/world/americas/us-politics/mark-milley-sputnik-hypersonic-weapon-china-b1946531.html>; letöltés: 2021.12.07.
- Brussels Summit Communiqué. NATO, 2021.06.14.
https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm; letöltés: 2021.12.07.
- BURR, William: The Beijing-Washington Back-Channel and Henry Kissinger's Secret Trip to China, September 1970-July 1971. The National Security Archive, 2002.02.27.
<https://nsarchive2.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB66/>; letöltés: 2021.12.02.
- BUSH, Richard C.: What the historic Ma-Xi meeting could mean for cross-Strait relations. Brookings Institute, 2015.11.09.
<https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2015/11/09/what-the-historic-ma-xi-meeting-could-mean-for-cross-strait-relations/>; letöltés: 2021.12.07.

- CAMPBELL, Charlie: Donald Trump Angers China With Historic Phone Call to Taiwan's President. *The Time*, 2016.12.05.
<https://time.com/4589641/donald-trump-china-taiwan-call/>; letöltés: 2021.12.07.
- CAMPBELL, Charlie: Inside the Taiwan Firm That Makes the World's Tech Run. *Time*, 2021.10.01.
<https://time.com/6102879/semiconductor-chip-shortage-tsmc/>; letöltés: 2021.12.07.
- CHAN, Minnie; How a mid-air collision near Hainan 18 years ago spurred China's military modernisation. *South China Morning Post*, 2019.04.02.
<https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3004383/how-mid-air-collision-near-hainan-18-years-ago-spurred-chinas>; letöltés: 2021.12.07.
- CHEN, Qingqing – XU, Yelu. French parliament's Taiwan resolution 'conforms to US pressure, won't have real impact on policy'. *Global Times*, 2021.11.30.
<https://www.globaltimes.cn/page/202111/1240323.shtml>; letöltés: 2021.12.07.
- China 'unlikely' to try taking Taiwan in next two years: US general. *South China Morning Post*, 2021.06.24.
<https://www.scmp.com/news/china/military/article/3138530/china-unlikely-try-taking-taiwan-next-two-years-us-general>; letöltés: 2021.12.14.
- China urges U.S. to honor agreements on Taiwan, stop arms sales. *Xinhua News Agency*, 2021.08.17.
http://www.xinhuanet.com/english/2021-08/17/c_1310132752.htm; letöltés: 2021.12.07.
- China. Office of the Historian.
<https://history.state.gov/departmenthistory/travels/president/china>; letöltés: 2021.12.07.
- China-Taiwan tensions: Xi Jinping says 'reunification' must be fulfilled. *BBC News*, 2021.10.09.
<https://www.bbc.com/news/world-asia-china-58854081>; letöltés: 2021.12.07.
- Chinese Communist Party. *Encyclopaedia Britannica*.
<https://www.britannica.com/topic/Chinese-Communist-Party>; letöltés: 2021.12.07.
- Chinese Revolution 1911-1912. *Encyclopaedia Britannica*.
<https://www.britannica.com/event/Chinese-Revolution-1911-1912>; letöltés: 2021.12.07.
- Chronology – A review of the decades long US-China face-off over the island of Taiwan. *Frontline*.
<https://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/china/etc/cron.html>; letöltés: 2021.12.07.
- CHUNG, Lawrence: PLA drills near Taiwan may turn into full-scale attack, island's defence ministry warns. *South China Morning Post*, 2021.12.13.
<https://www.scmp.com/news/china/military/article/3159538/pla-drills-near-taiwan-may-turn-full-scale-attack-islands>; letöltés: 2021.12.14.
- CHUNG, Lawrence; Military attack on Taiwan would be 'suicidal' for Beijing, former Japanese PM Shinzo Abe warns. *South China Morning Post*, 2021.12.14.
<https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3159670/military-attack-taiwan-would-be-suicidal-beijing-former>; letöltés: 2021.12.14.
- CHURCHILL, Owen: Biden sparks confusion with commitment to Taiwan's defence if Beijing attacks. *South China Morning Post*, 2021.10.22.
<https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3153252/biden-sparks-confusion-commitment-taiwans-defence-if-beijing>; letöltés: 2021.12.07.

- CHURCHILL, Owen – DELANEY, Robert: Biden administration approves its first arms sale to Taiwan; South China Morning Post, 2021.08.05.
<https://www.scmp.com/news/world/united-states-canada/article/3143859/biden-administration-approves-its-first-arms-sale>; letöltés: 2021.12.13.
- COLLINSON, Stephen: Biden pushes China threat at G7 and NATO, but European leaders tread carefully. CNN, 2021.06.15.
<https://edition.cnn.com/2021/06/14/world/meanwhile-in-america-june-15-intl/index.html>; letöltés: 2021.12.07.
- CROIZIER, Ralph C.: Zheng Chenggong – Chinese pirate. Encyclopaedia Britannica.
<https://www.britannica.com/biography/Zheng-Chenggong>; letöltés: 2021.12.07.
- Cross-Straits Economic Relations. Bureau of Foreign Trade, 2020.05.12.
https://www.trade.gov.tw/english/Pages/Detail.aspx?nodeID=2910&pid=652155&dl_DataRange=all&txt_SD=&txt_ED=&txt_Keyword=&Pageid=1; letöltés: 2021.12.07.
- DELANEY, Robert: China's ability to invade Taiwan 'much closer than most think', US Indo-Pacific Command nominee says. South China Morning Post, 2021.03.24.
<https://www.scmp.com/news/china/military/article/3126702/chinas-ability-invade-taiwan-much-closer-most-think-us-into>; letöltés: 2021.12.14.
- Dialogue – Issue 38: Tiananmen Sanctions: 20 Years & Counting. Dui Hua.
<https://duihua.org/dialogue-issue-38-tiananmen-sanctions-20-years-counting/>; letöltés: 2021.12.07.
- ERLANGER, Steven – MYERS, Steven Lee: NATO Allies Oppose Bush on Georgia and Ukraine. The New York Times, 2008.04.03.
<https://www.nytimes.com/2008/04/03/world/europe/03nato.html>; letöltés: 2021.12.07.
- EU and US similar, but split on China, Merkel says. Deutsche Welle, 2021.03.26.
<https://www.dw.com/en/eu-and-us-similar-but-split-on-china-merkel-says/a-57009094>; letöltés: 2021.12.13.
- FENG, Hui: Trump took a sledgehammer to US-China relations. This won't be an easy fix, even if Biden wins. The Conversation, 2020.10.19.
<https://theconversation.com/trump-took-a-sledgehammer-to-us-china-relations-this-wont-be-an-easy-fix-even-if-biden-wins-147098>; letöltés: 2021.12.07.
- FERLEY, Robert: Can China's Economy Overtake the United States? The Diplomat, 2021.07.23.
<https://thediplomat.com/2021/07/can-chinas-economy-overtake-the-united-states/>; letöltés: 2021.12.07.
- France and Security in the Indo-Pacific. Ministère des Armées, 2019.
<https://www.defense.gouv.fr/layout/set/print/content/download/532754/9176250/version/3/file/France+and+Security+in+the+Indo-Pacific++2019.pdf>; letöltés: 2021.12.13.
- Fujian's GDP surpasses Taiwan for the first time. China Daily, 2020.06.02.
http://fujian.chinadaily.com.cn/2020-06/02/c_497198.htm; letöltés: 2021.12.07.
- GALSTON, William A.: A momentous shift in US public attitudes toward China. Brookings, 2021.03.22.
<https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2021/03/22/a-momentous-shift-in-us-public-attitudes-toward-china/>; letöltés: 2021.12.17.

- Government Portal of the Republic of China (Taiwan).
https://www.taiwan.gov.tw/content_5.php; letöltés: 2021.12.07.
- GREEN, Michael J. – GLASER, Bonnie S.; What Is the U.S. “One China” Policy, and Why Does it Matter? CSIS, 2017.01.13.
<https://www.csis.org/analysis/what-us-one-china-policy-and-why-does-it-matter>;
letöltés: 2021.12.07.
- GWERTZMAN, Bernard: U.S. Decides to Sell Weapons to China in Policy Reversal.
The New York Times, 1981.06.17.
<https://www.nytimes.com/1981/06/17/world/us-decides-to-sell-weapons-to-china-in-policy-reversal.html>; letöltés: 2021.12.07.
- HARRIS, Shane – SONNE, Paul: Russia planning massive military offensive against Ukraine involving 175,000 troops, U.S. intelligence warns.
The Washington Post, 2021.12.03.
https://www.washingtonpost.com/national-security/russia-ukraine-invasion/2021/12/03/98a3760e-546b-11ec-8769-2f4ecdf7a2ad_story.html; letöltés: 2021.12.07.
- HOROWITZ, Julia: This is why American companies still want to be in China.
CNN, 2021.07.15.
<https://edition.cnn.com/2021/07/15/investing/premarket-stocks-trading/index.html>;
letöltés: 2021.12.17.
- Xi Jinping Attends the Conference Marking the 50th Anniversary of the Restoration of the Lawful Seat of the People’s Republic of China in the United Nations and Delivers an Important Speech. MFA of PRC, 2021.10.25.
https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/202110/t20211025_9982432.html;
letöltés: 2021.12.07.
- Imports of goods and services (BoP, current US\$) – China. The World Bank.
<https://data.worldbank.org/indicator/BM.GSR.GNFS.CD?locations=CN>; letöltés: 2021.12.07.
- Joe Biden speaks with China's Xi in their first call since U.S. election.
The Economic Times, 2021.02.11.
<https://economictimes.indiatimes.com/news/international/world-news/joe-biden-speaks-with-chinas-xi-in-their-first-call-since-u-s-election/articleshow/80822187.cms?from=mdr>; letöltés: 2021.12.07.
- Joint Communiqué on Arms Sales to Taiwan, 17 August 1982. Taiwan Documents Project.
<http://www.taiwandocuments.org/communique03.htm>; letöltés: 2021.12.07.
- Joint Communiqué on the Establishment of Diplomatic Relations, 1 January 1979.
Taiwan Documents Project.
<http://www.taiwandocuments.org/communique02.htm>; letöltés: 2021.12.07.
- Joint Statement from Quad Leaders. The White House, 2021.09.24.
<https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/09/24/joint-statement-from-quad-leaders/>; letöltés: 2021.12.13.
- KAUSHAL, Sidharth: US Weapons Sales to Taiwan: Upholding the Porcupine Strategy.
RUSI, 2020.12.08.
<https://rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/us-weapons-sales-taiwan-upholding-porcupine-strategy>; letöltés: 2021.12.13.

- KHURSHUDYAN, Isabelle – SONNE, Paul: Putin expected to demand guarantee in Biden call that NATO won't expand east. The Washington Post, 2021.12.06.
https://www.washingtonpost.com/world/europe/biden-putin-meeting-nato-ukraine/2021/12/06/71225812-5677-11ec-8396-5552bef55c3c_story.html; letöltés: 2021.12.07.
- Kína megint megsértette Tajvan légtérét. Világgazdaság, 2021.11.01.
<https://www.vg.hu/kozelet/2021/10/kina-megint-megsertette-tajvan-legteret>; letöltés: 2021.12.02.
- Kinmen,matsu,wuciou. Mapsof.net.
<https://www.mapsof.net/china/kinmenmatsuwuciou>; letöltés: 2021.12.07.
- KRATZ, Agatha – ZENGLEIN, Max J. – SEBASTIAN, Gregor: Chinese FDI in Europe: 2020 Update. Merics, 2021.06.16.
<https://merics.org/en/report/chinese-fdi-europe-2020-update>; letöltés: 2021.12.13.
- KUNDNANI, Hans – TSURUOKA, Michito: Germany's Indo-Pacific frigate may send unclear message. Chatham House, 2021.05.04.
<https://www.chathamhouse.org/2021/05/germanys-indo-pacific-frigate-may-send-unclear-message>; letöltés: 2021.12.13.
- LAU, Stuart: China trying to divide and rule in Europe, EU foreign policy chief Josep Borrell says. South China Morning Post, 2020.05.16.
<https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3084684/china-trying-divide-and-rule-europe-eu-foreign-policy-chief>; letöltés: 2021.12.13.
- LAU, Stuart: China's Eastern Europe strategy gets the cold shoulder. Politico, 2021.02.09.
<https://www.politico.eu/article/china-xi-jinping-eastern-europe-trade-agriculture-strategy-gets-the-cold-shoulder/>; letöltés: 2021.12.14.
- LAU, Stuart: Czech president to skip Beijing summit over China 'investment letdown'. South China Morning Post, 2021.01.13.
<https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3045917/czech-president-skip-beijing-summit-over-china-investment>; letöltés: 2021.12.14.
- LAU, Stuart: Lithuania asks EU for 'strong reaction' to Chinese pressure. Politico, 2021.12.06.
<https://www.politico.eu/article/lithuania-asks-eu-for-strong-reaction-to-chinese-pressure/>; letöltés: 2021.12.13.
- LAWRENCE, Susan V.; President Reagan's Six Assurances to Taiwan. Congressional Research Service, 2020.10.08.
<https://sgp.fas.org/crs/row/IF11665.pdf>; letöltés: 2021.12.07.
- Lee Teng-hui: Taiwan's 'father of democracy' dies. BBC News, 2020.07.31.
<https://www.bbc.com/news/world-asia-53604386>; letöltés: 2021.12.07.
- Legislative Yuan, Republic of China(Taiwan).
<https://www.ly.gov.tw/EngPages/List.aspx?nodeid=345>; letöltés: 2021.12.07.
- LENDON, Brad: US finalizes sale of 66 F-16 fighters to Taiwan as China tensions escalate. CNN, 2020.08.18.
<https://edition.cnn.com/2020/08/17/asia/taiwan-us-f-16-fighter-purchase-intl-hnk-scli/index.html>; letöltés: 2021.12.13.

- Leon Panetta: US to deploy 60% of navy fleet to Pacific. BBC News, 2012.06.02. <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-18305750>; letöltés: 2021.12.07.
- LIPTAK, Kevin: Biden says Taiwan's independence is up to Taiwan after discussing matter with Xi. CNN, 2021.11.17. <https://edition.cnn.com/2021/11/16/politics/biden-china-taiwan/index.html>; letöltés: 2021.12.07.
- Majority supports cross-strait status quo: survey. ForumTaiwan, 2021.11.19. <https://focustaiwan.tw/cross-strait/202111190014>; letöltés: 2021.12.14.
- Map of Taiwan - Republic of China (ROC) - 中華民國. Nations Online. <https://www.nationsonline.org/oneworld/map/taiwan-map.htm>; letöltés: 2021.12.07.
- Message to Compatriots in Taiwan. China.org; 1979.01.01. <http://www.china.org.cn/english/taiwan/7943.htm>; letöltés: 2021.12.07.
- Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2021. US Department of Defense. <https://media.defense.gov/2021/Nov/03/2002885874/-1/-1/0/2021-CMPR-FINAL.PDF>; letöltés: 2021.12.13.
- Missiles of China. CSIS, 2021.04.12. <https://missilethreat.csis.org/country/china/>; letöltés: 2021.12.14.
- MORITSUGU, Ken: Analysis: Communist Party seeking China's 'rejuvenation'. AP, 2021.03.10. <https://apnews.com/article/technology-legislature-coronavirus-pandemic-china-asia-pacific-562b40c73740d97f8ddd3099f08fa0a4>; letöltés: 2021.12.13.
- Nationalist Party. Encyclopaedia Britannica. <https://www.britannica.com/topic/Nationalist-Party-Chinese-political-party>; letöltés: 2021.12.07.
- NG, Teddy: Xi Jinping says efforts must be made to close the China-Taiwan political divide. South China Morning Post, 2013.10.06. <https://www.scmp.com/news/china/article/1325761/xi-jinping-says-political-solution-taiwan-cant-wait-forever>; letöltés: 2021.12.13.
- O'DONNELL, John – SYTAS, Andrius: Exclusive: Lithuania braces for China-led corporate boycott. Reuters, 2021.12.09. <https://www.reuters.com/world/china/exclusive-lithuania-braces-china-led-corporate-boycott-2021-12-09/>; letöltés: 2021.12.13.
- OGASAWARA, Yoshiyuki: The Pratas Islands: A New Flashpoint in the South China Sea. The Diplomat, 2020.12.10. <https://thediplomat.com/2020/12/the-pratas-islands-a-new-flashpoint-in-the-south-china-sea/>; letöltés: 2021.12.07.
- PALMER, James: China Just Won The U.S. Election. Foreign Policy, 2016.11.09. <https://foreignpolicy.com/2016/11/09/china-just-won-the-u-s-election-trump-victory/>; letöltés: 2021.12.07.
- PAN, Che: US-China tech war: semiconductor links across Taiwan Strait face political headwinds. South China Morning Post, 2021.12.06. <https://www.scmp.com/tech/tech-war/article/3158673/us-china-tech-war-semiconductor-links-across-taiwan-strait-faces>; letöltés: 2021.12.07.

- PATRANOBIS, Sutirtho: China slams upcoming in-person Quad summit in Washington. Hindustan Times, 2021.09.14.
<https://www.hindustantimes.com/world-news/china-slams-upcoming-in-person-quad-summit-in-washington-101631617475404.html>; letöltés: 2021.12.13.
- Record number of China planes enter Taiwan air defence zone. BBC News, 2021.10.05.
<https://www.bbc.com/news/world-asia-58794094>; letöltés: 2021.12.13.
- SALAZAR-WINSPEAR, Olivia: Were the French blindsided by the AUKUS submarine deal? France24, 2021.09.21.
<https://www.france24.com/en/europe/20210921-were-the-french-blindsided-by-the-aukus-submarine-deal>; letöltés: 2021.12.13.
- SAM, Cedric: Taiwan 2020 Election Results. Bloomberg, 2020.01.11.
<https://www.bloomberg.com/graphics/2020-taiwan-election-results/>; letöltés: 2021.12.07.
- Satellite images show China built mock-ups of US warships. ABC News, 2021.11.08.
<https://abcnews.go.com/US/wireStory/satellite-images-show-china-built-mock-ups-us-81029789>; letöltés: 2021.12.07.
- SATYANARAYANA, Anil: TSMC has the largest market share in the global semiconductor manufacturing industry: Counterpoints Research. Notebook Check, 2021.02.03.
<https://www.notebookcheck.net/TSMC-has-the-largest-market-share-in-the-global-semiconductor-manufacturing-industry-Counterpoints-Research.518137.0.html>; letöltés: 2021.12.07.
- Shanghai Communiqué, 28 February 1972. Taiwan Documents Project.
<http://www.taiwandocuments.org/communique01.htm>; letöltés: 2021.12.07.
- SHATTUCK, Thomas J.: Assessing the Patterns of PLA Air Incursions into Taiwan's ADIZ. The Foreign Policy Research Institute, 2021.04.07.
<https://www.fpri.org/article/2021/04/assessing-the-patterns-of-pla-air-incursions-into-taiwans-adiz/>; letöltés: 2021.12.13.
- SHATTUCK, Thomas J.; Assessing One Year of PLA Air Incursions into Taiwan's ADIZ. The Foreign Policy Research Institute, 2021.10.20.
<https://www.fpri.org/article/2021/10/assessing-one-year-of-pla-air-incursions-into-taiwans-adiz/>; letöltés: 2021.12.13.
- South China Sea dispute: Huge Chinese 'fishing fleet' alarms Philippines. BBC News, 2021.03.21.
<https://www.bbc.com/news/world-asia-56474847>; letöltés: 2021.12.13.
- Soviets boycott United Nations Security Council, 1950.01.13. History, 2020.01.09.
<https://www.history.com/this-day-in-history/soviets-boycott-united-nations-security-council>; letöltés: 2021.12.07.
- SZÁSZ Zsófi: Korábban nem látott mértékben sértette meg Kína Tajvan légtérét. 444.hu, 2021.03.27.
<https://444.hu/2021/03/26/korabban-nem-latott-mertekben-sertette-meg-kina-tajvan-legteret>; letöltés: 2021.12.02.
- Taiwan - Air Defense Identification Zone (ADIZ). Global Security.org.
<https://www.globalsecurity.org/military/world/taiwan/adiz.htm>; letöltés: 2021.12.02.

- Taiwan Arms Sales Notified to Congress 1990-2021. Taiwan Defense & National Security, 2021.08.05.
<https://www.ustaiwandefense.com/taiwan-arms-sales-notified-to-congress-1990-2021/>; letöltés: 2021.12.13.
- Taiwan investment delegation to visit Slovakia, Czech Republic, Lithuania. Taiwan Today, 2021.09.15.
<https://taiwantoday.tw/news.php?unit=2,6,10,15,18&post=207732>; letöltés: 2021.12.17.
- Taiwan protest over China's anti-secession law. The Irish Times, 2005.03.26.
<https://www.irishtimes.com/news/taiwan-protest-over-china-s-anti-secession-law-1.1175310>; letöltés: 2021.12.07.
- Taiwan Relations Act (Public Law 96-8, 22 U.S.C. 3301 et seq.). American Institute in Taiwan.
<https://www.ait.org.tw/our-relationship/policy-history/key-u-s-foreign-policy-documents-region/taiwan-relations-act/>; letöltés: 2021.12.07.
- Taiwan, Early Nationalist rule. Encyclopaedia Britannica.
<https://www.britannica.com/place/Taiwan/Early-Nationalist-rule>; letöltés: 2021.12.07.
- Taiwan. Infoplease.
<https://www.infoplease.com/world/countries/taiwan>; letöltés 2021.12.07.
- Taiwan. Office of the U.S. Trade Representative.
<https://ustr.gov/countries-regions/china/taiwan>; letöltés: 2021.12.07.
- Taiwanese minister's map disappears during US democracy summit. South China Morning Post, 2021.12.13.
<https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3159463/taiwanese-ministers-map-disappears-during-us-democracy-summit>; letöltés: 2021.12.13.
- Taiwan-US Economic Relations. Bureau of Foreign Trade, 2021.09.30.
https://www.trade.gov.tw/english/Pages/Detail.aspx?nodeID=2911&pid=655394&dl_DataRange=all&txt_SD=&txt_ED=&txt_Keyword=&Pageid=0; letöltés: 2021.12.07.
- Tajvan elitelte, hogy Kína megsértette légtérét. Délmagyar, 2021.10.02.
<https://www.delmagyar.hu/orszag-vilag/tajvan-elitelte-hogy-kina-megsertette-legteret-8007620/>; letöltés: 2021.12.02.
- The "Six Assurances" to Taiwan, July 1982. Taiwan Documents Project.
<http://www.taiwandocuments.org/assurances.htm>; letöltés: 2021.12.07.
- The People's Republic of China. The Office of the U.S. Trade Representative.
<https://ustr.gov/countries-regions/china-mongolia-taiwan/peoples-republic-china>; letöltés: 2021.12.07.
- U.S. reportedly considering Taipei's proposal to add 'Taiwan' to name of Washington office. Japan Times, 2021.09.12.
<https://www.japantimes.co.jp/news/2021/09/12/asia-pacific/us-taiwan-representative-office-name/>; letöltés: 2021.12.13.
- U.S.-Japan Joint Leaders' Statement: "U.S. – Japan Global Partnership for a New Era". The White House, 2021.04.16.
<https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/04/16/u-s-japan-joint-leaders-statement-u-s-japan-global-partnership-for-a-new-era/>; letöltés: 2021.12.07.

- U.S.-ROK Leaders' Joint Statement. The White House, 2021.05.21.
<https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/05/21/u-s-rok-leaders-joint-statement/>; letöltés: 2021.12.07.
- US 'absolutely' has ability to defend Taiwan: top Pentagon general. France24, 2021.11.03.
<https://www.france24.com/en/live-news/20211103-us-absolutely-has-ability-to-defend-taiwan-top-pentagon-general>; letöltés: 2021.12.14.
- US awards Lithuania 'beacon of democracy' for its provocation. Global Times, 2021.12.17.
<https://www.globaltimes.cn/page/202112/1241602.shtml>; letöltés:2021.12.17.
- Visits By Foreign Leaders of China. Office of the Historian.
<https://history.state.gov/departmenthistory/visits/china>; letöltés: 2021.12.07.
- Xi Jinping Attends the Conference Marking the 50th Anniversary of the Restoration of the Lawful Seat of the People's Republic of China in the United Nations and Delivers an Important Speech. Ministry of Foreign Affairs, the People's Republic of China, 2021.10.25.
https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/202110/t20211025_9982432.html; letöltés: 2021.12.07.
- ZETTER, Kim: Burn After Reading – Snowden Documents Reveal Scope of Secrets Exposed to China in 2001 Spy Plane Incident. The Intercept, 2017.04.10.
<https://theintercept.com/2017/04/10/snowden-documents-reveal-scope-of-secrets-exposed-to-china-in-2001-spy-plane-incident/>; letöltés: 2021.12.07.
- ZHAO, Huanxin: US companies choose to stay and thrive in China market. China Daily, 2021.08.11.
<https://global.chinadaily.com.cn/a/202108/11/WS61133374a310efa1bd6681b0.html>; letöltés: 2021.12.17.
- ZHAO, Yusha – QU, Qiuyan; Joe Biden: a new president-elect for the US, yet an 'old friend' for Chinese. The Global Times, 2020.11.08.
<https://www.globaltimes.cn/page/202011/1206133.shtml>; letöltés: 2021.12.07.

BARTOS MÓNIKA

AZ OROSZ ÁLLAM ÉS A PRAVOSZLÁV EGYHÁZ KAPCSOLATA

„ADJÁTOK MEG A CSÁSZÁRNAK, AMI A CSÁSZÁRÉ,
ÉS AZ ISTENNEK, AMI AZ ISTENÉ”

Bevezetés

A bibliai gondolat – miszerint „*Adjátok meg a császárnak, ami a császáré, és az Istennek, ami az Istené*”¹ – harmonikus és kiegyensúlyozott viszonyrendszert fest le a világi hatalom és Isten országa között, amelynek megtestesítője és képviselője az egyház. Ugyanakkor az egyensúly megteremtése, sőt a kapcsolatok ápolása és alakítása korántsem magától értetődő. A harmónia és a kiegyensúlyozottság – ha egyáltalán sikerül – nagyon sok konfliktus, erőfitogtatás és áldozat eredménye. Az orosz állam és a pravoszláv egyház² kapcsolatában sem volt ez másként. Az egyházüldözés korszakai szinte idillikusnak mondható időszakokat váltottak. Mi sem bizonyítja azonban jobban azt, hogy az egyensúlyra való törekvés nem illúzió és nem utópisztikus elképzelés, mint a mai helyzet állam és egyház között Oroszországban.

Ennek az érdekes, kalandos, eseményekben korántsem szűkölködő kapcsolatnak a legfontosabb állomásait és azok jellemzőit tárom fel tanulmányomban, és arra keresem a választ, hogy a múlt és a jelen történéseiből kikövetkeztethető-e a jövő.

A keleti egyházak és a pravoszláv egyház

Minden olyan egyház beletartozik a keleti egyházak gyűjtőfogalomba – ismerteti a *Kereszténység, katolicizmus, ortodoxia* című könyv³ –, amely az egykori Bizánci (Keletrómai) Birodalomban, az ezt határoló körzetekben vagy az innen kiinduló hittérítés folyamán keletkezett, és emiatt különbözik az egykori Nyugatrómai Birodalomban lévő egyháztól. A keleti egyházak közé számítjuk a nesztoriánusok⁴ és monofiziták⁵ nemzeti egyházait, az ortodox egyházakat és a római katolikus egyházzal egyesült katolikus keleti egyházakat.

¹ Szentírás, Máté evangéliuma 22:21. Szent István Társulati Biblia.

https://szentiras.hu/SZIT/Mt22#heading_20102200100_3; letöltés: 2022.01.15.

Jézus ezt a mondatot adja válaszként egy provokációra utolsó jeruzsálemi tartózkodása idején. Júdea Krisztus korában római provincia volt. Ha Jézus igennel felel, akkor a farizeusok a mózesi törvény és a nemzeti függetlenség árulójának kiáltják ki, ha viszont nemmel, akkor a római uralom elleni lázítással vádolhatják.

² A szláv nyelvterületeken az ortodox egyházat pravoszláv egyháznak nevezik. Az elnevezésnek nincs köze a szláv nemzeti jelleghez, a „pravoszláv” szó a görög „ortodox” (igaz hit, igaz istentisztelet) kifejezés tükörfordítása.

³ NANOVSZKY György (szerk.): *Kereszténység – katolicizmus – ortodoxia*. Windsor Kiadó, Budapest, 1996.

⁴ Nesztoriosz püspök által az V. században alapított teológiai tanítás, amely Krisztus isteni és emberi természetének értelmezésében sajátos nézeteket vall.

⁵ A monofiziták a monofizitizmus követői. A monofizitizmus tana Krisztusban csak egy természetet ismer el, amely szerint az isteni természet mintegy fölszívta az emberit.

1. ábra. A Bizánci (Keletrómai) Birodalom (1265)⁶

Az ortodox egyházak eredetileg azok, amelyek elfogadják a niceai (325), az epheszoszi (431) és a khalkedóni (451) zsinati határozatokat, és emiatt magukat ortodoxoknak, azaz igazhitűnek tekintik, megkülönböztetve az ariánusoktól,⁷ nesztoriánusoktól és monofizitáktól.

Az 1054-es egyházszakadás az identitástudat megszilárdulását eredményezte. Ettől kezdve az ortodox egyházaknak nincs közösségük a római nyugati egyházzal. Saját magukat „a kelet mindent magában foglaló igazhitű egyházainak” aposztrofálják.

Azok a keleti egyházak, amelyek elfogadták a bizánci hagyományokat és a konstantinápolyi patriarcha vezetését, nemzeti keretekben önálló egyházakká szerveződtek. Ezeknek az úgynevezett autokefál⁸ egyházaknak a vezetői a patriarchák, akik egymástól teljesen függetlenek, és csak a tiszteletbeliség sorrendjében különböznek egymástól.

⁶ The Byzantine Empire in 1265. The Historical Atlas by William R. Shepherd, 1911. Perry-Castañeda Library Map Collection.

https://maps.lib.utexas.edu/maps/historical/shepherd/byzantine_empire_1265.jpg; letöltés: 2022.01.17.

⁷ A 3. és a 4. század fordulóján élt Arius nevű pap által terjesztett irányzat, amely a Fiút nem tartja egylényűnek az Atyával, és így nem vallja a Szentháromság létét.

⁸ Önálló.

Az autokefál egyházak élén a négy ősi patriarkátus áll: a konstantinápolyi, az alexandriai, az antiochiai (damaszkuszi) és a jeruzsálemi. Moszkva az ötödik.

A 9. században vett lendületet az ortodox missziós tevékenység Cirill és Metód,⁹ a szlávok apostolainak érdeméért. Nagyrészt az ő munkásságuknak köszönhető, hogy a Keletrómai Birodalom északnyugati szomszédságában élő népek – bolgárok, szerbek, románok, oroszok – a kereszténység útjára léptek. Napjainkban az ortodox keresztény vallású népesség mintegy 15 országban él.

Az ortodox egyházak nemzeti szinten szerveződtek annak ellenére, hogy a konstantinápolyi pátriárka eszmei vezető szerepét elismerték. Miután a törökök 1453-ban elfoglalták Konstantinápolyt, a balkáni népek nemzeti azonosságtudatának megőrzését az ortodox egyházak biztosították.

2. ábra. A Bizánci (Keletrómai) Birodalom és az ottomán török területek alakulása még Konstantinápoly bevételéig (1355)¹⁰

⁹ Tesszalinikában született keresztény testvérpár, akik a 9. század nagy hittérítői a nyugati szláv népek körében.

¹⁰ The Byzantine Empire and the Ottoman Turks in 1555. The Historical Atlas by William R. Shepherd, 1911. Perry-Castañeda Library Map Collection. https://maps.lib.utexas.edu/maps/historical/shepherd/byzantine_empire_1355.jpg; letöltés: 2022.01.17.

Az ortodox egyházak jellemzői, eltérések a római egyháztól:

- nem fogadják el a római pápa vezető szerepét és tévedhetetlenségét;
- a bűnbánat szentségének nincs olyan kiemelt szerepe, mint a katolikus egyházban;
- anyanyelvi igehirdetés és istentisztelet tartása már a 9. századtól;
- a papok felszentelésük előtt nősülhetnek¹¹ (legalább egy éve, és gyermekáldás is legyen);
- püspök csak nőtlen pap lehet,¹² ezért rendszerint a szerzetesek közül választják őket;¹³
- az istentiszteleteken két szín alatti áldozás (eucharisztia vétele);
- szentképek tisztelete, az ikonokra úgy tekintenek, mint az isteni kinyilatkoztatás részeire, Szűz Máriát és Szent Miklóst különösen nagy tisztelet övezi;
- Julianus-naptár használata – szemben a Gergely-naptárral –, ami miatt ünnepeiket 13 nappal később ülik meg;
- egy oltár van a templomokban, amely mindig az Úrnak van szentelve;
- ikonosztazia (szentkép fal) a templomokban, amely elválasztja a hívek és a csak papok által használt tereket.

Az orosz ortodox egyház a legnépesebb ortodox közösség. A bizánci Birodalom 1453-as bukása óta az ortodox világ legfőbb pártfogójának tartja magát. Központját, Moszkvát „harmadik Rómának” nevezik.

¹¹ Az ortodox papság szentségének három fokozata van: első fokozata a diakonátus, ezt követi a papság, legmagasabb fokozata a püspökség. A diakónusok és a papok általában családos emberek, de elviekben hibás az a megközelítés, amely szerint „az ortodox papok nősülhetnek”. Az a megállapítás helyes, hogy az egyház a lelkeszi hivatás első két fokozatába nős, családos embereket is felszentel.

¹² A jelöltség alapfeltétele a nőtlenség, általában a betöltött 35. életév, illetve egy maximális életkor (70 év). A jelölt lehet szerzetes, nőtlen vagy özvegy pap, a megválasztott jelölt a püspökké szentelés előtt szerzetesi fogadalmat is tesz. A püspök felszenteléséhez és beiktatásához legalább két püspök jelenléte szükséges.

¹³ Kivétel lehetséges. Ha egy nős papot püspökké szentelnek, akkor a felszentelés javára megszűnik a házassága. Természetesen jogilag nem egyszerű a helyzet: a) A pap a püspöki hivatalra szóló kinevezést csak akkor fogadhatja el, ha a házastársa ebbe beleegyezik. b) A feleségnek le kell mondania az újraházasodásról, ígéretet kell tennie, hogy a püspökségtől messze eső kolostorba vonul. Nem egyértelmű, hogy csak ott kell tartózkodnia, vagy szerzetesi fogadalmat is kell tennie. Bár a keleti egyházakban többnyire szerzeteseket vagy megözvegyült papokat jelölnek a püspökségre, mégis adódhat ilyen helyzet, és a szentelést majdan vezető metropolitának rendkívüli körültekintéssel kell eljárnia. c) A püspök köteles egykori házastársát anyagilag támogatni, ha arra rászorul.

A pravoszláv egyház kialakulása, nagy korszakai és kapcsolata az állammal, a világi hatalommal

A kezdetek és a fejedelemségek korszaka

A pravoszláv egyház a helyi, a nemzeti egyházak legnagyobb képviselője. A 10. század végén jött létre, amikor Vlagyimir Szvjatoszlavics herceg rendelkezése – aki a kereszténység felvétele után, 988-ban egész családját és udvartartását is megkereszteltette – a bizánci papság segítségével 990-ben megkeresztelték a Kijevi Oroszország (Rusz) lakóit.¹⁴

Az első időkben gyorsan terjedt a kereszténység, és szinte gomba módra szaporodtak a püspökségek. A konstantinápolyi pátriárka tiszteletét, szellemi fölényét mutatja, hogy ekkortájt egy neki alárendelt metropolita vezette az egyházat. Az egyház már ekkor autokefál jelleget mutatott, a kijevi nagyfejedelem mellett viszonylag önálló volt.

A történelem megpróbáltatásai miatt a metropolita a székhelyét Kijevből először Vlagyimirba (1299), majd 1328-ban Moszkvába tette át.

Autokefál nemzeti egyházzá 1488-ban vált a pravoszláv egyház Jónás moszkvai metropolita vezetésével. Az ő hatalomra kerülésében a moszkvai nagyfejedelem nagyon komoly szerepet játszott, ellenszegülve ezzel a konstantinápolyi pátriárka akaratának. A konstantinápolyi pátriárka tárgyalási pozícióját gyengítette a törökök előrenyomulása és Konstantinápoly eleste.

A Bizánci Birodalomban a világi és az egyházi hatalom képviselői egymással kiegyensúlyozott kapcsolatra törekedtek. A fejedelemségek időszakában ez a gondolat nagyrészt a gyakorlatban is jól működött. Ez a tény fontos jellemzőnek bizonyult, hiszen ugyanekkor a római katolikus egyház – ezzel a hozzáállással ellentétesen – vezető pozícióra tört az egyház és az állam viszonyrendszerében.

A történelem viharai természetesen az orosz területeket sem kerülték el. A mongol uralom 200 éve alatt azonban olyan kiváltságokban részesült az egyház (egyházi személyek adómentessége, szabad vallásgyakorlás törvényi szintű garantálása, egyházi birtokok és épületek védelme), amelyek a megerősödését eredményezték.

¹⁴ A Nyesztor-krónika szerint 988-ban elfoglalta a bizánci fennhatóság alatt levő krími Khersonészoszt és a II. Baszileiosz császártól azt követelte, hogy adja hozzá feleségül Anna nővérét, különben megostromolja Konstantinápolyt. A császár beleegyezett a frigybe, de feltételül szabta Vlagyimir megkeresztelkedését. A szertartás előtt Vlagyimir egész kíséretével együtt megkeresztelkedett, és miután visszatért Kijevbe, elrendelte a pogány bálványok ledöntését. Az arab források eltérő történetet mesélnek. A szíriai keresztény Antiókiái Jahja és Ibn al-Aszír szerint 987-ben Bardasz Szklerosz és Bardasz Phókasz fellázadt a császár ellen, aki Vlagyimir segítségével bízott. A fejedelem cserébe a bíborbanszületett hercegnő kezét kérte, és beleegyezett a kereszténység felvételébe is. Miután a fejedelem megkeresztelkedett, elrendelte Novgorod és Kijev tömeges megtérítését. Kijevben parancsba adta, hogy pünkösdkor a Dnyeper vízében tömegesen alattvalói is keresztelkedjenek meg, de előbb bele kellett szórniuk a pogány bálványokat a folyóba.

A Konstantinápolyból kinevezett főpapot a tatár kánok egy baráti hatalom előjogokkal rendelkező képviselőjének tartották, aki a Ruszbeli fejedelmek között zajló viszályok felett állt. Az ortodox kereszténység számára világossá vált – és ez dilemmát jelentett számára –, hogy a nyugati keresztiesek, a svédek, a teuton lovagok¹⁵ veszélyesebbek, mint a tatárok, hiszen a mongolok vallási toleranciával viseltettek az ortodox egyház iránt. A mongol megszállás egyháztörténeti jelentősége abban áll, hogy az egyháznak adott *jarlikok*¹⁶ megerősítették azt.

Ahogy a mongol-tatár hódoltság, úgy a feudális széttagoaltság időszaka is az egyház helyzetét erősítette, mivel egyfajta védőernyőt jelentett, közös alapot, orientációs pontot adott az embereknek. Moszkva az egyházi hatalom központjaként jelentős várossá vált, a birtokai gyarapodtak, és missziós tevékenysége révén az egyház az orosz területek bővüléséhez is hozzájárult. Ebben az időszakban az orosz fejedelmek és cárok maguk is előmozdították az egyház helyzetének megerősítését anyagi támogatásaik és katonai védelmük biztosításával.

Gecse Géza szerint¹⁷ az ortodoxia képes volt az orosz nagyhatalmi terjeszkedést is segíteni, hiszen az Orosz Birodalom ellenségei mind pogánynak számítottak. Délen az oszmán törökökkel, északon a protestáns svédekkel, nyugaton a katolikus lengyelekkel kerültek szembe. Az ellenük történő mozgósítás új eszköze volt a pravoszlávia, vagyis az össz-szláv nemzeti összetartozás szellemének bevezetése.

Maga a pánszlávizmus közép-európai ideológia, mint kifejezés 1826-ban tűnik fel először. A pánszlávizmus motorja az egyházi gyökerű rendkívül konzervatív értelmiség volt. A pánszlávizmust Széchenyi és Wesselényi is veszélyes mozgalomnak tartotta, mert szerintük fenyegetést jelentett a Szent István-i Magyarországra.

A pánszlávizmus lelkesége csak az 1870-es évek végére itatta át az orosz társadalmat, többek között II. Sándor cárt.

1589-ben Jób pátriárka vezetésével létrejött az orosz patriarchátus intézménye, amelynek székhelyét Moszkvát jelölték meg. Ez az időszak az orosz állam és a pravoszláv egyház párhuzamos erősödésének korszaka.

Ez az erősödés az egyházi birtokok folyamatos bővülését, az egyház gazdagodását is jelentette, amely végül megrendítette az állam és az egyház kapcsolatának harmóniáját, és megingatta az egyház iránti bizalmat.

Ez a folyamat esszenciálisan Alekszej Mihajlovics cár és Nyikon pátriárka kapcsolatában is megfigyelhető. A cár kezdetben támogatta a pátriárkát, annak reformjait, de később – mivel az vezető pozícióra tört – elfordult tőle.

¹⁵ Német egyházi-katonai lovagrend, amelyet a 3. kereszties hadjárat idején Akkónál alapítottak német keresztiesek, elsősorban lübecki és brémai polgárok a betegek ápolására, de céljuk volt a pogányok elleni küzdelem is.

¹⁶ Azt a menlevelet nevezzük jarliknak, amely a kiváltságokat tartalmazta.

¹⁷ GECSE Géza: Pánszlávizmus az orosz politikában. História, XXIV. évfolyam 3. szám, 2002. pp. 12–15. <http://www.gecse.eu/histo1.htm>; letöltés: 2022.01.20.

Az elégedetlenség az egyházon belül is repedéseket okozott, sőt később szakadást eredményezett. Az óhitű ortodox-pravoszláv egyház létrejöttének a felháborodásnak köszönhető, amely idővel nemcsak az egyház, hanem a világi politika ellen is fellépett.

A szárnyaló és virágzó úgynevezett első patriarchátusi időszak végül az állam és az egyház kapcsolatában csúfosan ért véget.

A pravoszláv egyház mint államegyház

I. (Nagy) Péter hatalomra kerülésével ez odáig vezetett, hogy a patriarchátus intézményének megszüntetésével a cár lett a pravoszláv egyház feje. Ekkor a pravoszláv egyház államegyházzá vált. 1722-től a létrehozott Szent (Kormányzó) Szinódus vezetése alatt állt, amelynek döntései kötelező érvényűek voltak. A cár jóváhagyása nélkül nem születhetett döntés, amit az is garantált, hogy a Szent Szinódus működését – egy főügyési poszt létrehozásával – az uralkodó szemmel tudta tartani.

Az egyház ekkor nem csupán az emberek lelki vezetője volt, hanem állami funkciókat is betöltött, így az oktatásban és az anyakönyvezésben fontos szerepet vállalt. Ugyanakkor a gyónás évenkénti kötelezővé tételével, és az azon elhangzottak nyomán követésével az emberek hangulatáról is tájékozódott a politikai vezetés. A papok közreműködését ebben függelmi helyzetük is magyarázta, hiszen jövedelmi forrásaiktól megfosztva az egyházi személyek az állam ellátására, gyámságára kényszerültek.

1725-ben meghalt Nagy Péter cár. A pravoszláv egyház helyzete nem változott, sőt egyre erősödő világi hatalmi befolyás érvényesült felette. A döntéseket a Szent Szinódus – vagy annak főügyésze – hozta, és az egyházat érintő reformkísérletek mind kudarcot vallottak. Az ortodoxia mint államvallás a cári birodalom alapját képezte, amelyet az uralkodó nem engedett ki a felügyelete alól.

Az egyház függetlenedési kísérlete és a szovjet időszak

Számos elbukott próbálkozás után az állam és az egyház szétválasztására tett igyekezetet 1917 augusztusában siker koronázta. Tyihon zsinati megválasztásával 217 év után visszaállt a patriarchátus intézménye. Az állam és az egyház szétválasztásának mérőföldkő jelentőségű dokumentuma *Az egyház elválasztása az államtól és az iskolák leválasztása az egyházzal*¹⁸ című dekrétum. A 19. század végén kezdődő erőfeszítések, amelyek arra törekedtek, hogy az egyház visszaszerezhesse a zsinatok útján történő szabad döntési jogát, és visszaállíthassa a patriarchátus intézményét, ekkor hozták meg gyümölcseiket.

A *Kereszténység, katolicizmus, ortodoxia* című könyv 73. oldalán az olvasható, hogy a Szent Szinódus – amely az autokefál ortodox egyházak legmagasabb és legfontosabb hatalmi szerve – 1917–1918-ban jött létre, és feladata a központi törvényhozó, végrehajtó és bírói hatalom gyakorlása a Főpapi és Egyházmegyei

¹⁸ 1918. január 23.

zsinatok ülései között. Ugyanakkor tudjuk, hogy a Szent Szinódus intézménye – igaz, hogy más döntési képességgel és más egyház–állam közötti hatalmi viszonyban, azaz világi irányítással –, de már Nagy Péter óta létezik. Az uralkodó ennek létrehozásával az egyház feletti befolyását akarta erősíteni, megvalósítani.

A szovjet korszak nehéz időket hozott a pravoszláv egyház számára. A nagymértékben hívő közösséget az ateizmus tanaival mérgezték. Az egyház Tyihon pátriárka vezetésével folyamatosan küzdött azért, hogy a hosszú idő után visszaszerzett függetlenségét megőrizhesse. Ez kihívásokkal teli volt, hiszen az egyházi javakat elkobozták, és a pátriárkát magát is ellehetlenítették. Ő maga meghátrált, békét hirdetett, de az egyház sorsában ez nem jelentett fordulatot. Az elnyomás, az üldöztetés folytatódott.

Az állam beavatkozott az egyház ügyeibe, és fokozatosan akadályozta hatáskörei gyakorlásában. Először gazdálkodási, jótékonyági tevékenységét lehetetlenítette el, ezt követően pedig azt is megtiltotta, hogy lelkigondozást végezzon, a hívők lelki életét felügyelje és szociálisan gondoskodjon róluk. A papokat üldözték, megölték, az egyházi szimbólumok használatát megtiltották.

Az 1941–1945 közötti enyhülés az állam és az egyház viszonyában annak köszönhető, hogy az egyház a Nagy Honvédő Háború idején adományokat gyűjtött a fronton harcolóknak és áldással bátorította¹⁹ őket a fegyveres küzdelemben. A gyűjtés lehetővé tette az alakulatok technikai erősítését is. A Dmitrij Donszkaj hercegi alakulatot és az Alekszandr Nyevszkij repülőszázadot hívők adományából hozták létre. Az egyház hozzáállása nagy megbecsülést eredményezett, és Joszif Visszarionovics Sztálin egyházzal kapcsolatos politikájában is enyhülést hozott, hiszen a körülmények erre kényszerítették, amiben nagy szerepe volt a világ közvéleményének és szövetségesei nyomásának is.

A második világháború alatt, 1945. február 2-án I. Alekszaj pátriárka megválasztásával és az egyházi szervezet egyes hatóságainak jogkörét és feladatait meghatározó *Szabályzat* elfogadásával nagy változás történt a pravoszláv egyház életében. Ezeken túl I. Alekszaj pátriárka és Sztálin ez évi április 10-i találkozója is fontos előrelépést jelentett.

1948-ban ünnepelték az orosz ortodox autokefál egyház fennállásának 500. évfordulóját. Ezen szinte valamennyi külföldi egyház képviseltette magát. A találkozót az alapozta meg, hogy a szembenállás a fasiszta ideológiával csökkentette vagy betemette az ortodox egyházak közötti szakadékokat.

Sztálin 1953-ban meghalt. Ezután az enyhülés folytatódott az egyház és az állam viszonyában. A börtönök lakatai kipattantak, a fogolytáborok ajtajai megnyíltak, az elhurcolt és bebörtönözött papok kiszabadultak. Lehetőség nyílt a templomok látogatására, és arra, hogy a hívek orosz nyelven olvashatták a Szentírást.

A második világháború után a nemzetközi erőter is átalakult, és befolyást gyakorolt az állam és az egyház kapcsolatára.

¹⁹ Szergej pátriárka.

Ez a kedvező időszak azonban nem tartott soká. Nyikita Szergejevics Hruscsov hatalomra kerülésével – 1958-tól – ismét sötét korszak következett. Az emberek fejében lévő *kapitalista vallási csökevények* felszámolására törekedett. A templomokat ismét bezárták, az egyházközségek felét megszüntették. Az Orosz Ortodox Egyházügyi Tanácsot és a Vallásügyi Tanácsot összevonták, megalakították a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Vallásügyi Tanácsot. 1961-től az egyház kizárólag a hívek lelki életével foglalkozhatott, míg a gazdasági és az adminisztrációs feladatokat világiak látták el.²⁰ A hruscsovi évek gerincropogatók voltak az egyház életében, de legalább nem tartóztattak le, nem öltek meg senkit.

1961-ben – az orosz ortodox egyháznak az Egyházak Világtanácsába történő belépésével – megerősödtek az egyház nemzetközi kapcsolatai, amelyeket mind a mai napig ápol és erősít. Érdekes módon ez az 1961-es lépés – az egyház számára nehéz hruscsovi időkben – segítette a szovjet állam mozgását a nemzetközi térben.

Hruscsov után Leonyid Iljics Brezsnyev színre lépésével kezdődött az ismételt enyhülés a szovjet állam és a pravoszláv egyház viszonyában, elsősorban a nyugati szervezetek erőteljes nyomásának köszönhetően.

Az 1970-es évekre jellemző, viszonylag kiegyensúlyozott állam–egyház kapcsolat ellenére a vallási életet az országban langymelegség, sőt hidegség jellemezte. Az ateizmus szelleme végigsöpört az előző évtizedekben, hatására csökkent a templomok látogatottsága, megfogytak a parókiák száma.

Az ezt követő évek az oroszországi kereszténység felvételének 1000 éves évfordulója izgatottságában teltek, ezáltal tovább javult az egyház és az állam viszonya. Az állam által átadott Danyilov-kolostor a Szent Szinódus²¹ székhelyévé vált.

A Danyilov-kolostor azóta is számos neves találkozó színhelye. A Pannonhalmi Főapátság alapításának 1000. évfordulója kapcsán (1996) Várszegi Asztrik főapát igyekezett megszervezni a római katolikus egyházfő és az orosz pátriárka magyarországi találkozóját, ami az egyházszakadás utáni első hivatalos párbeszédet jelentette volna. Sajnálatos módon a Szent Szinódus nem támogatta ezt, annak ellenére, hogy II. Alekszij pátriárka úgy nyilatkozott, hogy elérkezettnek látja az időt a találkozó lebonyolítására. A magyarok fáradozását megköszönve II. Alekszij pátriárka a Danyilov-kolostorban látta vendégül a moszkvai magyar nagykövetség diplomatáit 1994-ben.

1988 a jubileumi esztendő.²² Az ünnepi zsinatot június 6-án tartották. Ekkor nagyon sok új szentet kanonizáltak, és elfogadták az ortodox egyház új szabályzatát. 1988-tól kezdődően az egyház friss levegőhöz jutott. Több új egyházmegye létesült, számos, korábban a tulajdonában lévő ingatlant visszakapott, és bekapcsolódhatott a társadalmi vitákba is.

²⁰ Az 1961. július 18-i főpapi zsinat döntései alapján.

²¹ Jelenleg a Szent Szinódusnak a pátriárka mellett állandó és ideiglenes tagjai is vannak, az 13 fővel működik.

²² Vlagyimir Szvjatoszlavics herceg a családjával együtt ezer évvel korábban, 988-ban vette fel a kereszténységet.

1. kép. Danyilov-kolostor²³

1989 újabb kiemelkedő eseményt hozott, amikor a patriarchátus fennállásának 400. évfordulóját ünnepelték. Az ünnepi zsinat keretében szentté avatták az első moszkvai pátriárkát, Jóbot és Tyihon főpapot. A zsinat kinyilvánította álláspontját – mert a történelmi szerep már megengedte – a lelkiismereti szabadságról szóló törvénytervezetről. Ebben a törvénytervezetben számos, az egyházat és annak jogait és feladatait érintő paragrafus szerepelt.

A gorbacsovi peresztrojka és glasznoszty időszakában folytatódott az orosz ortodox egyház reneszánsza. Az egyház általa korábban nem érintett területeken jelent meg, például a tömegkommunikációban.

Érdekes kiegészítést vet fel Sayfo Omar,²⁴ aki azt fejtegeti, hogy a Szovjetunió utolsó évtizedeiben az egyház és az Állambiztonsági Bizottság²⁵ útjai erősen összefonódtak. Az ottani titkosszolgálat kötelékében általában orosz, vagyis ortodox háttérű emberek teljesítettek szolgálatot. Az egyház és az állam együttműködése miatt az orosz ortodox egyház nem vett részt a kommunista rendszer aláaknázásában.

²³ Danilov kolostor Moszkvában. Danilov Stavropigial kolostor. ERCH2014. <https://hu.ersch2014.com/duhovnoe-razvitie/28850-danilov-monastyr-v-moskve-danilov-stavropigialnyy-muzhskoy-monastyr.html>; letöltés: 2021.12.06.

²⁴ SAYFO Omar: Ortodox reneszánsz. Magyar Demokrata, 13. évfolyam 13. szám, 2009.04.01. https://adt.arcanum.com/hu/view/MagyarDemokrata_2009_2/; letöltés: 2022.02.17.

²⁵ Az Állambiztonsági Bizottság orosz nevének rövidítése KGB.

A jelicini, a medvegyevi és a putyini érákban az egyház pozíciója megszilárdult azzal, hogy az orosz állam is erősödött. A Szovjetunió szétesését követően kialakult az Oroszországi Föderáció.

Az átmeneti időszak után²⁶ ma az 1993-ban népszavazással elfogadott alkotmány I. fejezetének 14. cikkelye adja az alapját az egyház és az állam relációjának. Eszerint az Oroszországi Föderáció világi állam. Egyetlen vallás sem lehet állami vagy kötelező. A vallási intézmények leválasztásra kerültek az államtól és egyenlők a törvény előtt.

Az 1993. évi alkotmány hatályba lépése lehetővé tette a lelkiismereti szabadságról és a vallási felekezetekről szóló törvény²⁷ megalkotását. Ebben szerepel, hogy:

- a végrehajtó hatalomnak szerepe van a vallási felekezetek létrehozásában;
- a törvény megnevezi a történelmileg létező vallási felekezeteket,²⁸ de ezeknek előjogot nem biztosít;
- a vallási felekezetek regisztrálni kötelesek;
- országos vallási felekezetnek azt ismeri el, amelyik legalább 50 éve működik az ország, regionálisnak pedig azt, amelyik minimum 15 éve működik a régió területén;
- vallási felekezetet csak jogszerű bírói döntéssel lehet megszüntetni;
- a térítésmentesen biztosított egyházi ingatlanokat megfelelően kell használni és óvni;
- lehetővé teszi az egyházi oktatást és a hittanokat a világi intézményekben;
- az egyház működését megfelelő jogi szervek ellenőrzik.

Az állami intézkedéseket az egyháziak követték. Az *Orosz Pravoszláv Egyház társadalmi koncepcióinak alapjai* című regláment az egyház államhoz való viszonyulását, az egyházi etika és a világi jog, valamint az egyház és a politika viszonyát is lefekteti.

Az orosz ortodox egyház sokat tett azért, hogy egyesítse az anyaországi ortodoxokat azokkal, akik emigrációba kényszerültek.

Az orosz állam és az ortodox egyház kapcsolata napjainkban

A jelicini időktől kezdve – és ez napjainkban is igaz – az elnök jó viszonyra törekszik az egyházzal. Egymás jeles ünnepein kölcsönösen megjelennek, az egyház politikai kérdésekben is véleményt nyilvánít. 1995-ben a Vezérkari Akadémián kápolna épült. Az egyház ma fontos támasza az államnak, Kirill pátriárka támogatja Vlagyimir Putyin elnök döntéseit. Az elmúlt évtizedekben szépültek, megújultak, új fényben pompáznak az ortodox egyház épületei, templomai.

²⁶ Ebben az időben az egyház és az állam kapcsolatrendszerét az 1990. október 25-i törvény szabályozta.

²⁷ 1997. évi 125. törvény.

²⁸ Pravoszláv, iszlám, zsidó, buddhista.

A Szovjetunió szétesése és az ezt követő átmenet káosza mély nyomokat hagyott a társadalom morális állapotán. Az ortodox egyház akkor is fontos szerepet vállalt – és vállal ma is – a társadalmi megújulás és az identitás erősítésében.

Az állam egyik fontos feladata polgárainak védelme, biztonságuk garantálása, amelyet részben a hadseregen keresztül lát el. Az orosz hadsereg és a pravoszláv egyház kapcsolatát is hullámhegyek és hullámvölgyek jellemezték a történelemben. A fejedelemségek korában megfigyelhető kiváló együttműködés egyik jó példája az 1380. szeptember 8-i csata, ahol a mongol-tatár seregek feletti győzelmet többek között annak tulajdonították, hogy Szergej Radonyezsszkij főpap megáldotta a zászlókat és a fegyvereket. A cári időkben meglévő kapcsolatot példázza, hogy már 1720-ban önálló katonalelkészi szolgálat működött a Flottánál, amely szolgálatot később a szárazföldi alakulatokra is kiterjesztették. Az 1880-ban I. Pál által létrehozott állandó tábori lelkészi szolgálat újabb megerősítését jelentette az 1890-ben kiadott *Utasítás*, amely egészen 1917-ig biztosította a szolgálat működésének alapjait.

A két világháború között, amikor az egész pravoszláv egyház nagyon nehéz időszakot élt meg, a tábori lelkészi rendszert teljesen felszámolták. Újjáéledésére a Szovjetunió felbomlásáig, az Oroszországi Föderáció megalakulásáig kellett várni, amikor a demokratikus átalakulás megteremtette a feltételeket az egyház és a hadsereg kapcsolatának megújításához is. Nehéz volt az erkölcsi, vallási vákuumban²⁹ nevelőmunkát végezni a katonák között, de a hazafias értékek megteremtése az állam számára fontos érdek volt.

II. Alekszij, Moszkva és egész Oroszország pátriárkája és Pavel Gracsov hadseregtábornok védelmi miniszter 1994. március 2-án aláírták a *Pravoszláv egyház és az Oroszországi Föderáció Fegyveres Erői közötti, a tudományos, kulturális, eszmei-erkölcsi és jótékonyági területen történő együttműködésről* szóló Nyilatkozatot. Ezt követően az összes fegyveres erővel létrejött ehhez hasonló megállapodás.

A Szent Szinódus 2006. április 11-én döntött úgy, hogy intézményesíti a katonalelkészi szolgálatot. A hívő katonákkal parancsnokhelyettesi szinten foglalkoznak. A katonai feladatok eredményes ellátására szakmai téren a nevelőtiszti rendszer készíti fel az állományt, míg mindezek erkölcsi oldalát a katonalelkész biztosítja.

Egy 2010-es felmérés szerint³⁰ a katonák 70%-a vallásosnak mondja magát,³¹ így fontos az ő lelki gondozásukkal foglalkozni, kielégíteni lelki szükségleteiket. Ezért jó döntésnek bizonyul, hogy az egyház az orosz hadsereggel is megújította és megerősítette a kapcsolatait.

²⁹ Stier Gábor 2013 januárjában, a Magyar Nemzetben megjelent cikkében a Vatican Insider adataira hivatkozik, amelyek szerint a Szovjetunió összeomlásakor a lakosság 38%-a volt vallásos.
STIER Gábor: Az orosz ortodox egyház reneszánsza. Magyar Nemzet, 2013.01.08.
https://adt.arcanum.com/hu/view/MagyarDemokrata_2009_2/; letöltés: 2022.02.17.

³⁰ TÖMÖSVÁRY Zsigmond: A pravoszláv egyház, az állam és a hadsereg kapcsolatrendszere Oroszországban. Felderítő Szemle, XIV. évfolyam 4. szám, 2015. november. p. 89.
<https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2015-4.pdf>; letöltés: 2022.01.15.

³¹ A vallásos katonák 83%-a pravoszláv, 8%-a muszlim, 9%-a pedig megoszlik a többi vallási felekezet között.

A társadalmi szerepvállalásáról és kiterjedt szociális tevékenységéről híres ortodox egyház a jelen kor kihívásai közepette is igyekszik ember- és lélekmentő hivatását betölteni. Az elmúlt években egyre több hír látott napvilágot a keresztények, keresztény közösségek ellen elkövetett erőszakos támadásokról. Az Open Doors nemzetközi keresztény jogvédő szervezet a 2015-ös jelentésében még azt közölte, hogy a világ 50 országában sértik meg jelentősen a keresztények jogait, 2019-ben ez a szám már 150 volt. Súlyos állapotok vannak az afrikai kontinensen, különösen Nigériában, ahol a Boko Haram terrrorszervezet kegyetlenül mészárolja a keresztényeket, de sok atrocitást szenvednek el a keresztény hívők Irakban, Egyiptomban és Szíriában is. Irakban a 2000-es évek elején mintegy másfél millió keresztény élt, ők az ország lakosságának 4–5%-át tették ki. A folyamatos harci cselekmények és az iszlám szélsőségesek által elkövetett terrorista akciók következtében számuk a tizedére csökkent. Szíriában a polgárháború kezdetekor (2011-ben) mintegy kétfélmillió keresztény élt, akik a lakosság 10%-át tették ki. Mára a keresztény közösség szinte teljesen eltűnt az országban. Egyiptomban a keresztények elleni erőszak, illetve üldözésük az arab tavasz kezdete, 2011 óta vált gyakorivá. A pravoszláv egyház többek között az ezen országokban élőknek nyújt segítséget.³²

A világ üldözött keresztényeinek védelme az orosz ortodox egyház nemzetközi tevékenységének egyik meghatározó pillére. Ez az elköteleződés nem új keletű, gyökerei a 16. századra nyúlnak vissza. Az elmúlt időszakban az orosz ortodox egyház feje számos jelentős találkozót bonyolított le érintett magas rangú világi vezetőkkel. Új lendületet jelentett a humanitárius segítségnyújtás területén Ferenc pápa és Kirill pátriárka³³ 2016-os havannai találkozója.³⁴

A pravoszláv egyház nem csak a keresztény egyházakkal igyekszik jó kapcsolatot ápolni, és nem csupán az üldözött keresztények érdekében lép fel. Számos más vallási konfliktusban törekszik békítőleg megjeleníteni.

Az állam és az orosz egyház egymásra gyakorolt hatása az orosz állam nemzetközi fellépésében is visszatükröződik. Jőmagam az Interparlamentáris Unió (IPU) magyar nemzeti delegációjának tagja vagyok. A 2017-ben Szentpéterváron és a 2021. november végén Madridban rendezett közgyűlésen³⁵ is részt vettem azon a munkaértekezleten, amelyet az orosz delegáció szervezett a vallásközi párbeszéd témakörében. A madridi alkalmon többek között Konsztantyin Koszacsov, az Oroszországi Föderáció parlamentje felsőházának alelnöke tartott előadást.

2022-ben két eseményt is terveznek – a világyárvány alakulásától függően – a kultúrák és a vallások közötti párbeszéd elmélyítése érdekében. Az egyikre – egy világkonferenciára – Szentpéterváron kerül sor május közepén, a másikra az IPU soron következő közgyűlésén Ruanda fővárosában, Kigaliban 2022 októberében.

³² Az üldözött keresztények megsegítését végző feladatokat az 1946-ban létrehozott Moszkvai Pátriárkatus Egyházi Külkapcsolatok Osztálya koordinálja.

³³ A nagy műveltségű Kirill pátriárka számos oroszországi és külföldi teológiai egyetem kitüntető címét nyerte el. Többek között a budapesti Református Teológiai Akadémia díszdoktora.

³⁴ Már II. Alekszij idejében is felmerült a katolikus egyházfő és az orosz pátriárka találkozása, viszont II. Alekszij nagyban ellenezte mind II. János Pál, mind pedig XVI. Benedek oroszországi látogatását, mert szerinte a katolikus egyház erős térítő politikát kívánt folytatni az országban.

³⁵ Interparlamentáris Unió 143. Közgyűlése. Madrid, 2021. november 27. – december 1.

Talán az orosz vezetést az is ösztönzi a vallásközi párbeszéd előmozdítására, hogy megtapasztalta – az ország történelméből fakadóan – és tapasztalja ma is, hogy egy-egy etnikai vagy vallási köntösben jelentkező regionális konfliktus jelentősen destabilizáló lehet és dezintegrációhoz vezethet.

Összegzés

A történelmi események és azok következményei is arra engednek következtetni, hogy az orosz állam és a pravoszláv egyház mindig kölcsönösen jól járt azzal, ha harmonikus, egymást támogató viszonyt ápolt. Véleményem szerint az a jövőben is így lesz. Többpólusú világunkban a civilizációk összecsapása zajlik. Míg Európában az egyház képviselte értékek visszaszorulóban vannak, addig az orosz ortodox egyház megújulását látjuk. Az ortodox vallásgyakorlat és az orosz identitástudat összefonódott és összefonódik, aminek alappillére a konzervativizmus. Az identitás megerősödése fontos szerepet játszik abban, hogy egy kultúra, egy civilizáció milyen mértékben őrzi értékeit. Az utóbbi évtizedek változásait alapján és ebből az aspektusból szemlélve az ortodoxia kedvező pozícióban van, amely magát az Oroszországi Föderációt is erősíti, és egyben elősegíti hatalmi érdekeinek érvényesítését.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Danilov kolostor Moszkvában. Danilov Stauropigial kolostor. ERCH2014. <https://hu.erch2014.com/duhovnoe-razvitie/28850-danilov-monastyr-v-moskve-danilov-stavropigialny-muzhskoy-monastyr.html>; letöltés: 2021.12.06.
- GECSE Géza: Pánszlávizmus az orosz politikában. *História*, XXIV. évfolyam 3. szám, 2002. pp. 12–15. <http://www.gecse.eu/histo1.htm>; letöltés: 2022.01.20.
- NANOVSZKY György (szerk.): *Kereszténység – katolicizmus – ortodoxia*. Windsor Kiadó, Budapest, 1996.
- SAYFO Omar: *Ortodox reneszánsz*. *Magyar Demokrata*, 13. évfolyam 13. szám, 2009.04.01.
- STIER Gábor: *Az orosz ortodox egyház reneszánsza*. *Magyar Nemzet*, 2013.01.08. https://adt.arcanum.com/hu/view/MagyarDemokrata_2009_2/; letöltés: 2022.02.17.
- Szentírás, Máté evangéliuma 22:21. *Szent István Társulati Biblia*. https://szentiras.hu/SZIT/Mt22#heading_20102200100_3, letöltés: 2022.01.15
- *The Byzantine Empire and the Ottoman Turks in 1355*. *The Historical Atlas* by William R. Shepherd, 1911. Perry-Castañeda Library Map Collection. https://maps.lib.utexas.edu/maps/historical/shepherd/byzantine_empire_1355.jpg; letöltés: 2022.01.17.
- *The Byzantine Empire in 1265*. *The Historical Atlas* by William R. Shepherd, 1911. Perry-Castañeda Library Map Collection. https://maps.lib.utexas.edu/maps/historical/shepherd/byzantine_empire_1265.jpg; letöltés: 2022.01.17.
- TÖMÖSVÁRY Zsigmond: *A pravoszláv egyház, az állam és a hadsereg kapcsolatrendszere Oroszországban*. *Felderítő Szemle*, XIV. évfolyam 4. szám, 2015. november. pp. 71–90. <https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2015-4.pdf>; letöltés: 2022.01.15.

ELEVEN MÁRK

ESETEK AZ OROSZORSZÁGI FÖDERÁCIÓ NEMZETBIZTONSÁGI SZOLGÁLATAINAK KÖZELMÚLTBAN VÉGREHAJTOTT FEDETT MŰVELETEK SORÁN TÖRTÉNT KRIPTOVALUTA-FELHASZNÁLÁSÁRÓL

Bevezetés

A manapság már több mint 300 millió ember körében népszerű, egyre növekvő érdeklődésre számot tartó kriptovaluták használata alapvetően kizárja az állami ellenőrzést. Ezt a használatuk során alkalmazott magas fokú kriptográfiai és egyéb eljárások a kezdetektől biztosítják, ezért a kriptovaluták olyan szereplők figyelmét is felkeltik, akik ezt nem az „igazságosság” vagy az általános „egyenlőség” alapelveinek jegyében fogják használni. Ilyenek lehetnek a radikális csoportok, a kiber- és a szervezett bűnözői körök, mint a nem állami csoportok klasszikus kategóriái, de ugyanúgy tömegesen használják ezeket az eszközöket jogellenes tevékenységre az államokhoz egyértelműen köthető nemzetbiztonsági szolgálatok is.

Egyfelől természetesnek tűnne, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatok eszköztárába azért kerültek bele ezek az új típusú digitális pénzeszközök, hogy pont a radikalizmus, a kiber- és a szervezett bűnözés ellen irányuló műveletek sikereihez járuljanak hozzá. Másfelől a nemzetbiztonsági szolgálatok maguk is beépítették a pénzeszközöket saját, nem feltétlenül a radikális és a bűnözői csoportok elleni küzdelemre irányuló eszköztárukba: mindennapi műveleteik során használják ezeket információs források kifizetésére, hálózatépítésre és -kezelésre, szimulációkra, valamint bel- és külföldön végzett műveletek „önfenntartó” személyi és technológiai finanszírozására is. E műveletek természetesen nem egyszer összefüggésben állnak az említett nem állami csoportokkal is, valamint a kriptovaluták vizsgálata és megértése kiemelten fontos annak tükrében, hogy a 2020-as években átfogó monetáris átalakulás előtt állunk, továbbá új pénzügyi központok – az Oroszországi Föderáció és a Kínai Népköztársaság – rajzolódnak ki a világtérképen a digitális fizetőeszközök bevezetésében.

A kriptovaluták és a titkosszolgálatok – jellegükből adódóan – erősen korlátolt megismerhetőséget hordoznak magukban. Ez a tény előrevetítette, hogy kapcsolatuk feltérképezése sem ígérkezik egyszerű feladatnak, sokszor még a lényegesen több eszközzel rendelkező, benne dolgozó szakembereknek sem, hiába áll rendelkezésre egyre több információ és egyre korszerűbb technológia. Ezt pedig csak tovább súlyosbítja, hogy egyrészt a bitcoin megjelenése óta eltelt több mint tíz év alatt nem alakult ki világszerte általános, egységes, hatékony szabályozás ezekre az eszközökre, másrészt az elmúlt pár évben az élet egyre több területén kezd a technológia kapcsolódási pontokat találni a hagyományos fizetőeszközökkel is, aláásva ezzel az

eddig kialakult, ellenőrizhető, előrejelezhető folyamatokat. Gondoljunk csak arra, hogy El Salvador hivatalos fizetőeszközzé tette a bitcoin,¹ vagy hogy 2021-ben Németország szövetségi szintű pénzügyi felügyelő szerve, a BaFin elismerte a kriptovalutákat hivatalos fizetőeszközként,² és szintén 2021-től az Amerikai Egyesült Államokban lehetővé vált a kriptovaluták hagyományos tőzsdei kereskedelme.³

A 2010-es évek második felében – legfőképpen az Oroszországi Föderáció nemzetbiztonsági szolgálatainak bel- és külföldön végzett fedett műveletei kapcsán – napvilágot látott tapasztalatok fényében azonban az eddigiekhez képest már jóval pontosabb képet lehet alkotni arról, milyen felhasználási módok és eljárások léteznek, illetve kerülnek alkalmazásra a nemzetbiztonsági szolgálatok részéről, milyen összefüggéseket mutatnak ezek az elmúlt évtized meghatározó nemzetközi eseményeivel.

Az Oroszországi Föderáció nemzetbiztonsági szolgálatai kapcsán jelen tanulmány három lényeges esetre kíván fókuszálni: a *BTC-e* és az azt követő *WEX* kriptotőzsdék, valamint az FSZB (Fegyveraltnaja Szluzsba Bezopasznosztyi – Szövetségi Biztonsági Szolgálat) esetére, a 2016-os amerikai elnökválasztásba történt erősen feltételezhető orosz beavatkozásra, amelyben szintén az FSZB és a GU GS (Glavnoje Upravlenyije Genyeralnogo Staba – Vezérkar Főcsoportfőnöksége) volt érintett, valamint a német *Wirecard AG* feltörekvő pénzügyi cég esetére, amelyben szintén a GU GS volt tetten érhető.

A BTC-e és a WEX kriptotőzsdékről, a kelet-ukrajnai háborúról, valamint az Oroszországi Föderáció meg nem valósult, államilag támogatott kriptovaluta-projektjéről, a Vladex-ről

Az olyan nem digitális pénzügyi módszerek ideje, mint a készpénzes borítékok, szatyrok és dobozok osztogatása még korántsem járt még le⁴ olyan államokban, ahol kiemelten figyelnek a kulcsfontosságú állami személyek pénzmozgásaira. Korunkban a „terepen” dolgozó műveleti állomány tagjai már így is fokozottan ki vannak téve a digitális megfigyelőrendszerek miatt a dekonspirálódásnak, éppen ideje volt már leváltani ezeket a megoldásokat, így ezen a területen kapóra jöttek a kriptovaluták.

¹ PORTER, Jon: El Salvador becomes first country to adopt Bitcoin as an official currency. The Verge, 2021.09.07.

<https://www.theverge.com/2021/9/7/22660457/el-salvador-bitcoin-legal-tender-currency-cryptocurrency-chivo-wallet>; letöltés: 2021.11.12.

² WRIGHT, Turner: Germany’s financial watchdog approves crypto custody license for Coinbase. Cointelegraph, 2021.06.28.

<https://cointelegraph.com/news/germany-s-financial-watchdog-approves-crypto-custody-license-for-coinbase>; letöltés: 2021.11.12.

³ MAISHERA, Hassan: US SEC Finally Approves A Crypto ETF. But It Is A Bitcoin Futures ETF. Yahoo Finance, 2021.10.18.

<https://finance.yahoo.com/news/us-sec-finally-approves-crypto-105924679.html>; letöltés: 2021.11.12.

⁴ Lásd Georgij Kleban diplomata, az SZVR fedésben dolgozó hírszerző tisztje esetét, akit rejtett kamerával lepleztek le a szerb hatóságok 2019-ben, amint egy készpénzzel teli szatyrot ad át egy szerb hivatalnoknak.

VASOVIC, Aleksandar: Serbia probes video purportedly showing Russian spy handing cash to Serbian agent. Reuters, 2019.11.20.

<https://www.reuters.com/article/uk-serbia-russia-intelligence-idUKKBN1XU228>; letöltés: 2021.11.12.

Georgij Kleban diplomatafedésben tevékenykedő feltételezett GU GS hírszerző tiszt
pénzzel teli szatyrot ad át egy magas rangú szerb hivatalnoknak Belgrádban,
2019 novemberében⁵

A kriptovalutákkal történő közvetlen támogatások kapcsán az elmúlt években az oroszok kerültek képbe az amerikai elnökválasztások és egy kevésbé ismert, ugyanakkor több szempontból is figyelemre méltó ügy, a Görögországban letartóztatott *Alekszandr Vinnyik* (a képen⁶) orosz informatikus kapcsán. Bár látszólag nincs összefüggés a két ügy között, érdekes módon – a szerző a továbbiakban bemutatja, hogy – a kirakós nagyon szorosan összefüggő elemeiről van szó, amelybe később az Oroszországi Föderáció részéről az FSZB is bekapcsolódott elemi okok miatt, sőt a későbbiekben egy, a közelmúltban kirobbant pénzügyi botrány mögött is az orosz titkosszolgálati tevékenység bukkan fel.

A szövevényes történet igazán 2017. július 25-én vette kezdetét. Ezen a napon reggel egy orosz turista, Alekszandra Sevcsenko belépett a meleg tengerbe a Thesszaloniki szomszédságában fekvő Halkidiki-félsziget egyik strandján. Rövid úszás után a fiatal nő a part felé fordult és azt látta, hogy férjét és két fiukat rövidnadrágot, pólót és napszemüveget viselő férfiak egy csoportja veszi körül. Férje ekkor már meg volt bilincselve.⁷ Az akkor 38 éves férfi, Alekszandr Vinnyik az amerikai hatóságok nyomozásai alapján az egyik legnagyobb akkori kriptovaluta-

⁵ Srbija: "Hrvati nam podmeću svadu s braćom Rusima". Express, 2019.11.23.
<https://express.24sata.hr/top-news/srbija-hrvati-nam-podmecu-svadu-s-bracom-rusima-23723>;
letöltés: 2021.11.12.

⁶ Greece to Extradite Russian Cybercrime Suspect to France. The Moscow Times, 2019.12.23.
<https://www.themoscowtimes.com/2019/12/23/greece-to-extradite-russian-cybercrime-suspect-to-france-a68718>; letöltés: 2021.11.12.

⁷ ZAKHAROV, Andrei: Hunting the missing millions from collapsed cryptocurrency. BBC News, 2019.12.30.
<https://www.bbc.com/news/world-europe-50821547>; letöltés: 2021.11.12.

tőzsde, a BTC-e vezetője volt, és a görög hatóságok az FBI információi alapján tartóztatták le.⁸

Ugyanezen a napon a kora esti órákban majdnem 1000 kilométerrel lejjebb, Kréta szigetének tengerpartján egy másik orosz turista állt, és sietve, minden erejével próbált a köveken szétzúzni egy notebookot és néhány külső merevlemezt, majd a használhatatlan eszközöket bedobta a tengerbe és sietve távozott a szállodába, ahol szobát foglalt. Ő a 39 éves *Alekszej Biljucsenko* (a képen⁹) volt, Vinnyik társa a BTC-e tőzsdeprojektben. A két IT-szakember nem is kifejezetten nyaraláson volt Görögországban, hanem korábban úgy döntöttek, hogy a leplezett életvitel alatt, turistafedésben innen igazgatják majd a kriptovaluta-kereskedelemre specializálódott BTC-e platformot.¹⁰

Miután még aznap Vinnyik édesanyjától megtudta, hogy üzlettársát letartóztatták, Biljucsenko a tengerparton a bizonyítékok megsemmisítése után sietve távozott a szállodai szobájából Heraklion repülőtérre, ahol jegyet vásárolt moszkvai átszállással Novoszibirszkbe. Ezt közvetetten megerősítik az egyik oroszországi különleges állami belső ellenőrzési rendszer, a Roziszk-Magisztral¹¹ bejegyzései is. Biljucsenko július 18-án érkezett Irákliaoba Moszkvából, majd nyolc nap tartózkodás után, július 26-án repült vissza Novoszibirszkbe Moszkván keresztül, holott az adatbázis szerint a repülőjegyén korábban augusztusi visszautazást rögzített.¹²

Bár a letartóztatások kezdeményezője az Amerikai Egyesült Államok volt, az ügybe rövid időn belül az orosz hatóságok is bekapcsolódtak, ugyanakkor kezdetben látszólag nem azért, mert kiemelt orosz nemzetbiztonsági érdek kötődött hozzá. Mivel 2017-től Vinnyik letartóztatása, Biljucsenko hazamenekülése, letartóztatása, valamint az FBI által zárolt *domain* miatt a BTC-e elérhetetlenné vált, ezért a felhasználók elkezdtek aggódni a pénzükért. Közöttük bőven voltak oroszok és más FÁK-országok állampolgárai is. Az egyik érintett állampolgár feljelentést tett a Csuvas Köztársaság fővárosa, Csebokszári rendőrségén, így annak nyomozó osztálya 2018 végén, több mint egy évvel a letartóztatások után kezdett el vizsgálni az ügyben, ám annak súlya miatt később az Oroszországi Föderáció

⁸ CONE, Allen: Police arrest Russian wanted by U.S. in \$4B bitcoin scheme. United Press International, 2017.07.26.

https://www.upi.com/Top_News/World-News/2017/07/26/Police-arrest-Russian-wanted-by-US-in-4B-bitcoin-scheme/8481501087506/; letöltés: 2021.11.12.

⁹ BBC: Der Besitzer von "Tsargrad" Konstantin Malofev hat den Bitcoin-Diebstahl an der Wex-Kryptowährungsbörse eingetragen. 0xxz, 2019.11.16.

<https://de.0xxz.com/2019111647630.html>; letöltés: 2021.11.17.

¹⁰ ЗАКХАРОВ, Andrei: Hunting the missing millions from collapsed cryptocurrency. BBC News, 2019.12.30.

¹¹ A Roszsk-Magisztrali (Розыск-Магистраль) egy, az Oroszországi Föderáció Belügyminisztériumának 2005. április 14-i № 047. a „szélsőséges csoportok elleni küzdelem” intézkedéscsomag részeként felállított különleges adatbázisa, amely többek között regisztrálja a Föderációba irányuló, az azon belüli, valamint az onnan kifelé irányuló repülőjegy-vásárlásokhoz kapcsolódó információkat is, és bármelyik nyomozó jogkörrel rendelkező hatóság hozzáférhet ezekhez.

¹² Константин Малофеев и криптовалютчики в штатском. Компромат.Ru, 2019.11.18.

http://www.compromat.ru/page_40790.htm; letöltés: 2021.11.12.

Belügyminisztériumának „K” adminisztrációja¹³ is beszállt az ügybe. Biljucsenko elmondása alapján akkor körülbelül 65 ezer bitcoin és egyéb más kriptovaluta forgott a tőzsdén, akkori értéken megközelítőleg több mint egymilliárd dollár értékben.¹⁴

A BTC-e kriptotőzsde működése csúcán a világ 20 legnagyobb kriptotőzsdéje között volt, és naponta megközelítőleg 66 millió dolláros forgalmat bonyolított le. A BTC-e valódi tulajdonosai azonban az E-Gold és Liberty Reserve cégeknél megismert sémákat követték és offshore céghálók mögé rejtőztek. 2013-ban a CoinDesk népszerű kriptovaluta-hírekkel foglalkozó portálnak adott interjújában a BTC-e-t képviselő Biljucsenko úgy nyilatkozott a portál eredetéről, hogy a kriptotőzsdét „szkolkovói öregdiákok” alapították, Alekszej és Alekszander névvel. Biljucsenko későbbi tanúvallomása szerint ugyanakkor szó sincs szkolkovói öregdiákokról, hiszen ő maga egész életében Novoszibirszkben élt. A kriptovaluták iránti érdeklődését megelőzően a novoszibirszki URSA Bank (ОАО «УРСА Банк») – korábban ismert nevén SibAkademBank (СибАкадемБанк)¹⁵ helyi pénzintézet¹⁶ – informatikai hálózatának IT-háttértámogatásért volt felelős. Elmondása szerint a 2010-es évek elején egy internetes fórumon chatelt egy „WME” felhasználónévvel rendelkező személlyel, amely felhasználónév állítólag Vinnyiket rejtette.¹⁷ Vinnyik akkoriban bizonyíthatóan használta ezt a felhasználónevet.¹⁸

2011-ben már a „WME felhasználó” és Biljucsenko elindította a kriptotőzsdét, amely BTC-e nevet kapta (utalva a bitcoinnak a szakmában használt rövidítésére). WME volt a felelős a pénzügyi műveletekért, Biljucsenko pedig a műszaki és az IT-háttértámogatásért, ezért „admin” becenevet kapott, és mivel az admin becenévhez vörösre színezett betűtípust használtak a kriptotőzsde fórumbeszélgetéseiben, ezért az oldal felhasználói csak „vörös adminnak” hívták.¹⁹

A BTC-e kriptotőzsde népszerűségéhez nem kellett sokat várni. Ehhez az járult hozzá a leginkább, hogy az E-Goldhoz és a Liberty Reserve-hez hasonlóan hiányoztak az átfogó felhasználó-ellenőrzési mechanizmusok. A kriptovaluta-tranzakciókhoz elegendő volt kizárólag egy e-mail-cím megadása, semmilyen más személyes adat

¹³ Az Oroszországi Föderáció Belügyminisztérium „K” Csoportfőnökségének (Управление «К» МВД России) hatáskörébe tartozik a számítógépes adatokkal általánosságban kapcsolatos, valamint az információs és telekommunikációs hálózatok felhasználásával, a kiskorúak egészségét és a közkereskedést veszélyeztető tartalmak, az információk titkos megszerzésére szánt speciális technikai eszközök tiltott kereskedelmével kapcsolatos, illetőleg a szerzői jogok illegális felhasználásával összefüggő bűncselekmények azonosítása, megelőzése, meggátolása és nyilvánosságra hozatala.

¹⁴ ЗАХАРОВ, Андрей: Биткоины в "фонд ФСБ": как исчезли \$450 млн с криптобиржи Wex. BBC News, 2019.11.15.

<https://www.bbc.com/russian/features-50420738>; letöltés: 2021.11.17.

¹⁵ URSA Bank Overview. PitchBook.

<https://pitchbook.com/profiles/company/123445-36#overview>; letöltés: 2021.11.17.

¹⁶ TalkBank (korábbi URSA Bank).

<https://ursabank.ru/>; letöltés: 2021.11.17.

¹⁷ ЗАХАРОВ, Андрей: Биткоины в "фонд ФСБ": как исчезли \$450 млн с криптобиржи Wex.

¹⁸ LLOYD, Timothy: US and Russia Spar Over Accused Crypto-Lunderer. OCCRP, 2019.01.24. <https://www.occrp.org/en/investigations/us-and-russia-spar-over-accused-crypto-lauderer>; letöltés: 2021.11.17.

¹⁹ ЗАХАРОВ, Андрей: Биткоины в "фонд ФСБ": как исчезли \$450 млн с криптобиржи Wex.

nem volt szükséges. Az amerikai hatóságok szerint tehát ez a fajta „névtelenség” tette a BTC-e-t népszerű platformmá a kiberbűnözők körében is. Éppen ezért joggal merült fel a részükről, hogy a Mt. Gox kriptotőzsde 2014-es meghekkelése után – amely esemény a kriptovilág egyik legnagyobb veszteségét, 480 millió dolláros (530 ezer BTC) kárt okozta körülbelül 750 ezer felhasználójának – legfőképpen a BTC-e platformon vezették át és mosták tisztára az ellopott kriptovalutákat.²⁰

Biljucsenko és Vinnyik évekig kerülte a személyes találkozót, kizárólag digitálisan vagy közvetítőkkal kommunikált. Biljucsenko állítása szerint először 2014-ben találkozott Moszkvában. 2016-ban Biljucsenko és családja meglátogatta Vinnyik családját. A látogatás során megegyeztek abban, hogy rövidesen Görögországba mennek nyaralni, ez végződött Vinyik letartóztatásával és Biljucsenko Oroszországi Föderációba történő hirtelen hazatérésével.

A Vinnyik és Biljucsenko történetében eddig tehát látszólag nem volt olyan motívum, amely nemzetbiztonsági vonalon mozgott volna, inkább kiberbűnözésre utaló jelek voltak. Egy évvel a letartóztatás után, 2018-ban azonban már szokatlanul intenzív nemzetközi lobbitevékenység folyt Vinnyik Görögország részéről történő kiadatásával kapcsolatban, amelyben szerepelt az Oroszországi Föderáció, Franciaország és az Amerikai Egyesült Államok is. Az amerikaiak részéről Vinnyik kulcsfiguraként merült fel a 2016-os amerikai elnökválasztásban történt beavatkozás során az orosz titkosszolgálati tevékenység finanszírozásának vizsgálata kapcsán. Pontosan emiatt az orosz hatóságok is több kiadatási kérelmet benyújtottak ezzel kapcsolatban a görögöknek, és meglehetősen intenzív diplomáciai erőfeszítések is történtek a háttérben.²¹ Az oroszok gyors és erőteljes lépései nem voltak alaptalanok, mivel 2018-ban már nem csak az amerikai elnökválasztás titkosszolgálati érintettségei merültek fel – a zárt orosz kriptotőzsdék a kelet-ukrajnai háborúban és több más európai fedett műveletben is mélyen érintettek voltak.²²

Vinnyik 2017. júliusi letartóztatása után a BTC-e működése is rögtön leállt, mivel az FBI gyorsan zárta a tőzsde infrastruktúrájaként szolgáló szervereket, hiszen azok az Amerikai Egyesült Államokban területén voltak. A kriptotőzsde több ezer felhasználója pánikba esett, és megpróbálta elérni Biljucsenkót, azt követelve, hogy fizesse vissza a tőzsdén tárolt kriptovalutákat. Ezt követően rövidesen, 2017 augusztusában új szereplővel egészült ki a történet. Dmitrij Vasziljev, az akkoriban Belaruszban tartózkodó üzletember levelet írt a BTC-e alapítójának, és azt javasolta Biljucsenkónak, hogy indítsa újra a BTC-e-t. Vasziljev a 2017-et megelőző években

²⁰ \$480m Bitcoin cyberheist makes history. Mail&Guardian, 2014.03.06.
<https://mg.co.za/article/2014-03-06-480m-bitcoin-cyberheist-makes-history/>; letöltés: 2021.11.17.

²¹ FITSANAKIS, Joseph: Extradition fight over Russian man held in Greece may point to spies' use of bitcoin. Intelnews.org, 2019.11.29.
<https://intelnews.org/2019/11/29/01-2677/>; letöltés: 2021.11.17.

²² ECKEL, Mike: How Much Did Russian Spy Agencies Rely On Bitcoin? New Hints In Leaked Recordings. Radio Free Europe Radio Liberty, 2019.11.28.
<https://www.rferl.org/a/how-much-did-russian-spy-agencies-rely-on-bitcoin-new-hints-in-leaked-recordings-/30297083.html>; letöltés: 2021.11.23.

a kriptotőzsde egyik kiemelt ügyfele volt. Kínai befektetők érdekeit képviselte,²³ ezért Biljucsenko kapcsolatot tartott fenn a közvetítő személy segítségével.²⁴

Dmitrij Vasziljev orosz üzletember, a WEX (korábbi BTC-e) kriptotőzsde egykori igazgatója és az RBC hírportál korábbi igazgatója, 2021 szeptemberében tartóztatták le Lengyelországban²⁵

A BTC-e még 2017 őszén WEX (World Exchange Services) néven szingapúri székhellyel újraindult. Innentől Vasziljev lett jogilag az új kriptotőzsde tulajdonosa. Az új kriptotőzsde felhasználói bázisát legfőképpen a BTC-e ügyfelei képezték. Szintén rövid idővel a BTC-e hatósági lezárása után, már 2017 végén a WEX szintén bekerült a világ 20 legnépszerűbb kriptotőzsdéje közé, napi forgalma megközelítőleg 80 millió dollár volt. A forgalma 2018-ig meredeken növekedett, de az oldalon 2018 nyarán megállt az élet. Ennek oka Dmitrij Vasziljev egy korábbi nyilatkozata szerint a folyamatban lévő tulajdonosváltás volt: az új vásárló *Dmitrij Havcsenko*, kijevi körökben ismert oroszbarát üzletember volt, aki a kelet-ukrajnai szakadárak oldalán a Donbaszban harcolt. Az adásvételre 2018 őszén került sor – a tőzsde hivatalos jogi tulajdonosa Havcsenko lánya lett.²⁶

²³ A bitcoin legnagyobb befektetői köre Kínából kerül ki mindmáig, annak ellenére, hogy az országban a kriptovalutákkal kapcsolatos tevékenység minden formája egyre jobban visszaszorul a központi tiltások miatt. A súlypont az utóbbi időben egyértelműen Kazahsztánra tolódott át, amely ma az Amerikai Egyesült Államok után a második a bitcoin infrastruktúrája tekintetében.

²⁴ ЗАХАРОВ, Андрей: Биткоины в "фонд ФСБ": как исчезли \$450 млн с криптобиржи Wex.

²⁵ Dmitry Vasiliev Arrested In Poland, Most Wanted Figure In Money Laundering And Crypto Cases. VOI, 2021.09.18.

<https://voi.id/en/technology/86311/dmitry-vasiliev-arrested-in-poland-most-wanted-figure-in-money-laundering-and-crypto-cases>; letöltés: 2021.11.23.

²⁶ BAYDAKOVA, Anna: Criminal Case Against Failed WEX Crypto Exchange Points at Russian Law Enforcement. Nasdaq, 2019.11.15.

<https://www.nasdaq.com/articles/criminal-case-against-failed-wex-crypto-exchange-points-at-russian-law-enforcement-2019-11>; letöltés: 2021.11.23.

Havcsenko valószínűleg csak közvetítő strómanként tűnt fel a WEX megvásárlásában, a valós érdekek sokkal inkább az Oroszországi Föderációhoz, azon belül is *Konsztantyin Malofejevhez* (a képen²⁷) kötődtek. Malofejev orosz kormányközeli üzletember, a monarchizmust támogató nem kormányzati szervezet, az orosz történelmi oktatást fejlesztő Kétfejű Sas²⁸ (движение «Двуглавый орел») nevű mozgalom, vagy a manapság használt nevén röviden csak „Cargrad” (Царьград), valamint az orosz ortodox kereszténységnek és Putyin elnök támogatásának szentelt Cargrad médiacsoport igazgatótanácsának elnöke. Emellett a Marshall Capital Partners nemzetközi befektetési alap alapítója,²⁹ a Biztonságos Internet Liga (Лига безопасного интернета) nevű nonprofit szervezet kuratóriumának tagja,³⁰ valamint Oroszország legnagyobb nonprofit alapítványi szervezetének, a Boldog Vazul Jótékonyági Alapítvány (Фонд Святителя Василия Великого) elnöke. 2014 óta szerepel az Amerikai Egyesült Államok, Kanada és az EU által kiszabott személyes szankciók listáján.³¹

2017-ben Ukrajna felvette Malofejevet a nemzetközileg keresett személyek listájára, azzal vádolva, hogy illegális félkatonai csoportokat hozott létre és támogatott.³² Ezt alátámasztja, hogy a Donbaszban vívott háború alatt Havcsenko közeli kapcsolatokat ápolt a „Donyeck-i Népköztársaság” első miniszterelnökével, *Alekszandr Borodajjal* (a képen³³) is: Havcsenko közvetlenül jobbra állt Borodajtól azon a rendezvényen, ahol átadták az Ukrajna felett lelőtt Boeing 777-200-as utasszállító repülőgép feketedobozát a malajziai hatóságoknak. Borodaj viszont a háború előtt Malofejev tanácsadójaként dolgozott.

²⁷ Konstantin Malofeev biography. Roscongress.

<https://roscongress.org/en/speakers/malofeev-konstantin/biography/>; letöltés: 2021.11.23.

²⁸ ЦАРЬГРАД.

<https://rusorel.info/>; letöltés: 2021.11.25.

²⁹ Основатель Marshall Capital Partners Малофеев уладил конфликт в ВТБ. РИА Новости, 2020.03.02.

<https://ria.ru/20150306/1051190571.html>; letöltés: 2021.11.25.

³⁰ ЗЕРКАЛЕВА, Александра: Империя киберстукачества. Istories Media, 2021.05.05.

<https://istories.media/reportages/2021/05/05/imperiya-kiberstukachestva/>; letöltés: 2021.11.25.

³¹ Treasury Targets Additional Ukrainian Separatists and Russian Individuals and Entities. U.S. Department Of The Treasury, 2014.12.19.

<https://www.treasury.gov/press-center/press-releases/pages/j19729.aspx>; letöltés: 2021.11.25.

³² BUGRIY, Maksym: Hot Issue – Konstantin Malofeev: Fringe Christian Orthodox Financier of the Donbas Separatists. The Jamestown Foundation, 2014.08.08.

<https://jamestown.org/program/hot-issue-konstantin-malofeev-fringe-christian-orthodox-financier-of-the-donbas-separatists/>; letöltés: 2021.11.25.

³³ Boroday Alexander. Putin's List.

<https://www.spisok-putina.org/en/personas/boroday/>; letöltés: 2021.11.25.

Dmitrij Havcsenko (b) és Alekszandr Borodaj (j) átadják az MH 17 utasszállító feketedobozát a maláj hatóságok képviselőinek 2014 júliusában³⁴

Konsztantyin Malofejev maga korábban egy, a BBC Oroszországban illetékes tudósítójának adott interjúban határozottan tagadta, hogy bármilyen köze lenne a WEX-hez, de a Csebokszariban megindított nyomozás vizsgálati anyagaihoz kapcsolt, rejtett eszközökkel készült hangfelvételek alapján szinte biztos, hogy Malofejev információt szerezhetett a WEX kriptotőzsdéről és szorosabb kapcsolatban állt Biljucsenkóval, a „vörös adminnal”.³⁵ Annak ellenőrzésére, hogy a hangfelvételek hitelesnek mondhatók-e, a BBC újságírói elküldték az anyagokat a szentpétervári autonóm nem kereskedelmi szervezet, az Audiovizuális Dokumentumok Kriminálisztikai Laboratóriuma (АНО «Криминалистическая лаборатория аудиовизуальных документов») részére vizsgálatra. Referenciaként megemlíthető a laboratórium kapcsán, hogy korábban ez állította helyre és vizsgálta a 2000. augusztus 12-én szerencsétlenül járt K-141 Kurszk atomhajtóműves tengeralattjáró mágnesszalagokon tárolt hangfelvételeit, továbbá foglalkozott a 2010. április 10-én Szmolenszk közelében lezuhant, Lech Kaczyński lengyel elnököt szállító Tu-154 típusú repülőgép hangfelvételei hitelességének ellenőrzésével is.³⁶

Mintahangként a BBC újságírói a Malofejevvel készített két interjú kivonatait adták be. A vizsgált hangfelvételt 2018 júliusában készíthették: az beszélgetés résztvevői megvitatják az RBC magazin Dmitrij Havcsenko ukrán vállalkozó kriptotőzsde megvásárlására irányuló szándékát, amelyet végül július 4-én tettek

³⁴ YAACOB, Hardi Effendi – PARZI, Mohd Nasaruddin: #memoriMH17: Misi berani mati uji The Dozen Person. BH online, 2015.07.11.
<https://www.bharian.com.my/berita/nasional/2015/07/67185/memorimh17-misi-berani-mati-uji-dozen-person>; letöltés: 2021.12.10.

³⁵ HААN, Cali: BBC Report: Russian Military Intelligence Stole \$450 Million in Cryptocurrency from WEX Exchange. Crowdfund Insider, 2019.12.15.
<https://www.crowdfundinsider.com/2019/12/154767-bbc-report-russian-military-intelligence-stole-450-million-in-cryptocurrency-from-wex-exchange/amp/>; letöltés: 2021.12.10.

³⁶ АНО "КЛАД". Криминалистическая лаборатория аудиовизуальных документов.
<https://www.klad.media/>; letöltés: 2021.12.01.

közzé. A Malofejev hangjára hasonlító résztvevő a hangfelvételek alapján mély (tulajdonosi) elkötelezettséget és ismereteket tanúsít a WEX tekintetében. A hangfelvételek valós jellegét a nyomozás során Alekszej Biljucsenko megerősítette, és részletesen bemutatta találkozáját Konsztantyin Malofejevvel. Elmondása szerint egy *Tyimofej Muszatov nevű* (a képen³⁷) ügyvéd mutatta be őket egymásnak. A WEX volt hivatalos tulajdonosa, Dmitrij Vasziljev korábban azt nyilatkozta, szintén megerősítve ezzel Malofejev érintettségét, hogy a tőzsde adminisztrátorai és ő is mindig Malofejevhez fordultak az „adminisztratív/üzleti ügyek” tekintetében.³⁸

Muszatovot, aki korábban Vinnyiket képviselte a görög bíróságon és 2020-ban tisztázatlan körülmények között egy autóbalesetben elhunyt, már 2018-ban megkeresték újságírók is az ügygel kapcsolatban, de ő nem volt hajlandó kommentálni Biljucsenko és Vasziljev állításait. 2018 nyarán azonban az ügyvéd már azt mondta egy interjúban, hogy „Vasziljev valóban kereste a regnáló hatalom támogatását, és végül megtalálta azt”, viszont azt nem erősítette meg, hogy ezzel Vasziljev és Malofejev kapcsolatára gondol.³⁹ Muszatov egyébként jól ismerte *Natalja Kaszperszkaja* üzletasszonyt és férjét, *Igor Asmanovot* is (a képen⁴⁰), akik az orosz IT-szektor konzervatív, kormánybarát szereplőinek számítanak.⁴¹ Előadóként folyamatosan részt vettek, illetve részt vesznek a Malofejev által gondozott Biztonságos Internet Liga fórumain. Maga Malofejev egyébként szintén szerepelt előadóként ezeken a fórumokon, és gyakran beszélt egy orosz szuverén internethálózat, a „RuNet” létrehozásának szükségességéről.⁴²

³⁷ Russian national Vinnik's attorney Musatov dies in Moscow. TASS, 2020.04.24. <https://tass.com/emergencies/1149439>; letöltés: 2021.11.25.

³⁸ ЗАХАРОВ, Андрей: Биткоины в "фонд ФСБ": как исчезли \$450 млн с криптобиржи Wex.

³⁹ HAAN, Cali: BBC Report: Russian Military Intelligence Stole \$450 Million in Cryptocurrency from WEX Exchange.

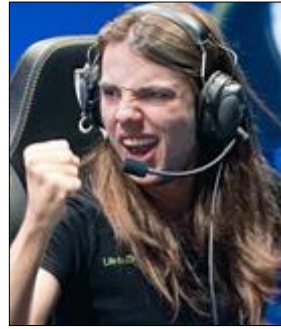
⁴⁰ Natalia Kaspersky biography. Natalia Kaspersky is the wife of Eugene Kaspersky. Natalya Kasperskaya: "InfoWatch technology is not exactly snooping". Kwartiraidoma. <https://kvartiraidoma.ru/en/mobilnye-telefony/natalya-kasperskaya-biografiya-natalya-kasperskaya-zhena.html>; letöltés: 2021.12.01.

⁴¹ Source: lawyer Timofey Musatov is putting pressure on Alexander Vinnik, controlling his family. Blockchain Journal, 2019.04.10. <https://blockchainjournal.news/source-lawyer-timofey-musatov-is-putting-pressure-on-alexander-vinnik-controlling-his-family/>; letöltés: 2021.12.01.

⁴² EDWARDS, Maxim: New documentary charts the RuNet's unlikely rise – and its fall. Global Voices, 2019.12.22. <https://globalvoices.org/2019/12/22/new-documentary-charts-the-runets-unlikely-rise-and-its-fall/>; letöltés: 2021.12.01.

Az orosz állam ennek érdekében az elmúlt években jelentős sikeres erőfeszítéseket tett.⁴³

A hanganyagok egy másik érdekessége, amelyet Biljucsenko is alátámasztott, hogy szóba került a WEX kriptotőzsdén kívül egy másik rejtélyes, orosz kormánybarát kriptotőzsde, a *Vladex* kérdése is, amelyet a hangfelvétel elkészülése előtt hónapokkal már bejegyeztek Vlagyivosztokban. Ennek a cégnek Malofejev fiához, *Kirill Malofejev* (a képen⁴⁴) orosz e-sportolóhoz van köze. Az újságírók megkeresésére azonban Kirill azt nyilatkozta, hogy a *Vladex* nem foglalkozik kriptovaluta-kereskedelemmel, és ő pedig nem ismer Alekszej Biljucsenko nevű személyt. A probléma azonban az volt, hogy az akkoriban még működő *Vladex* webhelyen feltüntetett postai cím megegyezett a *Vladex LLC* előkészületek alatt lévő kriptotőzsde bejegyzett címével. Amikor az újságírók az egybeesésre megpróbáltak rákérdezni, Kirill átirányította az újságírókat apja sajtószolgálatához, de sem kaptak kielégítő választ. Az elemzett hangfelvételtől azonban kiderül, hogy sem Konsztantyin Malofejev, sem a fia nem mondtak igazat a *Vladex*szel kapcsolatban, mivel a beszélgetésben megemlítik, hogy az induláshoz szükséges dokumentumokat már „magasabb állami szinten” aláírták. A beszélgetésből az is kiderül, feltehetően Malofejev részéről, hogy a *Vladex*-projekt már olyan előrehaladott állapotban volt, hogy a *Vladex*nek már saját standja lesz a 2018-as Keleti Gazdasági Fórum (Восточный экономический форум) nevű, Vlagyivosztokban évente megrendezett nemzetközi rendezvényen.⁴⁵

Ez pedig valóban így is lett. Bár autentikus képi és írásos feljegyzés nem maradt róla, illetve utólag eltávolították ezeket, 2018 szeptemberében a fórumon a *Vladex*nek volt egy tárgyalóasztala a „Digitális Gazdaság Zászlóshajója” (Флагман цифровой экономики) szlogenellátva, a projekt „tokenjei” pedig aranyszínű papírba csomagolt csokoládéból megformázva. Ennyivel azonban nem lehetett egy (titkosszolgálati szempontból is) kiemelt kriptoprojektet elintézni, így Vlagyimir Putyin egyik akkori személyes tanácsadója és a „Haza” Összoroszársági Politikai Párt (Всероссийская политическая партия «Родина») korábbi vezetője, *Szergej Glazjev* (a képen⁴⁶) a gazdaság digitalizálásának ülésén személyesen is beszélt a

⁴³ Russia 'Successfully Disconnected' From World Wide Web in Tests – RBC. The Moscow Times, 2021.07.22. <https://www.themoscowtimes.com/2021/07/22/russia-successfully-disconnected-from-world-wide-web-in-tests-rbc-a74581/>; letöltés: 2021.12.01.

⁴⁴ BBC: the owner of Tsargrad Konstantin Malofeev was involved in the theft of bitcoins from the Wex cryptocurrency exchange. New Day Crypto, 2019.11.18. <https://newdaycrypto.com/bbc-the-owner-of-tsargrad-konstantin-malofeev-was-involved-in-the-theft-of-bitcoins-from-the-wex-cryptocurrency-exchange/>; letöltés: 2021.12.01.

⁴⁵ Uo.

⁴⁶ Sergey Glazjev. Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/Sergey_Glazjev; letöltés: 2021.12.01.

Vladex-projektről. Glazjev elmondta, hogy a Vladexet „az elnökünk utasításainak megfelelően” hozták létre. Személyesen odaadta ugyanazokat a csokoládékat tokenek formájában az ülés résztvevőinek, és mindenkit felhívott a Vladex standjára, hogy beszéljen a platform fejlesztőivel, „Antonnal és Eugennel.”⁴⁷

Anton valószínűleg az akkor 35 éves *Anton Nyemkin*⁴⁸ (a képen⁴⁹) takarja, aki akkoriban az FSZB tisztje volt,⁵⁰ a tanulmány lezárásának idején pedig már parlamenti képviselő az Egységes Oroszország Pártban.⁵¹ Nyemkin a moszkvai informatikai vállalkozó Jevgenyij Zsulanov⁵² üzleti partnere volt, aki pedig Malofejevvel együtt a *Nyikita* mobiltartalom-szolgáltatót birtokolta.⁵³ Anton Nyemkin belépésével kezdődik a történet igazi nemzetbiztonsági szála. A hangfelvétel anyagában erről a találkozóról Malofejev meglehetősen fenyegető hangnemben beszél Biljucsenkóval: „Mindenesetre hozzád fognak jönni. Mert megígérted, és egyébként még nem tetted meg. Megígérted Antonnak is. Én is megígértem nekik ott a Lubjankában. Megígérni és nem megtenni az FSZB-nek?”⁵⁴

Ugyanerre a Lubjankában tartott találkozóra Biljucsenko a vallomásaiban úgy emlékezett vissza,⁵⁵ hogy a Vladex kriptotőzsde kilátásairól nem beszéltek, ugyanakkor Anton azt kérte Biljucsenkótól, hogy adjon át a részére külső pénztárcákat (Cold Wallet)⁵⁶ és flash memóriákat, amelyeken a Wex kriptovalutamódszereit és adatbázisait titkosított formában tárolták. Ezeket, a kriptotőzsde szempontjából talán legértékesebb adathordozókat Biljucsenko mindig magánál tartotta. Emlékezzünk vissza a történet legelejére, amikor a köveken szétzúzva és a tengerbe dobva semmisítette meg ezeket. Biljucsenko végül belement a flash meghajtók átadásába, ezeket személyesen vitték el az FSZB központjába.

A Lubjankában Biljucsenko és a kísérők két és fél órát vártak, majd Anton egy szobába vezette őt, ahol több ember volt civil ruhában. Biljucsenko állítása szerint ezek az emberek 40 percig kérdéseket tettek fel a WEK-ről. Ezzel azonban a moszkvai út nem ért véget. Anton Biljucsenkót elvitte az elit Hotel Lotte szállodába,

⁴⁷ ЗАХАРОВ, Андрей: Биткоины в "фонд ФСБ": как исчезли \$450 млн с криптобиржи Wex.

⁴⁸ HAAN, Cali: BBC Report: Russian Military Intelligence Stole \$450 Million in Cryptocurrency from WEX Exchange.

⁴⁹ Anton Nemkin. Roscongress.

<https://roscongress.org/en/speakers/nemkin-anton/quotes/>; letöltés: 2021.12.04.

⁵⁰ BAYDAKOVA, Anna: Criminal Case Against Failed WEX Crypto Exchange Points at Russian Law Enforcement.

⁵¹ Немкин Антон Игоревич. Государственная Дума Федерального Собрания Российской Федерации. <http://duma.gov.ru/duma/persons/1056089/>; letöltés: 2021.12.04.

⁵² HAAN, Cali: BBC Report: Russian Military Intelligence Stole \$450 Million in Cryptocurrency from WEX Exchange.

⁵³ BBC: the owner of Tsargrad Konstantin Malofeev was involved in the theft of bitcoins from the Wex cryptocurrency exchange. New Day Crypto, 2019.11.18.

<https://newdaycrypto.com/bbc-the-owner-of-tsargrad-konstantin-malofeev-was-involved-in-the-theft-of-bitcoins-from-the-wex-cryptocurrency-exchange/>; letöltés: 2021.12.01.

⁵⁴ ЗАХАРОВ, Андрей: Биткоины в "фонд ФСБ": как исчезли \$450 млн с криптобиржи Wex.

⁵⁵ Uo.

⁵⁶ Kriptotranzakciók adatainak tárolására alkalmas, pendrive-szerű külső eszközök.

ahol Biljucsenko őrizetben töltötte az éjszakát. Elmondása szerint az egyik ór állítólag végig bent akart tartózkodni a szobában, és csak Biljucsenko felháborodása után távozott és ült le közvetlenül a szoba bejáratánál.⁵⁷

Az FSZB moszkvai főépülete, a Lubjanka a Bolsaja Lubjanka utca 2. alatt⁵⁸

Másnap Biljucsenkót ismét elvitték az FSZB épületébe. Itt már Anton azt kérte tőle, hogy adja át a WEX számláin tárolt összes kriptovalutát, mondván, hogy ez bevonásra kerül az FSZB központi pénzügyi alapjába. Miután Biljucsenko újabb éjszakát töltött felügyelet alatt a szállodában, és elmondása szerint „nagyon féltette az életét”, beleegyezett abba, hogy átadja a kriptotőzsdén tárolt kriptovalutákat. Másnap egy irodába vitték a szálloda közelében, majd utasították, hogy mutassa meg a kriptotőzsde egyenlegét. Biljucsenko elővett egy laptopot, behelyezte a memóriakártyákat és elindította a körülbelül 12 órán át tartó titkosítást feloldó folyamatot. Ebben az időben a WEX-en 450 millió dollárnak megfelelő kriptovaluta volt tárolva, annak jelentős része a korábbi ügyfelek pénze volt. Az FSZB munkatársai ellenőrizték az egyenleget, majd Anton megjegyezte, hogy körülbelül két hétre telik majd, amíg a szolgálat részéről felkészülnek az átutalási folyamatra. Ez részben arra is utalhat, hogy az FSZB-nek 2019-ben még nem voltak kriptovaluta-tárolásra alkalmas képességei, de az igazság inkább az, hogy úgy akarták az utalásokat intézni, hogy a tranzakciók a kibertérben minél jobb fedés alá kerüljenek. Mint azt utólag tudjuk, nem sikerült, hiszen Biljucsenko nyilvánosságra hozott mindent.⁵⁹

Ezután Biljucsenkót a repülőtérré vitték, onnan hazarepült Novoszibirszkbe. Két héttel később, 2018. május közepén azonban Anton kérésére Biljucsenko visszatért a fővárosba. Az FSZB munkatársai azt követelték Biljucsenkótól, hogy ő maga utalja át a WEX-en tárolt összes kriptovalutát az FSZB szakemberei által készített új pénztárcákra. Biljucsenko megtette ezt, majd visszarepült Novoszibirszkbe.

⁵⁷ ЗАХАРОВ, Андрей: Биткоины в "фонд ФСБ": как исчезли \$450 млн с криптобиржи Wex.

⁵⁸ Lubyanka Building in Moscow, Russia. Encircle Photos, 2014.

<https://www.encirclephotos.com/image/lubyanka-building-in-moscow-russia/>; letöltés: 2021.12.04.

⁵⁹ ЗАХАРОВ, Андрей: Биткоины в "фонд ФСБ": как исчезли \$450 млн с криптобиржи Wex.

Biljucsenko tanúvallomását közvetett módon megerősítik a kriptotőzsdei tranzakciókat nyomon követő portálok adatai. A Blockchain.com és az Explorer.Litecoin.net portálok adatai szerint május 16-án 30 ezer bitcoin és 700 ezer Litecoin utaltak el a WEX pénztárcáiról. Az akkori árfolyam alapján ez körülbelül 350 millió dollárnak felelt meg.⁶⁰

Az FSZB-nek történt májusi átutalással Biljucsenko kálváriája még nem ért véget. Júliusban ismét megkereste az FSZB két tisztje, akik „Igor” és „Grigorij” néven mutatkoztak be. A megkeresés során a hangfelvételek tanúbizonysága szerint Konsztantyin Malofejevnek is szerepe volt. Ő az átadás indokával kapcsolatban a terrorizmust, az al-Kaidát és Alekszej Navalnijt mint szélsőséget is megemlítette. Biljucsenko ismét Moszkvába repült, és többórás látogatást tett a Lubjankában. A látogatás során a két FSZB-tiszt felszólította Biljucsenkót a WEX kriptotőzsde összes ügyfelét magában foglaló adatbázisok átadására.⁶¹

A beszélgetést követően Biljucsenko ismét visszatért Novoszibirszkbe, pár nappal később azonban a két FSZB-tiszt személyesen is meglátogatta őt lakásában: lefoglalták az összes számítógépet, külső meghajtókat és egyéb eszközöket, amiket Biljucsenko lakásában találtak, és magukkal vitték azokat Moszkvába. Erre a meglehetősen durva lépésre azért volt szükség, mert egy külsős szakértő szerint az FSZB munkatársai a korábban a részükre rendelkezésre bocsátott eszközökből nem tudták elővenni a visszafejtési kulcsokat, amelyeket Biljucsenko egyéb fizikai adathordozókon, külső pénztárcákon tárolt. A megszerzett eszközökből kinyert adatokat később az FSZB „M” részlegében vizsgálták át, amely nem technológiai részleg: az „M” részleg felelős a szolgálat állománya, valamint a rendvédelmi és az igazságügyi dolgozók nemzetbiztonsági ellenőrzéséért.⁶²

Ezzel Biljucsenko megpróbáltatásai még mindig nem értek véget. 2019 tavaszán ugyanis Novoszibirszkben meglátogatta Dmitrij Havcsenko, akinek a lánya Malofejev részéről csak strómanként volt a WEX kriptotőzsde tulajdonosa, őt azonban sem az FSZB, sem Malofejev, sem Vasziljev, sem pedig Biljucsenko nem tájékoztatta megfelelően az időközben már közel egy éve bekövetkezett tőzsdebezárásról. Havcsenko őrei kíséretében vonult fel Novoszibirszkben Biljucsenko házána, de végül személyes találkozásra nem került sor, csak telefonon beszéltek. Ezt maga Havcsenko is megerősítette.⁶³ Végül nem született megoldás Havcsenkót, lányát, illetve a BTC-e és WEX póru, jár ügyfeleit illetően, sőt 2019 júliusában Havcsenkot le is tartóztatták Olaszországban,⁶⁴ Dmitrij Vaszilijevet, a WEX korábbi igazgatóját

⁶⁰ LJUBAS, Zdravko: Russian Agents Suspected of Cleaning Bitcoin-Exchange Platform. OCCRP, 2019.11.18. <https://www.occrp.org/en/daily/11135-russian-agents-suspected-of-cleaning-bitcoin-exchange-platform/>; letöltés: 2021.12.04.

⁶¹ LJUBAS, Zdravko: Russian Agents Suspected of Cleaning Bitcoin-Exchange Platform.

⁶² The Dossier Center: Lubyanka federation: How the FSB determines the politics and economics of Russia. Atlantic Council, 2020.10.05. <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/lubyanka-federation/>; letöltés: 2021.12.04.

⁶³ ЗАХАРОВ, Андрей: Биткоины в "фонд ФСБ": как исчезли \$450 млн с криптобиржи Wex.

⁶⁴ БАУДАКОВА, Anna: Ex-CEO of Crypto Exchange WEX Arrested In Italy. Coin Desk, 2019.07.19. <https://www.coindesk.com/markets/2019/07/19/ex-ceo-of-crypto-exchange-wex-arrested-in-italy/>; letöltés: 2021.12.10.

pedig 2021-ben tartóztatták le Lengyelországban.⁶⁵ Ugyanebben az évben még szabadrálbra is helyezték, de az eljárás még mindig folyamatban van ellene a kriptotőzsde miatt.⁶⁶ Alekszandr Vinyiket végül kiadták Franciaországnak, ahol 2020-ban öt év börtönre ítélték, legfőképpen pénzmosással kapcsolatos tevékenységéért. A vádiratban felmerült a Locky zsarolóvírus világméretű terjedésében játszott szerepe, de erre végül nem találtak bizonyítékot.⁶⁷ Biljucsenko sorsáról nem lehet tudni, de az FSZB munkatársainak „látogatását” követően valószínűleg nem maradt már semmije, ami érdekelhetné az orosz államot.

Ártatlan kijelentésből nemzetközi nyomozás: a 2016-os amerikai elnökválasztás kriptovalutákat érintő tapasztalatairól

A fentiekkel összefüggésben elmondható, hogy a két kriptotőzsde adataira az FSZB-nek nem feltétlenül a nemzetbiztonsági átvilágításokhoz volt szüksége, sokkal inkább ahhoz, hogy a folyamatban lévő belföldi és külföldi műveletekkel kapcsolatban próbálták az adatokat biztosítani és menteni, amíg még menthetőek voltak. E gyors lépés egyébként indokolt volt a részükről, különösen akkor, ha például a 2016-os amerikai elnökválasztásba történő feltételezhető orosz beavatkozásról készült amerikai nyomozásról szóló, a Robert Mueller különleges ügyész által készített jelentést olvassuk, amelyben már nem feltétlenül az FSZB, hanem sokkal inkább a katonai hírszerző szolgálat, a GU GS volt érintett.

2017. május 9-én Donald Trump elnök felmentette az FBI korábbi igazgatóját, *James Comey* (a képen⁶⁸), aki éppen egy nyomozását vezetett, amelynek központi témája a Trump bizalmasai és orosz tisztviselők közötti kapcsolatok voltak.⁶⁹ A *Crossfire Hurricane* fedőnevű nyomozás 2016 júliusában kezdődött, miután az ausztrál kormány tájékoztatta az amerikai hatóságokat arról, hogy *George Papadopoulos*, a Trump-kampány külpolitikai tanácsadója 2016 májusában találkozott az egyik diplomatájukkal, és a találkozó során Papadopoulos részéről felmerült, hogy az Oroszországi Föderáció a Trump-kampánystáb részére Hillary Clintont illető kompromittáló anyagokat szolgáltathat. Az anyagok így Trump javára

⁶⁵ Dmitry Vasiliev Arrested In Poland, Most Wanted Figure In Money Laundering And Crypto Cases. VOI, 2021.09.18.

<https://voi.id/en/technology/86311/dmitry-vasiliev-arrested-in-poland-most-wanted-figure-in-money-laundering-and-crypto-cases>; letöltés: 2021.11.23.

⁶⁶ Ex-Head of Crypto Exchange Wex Released in Poland – Bitcoin News. CFX Magazine, 2022.01.01. <https://cfxmagazine.com/ex-head-of-crypto-exchange-wex-released-in-poland-bitcoin-news/>; letöltés: 2021.12.10.

⁶⁷ CIMPANU, Catalin: BTC-e founder sentenced to five years in prison for laundering ransomware funds. ZD Net, 2020.12.07. <https://www.zdnet.com/article/btc-e-founder-sentenced-to-five-years-in-prison-for-laundering-ransomware-funds/>; letöltés: 2021.12.10.

⁶⁸ James Comey. Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/James_Comey; letöltés: 2021.12.11.

⁶⁹ MALLIN, Alexander: Comey defends Russia investigation as 'essential' in testimony to Senate panel. ABC News, 2020.09.30. <https://abcnews.go.com/Politics/comey-defends-russia-investigation-essential-testimony-senate-panel/story?id=73338331>; letöltés: 2021.12.14.

befolyásolnák az eredményeket az elnökjelölti kampány során. Papadopoulos (a képen⁷⁰) 2016 áprilisában beszélt a Clintont és a Demokrata Pártot kompromittáló információkról, már hónapokkal az előtt, hogy kiderült, hogy az Oroszországi Föderáció kompromittáló anyagokkal rendelkezik a demokrata elnökjelölről. Papadopoulos később az ügyet vizsgáló bizottság előtt azt vallotta, hogy ezek a káros információk feltört e-mailek formájában voltak, amelyeket a Demokrata Párttól, annak kampánystábjától loptak el.⁷¹

Trump stábjának, illetve magának az elnöknek a látható orosz kapcsolatai, valamint az amerikai választásokba történő nyilvánvaló orosz beavatkozás⁷² nem sokkal később szövetségi szintű nyomozást idézett elő. Rod Rosenstein akkori főügyész-helyettes írta alá 2017. május 17-én *Robert Mueller* (a képen⁷³) különleges ügyész felhatalmazó dokumentumát, és ezzel kezdetét vette az átfogó vizsgálat, amely hivatalosan egészen 2019. március 22-ig tartott. A vizsgálat folyamánként 2021-ig 34 vádemelés született, köztük a Trump-kampánystáb több korábbi tagja ellen, ugyanakkor ezek közül sok részügy még mindig tárgyalás alatt áll. Mueller különleges ügyész a nyomozás eredményeit az úgynevezett *Jelentés a 2016-os elnökválasztásba történő orosz beavatkozás nyomozásáról*⁷⁴ című kétrészes, terjedelmes dokumentumban, illetve közismertebb nevén a Mueller-jelentés(ek)ben foglalta össze.⁷⁵

A dokumentum első, 448 oldalas részében – a nyilvánosság számára cenzúrázott részeket leszámítva – 132 alkalommal szerepel az Oroszországi Föderáció katonai hírszerző szolgálatára, a jelenleg GU GS-re utaló „GRU” betűhármas, két alkalommal szerepel a polgári elhárító szolgálatra utaló „FSB” betűhármas és hat alkalommal szerepel a „bitcoin” szó, mind a hat alkalommal egy kontextusban a GRU-val.⁷⁶

⁷⁰ Früherer Trump-Berater muss ins Gefängnis. Schweriner Volkszeitung, 2018.11.25. <https://www.svz.de/deutschland-welt/politik/George-Papadopoulos-Fruherer-Trump-Berater-muss-ins-Gefaengnis-id21769117.html>; letöltés: 2021.12.14.

⁷¹ LAFRANIERE, Sharon – MAZETTI, Mark – APUZZO, Matt: How the Russia Inquiry Began: A Campaign Aide, Drinks and Talk of Political Dirt. The New York Times, 2017.12.30. <https://www.nytimes.com/2017/12/30/us/politics/how-fbi-russia-investigation-began-george-papadopoulos.html>; letöltés: 2021.12.14.

⁷² PILIPENKO, Diana – DESSEL, Talia: Following the Money: Trump and Russia-Linked Transactions From the Campaign to the Presidential Inauguration. CAP, 2018.12.17. <https://www.americanprogress.org/issues/democracy/reports/2018/12/17/464235/following-the-money/>; letöltés: 2021.12.14.

⁷³ Robert Mueller. Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/Robert_Mueller; letöltés: 2021.12.10.

⁷⁴ MUELLER, Robert S. III.: Report On The Investigation Into Russian Interference In The 2016 Presidential Election. Volume I of II. Washington, D.C. March 2019. pp. 44-45. <https://www.justice.gov/archives/sco/file/1373816/download>; letöltés: 2021.12.15.

⁷⁵ ROCHA, Veronika – WAGNER, Meg – WILLS, Amanda – RIES, Brian: The Mueller report is out. CNN, 2019.04.18. <https://edition.cnn.com/politics/live-news/robert-mueller-report-public/index.html>; letöltés: 2021.12.17.

⁷⁶ Uo.

A jelentés első részének megállapításai között többek között az szerepel, hogy „A GRU két katonai alakulata hajtotta végre a számítógépes beavatkozást a Clinton-kampányba, valamint a DNC⁷⁷ és a DCCC működésébe:⁷⁸ a 26165-ös és a 74455-ös katonai alakulat. A 26165-ös katonai alakulat a GRU olyan kiberalakulata, amely katonai, politikai, kormányzati és nem kormányzati szervezeteket céloz meg Oroszországból, beleértve az Egyesült Államokat is. Az alakulatot különböző szakterületű részlegekre osztották. Az egyik részleg például speciális rosszindulatú szoftvereket (malware-eket) fejlesztett ki, míg egy másik részleg nagyszabású adathalász (spear-phishing) kampányokat folytatott. – nyomozati okokból kizárt rész – bitcoin bányászati művelet a hekkelési műveletekhez használt számítógépes infrastruktúra megvásárlására használt bitcoinok védelmére.”⁷⁹

Ugyanakkor jelentős az a megállapítás is, hogy „A bitcoin bányászata új bitcoinok feloldásából áll számítási problémák megoldásával. – nyomozati okokból kizárt rész – újonnan bányászott kriptovalutáit a CEX.io bitcoin kriptotőzsde platform számláján. A vásárláshoz a GRU más számlákra irányította a pénzeszközöket olyan tranzakciókon keresztül, amelyek célja az volt, hogy elfedje a pénzeszközök eredeti forrását.”⁸⁰

A legutolsó megállapítás a dcleaks.com, vagyis a demokratákról szóló dokumentum-szivárogtató oldallal kapcsolatos: „A GRU már legkorábban 2016. április 19-én megkezdte a kiadások tervezését, amikor a 26165-ös alakulat egy olyan szolgáltatáson keresztül regisztrálta a dcleaks.com domaint, amely anonimizálta a regisztrálót. A 26165-ös alakulat saját maga által bányászott bitcoinkészlettel fizette ki a regisztrációt.”⁸¹

Ezek tehát a Mueller-jelentés legfontosabb kriptovalutákkal kapcsolatos megállapításai. Mindamellet, hogy kifejezetten nagy rivaldafény vetült az elmúlt években az oroszokra, erős a valószínűsége, hogy a Kínai Népköztársaság, Irán, a NATO-országok és NATO-partner országok is meglehetősen gyakran használják azokat műveleteik során.

A német pénzügyi (hulló)csillag és az orosz szálak: a Wirecard AG esete

A BTC-e, a WEX és az Amerikai Egyesült Államok elnökválasztásába történő 2016-os beavatkozás esetei szemléletes tapasztalatokkal szolgálnak arra, hogy azok korunkban hogyan kötőd(het)nek a titkosszolgálati műveleti tevékenység egyes részmozzanataihoz. Ugyanakkor – a teljesség kedvéért – e szakasz lezárásaként meg kell említeni a 2020-as év egyik legnagyobb pénzügyi botrányát, a „német PayPal” néven emlegetett *Wirecard AG pénzügyi vállalatot* is, mert utólag kiderült, hogy az FSZB-nek és a GU GS-nek ebben az esetben is erős kötődései voltak.

⁷⁷ Democratic National Committee – Demokrata Nemzeti Bizottság.

⁷⁸ Democratic Congressional Campaign Committee – Demokrata Kongresszusi Kampány Bizottság.

⁷⁹ MUELLER, Robert S. III.: Report On The Investigation Into Russian Interference In The 2016 Presidential Election. Volume I of II. Washington, D.C. March 2019. pp. 44-45.
<https://www.justice.gov/archives/sco/file/1373816/download>; letöltés. 2021.12.15.

⁸⁰ Uo. p. 45.

⁸¹ Uo. p. 49.

A Wirecard AG kapcsán 2019-ben többek között a *Financial Times* gazdasági lap oknyomozó munkája⁸² és külsős, független cégek – az *Ernst & Young*⁸³ és a *KPMG*⁸⁴ – által végzet auditok kedvezőtlen eredményei miatt kezdett meginogni a bizalom, ugyanis a napilap egyre kínosabb részleteket kezdett közölni a cégről és annak bünszervezet-jellegű működéséről, ami az egészen alacsony szintektől egészen a szövetségi szintű szabályozó hatóságokig terjedt ki.⁸⁵

Bár a cég vezetése nyilván próbálkozott a kínos felvetések eloszlatásával, végül 2020 nyarán derült ki, hogy 1,9 milliárd euró hiányzik a számlájukról, pár nappal később pedig csődbe is mentek.⁸⁶ A vállalat értéke 24 milliárd euró volt akkor, és több mint négy milliárd eurónyi befektetés tűnt el a lebukás után. A károsultak között volt sok olyan kisbefektető, aki a „szigorú és precíz” német pénzügyekre vonatkozó általános közvélekedésre, valamint a német gazdaság addigi jó teljesítményére alapozva azt gondolta, hogy a német gazdaság sikeres, jól ismert szereplőjének részvényeibe fektetett.⁸⁷ Attól függetlenül, hogy volt egy időszak, amikor maga Angela Merkel akkori német kancellár is lobbizott külföldön a Wirecardért, ez végül láthatóan korántsem alakult így.⁸⁸

A cégről röviden összefoglalva annyit érdemes tudni, hogy 1999-ben alapították Münchenben, elindulása kezdetén erotikus felnőtt tartalmak és fogadási oldalak online fizetési szolgáltatásain dolgozott, később azonban sokkal kevésbé „sötét” területekbe tudott bekapcsolódni. A 2010-es évek közepére a globális elektronikus fizetési piac ismert szereplői lettek. A vállalat vezérigazgatója, a jelenleg is börtönben lévő *Markus Braun* (a képen⁸⁹) is ekkor lett a német techszektor egyik legismertebb embere, a cége pedig bekerült a 30 legjelentősebb német

⁸² MCCRUM, Dan: Wirecard: the timeline. *Financial Times*, 2020.06.25.

<https://www.ft.com/content/284fb1ad-ddc0-45df-a075-0709b36868db>; letöltés: 2021.12.18.

⁸³ STORBECK, Olaf: EY and Wirecard: anatomy of a flawed audit. *Financial Times*, 2021.10.26.

<https://www.ft.com/content/bcadbdcb-5cd7-487e-afdd-1e926831e9b7>; letöltés: 2021.12.18.

⁸⁴ How Wirecard misled investors over KPMG's special audit. *Financial Times*, 2020.10.21.

<https://www.ft.com/content/63d8a230-ce3c-4088-989f-7741632d89a2>; letöltés: 2021.12.18.

⁸⁵ Ermittlungsverfahren zur Rolle der Bafin im Fall Wirecard eingeleitet. *Der Standard*, 2021.04.13.

<https://www.derstandard.at/consent/tcf/story/2000125791283/ermittlungsverfahren-zur-rolle-der-bafin-im-fall-wirecard-eingeleitet>; letöltés: 2021.12.18.

⁸⁶ HORVÁTH Bence: Felbérelt exrendőrök, kémkedés és rengeteg hazugság is kellett a német gazdaság legnagyobb csalásához. *444.hu*, 2021.04.23.

<https://444.hu/2021/04/23/felberelt-exrendorok-kemkedes-es-rengeteg-hazugsag-is-kellett-a-nemet-gazdasag-legnagyobb-csalasahoz>; letöltés: 2021.12.18.

⁸⁷ SCHUETZE, Arno – O'DONNELL, John: 'The money's gone': Wirecard collapses owing \$4 billion. *Reuters*, 2020.06.25.

<https://www.reuters.com/article/us-wirecard-accounts-idUSKBN23W176>; letöltés: 2021.12.18.

⁸⁸ Merkel verteidigt Fürsprache für Wirecard in China. *Handelsblatt*, 2021.04.23.

<https://www.handelsblatt.com/finanzen/banken-versicherungen/banken/wirecard-untersuchungsausschuss-merkel-verteidigt-fuersprache-fuerwirecardin-china/27124984.html>; letöltés: 2021.12.18.

⁸⁹ Anleger können Markus Braun in Österreich verklagen. *Spiegel Wirtschaft*, 2021.10.15.

<https://www.spiegel.de/wirtschaft/unternehmen/markus-braun-anleger-koennen-frueheren-wirecard-chef-in-oesterreich-verklagen-a-3e2b3c00-ca88-4e24-b964-3d2c65b99c08>; letöltés: 2021.12.18.

vállalat tevékenységét összefogó frankfurti DAX-tőzsdeindexbe. A Wirecard alapvetően Fiat-pénzeken alapuló hagyományos elektronikus és online fizetési eszközökkel, illetve pénzügyi szolgáltatásokkal foglalkozott, az ügyfélköre pedig 2020-ig folyamatosan bővült. A Wirecard az elmúlt pár évben lehetővé tette kriptovaluták kereskedelmét is.⁹⁰

A pénzügyi aggályok miatt elrendelt vizsgálatok során az Ernst&Young és a KPMG szakemberei 2019-ben és 2020-ban gyanús ázsiai szálakkal szembesültek. *Jan Marsalek* (a képen⁹¹) osztrák üzletember, a vállalat pénzügyi igazgatója – annak érdekében, hogy eltérítse, illetve késleltesse a vizsgálatokat – a vizsgálatot végző szakembereknek a hiányzó tételek kapcsán egy szingapúri megbízottat jelölt meg, akinél a vállalat jelentős része volt letétben. Ezeket dokumentumokkal is próbálta alátámasztani. Az Ernst & Young szakemberei elfogadták ezeket a szingapúri megbízottól származó dokumentumokat, a KPMG vizsgálói azonban nem voltak ezekkel elégedettek, és magától a banktól származó, eredeti papírokat akartak látni.⁹² Marsalek ezzel sikeresen hónapokig késleltette a vizsgálatokat, majd bejelentette, hogy már nem is a szingapúri megbízottal vannak kapcsolatban, hanem egy új megbízottjuk van, aki két Fülöp-szigeteki bankba helyezte át a hiányzó 1,9 milliárd dollárjukat. A Wirecard bukása után mindkét ázsiai országban nyomozások kezdődtek, és a helyi hatóságok több embert is letartóztattak ezzel kapcsolatban.⁹³

Bár a cég működése kapcsán több helyen lehetett olvasni „kémekről” vagy „besúgókról”, ezeket azonban nem abban az értelemben kell használni, ami jelen tanulmány témájához kapcsolódna. Az igazán érdekes fordulat akkor következett be, amikor Jan Marsalek 2020 júniusában, munkaviszonyának megszűnését követően volt kollégáit arról tájékoztatta, „hogy Szingapúrba utazik és felkutatja az eltűnt összegeket”. Elutazott, majd pár nap múlva Belaruszban, Minszkben bukkant fel, ahová Észtországon keresztül érkezett. Belaruszban történt felbukkanását megelőzően Marsaleket a német és az osztrák hatóságok csalással és sikkasztással vádolták meg. Mindemellett nem kellett sokat várni arra, hogy egyrészt a minszki felbukkanásával, másrészt pedig a Wirecard-nyomozások bizonyítékai és

⁹⁰ VAN DEN BERG, Oonagh: Wirecard: The Biggest FinTech Success and Failure Story of All Time. Regulation Asia, 2020.09.18.

<https://www.regulationasia.com/wirecard-the-biggest-fintech-success-and-failure-story-of-all-time/>; letöltés: 2021.12.18.

⁹¹ Wirecard stellt Vorstand Jan Marsalek frei. Manager Magazin, 2020.06.18.

<https://www.manager-magazin.de/unternehmen/artikel/wirecard-jan-marsalek-freigestellt-james-freis-kommt-sofort-a-1307812.html>; letöltés: 2021.12.18.

⁹² TAN, Sue-Ann: MAS orders Wirecard to cease credit card and other payment services in Singapore. The StraitsTimes, 2020.09.30.

<https://www.straitstimes.com/business/companies-markets/mas-orders-wirecard-to-cess-payment-services-in-singapore>; letöltés: 2021.12.18.

⁹³ Philippines probes 57 persons of interest over Wirecard scandal. Reuters, 2020.09.11.

<https://www.reuters.com/article/us-wirecard-accounts-philippines-idUSKBN2621A2>; letöltés: 2021.12.18.

tanúvallomások alapján rögtön felkeltse három nyugati nemzetbiztonsági szervezet – köztük az FBI – figyelmét is. A nyomozati anyagok alapján kiderült, hogy a globális pénzügyi hálózatokhoz legnagyobb mértékben hozzáférő Wirecard AG bennfenteseként Marsalek szoros kapcsolatokat ápolt az orosz nemzetbiztonsági szolgálatokkal, köztük legfőképpen az FSZB-vel és a GU GS-sel.⁹⁴ Több korábbi munkatársa is megerősítette, hogy Marsalek régóta kérkedett is orosz kapcsolataival. Marsalek például 2017 júniusában az egyik kedvenc helyének számító Käfer-Schänke luxusétteremben beszélgetőpartnerének idézte fel, hogy az Oroszországi Föderáció haderejének vendégként közvetlenül az után tekinthette meg a szíriai Palmüra történelmi romjait, hogy a területet nem sokkal korábban foglalták vissza az ISIS-től.⁹⁵ Talán ennél is érdekesebb azonban, hogy a nyugati nemzetbiztonsági szolgálatok és a nyomozhatóságok olyan, Marsalekhez közvetlenül kötődő, egyébként minősített dokumentumokhoz is hozzájutottak a nyomozás során, amelyben megtalálták Szergej Szkripal volt GU GS-tiszt és lánya, Julija Szkripal Salisburyben történt 2018-as gyilkossági kísérletéhez használt Novicsok ágens pontos, részletes leírását, valamint a Vegyifegyver-tilalmi Szervezetnek (OPCW) az esettel kapcsolatos belső, magas védelmi minőségű nyomozati anyagait is.⁹⁶ Egyes források szerint 2021-ben Marsalek még mindig a GU GS védelme alatt állt, és egy Moszkva közelében lévő védett házban tartózkodott, a Wirecarddal kapcsolatos büntetőeljárások pedig folyamatban vannak Németországban.⁹⁷

Összegzés

Jelen munka tehát három esetet vázolt fel az Oroszországi Föderáció nemzetbiztonsági szolgálatainak kriptovalutákkal összefüggő közelmúltbeli kapcsolatáról. Jól látható, hogy mindhárom eset többé-kevésbé összefügg egymással, sőt szerepet kaptak olyan nagyobb szabású események is, mint a máig folyamatban lévő kelet-ukrajnai háború, vagy a Szergej Szkripal és lánya elleni 2018-as mérgezéses merénylet. Az tehát jól látható, hogy a kriptovaluták maradéktalanul integrálódtak a nemzetbiztonsági szolgálatok mindennapi műveleti tevékenységeibe, attól függetlenül, hogy például az Oroszországi Föderációban a pénzeszközök tiltás alatt állnak, egyre jobban szorulnak vissza, hogy a nemsokára bevezetésre kerülő, nemzetközi pénzügyi jelentőséggel bíró, egyértelmű állami kontrollal bíró digitális rubelnek ne legyenek versenytársai.

⁹⁴ GROZEV, Christo: World's Most Wanted Man Jan Marsalek Located in Belarus; Data Points to Russian Intel Links. Bellingcat, 2020.07.18.

<https://www.bellingcat.com/news/uk-and-europe/2020/07/18/worlds-most-wanted-man-jan-marsalek-located-in-belarus-data-points-to-russian-intel-links/>; letöltés: 2021.12.18.

⁹⁵ JONES, Sam – MURPHY, Paul – WARRELL, Helen: From payments to armaments: the double life of Wirecard's Jan Marsalek. Financial Times, 2020.07.10.

<https://www.ft.com/content/511ecf86-ab40-486c-8f76-b8ebda4cc669>; letöltés: 2021.12.21.

⁹⁶ MURPHY, Paul – MCCRUM, Dan – WARRELL, Helen: Wirecard executive Jan Marsalek touted Russian nerve gas documents. Financial Times, 2020.07.09.

<https://www.ft.com/content/941a9a2e-88df-4a66-9b3c-670bb7eb4d87>; letöltés: 2021.12.21.

⁹⁷ GROZEV, Christo: World's Most Wanted Man Jan Marsalek Located in Belarus; Data Points to Russian Intel Links.

Óvakodni kell ugyanakkor az általánosítástól abban a tekintetben, hogy a kriptovalutákat csak az Oroszországi Föderáció használja ilyen műveletek során: ma már nagy biztonsággal kijelenthető, hogy feltételezhetően minden, megfelelő technológiai színvonalat és tudást biztosítani képes nemzetbiztonsági szolgálat használja ezeket a speciális pénzeszközöket, legyen szó a NATO tagországairól vagy szövetségeseiről, illetve az olyan kifejezetten ellenérdekelt országokról, mint a Kínai Népköztársaság, az Iráni Iszlám Köztársaság vagy a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság.

A jövő nagy kérdése általánosan talán az lesz, hogy a kriptovaluták – a bevezetendő digitális rubel és a Kínában már 2021 óta működő digitális jüan mellett – milyen szerepet kapnak az elkövetkező időszakban az új pénzügyi központok létrehozását célzó geopolitikai ambíciókban és az államokon kívüli jellegük miatt a jelenleg fennálló *status quo* bomlasztásában. Ugyanakkor egyes szeparatista mozgalmak képviselői új eszközt láthatnak a kriptovalutákban a függetlenségi törekvéseik elősegítéséhez, az érdeklődés pedig a digitalizáció előrehaladtával egyre csak fokozódik.

2022-ben a klímaváltozás és az egyre szélesebb körben terjedő technológiai eszközök miatti növekvő energiakereslet, valamint ennek folyamánként a folyamatos betiltások következtében azt mondhatnánk, hogy a kriptovaluták jelentősége egyre csökken, a kérdést azonban nem olyan egyszerű megítélni annak tükrében, hogy egyre több olyan kriptovaluta jelenik meg, amely mögött valós fedezet (energiahordozók, nyersanyagok) állnak. Vannak olyan szakértők, akik ezek alapján „digitális Bretton Woods”-ról beszélnek,⁹⁸ utalva ezzel a jelenleg ismert pénzügyi rendszer és ezzel a világ hatalmi súlypontjainak átalakulására, ami valóban küszöbön áll. Amíg ez valóban így lesz, a nemzetbiztonsági szolgálatok biztosan, a jelenleginél fokozottabb figyelmet fordítanak majd e pénzeszközök használatára, és az eddiginél jóval komplexebb megközelítést alkalmaznak majd. Az Oroszországi Föderáció nemzetbiztonsági szolgálataival kapcsolatos esetek csak „ízeltőként” szolgálnak a tevékenységük részletesebb megismeréséhez.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- \$480m Bitcoin cyberheist makes history. Mail&Guardian, 2014.03.06.
<https://mg.co.za/article/2014-03-06-480m-bitcoin-cyberheist-makes-history/>;
letöltés: 2021.11.17.
- Anleger können Markus Braun in Österreich verklagen. Spiegel Wirtschaft, 2021.10.15.
<https://www.spiegel.de/wirtschaft/unternehmen/markus-braun-anleger-koennen-frueheren-wirecard-chef-in-oesterreich-verklagen-a-3e2b3c00-ca88-4e24-b964-3d2c65b99c08>; letöltés: 2021.12.18.

⁹⁸ PENTLAND, Alex – LIPTON, Alex – HARDJONO, Thomas: Time for a New, Digital Bretton Woods. Barron's, 2021.06.18.
<https://www.barrons.com/articles/new-technologies-will-reshape-the-financial-ecosystem-and-the-world-with-it-51624023107>; letöltés: 2021.12.21.

- Anton Nemkin. Rosscongress.
<https://roscongress.org/en/speakers/nemkin-anton/quotes/>; letöltés: 2021.12.04.
- BAYDAKOVA, Anna: Criminal Case Against Failed WEX Crypto Exchange Points at Russian Law Enforcement. Nasdaq, 2019.11.15.
<https://www.nasdaq.com/articles/criminal-case-against-failed-wex-crypto-exchange-points-at-russian-law-enforcement-2019-11>; letöltés: 2021.11.23.
- BAYDAKOVA, Anna: Ex-CEO of Crypto Exchange WEX Arrested In Italy. Coin Desk, 2019.07.19.
<https://www.coindesk.com/markets/2019/07/19/ex-ceo-of-crypto-exchange-wex-arrested-in-italy/>; letöltés: 2021.12.10.
- BBC: Der Besitzer von "Tsargrad" Konstantin Malofev hat den Bitcoin-Diebstahl an der Wex-Kryptowährungsbörse eingetragen. 0xzx, 2019.11.16.
<https://de.0xzx.com/2019111647630.html>; letöltés: 2021.11.17.
- BBC: the owner of Tsargrad Konstantin Malofeev was involved in the theft of bitcoins from the Wex cryptocurrency exchange. New Day Crypto, 2019.11.18.
<https://newdaycrypto.com/bbc-the-owner-of-tsargrad-konstantin-malofeev-was-involved-in-the-theft-of-bitcoins-from-the-wex-cryptocurrency-exchange/>; letöltés: 2021.12.01.
- Boroday Alexander. Putin's List.
<https://www.spisok-putina.org/en/personas/boroday/>; letöltés: 2021.11.25.
- BUGRIY, Maksym: Hot Issue – Konstantin Malofeev: Fringe Christian Orthodox Financier of the Donbas Separatists. The Jamestown Foundation, 2014.08.08.
<https://jamestown.org/program/hot-issue-konstantin-malofeev-fringe-christian-orthodox-financier-of-the-donbas-separatists/>; letöltés: 2021.11.25.
- CIMPANU, Catalin: BTC-e founder sentenced to five years in prison for laundering ransomware funds. ZD Net, 2020.12.07.
<https://www.zdnet.com/article/btc-e-founder-sentenced-to-five-years-in-prison-for-laundering-ransomware-funds/>; letöltés: 2021.12.10.
- CONE, Allen: Police arrest Russian wanted by U.S. in \$4B bitcoin scheme. United Press International, 2017.07.26.
https://www.upi.com/Top_News/World-News/2017/07/26/Police-arrest-Russian-wanted-by-US-in-4B-bitcoin-scheme/8481501087506/; letöltés: 2021.11.12.
- Dmitry Vasiliev Arrested In Poland, Most Wanted Figure In Money Laundering And Crypto Cases. VOI, 2021.09.18.
<https://voi.id/en/technology/86311/dmitry-vasiliev-arrested-in-poland-most-wanted-figure-in-money-laundering-and-crypto-cases>; letöltés: 2021.11.23.
- ECKEL, Mike: How Much Did Russian Spy Agencies Rely On Bitcoin? New Hints In Leaked Recordings. Radio Free Europe Radio Liberty, 2019.11.28.
<https://www.rferl.org/a/how-much-did-russian-spy-agencies-rely-on-bitcoin-new-hints-in-leaked-recordings-/30297083.html>; letöltés: 2021.11.23.
- EDWARDS, Maxim: New documentary charts the RuNet's unlikely rise – and its fall. Global Voices, 2019.12.22.
<https://globalvoices.org/2019/12/22/new-documentary-charts-the-runets-unlikely-rise-and-its-fall/>; letöltés: 2021.12.01.
- Ermittlungsverfahren zur Rolle der Bafin im Fall Wirecard eingeleitet. Der Standard, 2021.04.13.
<https://www.derstandard.at/consent/tcf/story/2000125791283/ermittlungsverfahren-zur-rolle-der-bafin-im-fall-wirecard-eingeleitet>; letöltés: 2021.12.18.

- Ex-Head of Crypto Exchange Wex Released in Poland – Bitcoin News. CFX Magazine, 2022.01.01. <https://cfxmagazine.com/ex-head-of-crypto-exchange-wex-released-in-poland-bitcoin-news/>; letöltés: 2021.12.10.
- FITSANAKIS, Joseph: Extradition fight over Russian man held in Greece may point to spies' use of bitcoin. Intelnews.org, 2019.11.29. <https://intelnews.org/2019/11/29/01-2677/>; letöltés: 2021.11.17.
- Früherer Trump-Berater muss ins Gefängnis. Schweriner Volkszeitung, 2018.11.25. <https://www.svz.de/deutschland-welt/politik/George-Papadopoulos-Fruherer-Trump-Berater-muss-ins-Gefaengnis-id21769117.html>; letöltés: 2021.12.14.
- Greece to Extradite Russian Cybercrime Suspect to France. The Moscow Times, 2019.12.23. <https://www.themoscowtimes.com/2019/12/23/greece-to-extradite-russian-cybercrime-suspect-to-france-a68718>; letöltés: 2021.11.12.
- GROZEV, Christo: World's Most Wanted Man Jan Marsalek Located in Belarus; Data Points to Russian Intel Links. Bellingcat, 2020.07.18. <https://www.bellingcat.com/news/uk-and-europe/2020/07/18/worlds-most-wanted-man-jan-marsalek-located-in-belarus-data-points-to-russian-intel-links/>; letöltés: 2021.12.18.
- HAAN, Cali: BBC Report: Russian Military Intelligence Stole \$450 Million in Cryptocurrency from WEX Exchange. Crowdfund Insider, 2019.12.15. <https://www.crowdfundinsider.com/2019/12/154767-bbc-report-russian-military-intelligence-stole-450-million-in-cryptocurrency-from-wex-exchange/amp/>; letöltés: 2021.12.10.
- HORVÁTH Bence: Felbérelt exrendőrök, kémkedés és rengeteg hazugság is kellett a német gazdaság legnagyobb csalásához. 444.hu, 2021.04.23. <https://444.hu/2021/04/23/felberelt-exrendorok-kemkedes-es-rengeteg-hazugsag-is-kellett-a-nemet-gazdasag-legnagyobb-csalasahoz/>; letöltés: 2021.12.18.
- How Wirecard misled investors over KPMG's special audit. Financial Times, 2020.10.21. <https://www.ft.com/content/63d8a230-ce3c-4088-989f-7741632d89a2>; letöltés: 2021.12.18.
- James Comey. Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/James_Comey; letöltés: 2021.12.11.
- JONES, Sam – MURPHY, Paul – WARRELL, Helen: From payments to armaments: the double life of Wirecard's Jan Marsalek. Financial Times, 2020.07.10. <https://www.ft.com/content/511ecf86-ab40-486c-8f76-b8ebda4cc669>; letöltés: 2021.12.21.
- Konstantin Malofeev biography. Roscongress. <https://roscongress.org/en/speakers/malofeev-konstantin/biography/>; letöltés: 2021.11.23.
- LAFRANIERE, Sharon – MAZETTI, Mark – APUZZO, Matt: How the Russia Inquiry Began: A Campaign Aide, Drinks and Talk of Political Dirt. The New York Times, 2017.12.30. <https://www.nytimes.com/2017/12/30/us/politics/how-fbi-russia-investigation-began-george-papadopoulos.html>; letöltés: 2021.12.14.
- LJUBAS, Zdravko: Russian Agents Suspected of Cleaning Bitcoin-Exchange Platform. OCCRP, 2019.11.18. <https://www.occrp.org/en/daily/11135-russian-agents-suspected-of-cleaning-bitcoin-exchange-platform>; letöltés: 2021.12.04.

- LLOYD, Timothy: US and Russia Spar Over Accused Crypto-Lauderer. OCCRP, 2019.01.24.
<https://www.occrp.org/en/investigations/us-and-russia-spar-over-accused-crypto-lauderer>; letöltés: 2021.11.17.
- Lubyanka Building in Moscow, Russia. Encircle Photos, 2014.
<https://www.encirclephotos.com/image/lubyanka-building-in-moscow-russia/>; letöltés: 2021.12.04.
- MAISHERA, Hassan: US SEC Finally Approves A Crypto ETF. But It Is A Bitcoin Futures ETF. Yahoo Finance, 2021.10.18.
<https://finance.yahoo.com/news/us-sec-finally-approves-crypto-105924679.html>; letöltés: 2021.11.12.
- MALLIN, Alexander: Comey defends Russia investigation as 'essential' in testimony to Senate panel. ABC News, 2020.09.30.
<https://abcnews.go.com/Politics/comey-defends-russia-investigation-essential-testimony-senate-panel/story?id=73338331>; letöltés: 2021.12.14.
- MCCRUM, Dan: Wirecard: the timeline. Financial Times, 2020.06.25.
<https://www.ft.com/content/284fb1ad-ddc0-45df-a075-0709b36868db>; letöltés: 2021.12.18.
- Media: DPR militants to buy WEX cryptocurrency exchange. UAWIRE, 2018.07.05.
<https://www.uawire.org/dpr-militants-to-buy-wex-cryptocurrency-exchange>; letöltés: 2021.11.23.
- Merkel verteidigt Fürsprache für Wirecard in China. Handelsblatt, 2021.04.23.
<https://www.handelsblatt.com/finanzen/banken-versicherungen/banken/wirecard-untersuchungsausschuss-merkel-verteidigt-fuersprache-fuerwirecardin-china/27124984.html>; letöltés: 2021.12.18.
- MUELLER, Robert S. III.: Report On The Investigation Into Russian Interference In The 2016 Presidential Election. Volume I of II. Washington, D.C. March 2019.
<https://www.justice.gov/archives/sco/file/1373816/download>; letöltés: 2021.12.15.
- MURPHY, Paul – MCCRUM, Dan – WARRELL, Helen: Wirecard executive Jan Marsalek touted Russian nerve gas documents. Financial Times, 2020.07.09.
<https://www.ft.com/content/941a9a2e-88df-4a66-9b3c-670bb7eb4d87>; letöltés: 2021.12.21.
- Natalia Kaspersky biography. Natalia Kaspersky is the wife of Eugene Kaspersky. Natalya Kasperskaya: "InfoWatch technology is not exactly snooping". Kwartiraidoma.
<https://kvartiraidoma.ru/en/mobilnye-telefony/natalya-kasperskaya-biografiya-natalya-kasperskaya-zhena.html>; letöltés: 2021.12.01.
- PENTLAND, Alex – LIPTON, Alex – HARDJONO, Thomas: Time for a New, Digital Bretton Woods. Barron's, 2021.06.18.
<https://www.barrons.com/articles/new-technologies-will-reshape-the-financial-ecosystem-and-the-world-with-it-51624023107>; letöltés: 2021.12.21.
- Philippines probes 57 persons of interest over Wirecard scandal. Reuters, 2020.09.11.
<https://www.reuters.com/article/us-wirecard-accounts-philippines-idUSKBN2621A2>; letöltés: 2021.12.18.
- PILIPENKO, Diana – DESSEL, Talia: Following the Money: Trump and Russia-Linked Transactions From the Campaign to the Presidential Inauguration. CAP, 2018.12.17.
<https://www.americanprogress.org/issues/democracy/reports/2018/12/17/464235/following-the-money/>; letöltés: 2021.12.14.

- PORTER, Jon: El Salvador becomes first country to adopt Bitcoin as an official currency. The Verge, 2021.09.07.
<https://www.theverge.com/2021/9/7/22660457/el-salvador-bitcoin-legal-tender-currency-cryptocurrency-chivo-wallet>; letöltés: 2021.11.12.
- Robert Mueller. Wikipedia.
https://en.wikipedia.org/wiki/Robert_Mueller; letöltés: 2021.12.10.
- ROCHA, Veronika – WAGNER, Meg – WILLS, Amanda – RIES, Brian: The Mueller report is out. CNN, 2019.04.18.
<https://edition.cnn.com/politics/live-news/robert-mueller-report-public/index.html>; letöltés: 2021.12.17.
- Russia ‘Successfully Disconnected’ From World Wide Web in Tests – RBC. The Moscow Times, 2021.07.22.
<https://www.themoscowtimes.com/2021/07/22/russia-successfully-disconnected-from-world-wide-web-in-tests-rbc-a74581/>; letöltés: 2021.12.01.
- Russian national Vinnik’s attorney Musatov dies in Moscow. TASS, 2020.04.24.
<https://tass.com/emergencies/1149439>; letöltés: 2021.11.25.
- SCHUETZE, Arno – O’DONNEL, John: 'The money's gone': Wirecard collapses owing \$4 billion. Reuters, 2020.06.25.
<https://www.reuters.com/article/us-wirecard-accounts-idUSKBN23W176>; letöltés: 2021.12.18.
- Sergey Glazyev. Wikipedia.
https://en.wikipedia.org/wiki/Sergey_Glazyev; letöltés: 2021.12.01.
- Source: lawyer Timofey Musatov is putting pressure on Alexander Vinnik, controlling his family. Blockchain Journal, 2019.04.10.
<https://blockchainjournal.news/source-lawyer-timofey-musatov-is-putting-pressure-on-alexander-vinnik-controlling-his-family/>; letöltés: 2021.12.01.
- Srbija: "Hrvati nam podmeću svađu s braćom Rusima". Express, 2019.11.23.
<https://express.24sata.hr/top-news/srbija-hrvati-nam-podmecu-svadu-s-bracom-rusima-23723>; letöltés: 2021.11.12.
- STORBECK, Olaf: EY and Wirecard: anatomy of a flawed audit. Financial Times, 2021.10.26.
<https://www.ft.com/content/bcadbdcb-5cd7-487e-afdd-1e926831e9b7>; letöltés: 2021.12.18.
- TalkBank (korábbi URSA Bank).
<https://ursabank.ru/>; letöltés: 2021.11.17.
- TAN, Sue-Ann: MAS orders Wirecard to cease credit card and other payment services in Singapore. The StraitsTimes, 2020.09.30.
<https://www.straitstimes.com/business/companies-markets/mas-orders-wirecard-to-cess-payment-services-in-singapore>; letöltés: 2021.12.18.
- The Dossier Center: Lubyanka federation: How the FSB determines the politics and economics of Russia. Atlantic Council, 2020.10.05.
<https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/lubyanka-federation/>; letöltés: 2021.12.04.
- Treasury Targets Additional Ukrainian Separatists and Russian Individuals and Entities. U.S. Department Of The Treasury, 2014.12.19.
<https://www.treasury.gov/press-center/press-releases/pages/j19729.aspx/>; letöltés: 2021.11.25.

- TUWINER, Jordan: What was the Mt. Gox Hack. Buy Bitcoin Worldwide, 2022.01.25. <https://www.buybitcoinworldwide.com/mt-gox-hack/>; letöltés: 2021.11.17.
- URSA Bank Overview. PitchBook. <https://pitchbook.com/profiles/company/123445-36#overview>; letöltés: 2021.11.17.
- VAN DEN BERG, Oonagh: Wirecard: The Biggest FinTech Success and Failure Story of All Time. Regulation Asia, 2020.09.18. <https://www.regulationasia.com/wirecard-the-biggest-fintech-success-and-failure-story-of-all-time/>; letöltés: 2021.12.18.
- VASOVIC, Aleksandar: Serbia probes video purportedly showing Russian spy handing cash to Serbian agent. Reuters, 2019.11.20. <https://www.reuters.com/article/uk-serbia-russia-intelligence-idUKKBN1XU228>; letöltés: 2021.11.12.
- Wirecard stellt Vorstand Jan Marsalek frei. Manager Magazin, 2020.06.18. <https://www.manager-magazin.de/unternehmen/artikel/wirecard-jan-marsalek-freigestellt-james-freis-kommt-sofort-a-1307812.html>; letöltés: 2021.12.18.
- WRIGHT, Turner: Germany's financial watchdog approves crypto custody license for Coinbase. Cointelegraph, 2021.06.28. <https://cointelegraph.com/news/germany-s-financial-watchdog-approves-crypto-custody-license-for-coinbase>; letöltés: 2021.11.12.
- YAACOB, Hardi Effendi – PARZI, Mohd Nasaruddin: #memoriMH17: Misi berani mati uji The Dozen Person. BH online, 2015.07.11. <https://www.bharian.com.my/berita/nasional/2015/07/67185/memorimh17-misi-berani-mati-uji-dozen-person>; letöltés: 2021.12.10.
- ZAKHAROV, Andrei: Hunting the missing millions from collapsed cryptocurrency. BBC News, 2019.12.30. <https://www.bbc.com/news/world-europe-50821547>; letöltés: 2021.11.12.
- АНО "КЛАД". Криминалистическая лаборатория аудиовизуальных документов. <https://www.klad.media/>; letöltés: 2021.12.01.
- ЗАХАРОВ, Андрей: Биткоины в "фонд ФСБ": как исчезли \$450 млн с криптобиржи Weх. BBC News, 2019.11.15. <https://www.bbc.com/russian/features-50420738>; letöltés: 2021.11.17.
- ЗЕРКАЛЕВА, Александра: Империя киберстукачества. Istories Media, 2021.05.05. <https://istories.media/reportages/2021/05/05/imperiya-kiberstukachestva/>; letöltés: 2021.11.25.
- Константин Малофеев и криптовалютчики в штатском. Компромат.Ru, 2019.11.18. http://www.compromat.ru/page_40790.htm; letöltés: 2021.11.12.
- Немкин Антон Игоревич. Государственная Дума Федерального Собрания Российской Федерации. <http://duma.gov.ru/duma/persons/1056089/>; letöltés: 2021.12.04.
- Основатель Marshall Capital Partners Малофеев уладил конфликт в ВТБ. РИА Новости, 2020.03.02. <https://ria.ru/20150306/1051190571.html>; letöltés: 2021.11.25.
- ЦАРЬГРАД. <https://rusorel.info/>; letöltés: 2021.11.25.

A KÖTET SZERZŐI

Andrékó Gábor	a Pécsi Tudományegyetem Földtudományi Doktori Iskola doktorandusza, a Neumann János Egyetem Geopolitikai Kutatócsoport kutatója
Bartos Mónika	a Nemzeti Közszerológati Egyetem hallgatója
Eleven Márk	a Nemzeti Közszerológati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola doktorandusza
Kacsánda Réka	hadnagy
Kisvári Tamás	ezredes, a Nemzeti Közszerológati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola doktorandusza
Dr. Vida Csaba	alezredes, PhD, a Nemzeti Közszerológati Egyetem adjunktusa

E SZÁMUNK TARTALMA

ANDRÉKÓ GÁBOR

A KELET-KÖZÉP-EURÓPAI TÉRSÉGET BEFOLYÁSOLÓ GEOPOLITIKAI HATÁSOK

A tanulmány a téma tárgyalása során a térség határainak körülírását Mackinder elmélete és Huntington vallási és nyelvi törésvonalak alapján kidolgozott koncepciója alapján határozza meg. Az elméleti keret segítségével pontosan megállapíthatóvá válnak a vizsgált régióba tartozó államok, és ennek megfelelően konkrétan tanulmányozhatóvá válik az egyes országok térségben játszott szerepe is. A kutatás a szakirodalom eredményei alapján elemzi a kelet-közép-európai térségben található államokra ható geopolitikai erőket, amelyek a térségben a szakirodalomnak megfelelően kétféle szerep betöltését tehetik lehetővé: az ütközőállamét és a hídállamét. A tanulmány elemzi a térség geopolitikai helyzetét abból a célból, hogy megállapítsa, a kelet-közép európai országokban megerősödnek-e az ütközőállami szerepkörök, vagy esélye nyílhat-e a bármelyik államnak a hídállami szerep elérésére.

Kulcsszavak: Kelet-Közép-Európa, ütközőállam, ütközőzóna, hídállam, kaputérség.

KACSÁNDI RÉKA HADNAGY

A DÉL-KÍNAI-TENGERI TERÜLETI VITA

A szénhidrogénekben bővelkedő, gazdag halállománnyal rendelkező dél-kínai-tengeri területek feletti ellenőrzés megszerzése évtizedek óta feszültséget generál a térség országai között. A tenger nemcsak nyersanyagai, hanem a rajta áthaladó kereskedelmi útvonalak miatt is kiemelt jelentőségű. A régió vizeiért és szigetláncaiért Kína, Tajvan, a Fülöp-szigetek, Brunei, Malajzia és Vietnám verseng.

A dél-kínai-tengeri területi vita Kína közelmúltbeli szigetfeltöltési tevékenysége, illetve az általa elfoglalt területek militarizálása miatt a nemzetközi közösség figyelmének középpontjába került. A térség biztonsági helyzetének jelentős romlása a Kínai Népköztársasághoz fűződő kereskedelmi szálak, illetve a globális ellátási lánc összetettsége miatt Magyarország gazdaságát is negatívan érintené.

A tanulmány kitér a konfliktus kialakulásának körülményeire és jelenlegi állására, a nemzetközi jog vonatkozó előírásaira, illetve megvizsgálja a területi vita várható alakulásának és a biztonsági helyzet eszkalálódásának lehetőségét.

Kulcsszavak: Kína, Dél-kínai-tenger, területi vita, nemzetközi jog.

CONTENTS

GÁBOR ANDRÉKÓ

GEOPOLITICAL INFLUENCES AFFECTING THE CENTRAL AND EASTERN EUROPEAN REGION

During the discussion of the topic, the study defines the delimitation of the borders of the area based on Mackinder's theory and Huntington's concept developed on the basis of religious and linguistic fault lines. In regard to the theoretical framework, the states belonging to the studied region can be accurately identified, and accordingly, the role of each country in the region can be studied specifically. Based on the results of topic-specific literature, the research analyzes the geopolitical forces affecting the states in the Central and Eastern European region, which, according to the literature, can play two roles in the region, either being a collision state or a bridge-state. The study analyzes the geopolitical situation in the region in order to determine whether the roles of the conflicting states in Central and Eastern European countries are strengthening or whether any state may have a chance to achieve the role of a bridge-state.

Keywords: Central and Eastern Europe, collision state, collision zone, bridge-state, gateway region.

LIEUTENANT RÉKA KACSÁNDI

THE SOUTH CHINA SEA TERRITORIAL DISPUTE

The struggle to gain control over the South China Sea – which is abundant in carbohydrate and fish resources – has been generating tension among regional states for decades. Controlling the territory carries great strategic importance not only because of its resources, but also due to the seaborne trade routes crossing it. China, Taiwan, the Philippines, Brunei, Malaysia and Vietnam are competing to extend their reach to the waters and island chains of the South China Sea.

Owing to China's recent building and militarization of artificial islands, the international community's attention has been focused on the territorial dispute. Due to Hungary's commercial ties to China, as well as the complexity of global supply chains, the significant deterioration of the region's security situation would have a negative effect on the Hungarian economy as well.

The study explores the circumstances of the arisal and the current state of the conflict, as well as the relevant regulations of international law. It also investigates the prospective future of the territorial dispute and the possibility of the security situation's escalation.

Keywords: China, South China Sea, territorial dispute, international law.

DR. VIDA CSABA ALEZREDES

AZ ELŐREJELZÉS FONTOSSÁGA AZ ELEMZŐ-ÉRTÉKELŐ MUNKÁBAN

A szerző a tanulmányában a jövőkutatás elméletének alkalmazását vizsgálja meg a nemzetbiztonsági elméletekben, kiemelten az elemző-értékelő munka során. Ennek érdekében megvizsgálja, hogy egyáltalán van-e lehetőség a jövő meghatározására? Ezért áttekinti a jövőkutatás elméletét, módszereit és eljárásait. Ezek közül kilencet emel ki. A módszerek és az eljárások elemzése során összefüggésekre és lehetőségekre mutat rá, hogyan lehet azokat alkalmazni a nemzetbiztonsági elemző-értékelő munka során. Hangsúlyt helyez a jövőre vonatkozó forгатókönyvek megalkotására és fajtáira, majd áttekinti a jövő meghatározásának kulcskérdését, vagyis a bekövetkezési valószínűség kérdéskörét. Ezt követően megvizsgálja a jövő előrejelzését befolyásoló tényezőket, amelynek központi eleme az információ. A jövőkutatás eredményei alapján megállapítja, hogy van lehetőség a jövő előrejelzésére, valamint jövőképek felvázolására. Így a nemzetbiztonsági elemző-értékelő munka keretében is biztosított a jövőkutatás.

Kulcsszavak: jövőkutatás, nemzetbiztonsági elméletek, elemző-értékelő munka, módszerek és eljárások.

KISVÁRI TAMÁS EZREDES

TAJVAN – A VILÁG LEGVESZÉLYESEBB BEFAGYOTT KONFLIKTUSA

A feszültség a Tajvani-szorosban nem a szárazföldi Kína és a sziget konfliktusa, hanem egy közvetlen feszültségforrás a Kínai Népköztársaság és az Amerikai Egyesült Államok között, ami a világ legveszélyesebb konfliktusává válhat. Washington az 1970-es években lemondott Tajvanról a Pekinggel való együttműködés érdekében, viszont törvényileg vállalta a sziget fegyveres védelmét a Kínai Népköztársasággal szemben. Tajvan 1971-ben elveszítette jogi státuszát mint önálló ország, de az *de facto* továbbra is önálló országgént működik, még ha a nyugati országok sem ismerhetik már el államiságát a Pekinghez fűződő diplomáciai kapcsolataik miatt. Tajvan számára a legkedvezőbb a *status quo* fenntartása lenne, de erre hosszú távon nincs lehetőség, mert az nem összeegyeztethető a Kínai Népköztársaság céljával, hogy a sziget 2049-ig mindenképpen visszatérjen az anyaországhoz – lehetőleg békés úton, de ha így nem lehet, akkor akár erővel is. Tajvan erővel történő visszaszerzése esetén az Amerikai Egyesült Államoknak segítséget kell nyújtania a szigetnek. Ha Peking minél előbb lép, annál nagyobb az amerikai művelet sikerének esélye az erővel való egyesülés megakadályozására. Tajvan egy jó példa arra, hogy a nagyhatalmak hogyan cselekednek kizárólag a saját érdekeik szerint, és azok miként változnak.

Kulcsszavak: Kínai Népköztársaság, Kína, Tajvan, Amerikai Egyesült Államok, feszültség, konfliktus, fegyverkereskedelem.

LIEUTENANT COLONEL CSABA VIDA, PhD

IMPORTANCE OF THE FORECAST IN THE INTELLIGENCE ANALYSIS

The author examines the application of futurology in the intelligence studies, especially in the intelligence analysis in his paper. He analyses this hypothesis: is it possible to define future at all? Therefore, he reviews the theory, methods and procedures of the futurology. He analyses nine procedures in detail. He points out contexts and possibilities in the analysis of methods and procedures, of how these can be applied in the intelligence analysis. He focuses on the creation of scenarios. After that he reviews the main point of the determine of future, ergo probability of occurrence. Then, he examines those factors that can affect the forecast. Their central element is the information. According to his research, there is an opportunity to define the future in the framework of forecast and foresight. In the end of his study he notes, the forecast and the foresight are also possible in the framework of the intelligence analysis.

Keywords: futurology, intelligence studies, intelligence analysis, methods and procedures.

COLONEL TAMÁS KISVÁRI

THE TAIWAN – THE WORLD’S MOST DANGEROUS FROZEN CONFLICT

Tension in the Taiwan Strait is not solely a conflict between the People’s Republic of China (PRC) and the Island, but rather a direct source of conflict between the PRC and the United States of America (USA) which has the potential to become the most dangerous conflict globally. In the interest of establishing diplomatic and economic ties with the PRC, the USA gave up Taiwan in the 70s; however, it legally assumed its defence in the event of a PRC offensive. In 1971, Taiwan officially lost its legal status as an independent state, but nonetheless continued to function as a de-facto sovereign country ever since despite the lack of recognition even from Western countries due to their diplomatic ties with the PRC. From Taiwan’s perspective, maintaining the status quo would represent the ideal scenario; however, this is irreconcilable with the ambitions of the PRC to reunite the Island with the motherland in a peaceful manner or, if necessary, using force by 2049. The PRC’s use of force is in no way acceptable for the USA who would have no other option but to provide help to the Island in this case. As it stands today, the sooner Beijing decides to launch an offensive, the more likely a USA counter-operation will be successful in putting an end to the aggression. Taiwan is another great example of how major global players act exclusively in their own interests, and how their interests can change throughout the course of history.

Keywords: People’s Republic of China, China, Taiwan, United States of America, tension, conflict, arms trade.

BARTOS MÓNKA

AZ OROSZ ÁLLAM ÁS A PRAVOSZLÁV EGYHÁZ KAPCSOLATA

Napjainkban az orosz államfő és a moszkvai pátriárka kölcsönösen megjelennek egymás kiemelkedő rendezvényein, ezzel is kifejezve kapcsolatuk kiegyensúlyozottságát, valamint nagybecsülésüket a másik iránt. A kép, amely a találkozóról hozzánk elérkezik idilli, a szemlélőben azonban felmerülhet a kérdés, hogy valóban őszinte-e. Dolgozatom erre a kérdésre törekszik megadni a választ a történelem formálta múlt fordulópontot jelentő eseményeinek bemutatásával és a jelen kihívásainak felvázolásával. Mindezt teszi azon célból, hogy megtudjuk, az ezekből gyűjtött tapasztalatok segítenek-e a jövő kormányzásában a többpólusú világban zajló civilizációs összecsapás idején.

Kulcsszavak: keleti egyházak, pravoszláv egyház, ortodox, Oroszországi Föderáció, pátriárka, Szent Szinódus, egyházüldözés, tábori lelkészség, civilizációs összecsapás, üldözött keresztények, vallásközi párbeszéd.

ELEVEN MÁRK

ESETEK AZ OROSZORSZÁGI FÖDERÁCIÓ NEMZETBIZTONSÁGI SZOLGÁLATAINAK KÖZELMÚLTBAN VÉGREHAJTOTT FEDETT MŰVELETEK SORÁN TÖRTÉNT KRIPTOVALUTA-FELHASZNÁLÁSÁRÓL

A bitcoin, a ma is a legnépszerűbb kriptovaluta 2009-es megjelenése, valamint az ezt követő több mint 1500 újabb kriptovalutát eredményező 2011-es „altcoin-robbanás” vagy „digitális aranyláz” óta nyilvánvalóvá vált, hogy ezeket a speciális digitális értékközvetítő eszközöket egyes kedvező tulajdonságaik miatt nem csak azok a magánszemélyek használják, akik nyitottak a tech-innovációk felé. Már a kezdetekben aggályként merült fel a szakértők részéről a terrorizmus, a kiber- és a szervezett bűnözés, valamint a nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenységébe való bevonásuk is, ami napjainkra rendre beigazolódott. Közülük kiemelendő a nemzetbiztonsági tevékenység során történő használatuk, ugyanis jellegükből adódóan a radikális és a bűnözői csoportokhoz képest nagyobb, kimutatható kapcsolat áll fenn az államokkal, ugyanakkor a kriptovaluták alapvető, egyik leglényegesebb elve a bitcoin megalkotása óta az állami kontroll/beavatkozás kerülése, az az elleni tartós védelem.

2021-ig még mindig viszonylag kevés konkrét információ áll rendelkezésre arról, hogy titkosszolgálatok kriptovalutát használnak tevékenységük során. Az Oroszországi Föderáció nemzetbiztonsági szolgálatainak a 2010-es évek második felében végzett, nagyobb nyilvánosságra szert tevő egyes belföldi és külföldi fedett műveleti tevékenységeinek részletekbe menő elemzése kapcsán azonban lehetőség nyílik arra, hogy komplex képet kapjunk arról, hogyan viszonyulnak a nemzetbiztonsági szolgálatok manapság a kriptovalutákhoz. Jelen tanulmányban a szerző tehát az ezzel kapcsolatos legfontosabb eseményeket és fejleményeket mutatja be.

Kulcsszavak: bitcoin, kriptovaluta, hekker, pénzügyi hálózatok, BTC-e, WEX, kriptotőzsde, Wirecard, Mueller-jelentés, Robert Mueller különleges ügyész, FBI, FSZB, GU GS, kelet-ukrán háború, 2016-os amerikai elnökválasztás, Oroszországi Föderáció, Fehéroroszország, fedett műveletek pénzügyei.

MÓNIKA BARTOS

THE RELATIONSHIP BETWEEN THE RUSSIAN STATE AND THE ORTHODOX CHURCH

These days the Russian Head of State and the Patriarch of Moscow mutually appear in each other's prominent events, thus highlighting their balanced relationship and their mutual appreciation. The picture we get from their meetings is idyllic; however, the question might arise if it is truly sincere. The purpose of my study is to answer this question through the presentation of the turning point events of the historical past and through the presentation of current challenges. The ultimate goal of this study is to discover if the thus gained experience can help in future governance in the time of the civilization clash of our multipolar world.

Keywords: Eastern Churches, Orthodox Church, Orthodox, Russian Federation, Patriarch, Holy Synod, persecution of Churches, military ordinariate, civilisation clash, persecuted Christians, interreligious dialogue.

MÁRK ELEVEN

SOME CASES ON THE USE OF CRYPTOCURRENCIES DURING THE RECENT CLANDESTINE OPERATIONS OF THE NATIONAL SECURITY SERVICES OF THE RUSSIAN FEDERATION

Ever since the advent of the most popular cryptocurrency Bitcoin in 2009, and the following "altcoin boom" or "digital gold rush" in 2011, which resulted in more than 1,500 other cryptocurrencies, it has become clear that these specialised digital media are not only used by individuals open to tech innovation. Due to some of their positive features: from the outset, experts raised concerns about the involvement in the activity of terrorism, cybercrime, organised crime and national security services, which have now all been confirmed. The use of cryptocurrencies in national security activities should be highlighted, as these services have, by their very nature, a greater and more visible link with the state than any radical and criminal groups. One of the fundamental and most important principles of cryptocurrencies since the creation of Bitcoin has been the avoidance of state control/interference and the permanent protection against it.

There is still relatively little experience available until 2021 that is not based on assumptions and thought experiments on using cryptocurrency in national security services. However, a detailed analysis of some of the more publicised domestic and foreign covert operations conducted by the national security services of the Russian Federation in the second half of the 2010s offers an opportunity to gain a complex picture of how national security services are nowadays dealing with cryptocurrencies.

Keywords: Bitcoin, cryptocurrency, hacker, financial networks, BTC-e, WEX, crypto stock exchange, Wirecard AG, Mueller report, Robert Mueller special counsel, FBI, FSB, GU GS, Eastern Ukraine war, 2016 US presidential election, Russian Federation, Belarus, covert operation finances.

CONTENTS

SECURITY POLICY

GÁBOR ANDRÉKÓ

**GEOPOLITICAL INFLUENCES AFFECTING THE CENTRAL
AND EASTERN EUROPEAN REGION**

LIEUTENANT RÉKA KACSÁNDI

THE SOUTH CHINA SEA TERRITORIAL DISPUTE

INTELLIGENCE – RECONNAISSANCE

LIEUTENANT COLONEL CSABA VIDA, PhD

**IMPORTANCE OF THE FORECAST IN THE INTELLIGENCE
ANALYSIS**

FACTS ABOUT COUNTRIES

COLONEL TAMÁS KISVÁRI

**THE TAIWAN – THE WORLD’S MOST DANGEROUS FROZEN
CONFLICT**

MÓNIKA BARTOS

**THE RELATIONSHIP BETWEEN THE RUSSIAN STATE
AND THE ORTHODOX CHURCH**

FORUM

MÁRK ELEVEN

**SOME CASES ON THE USE OF CRYPTOCURRENCIES DURING
THE RECENT CLANDESTINE OPERATIONS OF THE NATIONAL
SECURITY SERVICES OF THE RUSSIAN FEDERATION**

FOR READERS

OUR AUTHORS

CONTENTS

CONDITIONS OF PUBLICATION

A FELDERÍTŐ SZEMLÉBEN TÖRTÉNŐ PUBLIKÁLÁS FELTÉTELEI

AZ ÍRÁSMŰVEKKEL SZEMBEN TÁMASZTOTT KÖVETELMÉNYEK

Etikai követelmények:

- az írásmű másol, ebben a formájában még nem jelent meg;
- a szerző(k) kizárólagos szellemi tulajdona, amelyet a szerzői nyilatkozat aláírásával igazol(nak);
- korrekt, visszakereshető hivatkozásokkal ellátott;
- bibliográfiával ellátott (amely tartalmazza a hivatkozott irodalom jegyzékét, az internetes anyagok jegyzékét a letöltés idejével együtt);
- a szerző(k) saját véleményét is tükrözheti, amely értelemszerűen nem mindig egyezik meg a Szolgálat álláspontjával.

Tartalmi követelmények:

- a folyóiratokban – jellegével összhangban – a honvédelemmel, azon belül elsősorban a nemzetbiztonsággal, hírszerzéssel, felderítéssel, katonai biztonsággal és a biztonságpolitikával kapcsolatos tudományos igényű kérdéseket feldolgozó és elemző írásokat – tanulmányokat, cikkeket és más témákat, anyagokat – jelentettünk meg;
- az írásmű legyen logikus, áttekinthető, tartalmilag összefüggő és jól tagolt;
- a témával kapcsolatos saját koncepció megfogalmazása legyen érthető, a következtetések pedig megalapozottak, érvekkel, adatokkal alátámasztottak legyenek.

Formai követelmények (és a kapcsolódó információk):

- a szerzői kéziratok terjedelme lehetőleg ne haladja meg az egy szerzői ívet (40 ezer karakter, illetve 20–21 gépelt oldal);
- a kéziratot elektronikus formában, Times New Roman 12 pontos betűkkel, másfeles sortávolsággal írva, a képeket és ábrákat feldolgozható (.jpg vagy .tif) formátumban kérjük megküldeni a deak.anita@knbsz.gov.hu e-mail címre. A kézirathoz kérjük mellékelni a szerző vagy szerzők nevét, rendfokozatát, beosztását vagy munkakörét, állandó lakcímét, telefonon és interneten történő elérhetőségét;

- a közlésre elfogadott írásokért – a szerzői nyilatkozattal létrejött megállapodás figyelembevételével – szerzői honorárium fizethető;
- a kéziratokat a Szerkesztőbizottság minden esetben lektoráltatja. A kiadványban megjelentetni kívánt írásokat a Szolgálat kompetens, tudományos fokozattal rendelkező munkatársai vagy más szakértők lektorálják;
- a Szerkesztőbizottság – a lektori vélemények figyelembevételével – fenntartja a jogot, hogy a megjelenésre alkalmatlannak ítélt kéziratokat – indoklás nélkül – nem közli. Az ilyen írásokat nem küldi vissza és nem őrzi meg;
- a kiadványban bárki publikálhat, akinek az írását a Szerkesztőbizottság az etikai, tartalmi és formai követelmények alapján, kiadványban történő megjelentetésre, valamint az interneten történő közzétételre alkalmasnak tartja. A közlésre nem került kéziratot csak az adott naptári év végéig őrizzük meg, de a szerző kérésére azt visszaadjuk;
- a közleményhez rövid tartalmi összefoglalót (Absztrakt/Rezümé) kell mellékelni, maximum 10–12 sorban, magyar és angol nyelven;
- a közleményhez három–öt kulcsszó megadása szükséges, magyar és angol nyelven.
- az írás angol nyelvű címét is kérjük megküldeni.

A KÖZLEMÉNYEKSEL SZEMBEN TÁMASZTOTT FORMAI KÖVETELMÉNYEK

A folyóirat kizárólag az MSZ ISO 960 szabvány alapján készített hivatkozásokkal ellátott tanulmányt, cikket jelentet meg.

A közleményhez szükséges megadni:

A SZERZŐ, SZERZŐK NEVE (rendfokozata);

AZ ÍRÁS CÍME (magyarul, angolul);

REZÜMÉ (magyarul, angolul);

KULCSSZAVAK (magyarul, angolul);

SZERZŐI NYILATKOZAT.

BIBLIOGRÁFIAI HIVATKOZÁS

A társadalomtudományokban a megszokott számozott hivatkozást az idézések jegyzetben¹ módszerrel kérjük alkalmazni.

Abban az esetben, ha a szerző nem ezt a módszert alkalmazza, a kéziratot lektorálás nélkül visszaküldjük átdolgozásra!

Idézések jegyzetben:

A szövegen belüli idézést követően felső indexként megadott sorszámok jegyzetekre utalnak, amelyeket a szövegbeli megjelenésük sorrendjében kell közölni. Ezek a jegyzetek tartalmazhatják az idézéseket.

Első idézés:

Ha az idézések jegyzetben vannak megadva, egy dokumentumra vonatkozó első idézésnek tartalmaznia kell az idézés és a bibliográfiai hivatkozások külön jegyzékében lévő kapcsolódó tétel pontos megfeleltetéséhez szükséges adatokat. Az első idézésnek tartalmazni kell: legalább a szerző(k) nevét és a teljes címet úgy, ahogy azok a bibliográfiai hivatkozásokban meg vannak adva, továbbá az idézett rész oldalszámát, ha az szükséges.

Példák:

- (1) ÁCS Tibor: A reformkor hadikultúrájáról. p. 34.
- (2) BEREK Lajos: A hadtudományi kutatómunka alapjai. p. 33.
- (3) KOVÁCS Jenő: Az új magyar hadtudomány gyökerei, fejlődésének szemléleti problémái. p. 6.
- (4) www.globalsecurity.org/army/iraq; letöltés: 2012.04.19.

Bibliográfiai hivatkozások jegyzéke:

A bibliográfiai hivatkozások jegyzékében a hivatkozásokat az első adatelem betűrendjében kérjük megadni.²

Példák:

- (1) ÁCS Tibor: A reformkor hadikultúrájáról. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2005. ISBN 963 9276 45 6
- (2) BEREK Lajos: A hadtudományi kutatómunka alapjai. In: SZILÁGYI Tivadar (szerk.): Szemelvények. Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, Budapest, 1994. pp. 31–50.

¹ Bibliográfiai hivatkozások. Magyar Szabvány, MSZ ISO 690. pp. 19–20.

² Bibliográfiai hivatkozások. Magyar Szabvány, MSZ ISO 690. p. 18.

- (3) KOVÁCS Jenő: Az új magyar hadtudomány gyökerei, fejlődésének szemléleti problémái. In: Új Honvédségi Szemle, 1993. 47. évf. 6. sz. pp. 1–7. ISSN 1216-7436
- (4) www.globalsecurity.org/army/iraq; letöltés: 2012.04.19.

Ábra, vázlat, térkép, diagram, egyéb melléklettel szembeni követelmények:

- az ábra, vázlat sorszáma (például 1. ábra.);
- az ábra, vázlat címe;
- az ábra, vázlat forrása (vagy: Szerkesztette: ...);
- idegen nyelvű ábra, vázlat esetén lehetőség szerint magyar nyelvű jelmagyarázat.

Rövidítések, idegen kifejezésekkel kapcsolatos követelmények:

- az idegen kifejezéseket, rövidítéseket magyarul és eredeti idegen nyelven kell az írásműben az első alkalommal feloldani lábjegyzetben;

Példa:

- WFP – World Food Program – ENSZ Világélelmezési Programja.

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

ELÉRHETŐSÉGEINK

Postacím: Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa
1021 Budapest, Budakeszi út 99–101.

Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa
1525 Budapest, Pf. 74.

E-mail: Dr. Deák Anita alezredes
06(1) 386-9344/5210, HM 65-210
e-mail: deak.anita@knbsz.gov.hu